

TAMPEREEN YLIOPISTO

Heikki Ollikainen

TURMIOLAN TOMMI INTERNETISSÄ
Sisällönanalyysi Päihdelinkin alkoholismikeskustelusta

Tiedotusopin lisensiaatintutkielma
Syyskuu 2004

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

OLLIKAINEN, HEIKKI: Turmiolan Tommi Internetissä – sisällönanalyysi

Päihdelinkin alkoholismikeskustelusta

Lisensiaatintutkielma, 135 s.

Tiedotusoppi

Syyskuu 2004

Tutkielmani aineistona oli kolmen vuoden keskustelu A-klinikkasäätiön keskustelualueella Me Vähentäjät, yhteensä 10 500 viestiä. Käytin lisäksi kokonaisista viestiketjuista muodostettuja pienempiä otoksia. Tavoitteenani oli luoda kokonaiskuva foorumin synnystä ja kehityksestä. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni kysyi, millaisia eettisiä pulmia liittyy verkkokeskustelun käyttämiseen tutkimusaineistona. Koska verkkokeskustelut ovat niin monimuotoisia, ei voi olla yhden koon etiikkaa. Sekä julkisuutta että henkilöllisyyttä on tarpeen tarkastella jatkumoina. Toinen tutkimuskysymykseni kysyi tutkielman metodia. Käytin määrällistä sisällönanalyysiä, kun luokitin kokonaisia viestejä. Täydensin analyysiä laadullisin havainnoin ja kommentein. Kolmas tutkimuskysymykseni kysyi, miten verkkokirjoittelu ilmenee ja kehittyy vuorovaikutuksena. Viestit edustivat julkaisuyhteydessään joko vihamielistä, sosiaalisuutta edistävää tai tiedollista vuorovaikutusta. Viidessä suurimmassa viestiketjussa velloivat sekä järki että tunteet. Osallistuminen oli varsin keskittyntä. Kuudesta kymmeneen nimimerkin joukko kirjoitti joka toisen foorumilla julkaistun viestin. Vastakkainasettelun leimaamaa kirjoittelua kuvasin rakenteeltaan leiriytyneeksi. Neljäs tutkimuskysymykseni selvitti yhtä teemaa: miten kirjoittajat arvioivat foorumia vertaistukena. Aktiivisimmat kirjoittajat arvioivat varsin kriittisesti kokemuksiaan foorumin vertaistuesta. Viides tutkimuskysymykseni oli luonteeltaan käytännöllinen ja kysyi, millaisen toimintaympäristön tutkittu verkkokirjoittelu tarjoaa ehkäisevälle päihdetyölle. Toimintasuosituksina ehdotin verkkokeskustelua alkoholipulmista toisenlaisissa kehyksissä, sisäänpääsytään rajoitettuja foorumeita, viestien luokittelumallin kokeilemista keskustelun valvonnan apuvälineenä sekä riittävien resurssien turvaamista verkkokeskustelujen valvontaan. Jatkotutkimusten aiheiksi nimesin kiistan AA:sta, ironian keskustelun keinona, retoriikan sisällönanalyysissä sekä sen tutkimisen, millaisia käsityksiä alkoholinkäytöstä ja alkoholismista foorumilla esiintyi.

Asiasanat: verkkoviestintä, keskusteluryhmät, alkoholismi, AA, A-klinikat, ehkäisevä päihdetyö, vertaistuki

UNIVERSITY OF TAMPERE

Department of Journalism and Mass Communication

OLLIKAINEN, HEIKKI: Turmiola's Tommi on the Internet – a content analysis of alcoholism discussions on the web site Addiction Link

Licentiate Thesis, 135 pages

Journalism and Mass Communication

September 2004

The data of this study consists of 10 500 messages published in three years on the discussion forum We Reducers maintained by A-Clinic Foundation. The main aim was to sketch a general picture of the developments in the forum. Firstly, what were the ethical problems when using a web discussion as data? There cannot be one ethics suitable for all situations because the web discussions vary according to their themes and forms. Both publicity and anonymity have to be considered as continuous. Secondly, the method of this study was quantitative content analysis and the unit of analysis was an entire message. In addition to that some qualitative comments and remarks were made. Thirdly, the web discussion was seen as interaction. The messages seen in their context, in the five largest threads were classified into three categories: hostile interactive behaviours; collaborative interactive behaviours: non-informational; or collaborative interactive behaviours: informational. The participation in the discussion was very concentrated, one in two of the messages was written by the members of a core group of five to ten nicknames. The recurrent confrontation built an encampment among the contributors. Fourthly, the most active nicknames were quite critical when discussing the possibilities and experiences of peer-to-peer support on the web forum. Fifthly, there were some practical conclusions regarding preventative actions in a web forum. Suggested strategic guidelines were as follows, discussions in another frame; restricted areas with the participation of professionals; experimenting with the suggested classification scheme of messages when planning and implementing interventions into discussion fora; and ensuring adequate resources in moderating the discussions. Further themes for research were the controversy about AA; irony as a strategy in discussion; and the lay concepts of alcohol and alcoholism.

Keywords: www, web discussions, peer-to-peer support, alcoholism, AA, A-Clinics, prevention

Esipuhe

Vahvan kimmokkeen tämän tutkielman tekemiseen sain eräässä kokouksessa alkusyksystä 2001, kun pohdimme A-klinikkasäätiön verkkopalvelun, Päihdelinkin, keskustelualueiden senhetkistä tilaa. Dosentti Rauno Mäkelä tokaisi jotenkin tähän tapaan: ”Kyllä näistä keskusteluista olisi jo korkea aika saada tutkittua tietoa, ettei tarvitsisi pelkästään arvailla ja esittää mielipiteitä.” Toivon, että tutkielmani osaltaan vastaa tuohon haasteeseen.

Raporttini kertoo sekä tutkimusmatkan vaiheista että sen ensimmäisistä tuloksista. Kirjoitan omana itsenäni, käytän ensimmäistä persoonaa, enkä piilota tulkintojani passiivin taakse. Niinpä aluksi jaan iloni työn valmistumisesta niiden kanssa, joiden ajattelen olleen tukenani.

Ensimmäiset kiitokseni osoitan Helsingin kaupungin sosiaalivirastolle ja sen päihdeasiainoimistolle sekä erityisesti tämän toimiston ehkäisevän työn yksikölle, entiseltä nimeltään raittiustoimistolle. Vuodesta 1990 alkaen olen saanut tiedottajana paneutua ehkäisevän päihdetyön eri puoliin. Lisäksi olen voinut tehdä ajoittain etätöitä, ja minulle on myönnetty hakemuksesta työ- ja opintovapaata. Kiitokset kuulukoot siis viisaalle ja pitkämieliselle työnantajalleni!

Seuraavat kiitokset kohdistan opinto-ohjelmalle, jonka nimi kokonaisuudessaan kuuluu näin: ”Lisensiaatin tutkintoon johtavat ammatilliset erikoistumisopinnot digitaalisessa viestinnässä”, ja sen opettajille, professori Pertti Hurmeelle ja yliassistentti Erkki Karvoselle. Kannattaa vielä panna merkille, että tämän tutkielman yhden keskeisen aihepiirin mukaisesti itselleni ehkä sittenkin tärkeimmäksi nousi kokemus vertaistuesta, jota sain opiskelijatovereiltani. Kiitos siis teille kaikille, ketään erikseen nimeltä mainitsematta! Osallisuus DVlis-ohjelmassa tarkoitti sitäkin, että Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen minulle jo aiemmin osoittama ohjaaja, professori Ari Heinonen oli edelleen käytettävissäni. Ajattelen toiveikkaasti, että yhteistyömme jatkuu.

Oman kiitoksensa ansaitsevat rahoittajani. Koulutusrahasto myönsi aikuisopintotukea, jota lämpimästi suosittelen jokaiselle, joka on ollut työelämässä yli kymmenen vuotta ja joka haaveilee jatko-opinnoista. Tutkimussuunnitelmani vakuutti Alkoholitutkimussäätiön myöntämään minulle apurahan marraskuussa 2002. Tampereen yliopisto puolestaan päätti antaa starttiapurahan lisensiaatintutkielman viimeistelemistä ja väitöskirjatyön aloittamista varten toukokuussa 2004. Kiitän luottamuksesta!

Olisi täysin kohtuutonta, jos tässä esipuheessa jättäisin kiittämättä aviopuolisoani, Katri Kanasta. Hienoa, että kestit tämänkin koettelemuksen!

Myös tyttäreni Saara jaksoi urhoollisesti kuunnella aina Tampereella tavatessamme työni tuoreimpia käänteitä.

Lopuksi saakoon kiitokseni vielä kissa nimeltä Satu, joka tuli jo kymmenkunta vuotta sitten kotiamme sulostuttamaan. Kenties ilman yhteisiä päiväunia ja varhaisia herätyksiä tätä opinnäytettä ei olisi olemassakaan?

Herttoniemenrannassa 23.9.2004

Heikki Ollikainen

Sisällys

ESIPUHE	5
SISÄLLYS	7
1. JOHDANTO: TAUSTA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	10
1.1 Suomalaiset juomarit verkon pauloissa?	10
1.2 Käsitteiden määrittelyjä	15
1.3 Yhden ja kahden a:n erot	17
1.4 Tutkimuskysymykset.....	19
2. VERKKOKIRJOITTELUN TUTKIJAN EETTISET PULMAT	21
2.1 Viestinnän etiikkaa	21
2.2 Yksityisen ja julkisen rajalla	23
2.3 Keskustelua aiemman tutkimuksen kanssa.....	26
2.4 Omat sitoumukseni.....	30
2.5 Korostan kirjoittajien omaa vastuuta.....	31

3. AINEISTO: ME VÄHENTÄJÄT – MIKÄ SE ON?	32
3.1 Kuka omistaa foorumin tekstin?.....	32
3.2 Foorumin perustamisen tausta.....	33
3.3 Julkaisijan foorumille asettamat tavoitteet.....	35
3.3 Kirjoittelun määrällinen kehitys	37
3.4 Tutkielmassa käytetyt otokset	38
4. METODINA SISÄLLÖNANALYYSI.....	41
4.1 Teoriasidonnaista vai aineistopainotteista?.....	41
4.2 Esimerkkejä laadullisesta sisällönanalyysistä	47
4.3 Metodini lähtökohdat.....	52
4.4 Määrällistä ja laadullista sisällönanalyysyä	58
5. VERKKOKIRJOITTELU VUOROVAIKUTUKSENA	62
5.1 Aktiivisuus kasautuu ja kasautumisen rakenne toistaa itseään	62
5.1.1 Kymmenikkö kärjessä.....	62
5.1.2 Vaihtuvat aktivistit.....	65
5.1.3 Onko aktiivisuus valtaa?	67
5.2 Vuorovaikutuksen tunnelmat	69
5.2.1 Jakson aineisto.....	69
5.2.2 Viestien luokittaminen pulmallista, mutta mahdollista	71
5.2.2.1 Esimerkkejä vihamielisistä viesteistä	72
5.2.2.2 Esimerkkejä sosiaalisuutta edistäväistä viesteistä.....	73
5.2.2.3 Esimerkkejä tiedollis-yhteistoiminnallisista viesteistä	74
5.2.2.4 Mitä sisältävät muut viestit?.....	75
5.2.3 Viestiketjuissa vellovat sekä järki että tunteet	75
5.2.4 Me Vähentäjät muihin foorumeihin verrattuna	83
5.2.5 Vuorovaikutuksen luokittelun rajoituksia	85
5.3 Foorumin sosiaalinen rakenne.....	86

6. TEEMA-ANALYYSI: KIRJOITTAJIEN KÄSITYKSET ME VÄHENTÄJÄT -FOORUMISTA VERTAISTUKENA.....	90
6.1 Jakson aineisto ja metodi.....	90
6.2 Mitä on sosiaalinen tuki ja mitä vertaistuki?	92
6.3 Mikä kirjoittajien mielestä vertaistuessa on keskeistä?.....	98
6.4 Riittääkö verkon vertaistuki?	102
7. ONKO VERKKOFOORUMISTA EHKÄISEVÄKSI PÄIHDETYÖKSI?.....	106
7.1 Ehkäisevä päihdetyö – mitä se on?	106
7.3 Päihdehuollon julkisuudet.....	112
7.4 Verkkopalvelut osana yleistä palvelujärjestelmää	115
7.5 Toimintasuosituksia.....	119
8. TULOKSET JA POHDINTA.....	121
8.1 Vastauksia tutkimuskysymyksiin.....	121
8.2 Tulosten pohdintaa	124
8.3 Jatkotutkimuksen aiheita	125
8.4 Miksi Turmiolan Tommi?.....	127
LÄHTEET.....	128
Sähköpostit ja verkkosivustot.....	128
Kirjallisuus.....	128

1. Johdanto: tausta ja tutkimuskysymykset

1.1 Suomalaiset juomarit verkon pauloissa?

Vuoden 2004 ensimmäisellä neljänneksellä Taloustutkimus Oy:n mukaan 2.320.000 suomalaista käytti internetiä viikoittain (www.toy.fi). Kun tämä arvio suhteutetaan kaikkien 15-79 -vuotiaiden suomalaisten määrään, voidaan todeta, että 57 % suomalaisista käyttää viikoittain internetiä. Tilastokeskuksen mukaan suosituin tietoverkon käyttötapa on sähköposti, verkkokeskusteluja seuraa vain 22 % internetin käyttäjistä (Nurmela & Sirkiä 2003). Juha Nurmelan mukaan kyselyssä ei tehty eroa chatin ja muiden verkkofoorumien välillä (Nurmela, sähköposti 18.11.2003). – Muutenkin näyttää siltä, että yleiskieleen alkaa vakiintua puheenparsa, jonka mukaan mikä tahansa verkkokeskustelu on ”chattailua”, eikä eroa juuri tehdä sen suhteen, vaatiiko keskustelu verkkoon kirjoittajia olemaan koneensa ääressä samanaikaisesti vai onko eriaikaisuus mahdollista.

Tietoverkon ääressä on siis noin puoli Suomen kansaa joka viikko, ja heistä reilu viidennes ainakin seuraa verkon keskusteluja. Näin laskien suunnilleen joka kahdeksas aikuinen suomalainen olisi tavalla tai toisella verkkokeskustelujen tavoitettavissa. Tilastokeskuksen kuluttajabarometrin tuloksia vuodelta 2003 on tiivistetty näin:

Television katseluun liittyvät uudet laitteet ovat jakautuneet tietokoneita ja internetiä tasaisemmin erilaisille työntekijäryhmille. Toisin sanoen uusi televisiotekniikka houkuttelee suunnilleen yhtä suuren osan matalapalkkaisista ja toimihenkilöiden kotitalouksista, kun tietokone ja internet painottuvat selkeästi toimihenkilöiden koteihin.

(Savolainen 2003)

Mitä sitten tiedämme suomalaisten alkoholinkäytöstä? Viimeisin laaja haastattelututkimus on peräisin vuodelta 2000. Sen tulosten mukaan juomatavoissa on tapahtunut vain vähäisiä muutoksia aiempiin tutkimuksiin verrattuna. Naisten osuus kaikesta Suomessa juodusta alkoholista on noin

neljännes. ”Nuoret aikuiset ja keski-ikäiset miehet kuluttivat eniten alkoholia, vähiten kuluttivat 50-69-vuotiaat naiset.” (Mustonen ym. 2001, 271.)

Perinteisesti suomalainen alkoholitutkimus on korostanut suomalaisen juomisen humalahakuisuutta (esim. Mustonen ym. 2001). Jos katsomme asiaa yksilön tasolta, voi olla että tavallinen alkoholinkäyttäjä ei tunnista itseään alkoholitutkijan puheesta. Kun tutkija painottaa suomalaisen juomatavan humalahakuisuutta, hän ei samalla useinkaan kerro, että humalakertojen osuus kaikista alkoholinkäyttökertoista oli 1990-luvulla 15-24 prosenttia. Miehet joiivat itsensä yli yhden promillen humalaan arviolta joka viides kerta tai lähes joka kolmas kerta, kun käyttivät alkoholia. Naisilla taas yksi promille ylittyi noin joka seitsemännellä tai seitsemännellätoista kerralla. Jos taas katsotaan juojien ikää, sekä nuoret miehet että naiset juopuvat likimain joka toisen kerran juodessaan. Mitä enemmän ikää tulee, sitä vähäisemmäksi putoaa humalakertojen osuus kaikista juomiskerroista. (Metso ym. 2002, 21-24.)

Kuinka moni sitten kuuluu alkoholinkäyttöltään riskiryhmään? Riskikäyttäjien osuutta ja määrää arvioidaan esimerkiksi niin, että koko väestöä edustavalta otokselta kysytään samoja testikysymyksiä, joita käytetään riskikäyttäjien seulomiseen vaikkapa terveydenhuollossa. Maailman terveysjärjestö WHO:n alun perin perusterveydenhuollon käyttöön kehittämää Audit-testiä on käytetty myös tällaisiin väestötason kartoituksiin. Suomessa Audit-testin mukaisten riskirajojen ylittäjiä löytyy kaikista työikäisistä miehistä reilu kolmannes, naisista 12-14 prosenttia. Alle 30-vuotiaista miehistä useampi kuin joka toinen kuuluu riskiryhmään. Saman ikäryhmän naisista rajan ylittää joka neljäs tai joka kolmas. (Metso ym. 2002, taulukko 5.2.) Riskiryhmään luokittamisen rajana on tässä käytetty Audit-testin tulosta kahdeksan pistettä tai enemmän (ks. Conigrave ym. 1995). Edellä kuvatut väestöosuudet näyttäisivät pysyvän samoina kyselystä toiseen. Poikkileikkausmainen tutkimustapa kuitenkin hävittää näkyvistämme sen tosiseikan, että vaikka ryhmätasolla ilmiö on ja pysyy, samaan aikaan yksilöt muuttavat tapojaan: yhdet liikkuvat riskiryhmän suuntaan, toiset riskiryhmästä pois päin.

Se seikka, joka helposti unohtuu, kun puhutaan ainoastaan riskiryhmästä, nousee esiin, kun katsomme, kuinka moni riskiryhmään ei kuulu. Huomaamme, että esimerkiksi Audit-kyselyn mukaan suurin osa suomalaismiehistä ei kuulu riskiryhmään. Nuorimmissakaan ikäryhmissä miehistä melkein puolet ei juo niin, että riski olisi koholla, naisista riskittömän juomatavan piirissä pysyttelee kaksi kolmesta tai kolme neljästä.

Matti Kortteinen ja Marko Elovainio (2003) ovat tarkastelleet kiintoisasti ”suomalaista viinapäättä”. Heidän ensimmäinen johtopäätöksensä on, että kansallisesta, humalahakuisesta juomatavasta voisi puhua vain miesten osalta. ”Vuoden 2000 juomatapatutkimuksen aineiston mukaan miehet jakavat humalahakuisen juomatavan (59 % vähintään 3-4 kertaa vuodessa) sosioekonomisesta asemasta riippumatta, naiset eivät (36 %).” Suomalainen juomatapa halkeaa sukupuolen lisäksi myös luokkaperusteisesti: ”keskeinen jakolinja tältä osin on vailla ammattikoulutusta olevien ja muiden välillä” (Kortteinen & Elovainio 2003, 127-128).

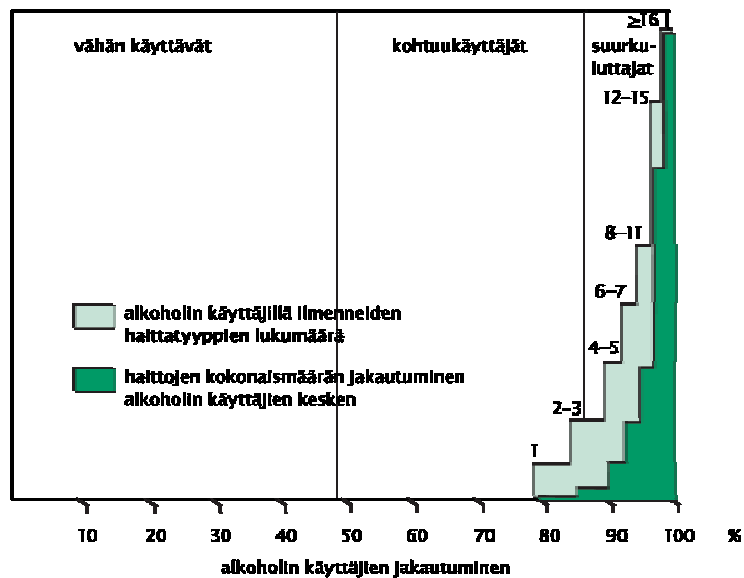
Mitä Kortteisen ja Elovainion analyysi kertoo humalaisesta riehumisesta, paljon puhutusta väkivallan yhteydestä suomalaiseen juomatapaan? Kirjoittajat korostavat:

Riitaan ei juomisensa yhteydessä ole kertaakaan viimeksi kuluneen vuoden aikana joutunut 81 prosenttia vastaajista, 93 prosenttia ei ole tuottanut minkäänlaista vahinkoa itselleen, 94 prosenttia ei ole kadottanut mitään, 95 prosenttia ei ole ollut kertaakaan käsikähmässä tai tappelussa, 96 prosenttia ei ole loukkaantunut tapaturmaisesti.

(Kortteinen & Elovainio 2003, 128.)

Kortteisen ja Elovainion analyysi vetää yhteen: ”Humalainen, yksinäinen riehuminen on paikantunut eri muodoissaan varsin pieniin osaryhmiin, joilla on aivan ilmeisesti omat osakulttuurinsa tai ongelmansa.” Kun väkivallan ja humalan yhteys näin paikantuu pieneen osaan juojista, johtopäätös täydentyy: ”aivan ilmeisesti on ainakin olemassa erityinen suomalainen tapa juoda sivistyneesti. Tähän kuuluu, että tullaan humalaan tai sitten ei, mutta yhtä kaikki ja humalasta riippumatta käyttäytyään.” (Kortteinen & Elovainio 2003, 129.)

Vielä yksi näkökulma alkoholinkäytön haittojen kasaantumisesta suurkuluttajien tai riskikäyttäjien joukkoon. Sillanaukeen ym. (1993) erittelemät kulutuksen ja haittojen kasaantumisen yhteydet viittaavat vahvasti siihen, että suurkuluttajat ovat se ryhmä, johon haittoja vähentämään pyrkivä ehkäisevä päihdetyö pitäisi suunnata.

Lähde: Sillanaukea ym. 1993

Lähde: Alkoholiohjelma..., 135

Kuvio 1. Alkoholihaittojen jakautuminen alkoholia vähän käyttäville, kohtuukäyttäjille ja suurkuluttajille.

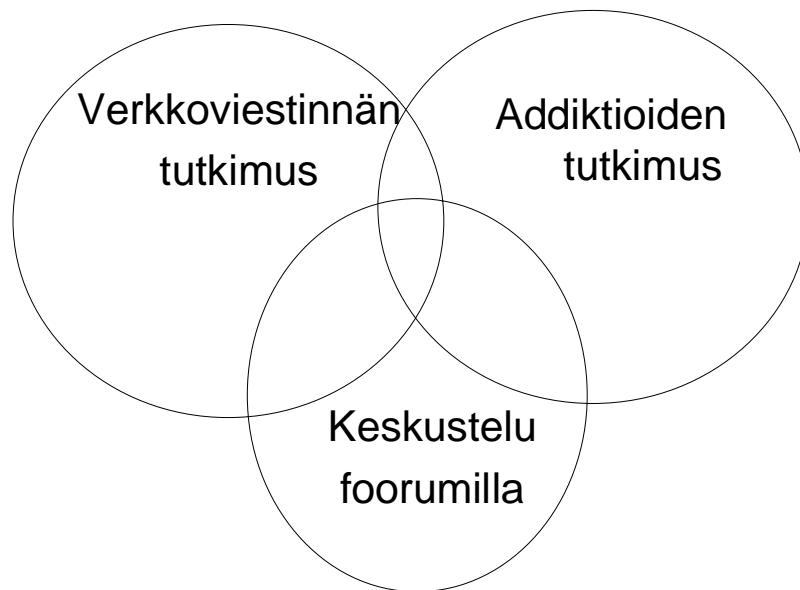
Sen oletuksen mukaan, että suomalainen juomatapa sittenkin olisi yhtenäinen kaikille sosiaaliryhmille, saattaisimme tietoverkon kautta tavoittaa huomattavan osan suomalaisista juopottelijoista. Jos taas oletamme, että runsas juominen johtaa harrastajansa pois tietoverkon äärestä, voisimme silti perustella, että alkoholiongelmissa keskusteleminen internetissä voisi toimia jonkinlaisena yleisehkäisevänä viestintänä. Ongelmatonta alkoholinkäyttäjää voisi kauhistuttaa se kuva, joka alkoholismista verkkokeskustelussa välittyy.

Tämä tutkimus ei ota kantaa siihen, missä määrin edellä luonnostellut ääri vaihtoehdot vastaavat todellista asiointilaa. Sen sijaan tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata, millaista yhdellä verkkofoorumilla alkoholismista käyty keskustelu on viestintänä sekä pohtia sitä, missä määrin tällainen verkkokirjoittelu voi olla ehkäisevää päihdetyötä.

Suomen alkoholiolojen muutosta vuodesta 2004 alkaen on luonnehdittu historialliseksi (esim. Alkoholiohjelma..., 13), kun matkustajatuonnille muista EU-maista ei enää voitu asettaa rajoituksia ja kun alkoholiveroja alennettiin ja kun Virosta tuli EU:n jäsen. Lienee tarpeen mainita, että tutkimallani foorumilla

ei juurikaan käyty ennakoivaa keskustelua näistä muutoksista, toisin kuin suurten tiedotusvälineiden piirissä. Vain muutamana kerran joku kirjoittaja otti aiheen esiin, mutta kuten sanottu, aihe ei sytyttänyt. Voi olla, että tutkimusjaksoni päättymisen jälkeen tilanne on ollut jossain määrin toinen, mutta tutkimani aineisto korostaa, että tässä tarkastellulla verkkofoorumilla keskustelun ytimessä on yksilö ja hänen suhtautumistapansa. Kirjoittajat näyttäisivät ajattelevan, että tämän keskustelun kehikseen eivät alkoholipolitiikan käännteiden pohdiskelut kuulu.

Tutkielmallani on kolme lähtökohtaa: toisaalta verkkoviestinnän, toisaalta addiktioiden tutkimus sekä empiirinen aineisto, keskustelualueella julkaistut viestit. Tarkastelen empiiristä aineistoa kahdesta suunnasta. Pohdin ja analysoin aineistoani yhtäältä verkkoviestinnän tutkimuksen tuottamien käsitteiden ja mallien avulla. Toisesta suunnasta katsoessani otan käyttöön yhteiskuntatieteellisen addiktio tutkimuksen tuloksia, käsitteitä ja malleja, kun pohdin aineistoni avulla esimerkiksi sitä, millaista vertaistukea forumilta löytyy, tai missä määrin tässä analysoitu verkkokirjoittelu on ehkäisevää päihdetyötä. Kuvioksi tämän tutkielman taustan voi tiivistää seuraavasti.

Kuvio 2. *Tutkimuksen tausta*

Tieteenaloittain tarkasteltuna kansainvälinen verkkoviestinnän tutkimus näyttää asettuneen osaksi informaatiotutkimuksen, osaksi viestintätieteiden piiriin. Tilanne on sama Suomessakin: ensimmäisiä verkkokeskustelujen analyysejä

julkaisi Reijo Savolainen (esim. 1995), sittemmin asialla on ollut muun muassa Veikko Pietilä (2001; 2002).

1.2 Käsitteiden määrittelyjä

Viestintää on määritelty sanomien siirtämisenä, sanomien tai tietojen vaihdantana, merkitysten tuottamisena sekä yhteisyyden ylläpitämisenä (Fiske 1992; Nordenstreng 1995; Wiio 1994; Carey 1994). Tällä hetkellä viestinnän määritelmien taustalla nähdään usein kaksi perusmallia: puhutaan viestinnästä joko informaation siirtona tai yhteisyyden tuottamisena (Kunelius 1998). Erkki Karvonen puolestaan jakaa mallit kolmeen:

- 1) viestintä informaation siirtona
- 2) viestintä merkitysten tuottamisena, sekä
- 3) viestintä yhteisyyden tuottamisena.

(Karvonen 2002)

Verkkoviestinnän ainutlaatuisuutta korostetaan usein sanomalla, että se on viestintää monelta monelle, kun esimerkiksi perinteinen joukkoviestintä tarkoittaa viestintää yhdestä lähteestä monelle vastaanottajalle. On helppo huomata, että tämän väitteen taustalta löytyy tuo viestinnän siirtomalli, joka lyhimmillään rakentuu ketjusta lähettäjä – sanoma – vastaanottaja. Verkkoviestinnän ainutlaatuisuus alkaakin kalveta, kun tarkastelemme sitä viestinnän muiden mallien avulla: joko merkitysten tai yhteisyyden tuottamisena. Tästä näkökulmasta myös perinteiset mediat voidaan nähdä monen toimijan yhteisinä areenoina (ks. esim. Pietilä 1980).

Kun lähdemme määrittelemään tietokonevälitteistä viestintää (computer-mediated communication, CMC) Tekniikan Sanastokeskuksen Pieni Internet-sanasto muistuttaa, että on perusteltua käyttää sanaa Internet erisnimen tapaan isolla kirjoitettuna. Suomen kielessä sen synonyyminä käytetään usein sanaa verkko. Silloin asiayhteys ilmaisee, että sanalla viitataan Internetiin, jonka mainittu sanasto määrittelee TCP/IP-yhteykäytäntöä käyttäväksi maailmanlaajuiseksi, yleiseksi tietoverkoksi.

TCP/IP puolestaan on lyhenne englannin sanoista transmission control protocol/Internet protocol. (<http://www.tsk.fi/tepa/haku.html>). Tässä yhteydessä tietokonevälitteisen viestinnän määritelmäksi riittää, että sanomme sen perustuvan Internetin kautta toisiinsa kytkettyjen tietokoneiden kautta tapahtuvaan, ihmisten väliseen viestintään.

Kun ihmisten välinen viestintä kestää pitempään ja alkaa saada vakiintuvia muotoja, voimme tarkastella sitä sosiaalisen vuorovaikutuksen käsitteen avulla. Sosiaalisen vuorovaikutuksen voi sanoa sijoittuvan ”minän ja muiden, minuuden ja toiseuden virittämään kenttään” (Lahikainen & Pirttilä-Backman 1998, 3).

Antti Eskola kirjoittaa yksilön käyttäytymisen sosiaalisesta välittyneisyyttä ja toteaa näin:

Myös sosiaalipsykologian tutkimissa vuorovaikutusprosesseissa lopputulos on usein toinen kuin mitä toimijat etukäteen kuvittelivat ja tahtoivat. Vuorovaikutus näyttää tuottavan tai siinä näyttää syntyvän asioita, joita emme periaatteessakaan voisi ennustaa pelkästään yksilöiden ominaisuuksista ja tarkoituksista.

(Eskola, 1996, 68)

Kun ihmiset asettuvat enemmän tai vähemmän pysyvään vuorovaikutukseen toistensa kanssa tietokoneiden välityksellä, he toimivat sosiaalisessa tilassa, jonka ominaisuudet eivät ole palautettavissa vain siinä toimivien yksilöiden ”ominaisuuksiin ja tarkoituksiin”. Tässä työssä erittelen kirjoitetun tekstin varassa syntyvän vuorovaikutuksen laatua yhden keskustelufoorumin puitteissa.

Otan vauhtia Internetin historiasta määritellessäni tarkemmin näitä keskustelualueita. Kuten tunnettua, Internetiä edelsi USA:n puolustushallinnon ja riippumattomien yliopistojen ja tutkimuslaitosten ARPANET (Advanced Research Project Agency Network). Niiden yliopistojen piirissä, jotka eivät osallistuneet armeijan hankkeisiin, syntyy oma verkkonsa, joka yhdistää yliopistojen koneita. Usenet-nimiseen verkkoon avattavia keskustelualueita aletaan nimittää uutisryhmiksi (newsgroup), koska niiden yhtenä ensimmäisistä tarkoituksista oli vaihtaa uutisia Unix-käyttöjärjestelmän ja yliopistojen tietokonekeskusten käytännön pulmista. Eräänlaisesta kulttuurisesta vitkasta kertoo sekin, että verkkoon postitettavia pidempiä viestejä kutsuttiin artikkeleiksi aivan lehtikirjoitusten tapaan. Usenet kantaa edelleen ruohonjuuritason ja hajautetun toiminnan sädekehää. (Lee 2002.) Ohitan lyhyellä maininnalla sen, että myös kaupallisten verkko-operaattorien piirissä syntyi jo ennen Internetin leviämistä useamman käyttäjän keskustelualueita, joita kutsuttiin ”purkeiksi” tai toiselta nimeltään ilmoitustauluiksi (Bulletin Board System, BBS). (Rheingold 1993.)

Internetin ripeän leviämisen käänne ajoittuu noin vuoteen 1995, puhumme siis nyt noin kymmenen vuoden ikäisestä mediasta tai toimintaympäristöstä, olkoonkin että edellä mainittujen verkkokirjoittelujen historia ulottuu pisimmillään 1970-luvulle. Internetin käyttäjämäärän kasvun teki yhtäältä mahdolliseksi helppojen, graafisten verkkoselainten yleistyminen. Nämä selainohjelmat, kuten esimerkiksi Navigator, Explorer, Mozilla, ovat siinä määrin vaivattomia käyttää, niin sanotusti läpinäkyviä, että tietoverkon selaaja voi pääasiassa keskittyä siihen, mitä verkosta etsii. Selainohjelman Pieni Internet-sanasto määrittelee näin: ”Ohjelmisto, joka on tarkoitettu WWW-sivujen toistamiseen käyttäjän tietokonelaitteistolla”.

Toinen tärkeä Internetin edellytys oli luonnollisesti ensin henkilökohtaisten tietokoneiden (PC) yleistyminen sekä kodeissa että työpaikoilla ja varsinkin näiden koneiden liittäminen toisiinsa aluksi modeemien avulla ja sitten kiinteiden (lähi)verkkojen avulla.

Oli siis jo valmiiksi olemassa sellainen tietokonevälitteisen viestinnän perinne, jossa kirjoitetaan yhteiseen tilaan omia viestejä tai kommentteja toisten viesteihin, kun Internetin nopea yleistyminen alkoi (ks. esim. Böök 1989). Keskustelualueet, myös Usenet, siirtyivät nyt verkkoselaimien kautta käytettäväksi. Vertailen vielä tarkemmin luvussa kaksi verkkoviestinnän eri muotoja.

Tulen käyttäneeksi tässä opinnäytteessä tarkoituksellisen monisanaista terminologiaa. Verkkoselaimien avautuvista keskustelualueista käytetään sellaisia nimiä kuin foorumi, arena, palsta, jopa leikillistä suomennosta keskustelulauta (discussion board). Verkkokeskusteluista käytän myös termiä verkkokirjoittelu, koska haluan näin korostaa, että edelleen huomattava osa tietokonevälitteisestä viestinnästä perustuu kirjoitettuun kieleen.

Keskeinen rajanveto verkkokeskustelujen tarkastelussa on kirjoittamisen samanaikaisuus ja eriaikaisuus. Samanaikaiseen, synkroniseen kirjoittamiseen perustuvaa yhteydenpitoa kutsutaan yleisnimellä rupattelu, chat. Tekniikan Sanastokeskus suosittaa chatin suomennokseksi päätekeskustelua. Eriaikaisen, asynkronisen kirjoittelun kuvaamiseen näyttää vakiintuvan yleistermi verkkofoorumi, aiemmin tällaisiin keskusteluihin viitattiin myös verkkokonferenssin nimellä (computer conference, teleconference). Konferenssi sai ilmeisesti väistyä muodollisuutta korostavien mielle yhtymiensä takia.

Käyttäjän kannalta katsottuna keskustelualueet, sekä chatit että foorumit, voivat olla osana laajempia sivustoja (site), osa verkkokeskusteluista taas käydään omilla, vain keskusteluun erikoistuneilla sivustoillaan. Multimedianasto määrittelee sivuston näin: ”Tietyn organisaation tuottama tai tiettyä aihetta käsittelevä ja siten selkeän kokonaisuuden muodostava WWW-sivujen joukko.” Tutkimassani tapauksessa keskustelufoorumi on sijoitettu A-klinikkasäätiön julkaiseman laajemman verkkopalvelun, Päihdelinkin, osaksi.

Käyttämäni tutkimusmenetelmää, sisällönanalyysiä määrittelen tarkemmin metodiluvussa neljä.

1.3 Yhden ja kahden a:n erot

Vielä on tarpeen mainita niille lukijoille, jotka eivät tunne päihdealaa, että siellä yhdellä ja kahdella a:lla on suuri ero, kun puhutaan AA:sta ja A-klinikasta. Tutkimani verkkofoorumin julkaisija, A-klinikkasäätiö, on päihdealan järjestö, joka tuottaa kuntien tilaamia avohoidon palveluja alkoholista, huumeista tai pelaamisesta riippuvaisille asiakkaille. A-klinikkaa on sanottu 1950-luvun sosiaalisesti innovaatioksi, säätiö perustettiin vuonna 1955. Pääasiallisena työmuotona oli tuohon aikaan USA:sta tuotu henkilökohtainen huolto (social case work). Edelleenkin klinikat perustavat asiakastyönsä moniammatillisiin tiimeihin, joiden peruskokoonpanoon kuuluvat sosiaalityöntekijä, sairaanhoitaja ja lääkäri.

A-klinikat ovat ilmeisesti parhaiten tunnettu päihdehoidon muoto Suomessa. Klinikkoita on tällä hetkellä yhteensä noin 70, ja suurimman osan niistä omistavat kunnat, A-klinikkasäätiön omistamia niistä on alle kaksikymmentä. Omien yksiköidensä palvelutuotannon lisäksi A-klinikkasäätiö järjestää päihdealan koulutusta, kehittää ja tutkii päihdehuollon menetelmiä sekä harjoittaa tiedotus- ja julkaisutoimintaa. Verkkopalvelu Päihdelinkki, jonka osana tutkimani keskustelufoorumi toimii, on yksi osa A-klinikkasäätiön julkaisutoimintaa. (www.a-klinikka.fi; www.paihdelinkki.fi.)

A-klinikkasäätiö kuvaa klinikoiden toiminnan lähtökohtia näin:

- Alkoholiongelmaa voi ja kannattaa hoitaa.
- Alkoholiongelmissa kärsivät ovat halukkaita hakeutumaan hoitoon vapaaehtoisesti. Vapaaehtoisuus merkitsee hoitoon tulijan valintaa ja vastuuta.
- Alkoholiongelmissa kärsiviä arvostetaan ja heidät hyväksytään ihmisinä. Heidän omaa näkemystään tilanteestaan kuunnellaan ja kunnioitetaan.
- Yksilöä autetaan erottamattomasti sosiaaliseen kenttäänsä, etenkin perheeseensä, kuuluvana.

(www.a-klinikka.fi)

A-klinikka on siis ammatilliseen auttamiseen perustuva hoitomuoto, AA puolestaan vertaistukea jakava organisaatio. AA, Nimettömät alkoholistit, kuvaa järjestöään ja tavoitteitaan näin:

AA on miesten ja naisten toveriseura, jossa he jakavat keskenään kokemuksensa, voimansa ja toivonsa voidakseen ratkaista yhteisen ongelmansa sekä auttaakseen toisia tervehtymään alkoholismista. **Ainoa** jäseneksi pääsyn vaatimus on halu lopettaa juominen.

(www.suomenaa.fi – *lihavointi alkup.*)

AA:n käsitys alkoholismista korostaa, että alkoholismi tai alkoholiriippuvuus on ensisijainen ja etenevä sairaus, joka ei parane koskaan. Alkoholismin leimallisin piirre on juomisen hallinnan menetys. Useimmiten mainitut juomistaan jatkavan alkoholistin tulevaisuuden näkymät ovat vankila, (mieli)sairaala tai kuolema. Tämän katsomuksen mukaan juomarin ainoa mahdollisuus on koteloida sairautensa, ryhtyä toipuvaksi alkoholistiksi, joka ei ota sitä ensimmäistään ryyppyä. Kestävä toipuminen tapahtuu vain vertaistukea antavassa yhteisössä, AA:ssa. Samantapaista ajattelua edustaa hoitojen piirissä Myllyhoito®, joka ohjaa asiakkaansa jo hoidon aikana AA:han. (www.myllyhoito.fi) AA:n

henkilökohtainen toipumisohjelma esitetään 12 askeleen muodossa. Lisäksi järjestön ja jäsenten toimintaa ohjaavat 12 perinnettä.

(http://www.suomenaa.fi/askeleet_perinteet.html.)

Miten laajaa sitten on näiden päihdealan eri suuntausten toiminta? Vuonna 2000 Suomen kaikkien A-klinikoiden palveluja käytti noin 42 000 asiakasta ja käyntikertoja oli noin 350 000. Asiakkaista 28 prosenttia oli naisia. (Mäkelä 2003b.)

Vuonna 2003 AA:lla oli Suomessa noin 10 000 jäsentä. ”Heistä yhtäjaksoisesti yli vuoden raittiina olleita on 6 000 ja yli viisi vuotta raittiina olleita noin 4000. Ryhmiä Suomessa on noin 770 ja ryhmien uusien jäsenten määrä on pysynyt vakiona muutaman viime vuoden ajan.” (Ekholm 2003, 245.)

Palaan tarkemmin keskustelufoorumilla esitettyihin AA:laisiin näkemyksiin tutkielman tulosluvuissa. Jotta yhden ja kahden a:n erottelut eivät korostuisi liikaa päihdealan ulkopuolisten mielissä, lisään vielä, että joillakin A-klinikoilla toimii myös AA:laisittain suuntautuneita työntekijöitä. Lisäksi on hyvä muistaa, että sekä AA että pääosin myös A-klinikoiden tarjoama hoito perustuvat puheeseen ja vuorovaikutukseen.

Vielä huomautus verkkokirjoittajien nimimerkkien kirjoitusasusta. Olen sijoittanut ne tekstissä lainausmerkkeihin, koska eräät nimimerkit ovat sellaisia, että ne eivät välttämättä erottuisi tekstistä riittävän selvästi ilman tätä korostusta. Lisäksi käytän useimmiten nimimerkin yhteydessä lisämäärettä nimimerkki. Viestejä lainatessani en ole editoinut niitä. Tekstin alkuperäisten kappaleiden vaihtumisen olen merkinnyt lainauksiin /-merkillä, ja poiston tekstin keskeltä näin (---). Kielitoimiston kannan mukaan käytän AA:n jäsenestä tai tukijasta myös muotoa AA:lainen (Hurta, sähköposti 20.7.04).

1.4 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa haen vastausta seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. eettinen: millaisia erityisiä pulmia aineiston käyttöön liittyy tässä suhteessa?
2. menetelmällinen: millaisin menetelmin voin tehdä selkoa verkkokirjoittelusta?
3. sosiaalinen: miten verkkokirjoittelu ilmenee ja kehittyy vuorovaikutuksena?
4. sisällöllinen: miten kirjoittajat arvioivat foorumia vertaistukena?
5. käytännöllinen: millaisen toimintaympäristön tällainen verkkokirjoittelu tarjoaa ehkäisevälle päihdetyölle?

Etiikkaa pohtivaan tutkimuskysymykseen vastaan luvussa kaksi, ja vasta sen jälkeen esittelen empiirisen aineiston luvussa kolme. Otin mukaan aineiston käytön eettiset pohdinnat ensinnäkin sen takia, että verkkoviestinnän

tutkimuksessa keskusteltiin 1990-luvulla hyvinkin tiukkaan sävyyn niistä eettisistä periaatteista, joiden mukaisesti verkkokeskustelujen puheenvuoroja voidaan käyttää tutkimusaineistona. Lisäksi pohdin luvussa kaksi lyhyesti omia sitoumuksiani.

Käyttämiäni tutkimusmenetelmiä käsittelen neljännessä luvussa. Viides luku vastaa kysymykseen verkkokirjoittelusta vuorovaikutuksena. Luvussa kuusi erittelen tutkittavan foorumin yhtä erityisaihetta, keskustelua vertaistuesta. Luku seitsemän ehdottaa vastauksia käytännölliseen kysymykseen: onko verkkokirjoittelusta ehkäiseväksi päihdetyöksi.

Tutkielman kokoavana tutkimuskysymyksenä tai -teemana kulkee sen selvittäminen, miten verkkokeskustelu kehkeytyy tässä erityistapauksessa, kun julkaisija perustaa verkkofoorumin niin, että aiemman yhden keskustelun alueen rinnalle avataan uudelle aihepiirille toinen foorumi. Tavoitteenani on luonnostella yleiskuva siitä, miten uusi keskustelualue syntyy ja kehittyy, tässä tapauksessa kolmen vuoden kuluessa.

2. Verkkokirjoittelun tutkijan eettiset pulmat

” Tutkijat eivät ole yksimielisiä verkkoviestien tutkimisen etiikasta.” (Finn 1999, 223; suom. HO)

2.1 Viestinnän etiikkaa

Kaarle Nordenstreng ja Jaakko Lehtonen kytkevät viestinnän etiikan eri suuntaukset niiden filosofisiin taustoihin. He lähtevät siitä, että viestintä on aina myös normatiivista, arvoihin sitoutunutta: ”ei ole kysymys vain siitä, mitä viestintä on, vaan myös siitä, mitä sen pitäisi olla” (Nordenstreng & Lehtonen 1998, 253). McQuailiin viitaten kirjoittajat korostavat, että kaikkein vapaimmallakin medialla on velvoitteita, jotka ovat joko määrättyjä, sovittuja, oma-aloitteisia tai kiellettyjä ja joista ne ovat vastuussa oikeudellisesti, sosiaalisesti tai moraalisesti joko haittavaikutusten aiheuttaman edesvastuun tai sisällöllisen yleisvastuun merkityksessä. Viestinnän ammattilaisten vastuusuhteet ulottuvat moneen suuntaan. Yleisön lisäksi he ovat vastuussa esimerkiksi asiakkaille, tilaajille tai kannattajille, työnantajalle, ammattikunnalle ja omalletunnon. (Nordenstreng & Lehtonen 1998, 254.)

Vaikka käytännössä sanat eettinen ja moraalinen ovatkin synonyymejä, etiikka itse asiassa tarkoittaa moraalin perusteluja, suhdetta tiettyihin perusarvoihin. Moraali puolestaan tarkoittaa käsityksiämme oikeasta ja väärästä.

Filosofian suuntauksia tyypitellessään kirjoittajat erottavat kaksi ulottuvuutta: toisaalta joko vakaumusta tai seurauksia painottavan ulottuvuuden ja toisaalta joko yhteisöä tai yksilöä painottavan ulottuvuuden. Tässä nelikentässä oikeaan yläkulmaan asettuvat eksistentiaalistit, oikeaan alakulmaan egoistit, Homeros sankareineen ja Machiavelli. Vasempaan alakulmaan kuuluvat altruistit ja esim. Freire, vasempaan yläkulmaan taas kristityt, Rawls ja Habermas. Kultaisen keskitien kulkija Aristoteles jää tässä kuviossa keskelle. Aristotelisen perinteen jatkajiksi kirjoittajat nimeävät oikeudenmukaisuutta ja keskustelevuutta korostavat kolme yhteiskuntafilosofista suuntausta, jotka liittyvät John Rawlsin, Jürgen Habermasin ja Paulo Freiren nimiin. Otan tässä esiin Habermasin ajattelun peruskäsitteitä, koska hänen ajatuksiaan niin usein yhdistetään verkkokirjoitteluun ja -keskusteluun. Lähtökohtana Habermasin etiikassa on,

että ”yhteisön kaikki jäsenet hyväksyvät ne pelisäännöt, joiden mukaan toimitaan ja että kaikilla on paitsi oikeus myös mahdollisuus toimia”. (Nordenstreng & Lehtonen 1998, 259-261.)

Habermas korostaa kirjoittajien mukaan keskustelun, kommunikatiivisen toiminnan, tähtäävän yhteisymmärrykseen, joka ”perustuu siihen, että toisinaan hyvinkin erimieliset osanottajat ovat sitoutuneet yhteisiin pelisääntöihin, erityisesti järjestellisten argumenttien käyttöön” (Nordenstreng & Lehtonen 1998, 261). Kun ideaalisessa puhetilanteessa kaikki osanottajat voivat ”herruudesta vapaasti” osallistua keskusteluun ja kun keskustelua käydään järjestellisin argumentein, saavutetaan yhteisymmärrys, mutta vain sillä edellytyksellä, että osanottajat ovat omaksuneet nämä yhteiset pelisäännöt, arvopohjan. Lisäksi kirjoittajat toteavat kahden habermasilaisen avainkäsitteen olevan tiedonvälityksen kannalta keskeisiä: totuuden ja totuudellisuuden.

Totuus tarkoittaa tässä yhtäältä valmiutta puhua totta, toisaalta avoimutta toisten tarjoamalle totuudelle ja kolmanneksi pyrkimystä yhteisesti jaettuun totuuteen. Totuudellisuus puolestaan viittaa tässä puhujan aitouteen: siihen että ihminen tuo itsensä ja elämänsä maailmansa puhetilanteessa aidosti esille, ilman itsekorostusta ja jopa itsekriittisesti.

(Nordenstreng & Lehtonen 1998, 262.)

Verkkokeskustelujen ajateltiin niiden alkuvaiheissa olevan likimain Habermasin tarkoittamia ”herruudesta vapaita” vyöhykkeitä. Viitataan tällä alkuvaiheella siihen aikaan, jolloin valtaosa verkon käyttäjistä oli tietotekniikan ammattilaisia, aikaan ennen Internetin leviämistä, vuosilukuna ilmaisten osapuilleen ennen vuotta 1995. Oletus yhteisestä arvopohjasta kumpusi keskustelijoiden yhteisestä ja keskeisestä kiinnostuksenaiheesta, tietotekniikasta ammattina. Käsittääkseni arvopohja alkoi kuitenkin rakoilla suhteellisen nopeasti ja viimeistään siinä vaiheessa, kun Usenetin hierarkiaan tulivat mukaan alt-päätteiset alueet, tämä hajautuminen nousi yhä vahvemmin esiin. Alkuvaiheissa keskusteluun osallistuvilla oli suunnilleen yhtäläiset osallistumisen mahdollisuudet. Toinen edellytys, keskustelun käyminen yhteiseen järkeen perustuvien argumenttien varassa, tuntuu mahdolliselta ja todennäköiseltä silloin, kun keskustelijoiden tausta on tarpeeksi homogeeninen. Tämä yhteinen rationaliteetti väistyy siinä vaiheessa, kun keskustelijoiden taustat ja ajatusmaailmat alkavat hajaantua. Sama vaikutus käsittääkseni on sillä, että aiheiksi nousevat moraalisesti latautuneet aihepiirit, esimerkiksi Usenetin kehityksessä osasto ”sex, drugs and rock’n roll”. Tätä moninaistumista luonnollisesti vauhditti Internetin leviäminen kaiken kansan saataville. (Segaller 1998; Lee 2002.)

Nykyisin verkkokeskustelujen tavoitteena käsittääkseni on aika harvoin yhteisymmärryksen tavoittelu. Tavoitteena on pikemminkin oman käsityksen mahdollisimman tehokas esittely. Tunnustuksellisuuteen ei aina liity itsekriittisyyttä, vaan usein tavoitteena on julistuksellisuus. Verkkoväittelyjen lopputulosta voi monesti kuvata lopputulokseltaan kaksihaaraisena: rinnakkain tai lomittain on esitetty joukko toistensa kanssa kilpailevia näkemyksiä, jotka

käyvät vain vähän vuoropuhelua keskenään. Yhteisymmärrystä ei aina synny edes siitä, mistä keskustellaan. Aitoutta estää myös kirjoittajan naamioituminen ja mahdollisuus esiintyä useamman kuin yhden nimimerkin suojassa.

Kohtuuden nimissä voi kuitenkin todeta uuden median keskustelualueista samoin kuin Nordenstreng ja Lehtonen toteavat vanhasta: vaikka joukkoviestintä harvoin täyttää Habermasin pätevyysvaatimukset, ”toisinaan se palvelee niitä erinomaisesti” (Nordenstreng & Lehtonen 1998, 262). Kenties verkkokeskustelut havainnollistavat, kuinka nämä molemmat prosessit, sekä aitouteen pohjaava, tasavertainen vuoropuhelu, jonka päämääränä on yhteisymmärrys, ja toisaalta keinoja kaihtamaton ristiriitojen lietsonta ja omasta kannasta tinkimätön julistus ovatkin läsnä yhtä aikaa, vieläpä samassa, verkottuneessa tilassa?

Nordenstreng ja Lehtonen viittaavat myös organisaatiotiedottamisen eettiseen dilemmaan: ”mikä on yleisön oikeus saada tietää ja mikä on organisaation oikeus olla kertomatta” (Nordenstreng & Lehtonen 1998, 267 – kurs. alkup.). Eettisimmäksi tiedottamisen lajiksi arvioidaan kaksisuuntainen ja symmetrinen, mutta myös asymmetrinen tiedottaminen on eettistä silloin, kun se on avointa siinä mielessä, että lähettävä organisaatio paljastaa identiteettinsä ja tavoitteensa. Organisaatioviestinnän kannalta tarkasteltuna verkkokeskustelu voisi siis olla parhaassa kaksisuuntaista ja symmetristä, mutta tämä edellyttää kaikilta osapuolilta avointa ja eettisesti kestäväää toimintaa.

2.2 Yksityisen ja julkisen rajalla

Verkkokeskustelun luonnetta ja sen aineistona käyttämistä punnittaessa vedetään rajaa yksityisyyden ja julkisuuden välille. Käytössä olevat verkkoviestinnän muodot eroavat tässä suhteessa toisistaan aikalailla. Sähköpostilta odotetaan suurempaa luottamuksellisuutta ja sen ajatellaan ainakin periaatteessa nauttivan samanlaista kirjesalaisuuden suojaa kuin perinteisen kirjeen. Useimmiten sähköposti paljastaa lähettäjän henkilöllisyyden ja työpaikan. Toisaalta taas nykyisin on tarjolla koko joukko maksuttomia sähköpostipalveluja, joissa viestin lähettäjä voi esiintyä valitsemansa nimisenä, tosin näissä tapauksissa vastaanottajakin näkee postin tulevan osoitteesta, jotka periaatteessa tarjoavat nimettömyyden suojaa.

Sähköpostiin tilattavat postituslistat ovat tavallaan astetta julkisempia. Listojen ylläpitäjien käytännöt vaihtelevat: yhtäältä voi olla mahdollista lähettää viesti suoraan kaikille listan tilaajille, toiset taas voivat edellyttää, että kaikki listan posti kulkee ensin ylläpitäjän kautta, joka sitten päättää viestin jakelemisesta tai julkaisemisesta. Samoin vaihtelee se, missä määrin tällaisella listalla pitää esiintyä omana itsenään, vai sallitaanko kirjoittaminen nimimerkin suojissa. Postituslistaa voisi pitää eräänlaisena puolijulkisena tilana, koska viestien saaminen edellyttää niiden tilaamista, eräänlaista jäsenyyttä. Julkisuuden aste tai käänteisesti ajatellen jäsenyyden ehtojen tiukkuus vaihtelee. Joillekin

listoille pääsee tilaajaksi kuka tahansa sähköpostin käyttäjä, toiset taas valitsevat tarkoin tilaajansa.

Verkkoselaimiin avautuvat keskustelualueet puolestaan toimivat kaikille niille avoimessa, julkisessa tilassa, jotka pääsevät Internetiin. Taas on tarjolla kirjava joukko käytäntöjä. Kirjoittajilta voidaan edellyttää tai olla edellyttämättä rekisteröitymistä. Sen yhteydessä voidaan vaatia tiettyjä perustietoja kirjoittajasta tai olla niitä vaatimatta. Keskustelun puheenvuorot voidaan vaatia lähetettäväksi ylläpitäjän kautta, niitä voidaan toimittaa jälkikäteen tai ne voidaan julkaista sellaisenaan niin sanotusti kirjoittajan omalla vastuulla. Myös pääsy näille keskustelualueille voi olla avointa kenelle hyvänsä verkon käyttäjälle, tai ylläpitäjä voi rajata koko verkkopalvelunsa tai vain sen keskusteluosan tai osan siitä suppeammalle käyttäjäkunnalle.

Käytännössä siis julkisuuden ja yksityisyyden raja verkossa on liukuva. Jatkumon toisessa päässä on kaikille verkon käyttäjille avoin julkisuus, toisessa päässä täysin yksityiseksi tarkoitettu, kahdenvälinen viestintä. Oman henkilöllisyyden paljastamisen voisi ajatella toiseksi ulottuvuudeksi, jonka ääripäinä olisivat omalla nimellään esiintyminen ja toisena ääripäinä sellaisen nimimerkin käyttäminen, joka ei paljastaisi käyttäjästä mitään.

Samanlaisen, jatkumon tapaisen käsityksen anonymiteetistä esittää Gary T. Marx (1999). Hänen mukaansa anonymiteetti määritellään suhteessa yksityisyyteen, luottamuksellisuuteen ja salassapitoon (privacy, confidentiality, secrecy). Ensinnäkin ihmisen identiteetistä eli tunnistettavuudesta meillä voi olla seitsemän tyyppistä tietoa: 1) laillinen nimi; 2) osoite; 3) erilaiset haltijaansa yhdistettävissä olevat symbolit, kuten sosiaaliturvatunnus tai nimimerkki; 4) vastaavat symbolit, joita ei voida yhdistää haltijaansa; 5) (poikkeavaan) käyttäytymiseen perustuva tunnistaminen; 6) sosiaalinen luokittelu, esim. sukupuoli, ikä, uskonto; 7) tietämiseen (salasana), artefaktiin (pääsylippu, univormu) tai taitoon (uimataito) perustuva tunnistaminen.

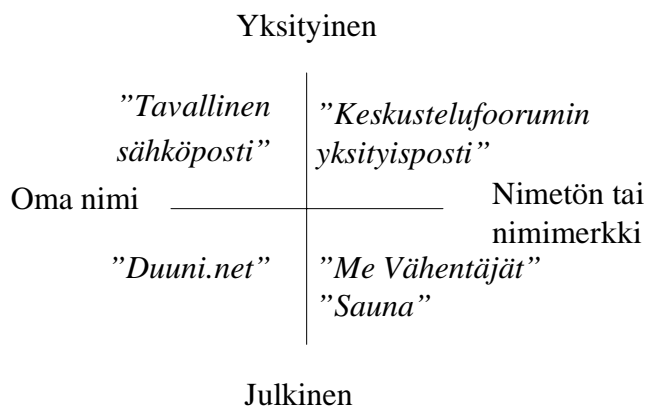
Täydellisen tai osittaisen anonymiteetin, tunnistamattomuuden puolesta Marx esittää kaikkiaan viisitoista perustelua, joihin kuuluvat esimerkiksi: 1) tiedonkulun turvaaminen aroista asioista; 2) huomion kiinnittäminen sanoman sisältöön sen esittäjän asemesta; 3) oman avun edistäminen, kun on kyse leimaavista tai aroista aiheista; 4) haittojen vähentämisen tai pienemmän pahan edistäminen; 5) strategisten taloudellisten intressien, sekä ostajan että myyjän, suojaaminen; 6) arvioinnin standardien noudattaminen (esim. blind review – käytäntö); 7) rituaalien, leikkien ja juhlien järjestäminen; 8) oman autonomian suojaaminen ("it's none of your business" –ajattelu).

Myös Marxin esittämien tunnistettavuuden perustelujen lista on pitkä, siinä on kymmenen kohtaa, joista tässä mainittakoon seuraavat: 1) vastuullisuuden edistäminen; 2) kunnia sille, jolle kunnia kuuluu; 3) viranomaisten valtuuksien tunnistaminen; 4) tutkimuksen edistäminen; 5) luottamuksen rakentaminen.

Marxin johtopäätös tutkijan etiikan suhteen on selvä: ei voi olla "yhden koon" etiikkaa, vaan tapaus kerrallaan on harkittava, mikä käytäntö parhaiten vastaa kulloinkin tutkittavan verkkoviestinnän käytäntöjä. (Marx 1999.)

Seuraava kuvio havainnollistaa yksityisyyden ja julkisuuden sekä tunnistettavuuden jatkumoluonnetta verkkoviestinnässä. Kuvion alaosan esimerkit on poimittu suomalaisista verkkopalveluista, Talentumin ja A-klinikkasäätiön sivustoilta.

Kuvio 3. *Verkkokeskustelujen käytäntöjä henkilöllisyyden näkyvyyden ja julkisuuden ulottuvuuksilla*

Tietosuojaa tarvitaan silloin, kun yksityinen ihminen kirjoittaa arkaluontoisista asioistaan niin, että kirjoittaja on selvästi tunnistettavissa, yksilöitävissä tai hänen henkilöllisyytensä on selvitetävissä. Tällaisten viestien olisi saatava nauttia samanlaista suojaa kuin yksityisen kirjeenvaihdon. Kuten tunnettua, vaikka salaamaton sähköposti ei pysty aina näitä ehtoja täyttämään, sähköpostia kuitenkin käytetään tällaistenkin tietojen lähettämiseen jo yleisesti.

Kirjoittaja voi suojata henkilöllisyytensä esiintymällä nimettömänä tai nimimerkin suojassa. Silloin, kun julkaisija edellyttää kirjoittajien rekisteröitymistä, osa tiedoista, joiden avulla olisi mahdollista paljastaa kirjoittajan henkilöllisyys, joutuisi julkaisijan haltuun. Mitä yksityiskohtaisempia tietoja kirjoittajista julkaisija kerää, sitä suuremmaksi kasvaa julkaisijan vastuu näiden tietojen suojasta. Siksi julkaisijan kannalta vähiten vaivaa tuottaa kirjoittajien rekisteröimättömyys.

Silloin kun puhutaan kirjoittajien tietosuojasta, on tarpeen erotella eri toimijoiden vastuita ja intressejä. Kirjoittajalla itsellään on tätä nykyä käytettävissään erilaisia henkilöllisyytensä suojaamisen keinoja. Toisaalta verkkokeskustelun julkaisijalla on oma toiminta-alansa. Vihdoin keskustelua

aineistona käyttävän tutkijan on tarpeen huolellisesti harkita käyttämiään menetelmiä, johtopäätöstensä yksityiskohtaisuutta ja tulostensa julkistamista.

2.3 Keskustelua aiemman tutkimuksen kanssa

Barbara F. Sharf nostaa esiin verkkokeskustelujen tutkimisessa tärkeät eettiset huolenaiheet: yksityisyyden, luottamuksellisuuden, tietoisuuden ja henkilökohtaisten kertomusten anastamisen (Sharf 1999, 245). Sharf lähtee tietosuojan yleisistä periaatteista ja kertoo myös omista kokemuksistaan rintasyöpää käsittelevän postituslistan tutkimisesta. Kirjoittaja ottaa ehdotuksissaan verkkokeskustelujen tutkimisen periaatteiksi hyvin tiukkoja kantoja ja siksi keskustelu hänen ehdotuksistaan auttaa tässä perustelevaan osaksi toisiin johtopäätöksiin päätyviä ratkaisuja.

Sharfin (1999, 253-255) ehdottamat periaatteet verkkokeskustelujen tutkimiselle ovat seuraavat (käännös HO):

1. Tutkijan on pohdittava jo ennen tutkimuksen aloittamista ja koko sen toteuttamisen ajan, ovatko tutkimuksen tavoitteet ristiriidassa ryhmän tavoitteen kanssa tai haittaavatko ne sitä. Ja kääntäen, tutkijan tulee pohtia, voiko tutkimus jollain tavoin hyödyttää ryhmää, esimerkiksi oikeuttamalla ryhmän toiminnan.
2. Tutkijan tulee selkeästi ilmaista henkilöllisyytensä, roolinsa, tavoitteensa ja aikomuksensa tavoittelemalleen tutkimuskohteelle, verkkoryhmälle tai siihen kuuluville yksilöille.
3. Tutkijan tulee sinnikkäästi tavoitella yhteyttä niihin viestien kirjoittajiin, joiden tekstiä hän aikoo lainata, hankkiakseen näiden suostumuksen.
4. Tutkijan tulee pyrkiä varmistamaan tutkittavilleen avoimen palautteen antamisen mahdollisuus.
5. Tutkijan tulee pyrkiä osoittamaan ja ylläpitämään kunnioittavaa herkkyyttä niiden tutkittavien psykologisia rajoja, tavoitteita, haavoittuvuutta ja yksityisyyttä kohtaan, jotka muodostavat itse määrittelemänsä verkkoyhteisön, olkoonkin että siinä käydyt keskustelut ovat julkisesti käytettävissä.

Millä perusteilla sitten päädyn työssäni poikkeamaan Sharfin ehdottamista periaatteista? Ensinnäkin käyttämäni aineisto on erilainen. Se ei ole peräisin sähköpostiin tilattavalta postituslistalta, kuten hänen käyttämänsä aineisto, vaan selvästi julkisemmalla foorumilla, verkon sellaisesta osasta, johon periaatteessa kenellä tahansa on vapaa pääsy. Myös julkaisijan oman kannan mukaan avoimella alueella käydyt verkkokeskustelut tutkimiseen ei tarvita kirjoittajien

tietoista suostumusta. Näin päätti A-klinikkasäätiön tutkimuseettinen toimikunta 19.12.2001. Saman linjanvedon mukaan silloin, kun kirjoittajia haastatellaan joko verkon välityksellä tai kasvokkain ja kun tutkija voi saada tietoonsa haastateltavien henkilöllisyyden ja heidän arkaluonteisiksi katsottavia tietojaan, tarvitaan tutkimuslupa ja luonnollisesti haastateltavien suostumus.

Toinen seikka, joka liittyy osaksi tutkimusmenetelmään ja johon Sharf viittaa kohdassa neljä, koskee kirjoittajilta hankittavaa palautetta. Myönnän, että kirjoittajien näkemykset tuloksistani olisivat arvokkaita, mutta vuoropuhelun käyminen kirjoittajien kanssa ennen kuin opinnäyte on valmis, olisi omiaan paisuttamaan aineistoa entisestäänkin. Menetelmällisesti se veisi työtä toimintatutkimuksen suuntaan. Niinpä ratkaisuni tältä osin perustuu ajan, rahoituksen ja opinnäytteen rajallisuuteen.

Kolmas kommenttini koskee Sharfin kohta viisi, kunnioittavaa suhtautumista tutkittaviin ja heidän yksityisyytensä suojaamista. Tältä osin toimin niin eettisesti kuin osaan, eli perustelen tulokseni mahdollisimman tarkoin ja aineiston erityislaadun mukaisesti. Lisäksi korostan, että kirjoittajat suojaavat valtaosin yksityisyytensä itse käyttämällä valitsemiaan nimimerkkejä. Rekisteröityneillä kirjoittajilla on oikeus editoida viestejään myös niiden julkaisemisen jälkeen. Esimerkiksi yksi kirjoittaja onkin jälkikäteen poistanut kirjoittamansa viestit vajaan vuoden ajalta.

Pohdin pitkään, onko asiallista viestejä lainattaessa mainita myös kirjoittajan käyttämä nimimerkki. Päädyin siihen, että nimimerkin mainitseminen on paikallaan. Kirjoittaja rakentaa itselleen eräänlaista verkkoidentiteettiä, jonka olennaisia tunnusmerkkejä ovat juuri nimimerkki ja erilaiset allekirjoitukset tai tunnuslauseet, signaturet tai sigut, kuten verkkokielellä sanotaan. Sanatarkat lainaukset ovat näin tunnistettavissa ja tarkistettavissa. Ratkaisuni tältä osin perustuu eräänlaisen virtuaalisen tekijänoikeuden kunnioittamiseen.

Neljänneksi on todettava, että tutkijan näkökulman sovittaminen ryhmän tavoitteeseen, Sharfin kohta yksi, ei ole sekään täysin pulmatonta. Tässä tapauksessa julkaisija asetti keskustelulle omia tavoitteitaan. Osa keskustelijoista taas tulkitsi näitä tavoitteita omienkin käsitystensä mukaan yksipuolisesti. Toinen osa keskustelijoista taas kiistää jatkuvasti tämän tulkinnan. Tutkijan asema tässä suhteessa voisikin merkitä ristiriidan avointa esittämistä niin, että molempien osapuolten perustelut tulevat esiin.

Koska julkaisija määrittelee käyttämäni aineiston sillä tavalla julkiseksi, että kirjoittajilta ei tarvitse pyytää erikseen suostumusta, en ole erikseen esitellyt tutkimushankettani tai itseäni keskustelualueella. Korostan myös, että en ole kirjoittanut alueelle nimimerkillä. Vain niissä viesteissä, joilla koottiin suljetulle alueelle ”Hauskasti ja hallitusti!” –keskusteluryhmää esiintyy oma nimeni. Vaikka tähän mennessä kirjoittajat ovat kahteen otteeseen (18.11.2002 ja 4.11.2003) esittäneet kritiikkiä ensimmäisistä julkaistuista tulkinnoistani ja tuloksistani (Ollikainen 2002), ja siten ilmaisseet halukkuutensa vuoropuheluun, en ole kirjoituksiin vastannut. Osaltani olen hakenut aineistoon näin myös etäisyyttä. Tutkimushankkeeni on esitelty toisaalla verkossa, A-klinikkasäätiön sivuilla, (<http://www.a->

klinikka.fi/kehittamistoiminta/projektit/hanketietokanta/thank-keet_7_b.php3?id=29.

Näkemykseni perustelut tukeutuvat osaksi Susan Herringin kantoihin (1996). Hänen mukaansa verkkokirjoittelun tutkimiseen tarjottiin USA:ssa noihin aikoihin kahta toisistaan jyrkästi poikkeavaa eettistä periaatetta. Yhtäältä katsottiin, että kaikki verkossa julkaistut viestit ovat julkaisuja tai teoksia ja nauttivat siten tekijänoikeuden suojaa. Niitä lainattaessa olisi noudatettava tavanomaisia lainaamisen käytäntöjä. Toinen, tälle vastakkainen katsomus lähtee taas siitä, että keskusteluryhmät ovat osallistujensa mielestä yksityisiä. Tutkijan pitäisi kunnioittaa tätä oletettua yksityisyyttä ja jättää mainitsematta kaikki tunnistamista auttavat tiedot, kuten kirjoittajien ja foorumien nimet ja päiväykset. Suorien lainausten asemesta viestien sisältöön voisi viitata vain epäsuorasti. Samantapainen vastakkainasettelu, tekijänoikeudella perustelu ja toisaalta informaation julkisuuteen vetoaminen, löytyy myös etnologiatieteellisestä keskustelusta (Hänninen 2003).

Herringin ensimmäinen perustelu koskee verkkoviestinnän monimuotoisuutta. Yhdenlainen periaatteellinen koodisto ei voi kattaa kaikkia verkkoviestinnän muotoja. Hänen toinen varauksensa koskee tutkimusmenetelmien erilaisuutta. Esimerkiksi lingvistinen tutkimus, jota Herring itse paljolti tekee, kiinnittää huomiota viestien muotoon, ei niinkään sisältöön, kun sen kohteena ovat kielenkäytön yleiset mallit. Tämän tutkimusalan konventioihin kuuluu, että lainauksia esitettäessä puhujan tai kirjoittajan henkilöllisyys kätetään yleisten luonnehdintojen, kuten sukupuoli ja ikä, tai nimikirjainten tai nimimerkin taakse. Kun käyttämässäni aineistossa kirjoittajat jo käyttävät nimimerkkejä, miksi vielä naamioida nimimerkki nimimerkin taakse? Verkkokirjoittelun tutkija ei voi myöskään lainata lingvistiikan edellä kuvattuja konventioita. Kirjoittajien sukupuoli selviää miltei kaikissa tapauksissa tekstistä, mutta onhan mahdollista, että kyseessä on vedätys (trolling), eli toisena esiintyminen. Iän päättelemine on hyvin vaikeaa, ja vain pieni osa vastaa niihin kyselyihin, joita toiset kirjoittajat aika ajoin foorumeilla tekevät ja joissa tiedustellaan kirjoittajien ikää; lisäksi tässäkin tapauksessa on mahdollista ilmoittaa väärä ikä.

Herring vertaakin julkisilla verkkofoorumeilla käytyä keskustelua radio- tai tv-lähetykseen. Myös niissä keskustelijat voivat tuntea olevansa kertomassa asioistaan vain pienen piirin, esimerkiksi studioyleisön edessä, mutta silti lähetys on kenen tahansa vastaanottimen käyttäjän kuultavissa.

Julkisen verkkokeskustelun sanataarkan lainaamisen voi nähdä myös tutkimuksen laatua edistävänä käytäntönä. Kun näin tehdään, kuka tahansa lukija voi verrata lainauksia alkuperäiseen aineistoon. Herring ei perustele kirjoittajien nimien poisjättämistä eettisin periaattein, vaan vetoaa lingvistisen tutkimuksen käytäntöihin ja toisaalta kohteliaisuuteen, varsinkin jos yksityisten kirjoittajien viesteistä analysoidaan niiden vähemmän miellyttäviä piirteitä.

Herringin yksi perustelu lähtee kriittisen tutkimuksen mahdollisuudesta. Hän vetoaa havaintoonsa, jonka myös käyttämäni aineisto lujasti vahvistaa, että verkkokirjoittelu on usein kiistelystä. Näin verkkofoorumit toimivat

diskursiivisten valtapelien näyttämöinä. Jos lähdetään hakemaan kirjoittajilta suostumusta aineiston käyttöön, törmätään pulmaan, myöntävätkö erilaisia näkemyksiä esittävät osapuolet suostumuksensa suunnilleen yhtäpitävästi siinä suhteessa kuin aineistossa näitä näkökantoja esiintyy. Sama pulma koskee myös omien tulkintojen hyväksyttämistä verkkokirjoittajilla. Pitäisikö tutkijan tulkintojen noudatella vain äänekkäimpien ja hallitsevimpien kirjoittajien tulkintoja?

Omassa työssäni pohtimista aiheuttaa myös analyysin ja tulosten esittämisen yksityiskohtaisuus ja yleisyyden aste. Voi olla tarpeen painottaa analyysiä pikemminkin ryhmätason ilmiöihin kuin yksittäisten kirjoittajien näkemysten erittelyyn. Eli voi olla tarpeen perustellen korostaa niitä yhteisiä piirteitä, joita löytyy samansuuntaisesti kirjoittavien viesteistä tai vahvasti toisiensa kanssa liittoutuneiden kirjoittajien katsomuksista.

Vielä on syytä ottaa erikseen huomioon verkkokirjoittelun väittelyn kiihkeys. Sharfin (1999, 246) tapaan on tarpeen korostaa varovaisuutta, kun käsillä on samassa mielessä arkaluontoinen aineisto kuin hänellä. Sharf viittaa mahdollisuuteen, että verkkokeskustelusta voi tulla ensisijainen (primary) tiedon ja sosiaalisen tuen lähde. Kirjoittajat voivat innostua liikaan avomielisyyteen silloin kun syntyy terapeutisia liittoutumia (therapeutic alliance) tai kun oivallukset tai avoimuus tuottavat voimakkaan tunne-elämyksen, katarsiksen. Samaan suuntaan vaikuttaa nimimerkin suojassa kirjoittaminen. On siis pohdittava, millaisissa tapauksissa näitä ylilyöntejä esiintyy ja välttää käyttämästä tällaista aineistoa suorasanaista lainoina.

Verkkokirjoittelun käyttäminen tutkimusaineistona on vielä varsin vakiintumatonta. Tästä tarjoaa yhden esimerkin Sharfin tekstin kanssa samassa kirjassa julkaistu, varsin nimekkään ja kokeneen tutkijan Norman K. Denzin artikkeli, jonka aineistoa hankkiessaan hän ei ilmaissut seuraamalleen verkkoryhmälle tekevänsä tutkimusta, ei kirjoittanut ryhmään, eikä hankkinut lupaa lainata viestejä (Denzin 1999, 123). Myös Sharf viittaa muiden verkkotutkijoiden kanssa käymiinsä keskusteluihin, joissa pidettiin tarpeettomana tietoisien suostumusten hankkimista verkkoon kirjoittavilta, koska viestit oli julkaistu julkisella foorumilla (Sharf 1999, 250; 252).

Riitta Hänninen (2003) mainitsee Sharfin periaatteiden nojaavan lääketieteen käytäntöihin ja siltä osin jotkut näistä ”eettisistä koodeista saattavat vaikuttaa etnologiatieteen näkökulmasta tutkimustoimintaa tarpeettomasti rajoittavilta toimenpiteiltä”. Kuten sanottu, tilanne ei ole verkkokirjoittelun eri muotojen tutkimisen periaatteiden osalta täysin vakiintunut. Lisäksi nopeasti kehittyvät verkkoviestinnän muodot nostanevatkin tutkimuksen eettiset periaatteet uudelleen esiin muuttuvissa yhteyksissä.

Myös Charles Essin koostamat Internet-tutkijoiden eettiset periaatteet (2002) korostavat eettistä pluralismia. Asiakirja nimeää erikseen sellaiset filosofiset taustasuuntaukset kuin deontologian, seurausetiikan, hyve-etiikan ja feministisen etiikan. Ohjeet korostavat myös tapauskohtaista harkintaa.

Vielä yhden täydentävän näkökulman tarjoavat Gunther Eysenbach ja James E. Till (2001, 1105), kun he suosittavat tutkijoille ja tutkimuksen arvioijille

seuraavia seitsemää harkinnan apuvälinettä, joilla selvittää verkkoyhteisöjen laadullisen tutkimuksen etiikkaa: 1) tunkeilevyys (intrusiveness), 2) oletettu yksityisyys (perceived privacy), 3) haavoittuvuus (vulnerability), 4) mahdolliset haitat (potential harm), 5) tietoinen suostumus (informed consent), 6) luottamuksellisuus (confidentiality), 7) tekijänoikeudet (intellectual property rights).

Eysenbach ja Till korostavat tutkimuksen etiikan puntarointia verkkokirjoittajan näkökulmasta samaan tapaan kuin Sharf edellä, mutta he muotoilevat harkinnan paikat avoimemmin kuin Sharf. Tiivistän omat ratkaisuni luvun lopussa, sen jälkeen kun olen vielä käsitellyt omia sitoumuksiani aineistoon ja eräisiin sen edustamiin ilmiöihin.

2.4 Omat sitoumukseni

Ensimmäisenä nostan esiin käyttämäni aineiston aiheuttaman erityisen eettisen, henkilökohtaisen ongelman, jonka voi tiivistää kahteen toteamukseen: 1) olin perustamassa sitä keskustelualuetta, jota nyt tutkin, ja 2) oletin aluksi, että keskustelusta tulisi aika lailla toisenlainen kuin siitä sitten lopulta tuli. Palaan jälkimmäiseen kysymykseen vielä tarkemmin tämän tutkielman tuloksia käsittelevissä luvuissa.

Lisäksi olen osallinen suomalaisessa juopottelukulttuurissa, foorumin keskustelunaiheen ytimessä. Olen harrastanut alkoholinkäyttöä – myönnettäköön tässäkin, ajoittain aivan liian runsaasti – kohta neljäkymmenen vuoden ajan. Tämä yhtäältä liittyy minun tiiviisti keskustelun sisältöön. Toisaalta voin omaan kokemukseeni vedoten sanoa, etteivät likikään kaikki runsaan alkoholinkäytön ilmiöt ole niin yksiselitteisiä, suuntaan tai toiseen, kuin osa keskustelijoista väittää, useimmiten hekin omaan kokemuksensa vedoten.

Kolmas osallisuuteni piirre syntyy siitä, että olen vuodesta 1990 alkaen ollut Helsingin kaupungin päihdeasiain toimiston tiedottaja. Työni puolesta olen saanut paneutua julkisen päihdehuollon, niin avo- kuin laitoshuollon, ja varsinkin ehkäisevän päihdetyön erityispiirteisiin. A-klinikkasäätiön virtuaalikklinikkanimisen hankkeen projektikoordinaattorina työskentelin toukokuusta 2001 helmikuuhun 2003.

Näitä osallisuuden pulmia olen ratkonut ottamalla etäisyyttä aineistoon eri tavoin. Ensinnäkin en ole ollut tässä tutkitun foorumin julkaisijan, A-klinikkasäätiön, palveluksessa vuoden 2003 helmikuun jälkeen. Toiseksi tarkastelen tässä opinnäytteessä keskustelufoorumia *viestintänä ja erityisesti vuorovaikutuksena*. Niinpä alkuun pulmallinen suhde aineistoon osoittautui varsin hyödylliseksi, kun se pakotti pohtimaan lähestymistapaa, menetelmiä ja avainkäsitteitä kerta toisensa jälkeen.

2.5 Korostan kirjoittajien omaa vastuuta

Totean vielä, että esitän yksittäisiä nimimerkkejä koskevia yhteenvedoja suhteellisen varovaisesti, enkä ollenkaan sellaisia tietoja, joiden perusteella voisi päätellä kirjoittajien henkilöllisyyden. Itse asiassa en siis yritäkään analysoida kirjoittajia nimimerkkien takana; tähän ei soveltuisi käyttämäni menetelmä, sisällönanalyysi. Analysoin kirjoittajien verkkoon tuottamia esityksiä, representaatioita. Jotkut näistä esityksistä ovat hyvin harkittuja, toiset spontaanimpia. Silloin kun otan kantaa esimerkiksi foorumilla esitettyjen kääntymysten uskottavuuteen, en ota kantaa siihen, onko lihallinen kirjoittaja muuttanut käsitystään vaikkapa AA:sta vai ei. Perustan kannanottoni pikemminkin siihen, miten uskottavasti tarina on kerrottu, millaiseen kontekstiin se on foorumilla asetettu tai millaisia strategisia tarkoituksia sillä voi olla vuorovaikutuksen ylläpitämisessä tai katkaisemisessa.

Perusratkaisuni siis on, että kaikkein aktiivisinta joukkoa kutsun heidän itsensä valitsevilla nimimerkeillä seuraavista syistä:

1. Annan kunnian sille, jolle kunnia kuuluu: sanatarkat lainaukset päästävät kirjoittajan äänen esiin ja heidän tekstinsä on julkisuuteen tarkoitettu.
2. He ovat tarkoin punninneet satoja viestejä kirjoittaessaan, minkä verran kertovat henkilöstään nimimerkin takana, ja lisäksi vältän esittämästä yksityiskohtaisia henkilöön liittyviä tietoja.
3. Vaikka näin sälytän heille osan siitä lisävastuusta, jonka voidaan kuvitella syntyvän, kun kirjoituksia käytetään tutkimusaineistona, tulkinnat ja johtopäätökset ovat kuitenkin tutkijan omalla vastuulla. Koska aineisto on miltei täydellisenä edelleen saatavilla julkisessa tietoverkossa, tutkijan tulkinnat on siis mahdollista kiistää toisilla tulkinnoilla.

Käytän tässä työssä aineistona ainoastaan verkkoon kirjoitettua tekstiä. Jos tulevaisuudessa pääsen haastattelemaan kirjoittajia kasvokkain, sen aineiston käyttämisestä sitovat tiukemmat eettiset käytännöt, varsinkin siltä osin kuin haltuuni päättyy sellaista arkaluonteista tietoa, joka on yhdistettävissä tiettyyn henkilöön. Haastatteluaineistojen analyysin ja tässä esitettyjen verkkokirjoitusten analyysin sellaiset yhteydet, jotka voisivat johtaa henkilöiden tunnistamisen, ovat käsittääkseni ratkottavissa henkilöhaastattelujen analysoinnin yhteydessä.

3. Aineisto: Me Vähentäjät – mikä se on?

3.1 Kuka omistaa foorumin tekstin?

Esittelen tässä jaksossa käyttämäni aineiston, A-klinikkasäätiön julkaiseman verkkopalvelu Päihdelinkin yhden keskustelun alueen nimeltään Me Vähentäjät. Tuore sananvapauslaki saa toimia tässä ensimmäisenä taustoittavana tekijänä. Kuten jo verkkokirjoittelun etiikan pohtimisen yhteydessä tuli esille, eräät tutkijat pitävät verkkoon kirjoitettua tekstiä kirjoittajansa omaisuutena, johon tulisi suhtautua samalla tavoin kuin muuhun tekijänoikeiden suojaamaan tekstiin. Yhtäältä eräät verkkojulkaisijat vaativat tutkijoita pyytämään itseltään luvan, silloin kun tutkija haluaa käyttää verkkokirjoittelua aineistonaan (Malin 2001; www.verkkoklinikka.fi). Toisaalta verkkojulkaisija voi suhtautua kuten A-klinikkasäätiö: muidenkaan medioiden sisällönanalyysien tekijät eivät pyydä lupaa aineiston käyttöön; usein tosin julkaisijan kanssa ollaan yhteistyössä. Käytännöt siis vaihtelevat, ja itse asiassa ne voivat olla myös sisäisesti ristiriitaisia.

Mikä sitten on voimassa olevan sananvapauslain kanta? Ensimmäinen tärkeä rajanveto koskee sitä, minkä katsotaan olevan verkkojulkaisu. Valtteri Niiranen ja Petteri Sotamaa kirjoittavat (2003, 17): ”Verkkojulkaisun edellytetään olevan laadittu julkaisijan tuottamasta tai käsittelemästä aineistosta.” Onko keskustelupalsta sitten osa verkkojulkaisua, jota koskevat sananvapauslain yleiset säädökset, kuten päätoimittajavastuu, sen ratkaisee, miten verkkokeskustelun aineistoa on käsitelty.

Jos verkkojulkaisun ylläpitäjä eli julkaisija ei itse käsittele lyhentämällä, poistamalla tai muuttamalla keskustelupalstoilla olevaa aineistoa, ei verkon keskustelupalstoilla oleva aineisto muodosta osaakaan verkkojulkaisusta.

(Niiranen & Sotamaa 2003, 17)

Sotamaa ja Niiranen huomauttavat vielä, että rajanveto ”siitä, milloin kyse on aineiston käsittelemisestä, jää lain soveltamiskäytännössä tehtäväksi” (Niiranen & Sotamaa 2003, 18). Heidän mielestään ”yksittäisiin verkkoviesteihin puuttuminen etukäteen merkitsisi aineiston käsittelemistä. Jälkikäteen

poistaminen tai muuttaminen ei puolestaan merkitse aineiston käsittelemistä” (sama).

Lainsäätäjä vahvisti näin jo vakiintuneen käytännön. Sotamaa ja Niiranen viittaavat edelleen perustuslakivaliokunnan mietintöön ja korostukseen, että ”keskustelupalstojen ylläpitäjien olisi tärkeää seurata keskustelupalstoillaan tapahtuvaa viestintää”. Heidän mukaansa ”verkkajulkaisun vastaavan toimittajan tai päätoimittajan velvollisuuksiin ei kuulu verkkoviestien sisällön valvominen tai keskusteluun puuttuminen”(sama). He lisäävät vielä kuitenkin, että ”esimerkiksi henkilöiden kunniaa tai yksityiselämää loukkaava verkkokeskustelu” voi ”muodostua sellaiseksi, että vastaavan toimittajan on aiheellista puuttua asiaan poistamalla yksittäiset viestit” (mt., 19).

Lain mukaan rajanveto näyttäisi siis siltä, että kun teksteihin ei puututa ennakolta, ne eivät ole osa muuta verkkajulkaisua, vaikka keskustelualueet toimivat ikään kuin sivuston sisällä, ja tavallaan osana sitä. Päätoimittaja ei siis ole vastuussa verkkokirjoittelun sisällöstä, mutta yksittäisten viestien poistaminen nähdään kuitenkin tarpeelliseksi silloin, kun ne loukkaavat (toisen) yksilön oikeuksia.

Tutkimallani foorumilla myös rekisteröityneillä kirjoittajilla itsellään on oikeus muokata tekstiään jälkikäteen. Ääritapauksessa he voivat poistaa kokonaan aiemmin julkaisemansa tekstin, kuten näyttää tapahtuneen sekä tässä aineistona käytetyllä että erällä muilla foorumeilla. Keskusteluja julkaisevat ohjelmat jättävät usein näkyviin kirjoittajan, viestin julkaisu- ja muuttamisajankohdat. Poistetustakin tekstistä voi jäädä osia lainauksina muiden viesteihin. Lisäksi internetin sisältöä tallentavista arkistoista voi löytyä vielä myöhemminkin näitä kirjoittajansa poistamia viestejä. Kaikkinensa käytäntö, jonka suomalainen lainsäätäjä otti päätöksensä lähtökohdaksi, on siis ristiriitainen ja vakiintumatonkin.

Yhdenlaisen ääritapauksen tutkimallani foorumilla muodostaa nimimerkki ”Me Vähentäjät”, joka rekisteröitiin 1.1.2003. Vaikka nimimerkki tavallaan kaappaa koko foorumin nimen, julkaisija ei ehkäise tai poista tällaista rekisteröitymistä. Myönnän olleeni vähintään passiivisesti osallisena tuohon päätökseen; olin tuolloin vielä A-klinikkasäätön palveluksessa, tosin lähden tunnelmissa. Kyse on osaksi julkaisijan perinteisestä suhtautumisesta verkkokeskusteluun: jo vuonna 1998 alkaneessa huumeaiheisessa keskustelussa kirjoittajien vapausasteet ovat aina olleet huomattavat niin viestien sisällön kuin muodonkin suhteen. Sittemmin kyseinen nimimerkki ”Me Vähentäjät” on antanut monesti strategisesti merkittävän panoksensa keskustelun käännteisiin.

3.2 Foorumin perustamisen tausta

Se käsitys, että alkoholinkäytöstään keskustelijat haluaisivat kirjoitella nimenomaan vähentämisestä, eikä lopettamisesta, perustui osaksi kyselytutkimusten tuloksiin. Pääkaupunkiseudulla tehtiin vuosina 1999 ja 2000

puhelinhaastatteluja, joissa vastaajina oli alueen aikuisväestöä edustava otos. Juomisen riskitasoa arvioitiin Maailman terveysjärjestön, WHO:n kehittämällä Audit-kyselyllä (ks. esim. Saunders yms. 1993a; 1993b).

Taulukko 1. *Juomisen muutosaikeet eri riskitasoilla vuosina 1999 Helsingissä ja Espoossa ja 2000 Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla % vastaajista*

Vuosi	1999	2000	1999	2000	1999	2000
N(painottamaton)	777	714	138	136	69	50
N (painotettu)	768	714	140	135	73	50
Audit-pisteet	0-7	0-7	8-13	8-13	14+	14+
Ei aikomuksia	91	91	68	65	31	54
Aikoo vähentää	6	6	26	27	58	30
Aikoo lopettaa tilapäisesti	2	2	5	4	5	6
Aikoo lopettaa pysyvästi	1	1	*	2	5	10
Ei osaa sanoa	-	1	-	1	-	-

Kun AUDIT-testillä mitattuna juomisen riskit ovat vähäiset tai olemattomat, eli pisteitä on alle kahdeksan, juomisen muuttamisen aikeet ovat aika harvinaisia: kuusi prosenttia aikoo vähentää ja kolme prosenttia aikoo lopettaa, tilapäisesti tai pysyvästi.

Kohonneen riskin alueella, eli kun AUDIT-testin tulos on 8-13 pistettä, juomisen muuttamisen aikeita on noin kolmanneksella, vuonna 1999 näin arvioi 31 prosenttia ja vuonna 2000 taas 33 prosenttia.

Kun AUDIT-pisteet ovat 14 tai enemmän, juomisen muuttamisen aikeet yleistyvät vielä enemmän. Vuonna 1999 vain 31 prosenttia ilmoitti, että he aikovat jatkaa juomistaan samaan tapaan lähimmän puolen vuoden aikana, vuonna 2000 näin vastanneita oli 54 prosenttia. Juomisen muutosaikeita oli siis jopa kahdella kolmanneksella (68 %) tai lähes puolella (44 %) niistä vastaajista, joiden juomisen riski on korkein.”

(Ollikainen 2001, 31)

Kuten taulukko kertoo, juomisen lopettamisen aikeita oli vain 6-16 prosentilla riskiryhmiin kuuluvista. Vähentämisen aikomukset ovat moni verroin yleisempiä kuin lopettamisaikheet: vuoden 1999 aineistossa peräti 58 prosenttia niistä, joiden AUDIT-pisteet olivat 14 tai enemmän ilmoitti aikovansa vähentää juomistaan. Eräänlaisena nyrkkisääntönä näistä kyselyistä voisikin yleistää, että riskijuojista likimain joka toinen on juomisensa muuttamisen aikeissa, joka toinen taas aikoo jatkaa lähitulevaisuudessa samaan malliin.

3.3 Julkaisijan foorumille asettamat tavoitteet

A-klinikkasäätiön verkkopalvelu nimeltä Päihdelinkki sai alkunsa maaliskuussa 1996, ja sen yhteyteen avattiin keskustelualue marraskuussa 1998. Keskustelun pääasialliseksi sisällöksi nousi alkuun suomalainen huume politiikka. Kirjoittajien valtaenemmistö liputti täyskieltoon perustuvan huume politiikan muuttamisen puolesta ja heitä voi Matti Piispan sanoin luonnehtia ”huumeliberaaleiksi”. Verkkokirjoittelussa esiteltiin poliittisten linjausten lisäksi monin tavoin huumeiden käyttökulttuureja, erityisesti kannabiksen ja myöhemmin myös ekstaasin käyttötavat, -kulttuuri ja -kokemukset olivat monien viestien keskeistä sisältöä. Päihdelinkin huume keskustelu herättää edelleen aika ajoin voimakastakin kritiikkiä. (Piispa 2002a, 2002b; Roine 2003.)

Osana koko verkkopalvelun päivitystä keskustelualue jaettiin useampaan foorumiin tammikuussa 2001. Huume keskustelu jatkui Sauna-nimisenä ja alkoholi aiheista keskustelua viriteltiin Me Vähentäjät -nimiselle alueelle. Palstan avausviesti julkaistiin 17.1.2001 ja ensimmäisen kirjoittajan vastaus siihen tuli 19.1.2001. Keskustelualue Me Vähentäjät sai seuraavan tavoite kuvauksen:

Haluatko etsiä keinoja vähentää alkoholinkulutusta? Me Vähentäjät on vertaistukeen perustuva keskustelupalsta niille, jotka etsivät muutosta alkoholinkäyttöön. Etsitään yhdessä uutta vaihdetta. Kaveria ei jätetä!

Lausuma ilmaisee keskustelulle kaksi tavoitetta. Ensinnäkin kyse on alkoholinkäytön vähentämisestä ja toisaalta palsta on tarkoitettu vertaistuen välineeksi. Lisäksi kirjoittajat ja lukijat asemoidaan keskelle muutosta, jonka lopputulos ei ole vielä selvä: etsiminen mainitaan lyhyessä tekstissä peräti kahdesti. Loppuhuudahduksen voi katsoa fraasimaisuudessaankin vetoavan samassa tilanteessa elävien keskinäiseen auttamisen haluun. Julkaisija siis painottaa vertaisten tukea, eikä lupaa keskustelijoiden kysymyksiin päihde alan ammattiauttajien vastauksia tai ammattilaisten osallistumista keskusteluun.

Korostan vielä, että julkaisija mainitsee julistuksessaan vain vähentämisen alkoholinkäytön muuttamisen tavoitteena, ei lainkaan lopettamista. Ilmaisuu on sen verran pyöreä, että keskustelun kuluessa alkoholinkäyttönsä jo aikoja sitten lopettaneet ovat alkaneet kutsua itseään muun muassa nolville vähentäneiksi tai

totaalivähentäjiksi, ja näin haluavat määritellä itsensä ikään kuin vähentämisen ytimeen.

Myöhemmin, eli vuonna 2003, julkaisija määritteli keskustelun tavoitteen näin:

Me Vähentäjät on tarkoitettu kokemusten vaihtoon alkoholin käytön vähentämisestä. Palstalla voi antaa ideoita ja vinkkejä, miten tavoitteessa voi pysyä. Me Vähentäjissä käy asiantuntijavieraita erikseen ilmoitettavina ajankohtina.

Vähentäminen näkyy edelleen, lopettamista ei mainita vaihtoehtona vielääkään. Kirjoittajien piiriä lavennetaan päihdealan ammattityöntekijöiden suuntaan mainitsemalla, että kun erikseen ilmoitetaan, kirjoittajien joukossa on vierailijoina palkattuja asiantuntijoita. Keskustelua julkaisevan ohjelman vaihtamisen yhteydessä keväällä 2004 vanha tavoitekuvaus palasi käyttöön, nyt vain sillä lisäyksellä, että nimimerkin rekisteröiminen on pakollista. Tosin tämä muutos menee jo tutkimani jakson ulkopuolelle.

Teknisesti keskustelu toimi tutkimanani ajanjaksona UBB-nimisen (Ultimate Bulletin Board) ohjelman varassa. Kyseessä ei siis ole chat, samanaikainen, synkroninen verkkorupattelu. Sen sijaan kyse on ”sähköisestä ilmoitustaulusta”, johon kukin kirjoittaja kirjoittaa valitsemana ajankohtana, käytännössä lähes aina eriaikaisesti, asynkronisesti. Lyhimmillään julkaistujen viestien välillä on muutaman minuutin ero, useimmiten tuntien tai päivien, joskus jopa kuukausien ero. Kirjoittaja ratkaisee, sijoittaako hän kirjoittamansa viestin jatkamaan jotain aiemmin aloitettua viestiketjua, vai avaako hän aiheelle uuden viestiketjun.

Kirjoittajat käyttivät nimimerkkejä, joita ei ollut pakko rekisteröidä. Jos nimimerkinsä rekisteröi, sai mahdollisuuden editoida tekstiään myös sen julkaisemisen jälkeen. Lisäksi viestiinsä voi lisätä toistuvan allekirjoituksen. Samoin käytössä oli, jos niin halusi, mahdollisuus lähettää muille rekisteröityneille kirjoittajille yksityisiä viestejä ja ottaa niitä vastaan.

Me Vähentäjät on periaatteessa moderoitu foorumi, eli siinä julkaistujen kirjoitusten tulisi olla sopuoinnussa palstan tavoitteen ja käyttäytymissäntöjen, netiketin kanssa. Säännöissä kielletään mm. nimittely, haukkuminen ja alatyylinen kommentointi (www.paihdelinkki.fi/ubb/saannot.html).

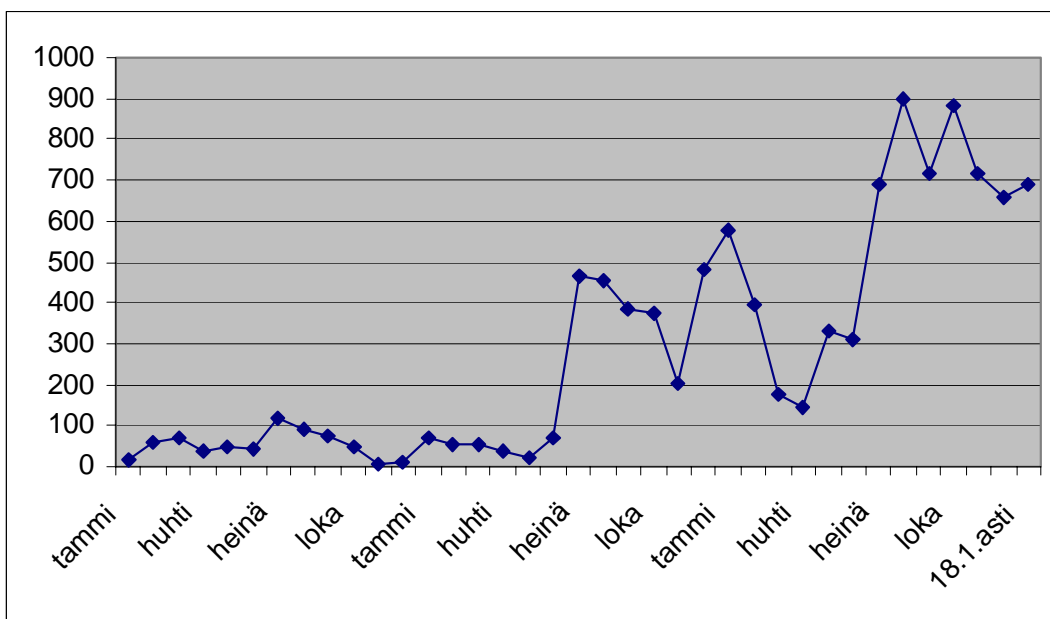
Keskustelun seuraaja kuitenkin huomaa, että näitä periaatteita noudatetaan hyvin vaihtelevasti. Näin siksi, että kirjoittajat lähettävät viestinsä foorumille suoraan. Päihdelinkin toimitus poistaa tai editoi julkaistuja viestejä jälkikäteen. Tätä perkaustyötä tekee sivutoimisesti useampi projektityöntekijä. Yhtenäisiä julkaisemisen sääntöjä haettiin sinäkin aikana, kun itse olin mukana (toukokuusta 2000 helmikuuhun 2003), mutta niistä sopiminen todettiin jotakuinkin mahdottomaksi, koska jokaisella editoijalla oli omia painotuksiaan.

Keskustelujen moderointia tehdään siis muiden töiden ohessa ja epäselvien periaatteiden lisäksi työtä haittaa aikapula. Alkoholiaiheisen keskustelun valvomista haittaa vielä sekin, että suurimman osan editoijan ajasta haukkaa huomattavasti laajemman ja vilkkaamman huume keskustelun, Sauna-foorumin

seuraaminen. Vuoden 2003 syyskuun loppupuolen tilanteen mukaan ja siihen mennessä julkaistujen viestien määrällä mitattuna huume keskustelun alue Sauna oli noin 15 kertaa laajempi kuin Me Vähentäjät. Lukuun on tosin tehtävä se varaus, että huume keskustelu sisältää paljon lyhyitä, lähes ”chattimäisiä” viestejä. Näin käytännössä Päihdelinkin keskustelufoorumit ovat miltei moderoimattomia, eli kirjoittajien tuotokset julkaistaan sellaisinaan ja vain kaikkein karkeimmat viestit poistetaan jälkikäteen, usein monen päivän kuluttua.

3.3 Kirjoittelun määrällinen kehitys

Me Vähentäjät foorumin ajanlaskusta pieni selitys. Palstan avausviesti, jonka alta löytyy ”Päihdelinkin toimitus” julkaistiin 17.1.2001. Ensimmäinen vastaus, siis ensimmäisen nimimerkin viesti, tuli 19.1.2001. Päivälleen laskien kolmen vuoden aineisto koostuu ajanjaksosta 19.1.2001 – 18.1.2004. Näin rajattuna kolmen vuoden aikana viestejä kertyi 10 500 ja viestiketjuja 808. Kirjoittelun määrällinen kehitys näkyy kuviosta 4 ja taulukosta 1.

Kuvio 4. *Me Vähentäjät –foorumin julkaistut viestit (kpl) kuukausittain, tammikuu 2004 18.1.2010*

Suurimpien notkahdusten selityksenä ovat osaksi palvelimen tekniset vaikeudet tai julkaisuohjelman päivitykset. Lisäksi syksy näyttäisi olleen aina kunkin vuoden kevättä vilkkaampaa aikaa.

Taulukko 2. Viestien määrä kpl Me Vähentäjät –foorumilla kalenterivuositain

Vuodet	2001*	2002	2003
Viestit kpl	634	2667	6512
Yhteensä		3301	9813
Viestejä päivässä	1,8	7,3	17,8
Viestejä viikossa	12,8	51,3	125,2

* Huom! Vuonna 2001 foorumin toiminta-aika 347 päivää ja 49,5 viikkoa

Foorumin vilkkaus päivässä tai viikossa julkaistujen viestien määrällä mitattuna on kolmannen kalenterivuoden aikana noin kymmenkertainen ensimmäiseen vuoteen verrattuna.

Viestiketjujen pituus koko aineistosta laskettuna on noin 13 viestiä ketjussa. Lukemassa on nousua vain noin puolikkaan viestin verran kahden vuoden aineistosta laskettuun keskiarvoon verrattuna verrattuna. Ensimmäisten yhdentoista kuukauden ajalta laskettu keskiarvo oli kymmenen viestiä/ketju, eli ketjujen pituus on kasvanut. Muncerin ja kumppaneiden (2000b, 1018) analysoimassa Usenetin depressioryhmässä viestiketjun pituus oli kahdeksan ja diabetesryhmässä noin neljä viestiä, mutta kirjoittajat huomauttavat lukujen olevan alakanttiin, koska laskelmat perustuvat ajallisiin otoksiin, eivät kokonaisuun viestiketjuihin.

3.4 Tutkielmassa käytetyt otokset

Painottuipa verkkokeskustelun analyysin pääasiallinen menetelmä määrällisesti tai laadullisesti, tutkija törmää joka tapauksessa aineiston ylenpalttiseen runsauteen. Herringin (2004) mukaan yleisimmin käytetyt otantatavat ovat ajallinen otos ja temaattinen otos. Seuraava taulukko erittelee erilaisten otantojen etuja ja haittapuolia.

Taulukko 3. Verkkokeskustelujen aineistojen otantatekniikoita

Otos	Etuja	Haittoja
Satunnaisotanta (jokaisen viestin todennäköisyys päätyä otokseen sama).	Edustavuus, yleistettävyyys.	Kontekstin ja koherenssin menettäminen; edellyttää kokonaispopulaatiota, josta otos tehdään.
Temaattinen (esim. kokonainen ketju; tai sen osa).	Aiheeltaan koherentti; ei aiheen ulkopuolisia viestejä.	Ei sisällä muita, mahdollisesti olennaisia toimintoja, joita alueella tapahtuu samaan aikaan.
Ajallinen (esim. kaikki viestit päivän, viikon tai kuukauden ajalta).	Runsaasti kontekstia; välttämätön pitkittäiselle analyysille.	Voi katkoa vuorovaikutuksia ja johtaa liian suuriin otoksiin.
Ilmiön mukainen (esim. vain leikinlaskua tai sovittelua sisältävät viestit).	Mahdollistaa syvällisen analyysin (hyödyllistä, kun on kyseessä uusi tai harvinainen ilmiö).	Kontekstin menetys; ei johtopäätöksiä esim. yleisyydestä.
Yksilön tai ryhmän mukainen (kaikki yhden kirjoittajan tai ryhmän, esim. naisten, viestit).	Mahdollistaa yksilön tai ryhmän tutkimisen (hyödyllinen verrattaessa yksilöitä tai ryhmiä).	Kontekstin menetys (erityisesti ajallisen ja perättäisyyden); ei johtopäätöksiä esim. vuorovaikutuksesta.
Mukavuus (mitä käsiin osuu).	Helppo.	Epäsystemaattinen; ei välttämättä vastaa tutkimuksen tarkoitusta.

Huom! Lähde Herring 2004, taulukko 2. Käännös HO.

Käytän tutkielmani aineistona ensinnäkin ajallista otosta: kaikkia kolmen vuoden aikana foorumilla julkaistuja viestejä. Lisäksi käytössäni on ollut sellaista foorumilta poistettua aineistoa, jonka eri moderaattorit ovat arvioineet olevan palstan julkaisusääntöjen vastaista, joskaan en käytä tässä tutkielmassa suoria lainauksia noista poistetuista viesteistä. Kolmen vuoden ajallinen otos on riittävän pitkä havainnollistamaan sitä, miten kirjoittavat nimimerkit vuosien mittaan vaihtuvat ja miten toisaalta tietyt teemat kuitenkin pysyvät samoina vuodesta toiseen. Ajallinen otos sekä kokonaisuutena että jaoteltuna lyhyempiin jaksoihin antaa hyvän pohjan kuvata esimerkiksi kirjoittelun keskittymistä tai sitä, mihin vuorokauden aikaan palstalle kirjoitellaan. Ajallisia otoksia ovat myös ensimmäisten 11 kuukauden ja tasan kahden vuoden aineistot. Lisäksi tein jaksoltaan lyhyemmän ajallisen otoksen marraskuulta 2003. Keräsin ensin kaikki tuon kuukauden viestit ja poimin sitten joka toisen kokonaisen viestiketjun otokseen, jonka avulla tarkastelin kirjoittelun keskittymistä tuona ajankohtana.

Tärkeä otoksen muodostamisen perustelu liittyy kokonaisten viestiketjujen käyttämiseen yksityiskohtaisemmissa analyyseissä. Päädyin käyttämään kokonaisia viestiketjuja, enkä pelkästään lyhyempiä ajallisia otoksia, sen takia, että viestien tarkastelu toimii parhaiten silloin, kun ne ovat omassa julkaisuyhteydessään. Kannattaa muistaa, että viestien kirjoittajalla on paljon valtaa, kun hän ratkaisee, mihin viestinsä sijoittaa. Hän voi avata aiheelle uuden ketjun, tai hän voi valita tällä foorumilla minkä tahansa sellaisen viestiketjun, jota ei ole siirretty arkistoon. Julkaisuohjelma nostaa aina ketjulistan kärkeen sen viestiketjun, jossa on julkaistu tuorein viesti. Samaan aikaan aktiivisia viestiketjuja, eli sellaisia, joihin tulee uusia viestejä, on käytännössä useita.

Myös se, pysyykö kirjoittaja ketjun aiempien viestien aiheissa, on hänen omassa vallassaan. On aika lailla harvinaista, että pitkä viestiketju rajautuisi yksinomaan sen aloittavan viestin aihepiiriin. Useimmiten mukaan tuodaan monentasoista uutta aineista. Tähän verkkokirjoitteluun piirteeseen kiinnittää huomionsa moni tutkija (esim. Piispa 2002a; 2002b). Kokonaisen viestiketjun ottaminen aineiston keräämisen yksiköksi säilyttää siis viestin alkuperäisen julkaisukontekstin.

Kirjoitan tarkemmin luvuissa viisi ja kuusi siitä, miten valitsin juuri ne viestiketjut ja viestit, joita noissa tuloslukuissa analysoidaan. Yhteenvedo käyttämistäni otoksista:

1. ajallinen kolmen vuoden otos 19.1.2001 - 18.1.2004
2. ajalliset ensimmäisten 11 kuukauden ja kahden vuoden otokset
3. marraskuulle 2003 ajoittuva viestiketjujen otos
4. viisi tiedostokooltaan suurinta viestiketjuja
5. yhteensä 156 viestiketjuja, joissa keskustellaan vertaistuesta.

4. Metodina sisällönanalyysi

4.1 Teoriasidonnaista vai aineistopainotteista?

Tämä luku kuvaa, millaista menetelmää päädyn käyttämään, kun haen aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiini. Koska raportoin jonkin verran myös metodin etsiskelyäni, mukaan tulee sellaisenkin laadullisen sisällönanalyysin pohdiskelua, jonka käyttäminen jää tuleviin tutkimuksiin.

Tutkimusprosessini lähti liikkeelle osaksi vahvasti aineistosta, ja hyvin pian havaitsin, että opinnäyte on tehtävissä keskustelualueella julkaistun tekstin varaan, ja esimerkiksi kirjoittajien ja lukijoiden haastattelut tai lomakekyselyt saavat jäädä tämän työn ulkopuolelle. Eräänlainen käännekohta tutkimusmenetelmän löytämisessä oli se, kun keksin, että tutkimuskysymyksen voisi kääntää kysymään metodiaan näin: ”*Miten* teen verkkokeskustelun sisällönanalyysin?” Sisällönanalyysi tässä kattaa sekä määrälliset että laadulliset tutkimusotteet. Kun hain vastaavaa aiempaa tutkimusta, täsmensin vielä kysymystä niin, että tarkoitan verkkokeskustelulla asynkronista, eriaikaista verkkoon kirjoittamista. Tällöin sisällönanalyysin kohteina voivat olla sähköpostilistat, Usenet-ryhmät tai ilmoitustaulutyypiset, pääasiassa kaikille avoimet keskustelualueet (bulletin board). Samanaikaiset, synkroniset chat-keskustelut jäävät näin pois. Viestintävälineen ominaisuuksien lisäksi rajasin keskustelua sisällöllisesti niin, että mukaan tulevat ensisijaisesti keskustelut, joiden tavoitteena on sosiaalisen tuen antaminen vaikeassa elämäntilanteessa. Kirjallisuushakuja tehdessäni supistin tätäkin näkökulmaa vielä keskittymällä pääosin terveysaiheisiin keskusteluihin, ja vieläkin kapeammin: niihin keskusteluihin, joissa aiheena on jokin krooninen tai ainakin pitkäaikainen sairaus.

Kun aloittelevan tutkijan käsissä on aineisto, joka sisältää 10 500 viestiä yli 800 viestiketjussa, ja kun iso osa aineistosta sisältää vahvan emotionaalisen latauksen, aineiston rajaaminen nousee keskeiseksi kysymykseksi. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 94) neuvovat tutkielman tekijää ottamaan jäitä hattuun ja jättämään kaiken muun mielenkiintoisen materiaalin seuraavaan tutkimukseen. Niinpä päädyin ajattelemaan keskustelualan kolmen vuoden viestien kokonaisuutta eräänlaisena aineistokokoelmana, josta sitten poimisin tarkoin rajattuihin osatutkimuksiin omat aineistonsa.

Koska lähdin liikkeelle valmiin, tai paremminkin jatkuvasti kertyvän, aineiston kanssa, jouduin seuraavaksi pohtimaan, missä määrin analyysini painottuu aineistoon ja missä määrin se on teorialähtöistä. Tuomi ja Sarajärvi tyypittelevät laadullisen analyysin kolmeen: aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen. Lisäksi he jakavat aineistolähtöisen analyysin vielä kolmeen erilaiseen vaiheeseen, joita ovat 1) aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja kategorioiden luominen; 2) aineiston kuvaus, analyysi ja merkityskokonaisuuksien arvioiminen; 3) valmisteleva ja koordinoiva tulkinta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97-104.)

Linda Sobell ym. (2001) tarjoavat käyvän esimerkin teorialähtöisestä analyysistä. Heidän teoreettinen mallinsa on omaehtoinen toipuminen addiktiosta. He tuottivat aiempaan tutkimukseen perustuvan luonnollisen toipumisen sanakirjan (Natural Recovery Dictionary) ja 11 käsiteluokkaa, joilla sitten analysoivat 216 haastattelua. Heidän tutkimuksensa edustaa vahvaa teorialähtöisyyttä ja haastattelujen sisällönanalyysin tulokset esitetään taulukkona; esimerkkejä lausumista he esittävät vasta artikkelinsa liitteessä.

Aineistolähtöisyys puolestaan tarkoittaa puhdasoppisimmillaan Tuomen ja Sarajärven sanoin seuraavaa (2002, 97): ”Aikaisemmilla havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla ei pitäisi olla mitään tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa, koska analyysin oletetaan olevan aineistolähtöistä.” Tällä tavoin tulkitsevassa analyysissä käsittääkseni keskeisellä sijalla ovat sellaiset tekniikat, joilla pystytään sulkemaan tuo aiempi tieto analyysin ulkopuolelle. Tehtävä on vaativa ja sen ratkaiseminen edellyttää vähintäänkin, että tutkija kirjoittaa näkyviin omat ennakkokäsityksensä ja yrittää sitten pitää ne loitolla varsinaisen analyysin aikana. Kuten etiikkaa käsittelevässä luvussa totesin, omat sitoumukseni tekevät puhtaan aineistolähtöisyyden likimain mahdottomaksi käsillä olevan aineiston analysoinnissa.

Teorialähtöisen ja aineistolähtöisen analyysin välimaastoon Tuomi ja Sarajärvi sijoittavat teoriasidonnaisen analyysin, jota he luonnehtivat näin (2002, 98):

Teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. Myös teoriasidonnaisessa analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta siinä aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysiä ehkä eklektisestikin. Kaikkiaan analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava vaan paremminkin uusia ajatusuria aukova.

Tälle teoriasidonnaiselle analyysille on kirjoittajien mukaan tyypillistä se, että päättelyn logiikka on usein abduktiivista, johtoajatuksen tai johtolangan etsimistä. Olen tunnistanut jotain omasta työtavastani Tuomen ja Sarajärven kuvauksessa, kun he kirjoittavat (2002, 99):

Tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. Tutkija pyrkii yhdistelemään näitä toisiinsa pakolla, puolipakolla ja välillä luovastikin – yhdistelyn tuloksena saattaa syntyä jotain aivan uuttakin.

Teoria, joka tässä yhteydessä tarkoittaa sitä, mitä tutkittavasta ilmiöstä tiedetään aiemman tutkimuksen perusteella, siis ohjaa tai sitoo analyysiä ensinnäkin tarjoamalla sellaisia valmiita käsitteitä analyysiä varten, joilla samaa ilmiötä on aiemmin tutkittu. Toinen tapa, jolla aiempaa tietämystä sidotaan analyysiin, ovat mallit ja yleistyksen, joita aiempi tutkimus tarjoaa. Näin ajatellen teoriasidonnainen analyysi olisi vuoropuhelua käytettävän aineiston ja aiemman tietämyksen kanssa, tutkija toimii tässä katsannossa välittäjänä tai tulkkina.

Teoriasidonnainen analyysi on siis osaksi aineistopainotteista. Aineistolähtöisen analyysin prosessia Tuomi ja Sarajärvi kuvaavat kolmivaiheiseksi: 1) pelkistäminen, 2) ryhmittely ja 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen (2002, 110-111). Koska teorian sitomassa analyysissä tuo kolmas kohta on jo annettuna, sen tilalla lienee jonkinlainen yhteensovittaminen tai sopivuuden koettelu. Kaksi ensimmäistä kohtaa kuitenkin käsittääkseni kuvaavat hyvin myös teoriasidonnaisen sisällönanalyysin työtapoja. Aineiston pelkistämisen tavoitteena on karsia aineistosta pois se, mikä ei käsillä olevaan tutkimustehtävään kuulu. ”Pelkistäminen voi olla joko informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin”, kirjoittavat Tuomi ja Sarajärvi (2002, 111).

Ennen kuin analyysin voi aloittaa, on määriteltävä analyysiyksikkö. Esimerkkeinä analyysiyksiköistä kirjoittajat listaavat seuraavia: yksittäinen sana, lause tai ajatuskokonaisuus, joka sisältää useita lauseita (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112). Verkkokeskustelujen analyysissä on käytetty lisäksi seuraavia analyysiyksikköjä: kokonainen viesti (esim. Finn 1999), teemaltaan yhdistetyt viestit (esim. Savolainen 1996a) tai kokonaiset viestiketjut (esim. Loader ym. 2002). Kaikilla näillä ratkaisuilla on omat, käytännölliset perustelunsa.

Analyysin vaihe kaksi, ryhmittely tai klusterointi, tarkoittaa samankaltaisuuksia tai erilaisuuksia kuvaavien käsitteiden etsimistä. Ensi vaiheessa käydään läpi alkuperäisiä ilmauksia ja pelkistetään niitä. Pelkistetyt ilmaukset puolestaan ryhmitellään abstraktiotasoltaan yleisemmiksi luokiksi, jotka kuvaavat esimerkiksi tutkittavan ilmiön ominaisuutta tai piirrettä. ”Aineiston klusterointia seuraa aineiston abstrahointi”, kirjoittavat Tuomi ja Sarajärvi (2002, 114) ja he lisäävät: ”Klusteroinnin katsotaan olevan jo osa abstrahointiprosessia.” Tässä vaiheessa aineistolähtöinen analyysi tuottaa teoriaa, joka perustuu aineistoon; termistä grounded theory Hirsjärvi ym. (2003, 180) käyttävät suomennosta ankkuroitu teoria.

Teoriasidonnaisen analyysin tapauksessa taas ryhmittelyyn tullaan käsittääkseni kahdesta suunnasta: sekä aineistosta että aiemmasta tietämyksestä päin. Analyysin runko rakennetaan jo tiedetyn pohjalle, ja kuten Tuomi ja Sarajärvi toteavat, se voi olla väljäkin. ”Sen sisälle muodostetaan erilaisia luokituksia tai kategorioita aineistosta noudattaen induktiivisen sisällönanalyysin periaatteita” (2002, 116).

Klaus Krippendorf (2004, 35; 171) vertaa analyyttisiä käsitteitä (analytical constructs) pienoisteorioihin. Niiden tehtävänä on mallintaa analysoitavan tekstin käyttökontekstia. Analyyttisiä käsitteitä käytetään päättelyn tukena, ja ne voivat olla yksikertaisimmillaan muodoltaan jos niin -lauseita. Analyyttinen käsite operationalisoi sitä, minkä tutkija tietää, epäilee tai olettaa analysoitavan

tekstin kontekstista. Konteksti puolestaan Krippendorfin mukaan antaa tekstille sen merkityksen ja ympäröi (embrace) myös kaikkea sitä tietoa, jota sisällönanalyttikko soveltaa tutkimaansa tekstiin. Sisällönanalyysin tuottama tulkinta on aina yksi monista, ja tutkijan on perusteltava valintansa näkyviksi sekä tiedeyhteisölle että muille tulostensa käyttäjille (Krippendorf 2004, 33-34).

Miksi päädyin painottamaan aineiston analyysiä ohjaavan teorian hakemista yhdeltä osin viestintätieteiden piiristä, enkä ainoastaan addiktioiden yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piiristä? Ensinnäkin pyrin selvittämään sitä, millaisen sosiaalisen muodostelman kirjoittajat keskenään rakentavat, miten se kolmen vuoden kuluessa muuttuu, toisin sanoen analysoin heidän vuorovaikutustaan sellaisena kuin se julkaistussa tekstissä ilmenee. Myös ammatillisen kehittämisen mielessä tämä vaihtoehto on hedelmällinen. Jotta voi toimia sellaisessa ympäristössä jota nimitetään kuvailevasti verkkoyhteisöksi (esim. Rheingold 1993), on tarpeen tietää, millaiset ovat tuon ympäristön ominaispiirteet, toimintatavat, kehitys, kulttuuri ja muut olennaiset ehdot.

Hirsjärvi esittää tutkielman tekijän tueksi hyvän aiheen kriteerit sekä niille käänteisen tarkistuslistan (Hirsjärvi ym. 2003, 67-71). Tarkistuslistan yksi kohta: ”Vältä liian emotionaalisia aihepiirejä”, panee pohtimaan, miten verkkokirjoittelua pitäisi tutkia. Verkkokeskustelu johtaa usein näkemysten kärjistymiseen ja polarisoitumiseen vastakkaisiin leireihin; lisäksi väittely nostaa esiin vahvoja tunteita (Pietilä 2002; Wallace 1999, 110-156). Myös oman esiymmärrykseni mukaan verkkoväittely on emotionaalisesti hyvin latautunutta. Tämä sinänsä ei voi estää sen ottamista tutkimuksen aiheeksi, mutta ilmeisesti analyysi vaatii hyvien työkalujen, analyysivälineiden, lisäksi jonkinlaista etäännyttämistä tai mukaan menemisen välttämistä.

Toinen puoli tätä aihepiirin emotionaalista latausta on sitten alkoholin erityinen symbolinen merkitys Suomessa. Ne kansalliset ratkaisut, joilla kontrollia ja nautintoa on yhdistelty, kantavat sisällään vahvoja tunnelatauksia (ks. Apo 2001, 365-390; Kuusi 2003). Alkoholiasioissa suomalainen puhe kulkee helposti holhouksen ja vapauden välisellä jännitteellä.

Kolmas tunteita kiihdyttävä seikka tutkimusaiheessani on sitten oma sitoutumiseni ja ammattikäytäntöni, joiden määrittelen tukeutuvan yhteiskuntatieteellisen alkoholitutkimuksen tuloksiin ja jotka joiltakin osin ovat ristiriidassa sen kanssa, mihin tutkitun verkkokirjoittelun monet aktivistit uskovat.

Tutkielmani aineisto rinnastuu persoonallisiin dokumentteihin kohdistuvaan tutkimukseen. Niitä ovat omaelämäkerrat, päiväkirjat, kirjeet, muistelmat ja viralliset dokumentit (Hirsjärvi ym. 2003, 204). Kuten Tuomi ja Sarajärvi korostavat, tällaisten dokumenttien käyttö ”sisältää oletuksen, että kirjoittaja kykenee ja on jollain tapaa parhaimmillaan ilmaistessaan itseään kirjallisesti” (2002, 86). Tämä rajaus on syytä pitää mielessä, kun analysoin verkkokeskustelua. Sen osanottajat, varsinkin aktivistit, jotka kirjoittavat jopa satoja viestejä vuodessa, ovat pääosin harjaantuneita ja sanavalmiita kirjoittajia. Kirjoitetut viestit edustavat vain kirjoittamiseen suuntautuneiden ihmisten

panosta, kun taas esimerkiksi ne, jotka mieluiten pohtivat pulmiaan ääneen puhumalla, eivät ole mukana tässä aineistossa.

Käyttämäni metodin voi luonnehtia hakevan vaikutteita myös kulttuurintutkimuksesta. Lähestymistapani soveltaa etnografiaa verkkoviestintään, niin sanottuun tekstiperustaiseen virtuaaliseen todellisuuteen (text-based virtual reality). Näin etnografia on melkein kuin tavanomainenkin etnografia, mutta ei aivan: kyseessä on virtuaalinen etnografia (Hine 2000,10). Tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään kirjoittelua havainnoinnin ja sisällönanalyysin keinoin. Tavoitteena ei kuitenkaan ole empaattinen samastuminen kirjoittajiin, vaan ymmärtäminen siinä mielessä kuin Weber tarkoittaa, eli kuten Luciano Paccagnella (1997) kirjoittaa :

Ymmärtäminen ei ole kovinkaan romanttista, kun se perustuu tekstien ja dokumenttien merkityksen käsitteelliseen rekonstruointiin, joka saavutetaan vähä vähältä systemaattisen analyysin avulla.

Kuten Hine toteaa (2000, 17), verkkokirjoittelu rajaa internetiin sosiaalisen tilan: ”Keskusteluryhmän viestin lähettäjän ja siihen vastaajan väliin avautui tila, ja se tila oli kulttuurinen konteksti.” Tässä mielessä tutkimani verkkokirjoittelu tuo esiin suomalaisen juopottelukulttuurin kuvaa, sellaisena kuin se näkyy toipumisen tai normaaliin palaamisen (Tamminen 2000) kehyksessä.

Työni aineisto on kirjoittajiensa tuottamaa tekstiä. Täytyy siis kysyä, voiko sitä pitää havainnoinnin kohteena? Painotan vastauksessani kyseisen kirjoittelun erikoislaatua: vaikka aineisto on kirjoittajiensa tekstiä ja siltä osin siihen soveltuvat parhaiten tekstintutkimuksen tekniikat, se on samaan aikaan sosiaalisen käytännön rakentaja. Tätä teksteinä rakentuvaa vuorovaikutusta voi, ja pitääkin ymmärtääkseni analysoida osaksi havainnoinnin keinoin. Hirsjärvi kuvaa havainnoinnin menetelmiä kahdella jatkumolla. Niistä ensimmäinen tarkastelee havaintojen tekemisen systemaattisuutta tai formaalisuutta. Toinen puolestaan kuvaa havainnoijan roolia (Hirsjärvi ym. 2003, 201). Tuomi ja Sarajärvi (2002, 84) käyttävät samoin perustein laadituista havainnoinnin eri tyypeistä nasevia nimiä: piilohavainnointi, havainnointi ilman osallistumista, osallistuva havainnointi ja osallistava havainnointi tai osallistava tutkimusote.

Ensimmäinen roolini, keskustelun vajaan kahden ensimmäisen vuoden aikana, oli osallistuvan havainnoijan rooli. Yhtenä keskustelun moderaattorina minulla oli ajoittain valtaa poistaa ja muokata kaikkien kirjoittajien viestejä. Rekisteröidyn nimimerkin valtuudet taas ulottuivat vain oman tekstinsä, tosin myös jo julkaistun tekstin muokkaamiseen. Toisaalta paljon kirjoittava aktivisti hankki panoksellaan sellaisen arvovallan, johon julkaisijan edustaja ei yltänyt. Näin erityisesti siksi, että moderoin ratkaisuja harvoin perusteltiin ja niinpä osa kirjoittajista niitä jatkuvasti arvostelikin.

Valtasuhteiden epätasapainosta tai liikkuvuudesta huolimatta moderaattorin roolia voi mielestäni pitää osallistuvan havainnoin muotona. Kun moderaattori perustelee tekemänsä ratkaisut, esimerkiksi poistot ja editoinnit, asetelma alkaa lähentyä osallistavaa havainnointia tai jopa toimintatutkimusta. Vielä

syvemmälle osallisuuteen mennään, kun julkaisijan edustaja osallistuu keskusteluun omin puheenvuoroin. Päihdelinkin huume keskustelu Saunassa tällainen kokeilu tehtiin vuoden 2002 aikana, mutta sen raportoiminen olisi oman tutkielmansa aihe.

Oma roolini liikkui osallisuuden jatkumolla toiseen suuntaan. Olen siirtynyt ulkopuolisen havainnoijan asemaan. En ole osallistunut keskusteluun omalla nimelläni enkä nimimerkillä. Kolmannen vuoden osalta voisin nimittää itseäni jopa piilohavainnoijaksi. Näin siksi, että en vastannut niihin viesteihin, joissa keskustelun aktivistit arvostelivat ensimmäisiä julkaistuja analyysejäni (Ollikainen 2002). Keskustelualueella ei myöskään ole erikseen ilmaistu, että käytin sitä edelleen tutkimusaineistona.

Entä sitten havainnoinnin systemaattisuuden ja vapaamuotoisuuden ulottuvuus, mihin sillä sijoittaisin itseni? Seurasin keskustelua hyvin säännöllisesti siihen asti, kun työsuhteeni A-klinikkasäätiöön kesti, eli helmikuun 2003 loppuun. Sen jälkeen havainnointi on jatkunut, mutta se on keskittynyt aineiston tallentamisen yhteyteen. Marraskuun lopussa 2003 luin koko tuon kuukauden keskustelun läpi saadakseni uudelleen tuntumaa siihen, ketkä alueella nyt olivat eniten äänessä ja millaisista aiheista keskusteltiin. Lisäksi päädyin vielä 18.1.2004 tallentamaan tasan kolmen vuoden aineiston ja siinä yhteydessä jälleen havainnoin keskustelua.

Tässä kuvattuja havainnointijaksoja voi luonnehtia enemmän vapaamuotoisiksi kuin tiukan systemaattisiksi. Havaintojen tekoa leimasi varsinkin aluksi pohdiskelu: ”Mistähän tässä oikeastaan on kysymys?” Kirjoittelun pääsisällöstä ja aktiivisimmista kirjoittajista syntyi aika nopeasti vahvoja mielikuvia, eräänlaista esiymmärrystä. Näitä vaikutelmia voisi käsittääkseni verrata sellaiseen havainnointiin, jota etnografian tekijä kentällään tekee. Perustelen tätä sillä, että antropologien sanotaan menevän sinne ja tulevan takaisin ja että moni verkkoyhteisöjen tutkija vakuuttaa tilallisen metaforan mielekkyydestä – ”There Is a There There”, kuten Jan Fernback kirjoittaa (1999, 203).

Havainnoinnin vastapainona sitten tuossa antropologinkin prosessissa on kentältä pois tuleminen ja sieltä poissa pysyminen. Kun havainnot on tehty, aineistoa aletaan analysoida ja kirjoittaa raporttia. Muistan ne helpotuksen tunteet, joita koin, kun oli tallentanut ensin tasan kahden, sitten tasan kolmen vuoden aineistot. Vastaan tosin alkuun harasi eräänlainen haikeus, koska moniin kirjoittaviin nimimerkkeihin syntyy väistämättä monenlaisia tunnesiteitä. Tunteiden skaala on kohtalaisen lavea, muuan kirjoittaja saattaisi pimeällä vastaan tullessaan pelästyttää (jos tuntisin), joitakuuta taas olen oppinut arvostamaan, jopa ihailemaan.

4.2 Esimerkkejä laadullisesta sisällönanalyysistä

Maili Malin (2001) analysoi lapsettomuushoidoissa olevien keskustelupalstaa, joka edelleen toimii Verkkoklinikassa (www.verkkoklinikka.fi). Hän tutki ”keskusteluryhmän viestejä narratiiveina, kertomuksen osasina”. Tavoitteena oli kokonaiskuvan muodostaminen tutkittavasta ilmiöstä, nettikeskustelusta oma-apuryhmänä ja siitä, kuinka naiset keskustelevat lapsettomuudesta ja sen hoidoista. Malin ei seurannut ”systemaattisesti kunkin hoidossa olleen naisen hoitovaiheita tai –kohtaloa, joista jokainen olisi muodostanut oman narratiivisen kokonaisuutensa”, vaan hän tarkasteli ”kaikista yksittäisistä viesteistä muodostuvaa narratiivista kokonaiskuvaa”. (Malin 2001, 123.)

Malin käyttää termejä narratiivi ja kertomus rinnakkain, toistensa synonyymeinä. Hänen mukaansa kertomus koostuu mielekkäällä tavalla toisiinsa kytkeytyvistä ajallisista tapahtumista, jotka esitetään yleisölle. ”Narratiivissa on alku, keskikohta ja loppu, jolloin se on merkitysten rajaama kokonaisuus ja juonellinen: sen tapahtumat kytkeytyvät toisiinsa.” Malin korostaa, että kertomus on usein ”dramaattinen, eli sen sisältö on moraalinen ja emotionaalinen”. Lisäksi kertomus on yleinen ja kertojalle ja kuulijalle yhteinen siinä mielessä, että se on jaettavissa muiden kanssa ja tällöin ”sen jakaminen tähtää ymmärretyksi tulemiseen.” Malin korostaa myös, että yksittäisellä ihmisellä voi olla erilaisia tulkintoja samasta tapahtumasta. Näin kertomus on aina paikallinen ja historiallinen, vain yksi selonteko monien mahdollisten joukosta. Sama rajoitus koskee myös tutkijan tulkintoja, nekin ovat vain yksi mahdollinen, tosin systemaattisesti rakennettu. Malin selvitti aineistostaan ensinnäkin, ”miten naiset puhuivat lapsettomuudesta ja hedelmöityshoidoista keskenään”. Hänen toinen näkökulmansa oli, ”mistä asioista he puhuivat”. Jälkimmäistä varten hän kiinnitti huomionsa avainkäsitteisiin ja yhdisti niiden avulla viestien temaattisia osia. Tavoitteena oli selvittää ”lapsettomuuden kokemusta ja hoitoa koskevia puhetapoja ja puheenaiheita”. Malin pohti myös, miten tälle kokemukselle ”konstruoitiin mieltä”. (Malin 2001, 123.)

Ryhmittelen seuraavassa Malinin tuloksia kolmeen lohkoon: havaintoihin kirjoittajien käyttämästä kielestä, keskustelun teemoihin sekä keskustelijoiden identiteetin rakentamiseen. Lisäksi hän esittää kirjoittajien taustatietoja siltä osin kuin ne käyvät ilmi viesteistä. Lapsettomuuskeskustelun kielelle ovat ominaisia Malinin mukaan sähkösanomatyyli, päiväkirjamaiset muistiinpanot ja hyvin omaperäiset ilmaukset. Osaksi käytettyä kirjoitustapaa leimaa aihe: kirjoittamisen ponttimena on usein hoidon eri vaiheista raportoiminen. Toinen tekijä tiiviin tyylin takana voi olla työn lomassa kirjoittaminen, Malinin mukaan moni näyttäisi kirjoittavan työpaikaltaan. (Malin 2001, 123.)

Malin yhdistää havainnot kirjoittajien käyttämästä kielestä erityisesti metaforia analysoidessaan sujuvasti keskustelun keskeisiin teemoihin. Hän panee merkille kielikuvien humoristisuuden: niitä käytetään keventämään tunnelmaa ja ne tekevät mahdolliseksi vaikeiden asioiden käsittelyn. Metaforat voivat viitata samaan aikaan useaan ilmiöön ja olla sisäisesti ristiriitaisia. Esimerkkejä

analysoituista metaforista ovat oma napa (myös lyhenteenä O.N) sekä laaja sanasto, jolla hedelmöityshoidossa olijat vertaavat itseään huumeiden käyttäjiin. Piina ja piinaviikot kuvaavat jännityksen ja pelon täyteistä odotusta. Vahvasti sukupuolittuneita metaforia edustavat Täti Punainen ja Toivo. Omaa kehoa verrataan usein taloon tai kotiin. Osa kirjoittelusta on vahvasti maagista, esimerkiksi virtuaalisten liimalähetysten välittämistä, jotta alkio kiinnittyisi kohtuun. (Malin 2001, 125-127.)

Kielen erityispiirteiden lisäksi Malin kiinnittää huomionsa aineisto-otokseen osuneeseen episodiin. Kaksi hänen sanojensa mukaan hätkähdyttävää avunhuutoviestiä poikivat vastauksia, joista näkyy, kuinka kirjoittajat ”pyrkivät helpottamaan, lohduttamaan ja kannustamaan toinen toisiaan.” Hellittelyn ja lohduttelun vastaanottaminen vahvistetaan toisissa viesteissä. Palstan erityiseksi merkitykseksi arvioitiin, että ”sen sanottiin rauhoittavan mieltä ja antavan voimia”. Palstan jopa arvioitiin aiheuttavan kirjoittajilleen riippuvuutta. Malinin mukaan vuorovaikutuksen tärkeä sääntö onkin ”vastavuoroisuus ja kohteliaisuus.” (Malin 2001, 127.)

Monipuolisen emotionaalisen tuen lisäksi Malin löytää keskustelusta ”tietoa, vertailuja ja neuvoja”. Hänen mukaansa keskustelijat eivät ”juurikaan” kyseenalaista lääketieteellisiä lapsettomuuden hoitoja. Vertailtavaksi otetaan myös yksityisen ja julkisen terveydenhuollon palvelut. (Malin 2001, 128.)

Raskaaksi tulemisesta piiryy esiin arvostusten hierarkia, jonka huipulla on luomuraskaus, seuraavana molempien vanhempien omien sukusolujen käyttö hedelmöityksessä. Sitten mielipiteet hajaantuvat, onko parempi käyttää vain toisen soluja vai valita adoptio. (Malin 2001, 129.)

Kirjoittajien identiteetille keskeiseksi Malin nostaa jaottelun meikäläisiin ja heikäläisiin, eronteon lapsia saaneiden ja lapsettomien välille (Malin 2001, 131-132). Kun lapsettomuuden syy on saatu selville, naiset ottavat kantaakseen lapsettoman naisen identiteetin, olipa lapsettomuuden syy kumman tahansa vanhemman ruumiissa. Lapsettomuutta pidetään minän pysyvänä ominaisuutena, osidentiteettinä tai sisäisenä stigmana. Kirjoittajat näkevät olevansa puolustuskannalla ja ”raskaana olevien naisten jopa vyöryvän heidän ylitseen”. Ryhmän ulkopuolisista, lapsia saaneista naisista kirjoitettiin Malinin mukaan halveksivasti, ja heitä pidettiin typerinä. ”Lapsettomat naiset ilmaisivat estottomasti halveksuntaa, katkeruutta ja kateutta niitä naisia kohtaan, joilla ei ole ongelmia raskaaksi tulossa.”

Mitä sitten nostan omaan käyttööni Malinin pätevästä ja värikkästä, laadullisesti tehdystä sisällönanalyysistä? Ensinnäkin kartoitettavaksi on syytä ottaa kirjoittelussa toistuvat avainilmaukset, foorumin avainsanasto. Pidempään jatkuneissa ja muodoiltaan vakiintuneissa keskusteluissa usein tällainen sanasto onkin havaittavissa. Toinen työkalu, jonka käyttöä kannattaa harkita, on Malinin soveltama metaforien analyysi. Hän löytää analyysin avaimet osaksi aihepiirin tuntemuksestaan, osaksi hän turvautuu psykoanalyttiseen kehykseen. Malinin tutkiman keskustelun avainsanastoa ja keskeisiä metaforia voisikin mielestäni kuvata lääketieteellisten termien käännoksinä sellaiselle maallikkojen kielelle, joka perustuu vahvasti omiin kokemuksiin ja tuntemuksiin.

Kolmas analyysin lähtökohta näyttäisi olleen palstalta erottuvan erityisen episodin, avunpyynnön ja siihen vastaamisen tarkastelu. Siitä nousi esiin vuorovaikutuksen sääntöjä. Itse tulkitseen Denzinin (1999) ehdottaman esimerkkien metodin (method of instances) juuri tällaisten, erityisen merkityksellisten episodien tulkinnan välineeksi.

Neljäs piirre, johon Malin kiinnittää huomiota, jaottelee viestien sisältöä yleisellä tasolla: emotionaalisen tuen lisäksi tarjolla on tietoa, neuvoja ja vertailuja. Viides tekijä, joka sekin vaikuttaa tutulta myös käyttämässäni aineistossa, on viesteistä löytyvä arvostusten hierarkia. Kuudenneksi Malin kirjoittaa siitä, miten kirjoittajien omaksuma ja palstalla vielä vahvistusta hakeva identiteetti perustuu erojen tekemiseen meidän ja muiden välille.

Kiista identiteetistä voi olla myös palstan sisällä käytyä. Heather A. Kitchin (2002) vertaa, miten verkossa käyty AA-keskustelu eroaa AA:n julkaistuista periaatteista. Jäljittäessään tätä teorian ja käytännön eroavuutta hän nostaa tässä luonnosteltuun työkalupakkiin ristiriidan tai jännitteiden käsitteen. Käyttämänsä ankuroitu teoria –menetelmän mukaisesti Kitchin tunnistaa nuo jännitteiset ulottuvuudet aineistostaan. Arvelen lisäksi, että käyttämäni aineistoa lukiessa erityinen huomio kannattaa kiinnittää kohtiin, joissa väittely nyrjähtää henkilökohtaisuuksiksi. Ehkä juuri ne ilmaisevat kiistanaiheiden toistumisen lisäksi sen, mitkä ovat kaikkein vaikeimpia aiheita?

Minna-Riitta Luukka on tutkinut opettajien ja tutkijoiden sähköpostikeskustelua siinä käytetyn kielellisen rekisterin näkökulmasta. Yksi Luukan avainkäsitteistä on tilannekonteksti. Hallidayn tapaan hän määrittelee tilannekontekstin niin, että kyseessä eivät ole konkreettisen tilanteen piirteet, vaan abstrakti, sosiaalisesti jaettu käsitys tilanteen ominaisuuksista. Lisäksi nämä sosiaalisesti jaetut tilanteen ominaisuudet jättävät jälkensä kielenkäytön piirteisiin. ”Keskeisiä tilannekontekstin piirteitä ovat diskurssin kenttä (field), suhteet (tenor) ja asu (mode).” (Luukka 1998.) Seuraava taulukko havainnollistaa näitä tilannekontekstin piirteitä.

Taulukko 4. *Tilannekontekstin piirteet*

Piirteet	Kysymykset	Rekisterianalyysin kohteita
Kenttä (field)	Mitä tapahtuu ja mistä puhutaan Mistä kyse ja puhe Millaisesta toiminnasta kyse Mitä kielen avulla tehdään: mitä sisältöjä ja teemoja käsitellään	Verbien ilmentämät prosessityypit
Suhteet (tenor)	Ketkä osallistuvat Osallistujien pysyvät ja tilapäiset roolisuhteet, statukset	Modus- ja modaalisuustyypit
Asu (mode)	Millainen asema kielellä on tilanteessa Mitä kielen avulla tehdään (esim. kuvataan, suostutellaan); miten suunniteltua tai spontaania; miten vuorovaikutteista; puhuttua vai kirjoitettua	Teema-reema – rakenteet; nominalisaatio

Lähde: Luukka 1998, koottu artikkelista taulukon muotoon.

Rekisterianalyysia voi tehdä myös ”laajemmalla diskursiivis-semanttisella tasolla, jolloin analyysin kohteeksi nousevat esimerkiksi tekstin sanasto ja käsiterakennelmat, puhefunktiot ja vuoronvaihto ja esimerkiksi viittaussuhteet”. (Luukka 1998.)

Yksi ulottuvuus, joka toistuu Luukan analyysissä, on jaottelu keskustelun muodollisuuden ja epämuodollisuuden suhteen. Arvioidessaan keskustelun kentän määrittystä avausviestin perusteella, Luukka painottaa keskustelun olevan ”strukturoidu ja institutionaalinen”. Myös pohtiessaan osallistujien suhteita hän arvioi keskustelun sävyn viralliseksi ja etäiseksi: ”Viesteistä puuttuu kasvokkaiakeskustelulle tyypillinen faattinen puhe, jonka tarkoituksena on pitää yllä ja rakentaa sosiaalisia suhteita ja myönteistä ilmapiiriä.” Ja vielä: ”Kaiken kaikkiaan keskustelijoiden suhteet näyttäytyvät asiakeskeisinä ja etäisinä, mutta hyvin samanmielisinä.” Lisäksi diskurssin asua koskeva analyysi arvioi jatkumoa puhutusta kirjoitettuun kieleen, jossa osa eroista liittyy tilanteen arkipäiväisyys – institutionaalisuus -piirteisiin, joista kirjoittaja toteaa: ”Samoin sanaston virallisuus tai arvovaltaisuus, kieliopillinen korrektius ja runsaat nominalisaatiot voivat kuvata myös puhuttua kielenkäyttöä institutionaalisissa diskursseissa.” (Luukka 1998.)

Luukka kirjoittaa mielenkiintoisesti myös keskustelijaroolin rakentamisesta ja tukeutuu tältä osin kielentutkimuksen klassikon M.A.K. Hallidayn käsityksiin.

Lauseiden tehtävät jaetaan yksinkertaisesti kahteen perustyyppiin: antaviin (give) ja pyytäviin (demand). Tämän lisäksi on merkittävää, mitä annetaan ja pyydetään. Osa lauseista keskittyy informaatioon, osa taas palveluihin (goods & services). Näiden perusmuuttujien avulla syntyvät puhefunktiot: toteamus, kysymys, tarjous ja käsky. Ne puolestaan positioivat puhujan ja kuulijan erilaisiin rooleihin, esimerkiksi informaation antajan tai pyytäjän rooleihin.

(Luukka 1998)

Luukka analysoi sähköpostikeskustelua ensin lauseittain, sitten viesteittäin ja kirjoittajittain. Kysymysten määrän mukaan kirjoittajat eriytyvät informaation pyytäjiksi ja ”monologimaisiksi” informaation antajiksi. Keskustelijan roolin muiksi piirteiksi Luukka mainitsee ensinnäkin sen, miten kirjoittaja osallistuu asian käsittelyyn: tuoko tämä keskusteluun uusia teemoja vai kommentoiko vain toisten kirjoittamaa. ”Roolia rakentaa myös se, kuinka näkyvän osan kukin osallistuja ottaa tai saa keskustelussa.” Luukka punnitsee keskustelijoiden näkyvyyttä sekä viestien määrällä että niiden pituudella.

Mitä tulee sitten keskustelun yhteistoiminnallisuuteen tai ehkä voisi sanoa myös dialogisuuteen, Luukan aineisto ei muistuta hänen mukaansa rinnakkaisia monologeja. Tätä hän perustelee sillä, kuinka harva kirjoittaja ei viitannut aiempiin puheenvuoroihin ja toisaalta sillä, kuinka harva puheenvuoro jäi kokonaan ilman kommenttia.

Aiemmin lueteltujen laadullisen analyysin työvälineiden joukkoon voisi Luukan innoittamana lisätä ensinnäkin keskustelun muodollisuuden arvioinnin. Missä määrin keskustelussa on institutionaalisen vuorovaikutuksen piirteitä, missä määrin taas välittömän tuntuista jutustelua? Käyttämäni aineisto näyttäisi eroavan aika tavalla Luukan aineistosta esimerkiksi siinä suhteessa, että mukaan mahtuu paljon sitä, mitä kasvokkaiskeskustelussa nimitetään faattiseksi puheeksi ja jonka tavoitteena on sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen.

Toinen Luukan analyysistä poimimani seikka, jonka käyttöä ehkä kannattaa kokeilla, on keskustelijan roolin rakentaminen. Missä määrin kirjoittajat erikoistuvat tiedonantajiksi, toisten nevojiksi, lohduttajiksi, ymmärtäjiksi, tai vaikkapa kiistelijöiksi? Löytyykö kirjoittajien ydinjoukosta tällaisia erikoistuneita rooleja?

Tiivistän tähän luetteloksi edellä aiemmasta tutkimuksesta poimimiani näkökulmia:

- keskustelijoiden roolit
- keskustelun muodollisuus, vuorovaikutuksen institutionaalisuus
- väittelyssä korostuvat ristiriidat ja jännitteet
- eronteot identiteettien pohjana
- arvostusten hierarkiat
- käänntekeivät episodit
- vuorovaikutuksen säännöt ja ihanteet

- metaforien analyysi
- avainsanaston kartoitus

Tässä listatut laadullisen sisällönanalyysin työkalut jäävät käytettäväksi tulevilla tutkimuksissa. Koska tämän opinnäytteen kokoava tutkimustehtävä tähtää kokonaiskuvan luonnostelemiseen kolmen vuoden verkkokeskustelusta, siirryn seuraavaksi tarkastelemaan sitä erityistä metodia, jolla tuota kokonaiskuvaa rakennan.

4.3 Metodini lähtökohdat

Herring (2004) luonnehtii ehdottamaansa metodia kieleen keskittyväksi sisällön erittelyksi (language-focused content analysis). Tämä lähestymistapa tutkii käyttäytymistä verkossa ja kirjoittaja nimeää sen tietokonevälitteiseksi keskustelun analyysiksi (Computer-Mediated Discourse Analysis, CMDA). Käytän tässä tarkoituksella termin dirscourse toista merkitystä, kirjoitan keskustelusta, enkä diskurssista. Näin teen siksi, että Herring tässä viitatussa artikellissaan painottaa määrällistä sisällönanalyysiä, kun taas suomalaisessa perspektiivissä diskurssianalyysi kytkeytyy tiiviisti laadulliseen tutkimusperinteeseen.

Herringin mukaan metodejaan tietokonevälitteisen keskustelun tutkimus hakee sellaisista kieltä tutkivista tieteistä kuin lingvistiikka, viestintä ja retoriikka. Hän nimeää lähestymistavan lingvistiseksi perspektiiviksi ja ajattelee sen tarkastelevan verkossa käyttäytymistä ikään kuin kielen tarjoaman linssin läpi. Näin havainnoidaan sekä kieltä että kielen käyttöä. Tarjolle asettuvat menetelmät, joita aiemmin käytettiin puhutun ja kirjoitetun kielen erittelyyn, esimerkiksi keskustelunanalyysi, vuorovaikutusta tutkiva sosiolingvistiikka, pragmatiikka, tekstianalyysi ja kriittinen diskurssianalyysi.

Lähestymistapansa teoreettisia perusolettamuksia Herring nimeää kolme. Ensinnäkin keskustelussa ilmenee toistuvia malleja tai kaavoja (discourse exhibits recurrent patterns). Tämä toistuvuus voi syntyä tietoisesti tai osanottajien sitä tiedostamatta. Toiseksi keskustelu perustuu puhujien valintoihin (discourse involves speaker choices). Nämä valinnat eivät perustu vain kieleen, vaan ovat sekä kognitiivisia että sosiaalisia. Tästä seuraa, että verkkokeskustelun analyysi tuottaa tietoa myös kielen ulkoisista ilmiöistä. Kolmanneksi tietokonevälitteisen keskustelun analyysi olettaa, että tietokonevälitteiset viestintäjärjestelmät voivat muovata tätä keskustelua, mutta niiden vaikutus ei ole väistämätöntä.

Kieli tarjoaa Herringin mukaan neljä tasoa, jotka voi esittää analyysin yksiköinä pienimmästä suurimpaan päin seuraavasti: 1) rakenne, 2) merkitys, 3) vuorovaikutus ja 4) sosiaalinen käyttäytyminen. Viidenneksi tasoksi tarjoutuu lisäksi osallistumisen tai keskusteluaktiivisuuden taso. Käännän seuraavassa

taulukossa asetelman ylösalaisin ja lisäksi mukaan Herringin esimerkit, joilla hän operationalisoi verkkoyhteisön käsitettä.

Taulukko 5. *Verkkokeskustelun analyysin tasot Herringin mukaan*

	Ilmiöt	Kohteet (issues)	Menetelmät	Esimerkkinä verkkoyhteisö
Osallistuminen	Viestien ja ketjujen lukumäärä ja pituus.	Valta, vaikutusvalta, osallistuminen, roolit, hierarkia.	Kuvailevat tilastot.	Säännöllinen, jatkuva, toistuva aktiivisuus.
Sosiaalinen käyttäytyminen	Kielelliset ilmaukset aiheinaan status, konflikti, neuvottelu, kasvojen säilyttäminen, leikki; keskustelun tyylit.	Sosiaalinen dynamiikka, valta, vaikutusvalta, identiteetti.	Vuorovaikutusta tutkiva sociolinguistiikka, kriittinen diskurssianalyysi.	Solidaarisuus, konfliktien ratkaisu, sopivaisuuden normit.
Vuorovaikutus	Vuorottelu-järjestys (turns), jaksot (sequences), vaihdot, ketjut.	Vuorovaikutteisuus, ajoitus, koherenssi, yhdessä tuotettu vuorovaikutus, aiheiden kehittäminen.	Keskusteluanalyysi, etnometodologia.	Vastavuoroisuus, laajat (syvät) ketjut, ydinosallistujat.
Merkitys	Sanojen merkitykset, ilmaukset (puheaktit), makrosegmentit.	Puhujan aikeet, mitä kielellä tuotetaan.	Semantiikka, pragmatiikka.	Tiedonvaihto, merkityksistä neuvottelut (puheaktit).
Rakenne	Typografia, oikeinkirjoitus, morfologia, syntaksi, skeemat.	Lajityypit, puheenomaisuus, tehokkuus, ilmaisullisuus, kompleksisuus.	Rakenteellinen ja kuvaileva linguistiikka, tekstianalyysi.	Jargoni, viittaukset ryhmän tai sisä- ja ulkopuolisten kieleen.

Huom! Lähde Herring 2004; taulukot 4 ja 5 mukailten. Käännös HO.

Analyysien työläyttä Herring mitoittaa niin, että kaikkien tasojen erittely ei mahdu yhteen tutkimusartikkeliin, sen sijaan se voisi hänen mielestään hyvinkin mahtua yhden väitöskirjan puitteisiin.

Oma kiinnostukseni osuu taulukon yläpuoliskoon. Ensimmäiset analyysini tein osallistumisen keskittymisestä ja vähitellen pohdiskelu on laajentunut sosiaalisen käyttäytymisen ja vuorovaikutuksen alueille. Tässä opinnäytteessä merkityksen ja kielen rakenteiden tasot Herringin tarkoittamassa mielessä jäävät sivuosaan.

Metodinen ratkaisuni, joka täsmentyy seuraavien aiemmasta tutkimuksesta poimittujen esimerkkien avulla, johtaa kiinnittämään huomion vuorovaikutukseen, niihin suhteisiin, jotka syntyvät, kun kirjoittajat tuottavat jatkuvaa tekstivirtaa keskustelualueelle. Yritän itse asiassa katsoa viestien väliin tai niiden taakse, hahmotella sitä sosiaalista muodostumaa, joka vuorovaikutuksesta syntyy.

Rajauksista huolimatta törmäsin samaan pulmaan kuin Deborah Fingfeld (2000, 251-252), kun hän arvioi verkon tukiryhmiä (online support groups) erittelevää kirjallisuutta. Vain harvat tutkijat tekevät analyysinsä induktiivisesti. Monet käyttävät valmiita luokituksia ja kategorioita. Useat, urauurtaviksikin sanotut työt eivät tarkemmin kerro aineistonsa analyysin perusteita. Induktiivisen analyysin puute kannattaa panna merkille sen takia, että samaan aikaan puhutaan siitä, kuinka verkko on luonut uudenlaisen sosiaalisen tilan, jossa syntyy uudenlaisia viestinnän tapoja. Utta yritetään kuitenkin tavoittaa toisenlaisiin käyttöihin ja käytäntöihin rakennetuilla luokituksilla.

Varsinkin terveysaiheisten verkkokeskustelujen tutkija törmää väistämättä kahteen keskeiseen käsitteeseen. Toinen niistä on verkkoyhteisö (esim. Rheingold 1993) ja toinen tietokonevälitteinen sosiaalinen tuki (computer-mediated social support, CMSS) (esim. Loader ym. 2002; Braithwaite ym. 1999). Käsillä olevan aineiston analyysiin verkkoyhteisön käsite on mielestäni liian epäselvä ja liian yleinen, olkoonkin että esimerkiksi Wellman ja Gulia (1999) ja Herring (2004) ovat määritelleet verkkoyhteisön käsitettä huomattavan analyttisesti. Näyttää siltä, että Pietilän (2001) käyttämä termi leirytyminen kuvaa (verkko)yhteisöllisyyttä paremmin sitä, mitä keskustelufoorumilla tapahtuu. Jos taas ottaisin lähtökohdakseni vain tietokonevälitteisen sosiaalisen tuen käsitteen, tarkastelisin keskustelua liian kapeasta näkökulmasta. Huomiotta saattaisi jäädä paljon sellaista muuta, mistä sosiaalisen tuen lisäksi tutkimassani verkkokeskustelussa neuvotellaan. Näistä syistä, sekä saadakseni vielä tutkimukselle tarpeellista lisätäisyyttä aineistoon, lähden analysoimaan aineistoa siitä näkökulmasta, millaista vuorovaikutusta keskustelussa kirjoittajien välille syntyy. Tulkoon vielä lisätyksi, että pidän esittämistäni varauksista huolimatta mahdollisena ja tarpeellisena keskusteluttaa omia tuloksiani sellaisten aiempien tutkimusten kanssa, jotka tukeutuvat sekä verkkoyhteisön että tietokonevälitteisen sosiaalisen tuen käsitteisiin.

Burnett ja Buerkle (2004) ottavat typologiansa rakentamisen lähtökohdaksi luokituksen, joka arvioi vuorovaikutuksen laatua. He testaavat Burnettin (2000) kirjallisuusanalyysin avulla tuottamaa typologiaa, jota hän kutsuu kartoittavaksi,

heuristiseksi malliksi. On tarpeen korostaa, että Burnettin malli tukeutuu vahvasti Reijo Savolaisen (1995a) tutkimukseen arkipäivän tiedonhankinnasta (everyday life information seeking, ELIS), jossa tiedon etsinnän ajatellaan suuntautuvan toisaalta kapeampaan, käytännöllisen tiedon hankintaan, ja toisaalta yleisempään, orientoivan tiedon hankintaan.

Burnett ja Buerkle (2004) sovittavat typologiaa aineistoonsa, jona on kaksi Usenetin terveysaiheista ryhmää. Heidän analyysiyksikkönään on viesti. Seuraava käänös perustuu Burnettin ja Buerklen jo aineistonsa perusteella muokkaamaan luokitukseen, jonka he esittävät mainitun artikkelinsa taulukossa 3. Siinä viestit jakautuvat ensinnä kahtia: vihamielisiin ja yhteistoiminnallisiin. Yhteistoiminnalliset puolestaan jakautuvat vielä kahtia: tietoa välittäviin ja muihin.

Taulukko 6. Burnettin ja Buerklen typologia (2004)

Viestin tyyppi		
Vihamielinen vuorovaikutus (Hostile Interactive Activities)	Yhteistoiminnallinen vuorovaikutus	
	Ei-tiedollinen (Collaborative Interactive Behaviors: Non-informational)	Tiedonvälittäminen (Collaborative Interactive Behaviors: Informational)
Lämintä (Flaming)	Neutraali	Tiedonlähteisiin viittaaminen (Announcements; pointers to information sources)
Vedätys (Trolling)	Humoristinen	Henkilökohtaiset kuuluiset (Announcements; personal updates)
Roskaposti (Spamming)	Emotionaalinen	Kysymykset koko ryhmälle
Virtuaaliraiskaus (Cyber-rape)		Yhteiset hankkeet (Group projects)
Lämintään vastaaminen		Vastaukset kysymyksiin
		Kysymykset yksilöille

Typologiaa kehitellessään Burnett ja Buerkle (2004) mainitsevat myös vuorovaikutuksettomien käyttäytymisen, jollaiseksi he luokittavat viestien pelkän lukemisen. Ratkaisu on siinä mielessä perusteltu, että kirjoitetut viestit eivät sisällä lukijoiden panosta; tosin lukijoiden läsnäolo ajoittain heijastuu viesteissä siten, että viestejä suunnataan myös niille, jotka eivät kirjoita, esimerkiksi kirjoituskehotuksina.

Käyttämäni aineiston perusteella tämä typologia näyttäisi tarvitsevan muutaman pienen korjauksen. Ensinnäkin virtuaalisia raiskauksia tunnetaan fantasiaperustaisista LamdaMOO-ympäristöstä (ks. Controlling...). Käyttämässäni aineistossa nimimerkin ”Kauhea AA-Hemmo” kirjoittelu tavoitteli kiistakumppanien seksuaalistakin häpäisemistä. Poistettujen viestien joukosta löytyy luonnehdintoja etunimeltä mainittujen, erään sairaalan päihdeosastolla hoidettujen potilaiden seksuaalisesta suuntautumisesta. Loukkaavuutta lisäsi, että muutama muukin keskustelija näytti tuntevan nimittelyn kohteet, ”Hemmo” siis herjasi palstalla yhteisiä tuttuja näiden selän takana. Nämä tapaukset ovat olleet harvinaisia, mutta huomattavasti yleisempää on seksuaalisanastoa hyödyntävä nimittely. Siksi tämän luokan voisi yhdistää läimintään ja pitää silmällä vielä erikseen seksuaalisia solvauksia.

Toinen harkinnan arvoinen seikka, joka johtunee Burnettin ja Buerklen aineistosta, Usenet-ryhmistä, on roskapostina tunnettu spam. Koska käytän aineistona ilmoitustaulun tapaista verkkokeskustelua, siinä ei roskapostia juurikaan esiinny. Myös useammalle saman julkaisijan foorumille ikään kuin yhteislähetystenä lähetetyt viestit ovat harvinaisia, samoin kuin kirjoituksen harhautuminen tarkoittamattomalle foorumille. Tästä syystä jätän roskapostin pois. Aiheeseen kuulumaton, ns. off topic -keskustelu taas on useimmiten luonteeltaan sosiaalisuuden ylläpitoa.

Kolmas luokituksen pulmakohta on huumorin sijoittaminen vain yhteistoiminnalliseen vuorovaikutukseen. Ironia ja satiiri, jota tutkimastani aineistosta löytyy pitkienkin keskusteluketjujen käynnistäjänä ja ryydittäjänä, ovat tavoitteiltaan ilmiselvästi vihamielistä vuorovaikutusta. Näin huumorin luokka jakautuu kahtia: hyväntahtoinen huumori yhteistoiminnalliseen vuorovaikutukseen ja ironia ja satiiri lisätään vihamieliseen vuorovaikutukseen.

Neljänneksi tiedonvälittämisen pääluokassa voisi yhdistää kysymykset yhdeksi alaluokaksi, jotka voi tarvittaessa erotella sen mukaan, onko ne osoitettu yksilölle vai ryhmälle, kuten Burnett ja Buerkle tekevät omassa luokituksessaan.

Vihdoin kirjoittajien käyttämä yhteisten hankkeiden tai ryhmäprojektien luokka kaipaa vielä selitystä. Burnett (2000) viittaa tällä ensinnäkin konkreettisempiin hankkeisiin kuin esimerkiksi kysymyksiin ja vastauksiin. Yhteisiä hankkeita ovat myös viestit, jotka tavoittelevat johonkin ryhmän ulkopuoliseen seikkaan vaikuttamista, vaikkapa poliittista kampanjointia. Ensimmäinen Burnettin kriteeri, konkreettisuus, voi tarkoittaa myös aineellisen tuen välittämistä, jonka on todettu olevan verkkokeskusteluissa harvinaista herkkua (esim. Muncer ym. 2000a).

Toinen Burnettin yhteisistä hankkeista esiin nostama esimerkki viittaa Usenetin verkkoryhmien tapaan tuottaa keskustelunaiheeseen liittyviä tietovarastoja, esimerkiksi usein kysytyjä kysymyksiä (FAQ) tai usein toistuvien vastausten yhteenvetoja. Tämäntapaisena toimintana voisi pitää eräiden tutkimani foorumin kirjoittajien tapaa nostaa esiin aiemmasta keskustelusta ketjuja, joissa kysytyä asiaa on jo käsitelty.

Kolmas seikka, jonka sijoittaminen itse asiassa on hieman pulmallista, ovat sitten ne kasvokkaistapaamiset, tai kuten nettikielillä sanotaan joko IRL (in real life) tai lihamiitit (meeting in flesh), joista kirjoittajat raportoivat. Tuskin kannattaa tehdä eroa sen suhteen, onko tapaamisen tavoitteena juoksulenkki, AA-toverin raittiuden vuosipäivä tai jotain muuta. Yhtä kaikki nämä aineistosta poimitut esimerkit kertovat sellaisesta yhteisestä ryhmähankkeesta, joka toteutettuna ylittää tekstipohjaisen vuorovaikutuksen rajat. Tällaisten toimien valmistelu on vahvasti tiedon välittämistä, vaikka itse tapaamisen pääpaino olisikin sosiaalinen vuorovaikutus, joskus vain ehkä rupattelun tapainen yhdessäolo.

Korostan vielä, että Burnettin ja Buerklen rakentama vuorovaikutuksen luokittelu muistuttaa perusrakenteeltaan vuorovaikutustutkimuksen klassikon Robert F. Balesin luokitusta (1976; alkup. 1950), jonka tavoitteena on tutkia kasvokkaisryhmien ja nimenomaan pienryhmien vuorovaikutusta. Luokitus perustuu kolmijakoon: myönteinen tunnealue, neutraali tehtäväalue ja kielteinen tunnealue. Tehtäväalueella Bales jakaa toiminnot vielä kahtia: antamiseen ja kysymiseen. (Reunanen 2003, 241; Bales 1976, 59).

Miksi sitten innostuin Burnettin ja Buerklen malliin, joka lopulta kuitenkin esittää tuloksensa määrällisesti ja edustaa siten sellaista sisällönanalyysin paradigmat, jota Susan Herring (2004) oivasti luonnehtii termeillä ”coding and counting”? Ensimmäinen perusteluni korostaa, että malli tuo kaivattua systemaattisuutta analyysiini. Pitäytymällä sen kehikossa, joudun tarkastelemaan aineistoni eri osia samalla mitalla.

Toiseksi en pidä mallia suinkaan puhtaasti määrällisenä, vaan arvioin, että itse asiassa luokitustyö on hyvinkin laadullista. Kun punnitsen viestejä kokonaisuutena ja päättelen, millaista vuorovaikutuksen siirtoa ne edustavat kontekstissaan, teen nimenomaan laadullista analyysiä, jonka tulokset sitten voi esittää numeroinakin.

Kolmanneksi verkkokeskustelujen moniaineisuus on hämännyt minua kokeneempiakin tutkijoita. Esimerkiksi Wellman ja Gulia (1999) viittaavat monen tutkimuksen anekdoottimaiseen todisteluun: etsivä löytää verkosta miltei aina haluamansa. Luokitusrunko estää poimimasta vain omiin ennakkoletuksiin sopivia esimerkkejä.

Neljänneksi pitäytymällä vuorovaikutuksen aika yleisessä luokituksessa voisin kuitenkin sanoa jotain systemaattisesti perusteltua siitäkin, miten keskustelun tunnelma vaihtelee ajankohdasta toiseen. Määrällisesti olisi mahdollista laskea esimerkiksi joidenkin ajankohtien vihamielisten, neutraalien ja empaattisten viestien suhde. Vihdoin tällainen vuorovaikutusta analysoiva

menetelmällinen ratkaisu tiivistää aineistosta esiin yhdenlaisen yleiskuvan, jonka osuvuutta voi verrata toisenlaisella menetelmällä tuotettuun (yleis)kuvaan.

Seuraava taulukko luettelee vielä ne 12 alaluokkaa, jotka ryhmittyvät kolmeksi pääluokaksi ja joita käytän viestien luokittamiseen, kun tarkastelen niitä vuorovaikutuksena. Luokitus toimii asteittain tarkentuvana. Viesti edustaa joko vihamielistä tai yhteistoiminnallista vuorovaikutusta. Yhteistoiminnallinen viesti on tiedollinen tai ei. Nimeän tässä yhteistoiminnallisen, ei-tiedollisen viestin sosiaalisuutta edistäväksi, tai lyhyemmin sosiaaliseksi.

Taulukko 7. *Verkkokirjoittelun viestien luokitusrunko Burnettia ja Buerklea mukailten*

Viesti vuorovaikutuksena		
Vihamielinen: <ul style="list-style-type: none"> • läimintä • vedätys • ironia, tai • niihin vastaaminen 	Yhteistoiminnallinen	
	Sosiaalinen: <ul style="list-style-type: none"> • rupattelun kaltainen • humoristinen • emotionaalinen/empaattinen 	Tiedollinen: <ul style="list-style-type: none"> • viittaus tiedonlähteisiin • henkilökohtaiset kuulumiset • kysymykset (ryhmälle tai yksilölle) • vastaukset kysymyksiin • yhteiset hankkeet

Luvussa viisi kuvaan vielä tuloksia esitellessäni yksityiskohtaisesti myös niitä pulmia, joihin törmäsin, kun luokitin viestejä tässä kuvatun luokitusrungon avulla.

4.4 Määrällistä ja laadullista sisällönanalyysiä

Miksi sitten oikeastaan päädyin sisällönanalyysiin, enkä esimerkiksi kirjoittajien tai heidän yleisönsä haastattelemiseen? Ensimmäinen perusteluni korostaa verkkokirjoittelua erityislaatuisena aineistona. Kun kirjoittajat asettuvat vuorovaikutukseen toistensa kanssa pääosin tekstin välityksellä, syntyy sellainen sosiaalinen tila, jossa samalla vuorovaikutuksen rakentuminen tallentuu

kirjoituksena. Voihan olla, että kirjoittajien haastattelemisen toisi enemmänkin esiin heidän aikomuksiaan ja vaikuttimiaan kuin sitä tosiasiallista käyttäytymistä, joka on luettavissa julkaistuista viesteistä. Toinen perusteluni liittyy aineiston runsauteen: haastattelut olisivat tuoneet paljon lisääaineistoa, siksi niiden vuoro on vasta tämän opinnäytteen valmistumisen jälkeen. Kolmanneksi haastateltavien suostuttelu, varsinkin lukevan yleisön joukosta, olisi voinut olla työlästä ja siten hidastaa opinnäytetyötä.

Viestien sisällönanalyysin ohella pohdin myös kirjoittajien muodostaman verkoston formaalia analyysiä, jollaista ovat tehneet eräät tutkijat (esim. Donath ym. 1999; Muncer ym. 2000b). Muncer ym. tutkivat Usenetin eräisiin ryhmiin eniten kirjoittavien välille syntyviä liittoutumia sen perusteella, kuinka moni kirjoitti samaan viestiketjuun. Muodollisen verkostanalyysin lisäksi he tarkastelivat viestien sisältöä. Päädyin jättämään formaalin verkostanalyysin sivuun siksi, että liittoutumat näkyivät aktiivisimpien kirjoittajien kesken aineistossa viestien sisällöstäkin niin selvästi. Näin tämän opinnäytteen menetelmäksi rajautui sekä laadullinen että määrällinen sisällönanalyysi.

Kun ruvetaan tutkimaan verkkoon kirjoittamalla tuotettua keskustelua, on tarpeen muistaa Esa Reunanen huomautus julkisesta keskustelusta, vaikka hän kirjoittaakin joukkoviestintävälineissä käydystä keskustelusta. Reunanen tekee kiintoisan ja ilmeisen tärkeän eron, kun hän erottaa keskustelun sisällöllisen ja vuorovaikutuksellisen puolen (2003, 158 – kurs. alkup.):

Keskustelusta voi erottaa yhtäältä sen *sisällöllisen* puolen eli ne mielipiteet ja aiheet joista puhutaan ja toisaalta *vuorovaikutuksellisen* puolen eli sen, miten eri tahot suuntaavat puheenvuoroja toisilleen ja reagoivat toisiinsa.

Reunanen toteaa, että julkisen keskustelun tutkimus on ollut pääasiassa sen sisällön tutkimusta ja vuorovaikutuksen piirteisiin on kiinnitetty vähän huomiota. Vuorovaikutuksen tarkastelut Reunanen jakaa analyttisiin ja normatiivisiin. Analyttisiä suuntauksia ovat hänen mukaansa ”etnometodologinen keskusteluanalyysi (conversation analysis, CA), tätä edeltänyt Balesin vuorovaikutusanalyysi sekä kirjallisuustieteen narratologinen suuntaus”. Reunanen katsoo, että näissä suuntauksissa vuorovaikutus ymmärretään melko teknisessä mielessä. Kun vuorovaikutuksen osapuolille asetetaan sellaisia vaateita kuin valmius harkita toisten esittämiä näkökantoja ja muuttaa omia vakaumuksiaan, tällöin vuorovaikutusta tarkastellaan normatiiviselta kannalta. Usein käytetään termiä dialogisuus ja se mielletään tavoiteltavaksi tilaksi: ”mitä dialogisempaa keskustelu on, sen parempi” (Reunanen 2003, 160).

Reunanen huomautus julkisen keskustelun tutkimisen painottumisesta juuri sen sisältöön pitäneen paikkansa lehtikeskustelujen ja muun perinteisen median osalta. Verkkokeskustelujen osalta olen puolestani valmis väittämään, että niiden tutkimisessa tällaista analyttistä jakoa sisältöön ja vuorovaikutukseen ei ole juurikaan tehty. Painotus oli alkuun vuorovaikutuksen mahdollisuuksien kuvailussa. Koska analyttinen jako sisältöön ja vuorovaikutukseen on

puuttunut, sisällönkuvaukset usein tehtiin tapauskohtaisesti ja niitä täydennettiin havainnoilla verkkokeskustelun erityispiirteistä.

Sillä metodilla, jolla seuraavassa luvussa tarkastelen verkkokirjoittelua vuorovaikutuksena, on kolme innoittajaa. Ensimmäinen heistä on Herring (2004), jolta olen omaksunut verkkokeskustelun analyysin kolme tasoa: osallistumisen, sosiaalisen käyttäytymisen ja vuorovaikutuksen tutkimisen (ks. taulukko 5 tässä luvussa). Osallistuminen näkyy viestien ja viestiketjujen lukumäärässä ja pituudessa, ja sitä erittelemällä voidaan pohtia kysymyksiä vallasta, vaikutusvallasta, rooleista ja hierarkioista. Herringin mukaan tähän soveltuva menetelmä on kuvaileva tilastointi.

Verkkokeskustelussa ilmenevän käyttäytymisen ilmiöinä Herring luettelee kielelliset ilmaukset, joiden aiheina ovat status, konfliktit, neuvottelut, kasvojen säilyttäminen ja leikki, sekä keskustelun tyyli. Tutkimuskohteiksi nousevat tällöin sosiaalinen dynamiikka, valta, vaikutusvalta ja identiteetti. Vuorovaikutuksen ilmiöinä Herring mainitsee vuorottelujärjestyksen, jaksot, vaihdot ja ketjut. Tutkimuskohteina hän katsoo tässä tapauksessa olevan vuorovaikutteisuuden, ajoituksen, koherenssin, yhdessä tuotetun vuorovaikutuksen ja aiheiden kehittelyn. Verkkokeskusteluissa ilmenevän käyttäytymisen tutkimusmenetelmiksi Herring suosittaa vuorovaikutusta tutkivaa sosiolingvistiikkaa ja kriittistä diskurssianalyysiä, vuorovaikutuksen tutkimusmenetelmiksi keskusteluanalyysiä ja etnometodologiaa. (Herring 2004.)

Oma ratkaisuni eroaa Herringistä tutkimusmetodien kohdalla. Käytän kyllä kuvailevaa tilastointia osallistumisen tutkimisessa, mutta käyttäytymisen ja vuorovaikutuksen osalta turvaudun Burnettin ja Buerklen (2004) luokitukseen, joka tarkastelee verkkokeskustelun viestejä vuorovaikutuksena. Arkipäivän tiedonhankinnan malliin (Savolainen 1995a) tukeutuen Burnett ja Buerkle kehittivät heuristisen työkalun, jolla he kartoittivat vuorovaikutusta Usenetin kahdessa terveysaiheisessa keskustelussa. Viestit ovat joko vihamielistä tai yhteistoiminnallista vuorovaikutusta, ja lisäksi yhteistoiminnalliset viestit jakautuvat vielä kahteen pääluokkaan: ei-tiedollisiin (sosiaalisiin) ja tietoa välittäviin. Muokkasin Burnettin ja Buerklen alaluokkia paremmin vastaamaan omaa aineistoani. Noudatan heidän ohjettaan, jonka mukaan typologia ei saisi olla ainoa väline, jolla verkkokeskustelua luonnehditaan, vaan siihen tulisi aina yhdistää tulkitsevia ja kuvailevia kommentteja (Burnett & Buerkle 2004).

Myönnän, että luokitusrunko pelkistää ja tiivistää aineistoani kovalla kädellä. Analyysi kuitenkin voi antaa mielestäni päteviä vastauksia, kun tavoitteena on yleiskuvan luonnosteleminen siitä, mitä tutkimallani keskustelualueella on kolmen vuoden aikana tapahtunut.

Luvussa viisi, jossa tarkastelen verkkokirjoittelua vuorovaikutuksena, esitän sisällönanalyysin tulokset määrällisesti ja kommentoin ja täydennän määrällisiä tuloksia laadullisesti. Luvussa kuusi sisällönanalyysi on tulkitsevaa ja laadullista.

Käytin analyysin apuvälineenä ja työkaluna Atlas.ti-ohjelmaa, joka liittyy vahvasti lähestymistapaan nimeltä ankkuroitu teoria (grounded theory) (Moilanen 2001). Termistöltäänkin ohjelma viittaa tulkitsevaan tekstianalyysiin,

esimerkiksi useimmiten yhden tutkimustyön sisältävää primaaridokumenttien, koodien ja memojen kokoelmaan kutsutaan hermeneuttiseksi yksiköksi. Käytin Atlas.ti-ohjelmaa aika lailla epäortodoksisesti, kun muodostin sen avulla pienempiä otoksia koko kolmen vuoden aineistosta tai kun automaattikoodauksen avulla laskin viestien määriä ja niiden kirjoittamisen tai editoimisen kellonaikoja. Käytin kuitenkin hyväkseni muun muassa ohjelman memo-toimintoja, kun luin, kerta toisensa jälkeen, valitsemiani viestiketjuja. Kirjoitin tuoreeltaan muistiinpanoja myös viestien luokittamisesta vuorovaikutuksena ja laadulliset havainnot luvussa viisi perustuvat näihin muistiinpanoihin.

5. Verkkokirjoittelu vuorovaikutuksena

5.1 Aktiivisuus kasautuu ja kasautumisen rakenne toistaa itseään

5.1.1 Kymmenikkö kärjessä

Aktiivisuus keskittyy monen verkkofoorumien kirjoittelussa muutaman nimimerkin näppäimistöille. Pietilä (2001, 21) toteaa, että verkkokeskustelut ovat rakenteeltaan aika keskittyneitä ja että niissä tietty ydinjoukko kirjoittaa melkoisen osan viesteistä. Hän ehdottaa kahta eri tapaa kuvata osallistumisen keskittymistä: yhtäältä vain kerran areenalle kirjoittavien osuutta ja toisaalta kirjoittajien ahkerimman kymmenesosan osuutta kaikista viesteistä. Pietilä tutki kolmea eri verkkofoorumia. Niillä vain kerran kirjoittaneita oli 53-71 prosenttia. Ahkerimman kymmeneksen osuus taas oli 47-54 prosenttia.

Me Vähentäjät -foorumilla vain kerran käytetyt nimimerkit ovat pulmallinen mittari. Joukossa on ilmeisesti eniten vain kerran kirjoittaneita, mutta joukkoon mahtuu myös sellaisia kertakäyttöisiä nimimerkkejä, jotka otetaan käyttöön väittelyn tuoksinassa. Usein ne kommentoivat jotain edeltävien viestien piirrettä, monesti haastavassa sävyssä. Kertakäyttöisen nimimerkin takaa kirjoitetaan sellaista, mikä ei ehkä sovi omimpaan, eniten käytetyn nimimerkin profiiliin. Seuraavassa esimerkkejä kertakäyttönimimerkeistä: ”sun muijas”, ”ääliöt”; omaa asennetta korostavat ”kohtuupässi”, ”mehupää” tai ”typerys”; ensin käytetty ”Aurinko”, sitä seuraava ”Luna”, samoin ”ex-sailori” ja ”x-sailorin exä”, ja vähemmän metaforiset ”<välihuomautus>” ja ”<sitaatti>”. Kertakäyttöisiin nimimerkkeihin turvautuminen viittaa mielestäni myös siihen leikittelyyn tai leikkillisyyteen, joka eräiden tutkijoiden mielestä on ominaista verkkokeskusteluille (esim. Burrows ym. 2000, 107; Buerkle 2000, Baym 1995).

Myös kaikkein aktiivisimpia kirjoittajia löytyy niin kertakäyttöisten kuin muidenkin nimimerkkien takaa. Näin paljastavat nimimerkit ”morazov” ja ”Kauhea AA-Hemmo” useampien nimimerkkien käyttämisen taktiikkaansa:

Meillä muilla on ehkä useampiakin, itsellenikin aina välillä. Joskus haluaa sanoa jotakin johon toivotaan suhtauduttavan asian, ei kirjoittajan perusteella.

Kauhea AA-Hemmo on täällä kolmas nickini.

Pietilä arvioi, että osa keskustelusta yhdellä hänen tutkimallaan arenalla voi olla lavastettua siten, että yksi kirjoittaja olisi esittänyt nimimerkin suojasta päinvastaisia kantoja kuin omalla nimellään kirjoittaessaan (Pietilä 2001, 20). Piispa puolestaan kuvaa, kuinka huume keskustelussa käynnistetään pitkiäkin keskusteluketjuja ”kokoilla”, eli tiukkaa huume politiikkaa kömpelösti puolustavilla viesteillä Niiden kirjoittajina mitä ilmeisimmin ovat samat kirjoittajat, jotka sitten seuraavissa puheenvuoroissa kumoavat kömpelöt argumentit (Piispa 2002b).

On tarpeen korostaa, että seuraavassa esitettävät luvut kirjoittelun keskittyneisyydestä Me Vähentäjät -foorumilla ilmeisesti aliarvioivat aktiivisuuden tosiasiallista keskittymistä. Keskustelupalstan ensimmäisten 11 kuukauden aineistosta laskettu kirjoittelun keskittyminen oli samaa luokkaa kuin Pietilän tutkimissa tamperelaisissa paikallisverkkokeskusteluissa: Me Vähentäjien 17 aktiivisinta keskustelijaa, eli 10 prosenttia kaikista keskustelijoista kirjoitti 53 prosenttia kaikista puheenvuoroista. Toisen vuoden aineistosta laskettuna Me Vähentäjät -foorumilla touhukkain kymmenes yltää peräti 71 prosenttiin kaikista viesteistä. Kun vertaa Me Vähentäjien ensimmäistä ja toista vuotta toisiinsa, voi panna merkille, että kirjoittelu on keskittynyt entistä pienemmän kantajoukon käsiin. Ensimmäisenä vuonna tarvittiin 17 nimimerkkiä tuottamaan noin puolet viesteistä, toisena vuonna riitti vain seitsemän nimimerkkiä.

Smithin mukaan (1999, 205) mitä lähempänä suhdeluku kirjoittajat/viestit (posters/posts) on nollaa, sitä keskittyneempää on kirjoittelu. Koko kahden vuoden aineistosta laskettuna tämä arvo Me Vähentäjissä on 0,17. Yhdentoista kuukauden aineistosta laskettuna suhde oli 0,28, eli keskittyminen tiivistyi foorumisen toisen vuoden aikana. Pitkät viestiketjut Smithin mukaan voivat viitata erimielisyyksiin, hajautuneisiin mielipiteisiin tai epämääräisiin, vaikeasti luonnehdittaviin aiheisiin (Smith 1999, 210).

Seuraava taulukko kuvaa kirjoittelun keskittymistä seuraamalla, miten kymmenen eniten kirjoittavan nimimerkin osuus kehittyy. Laskelmassa on käytetty ensimmäisten 11 kuukauden viestiketjuja, koko kahden vuoden aineistoa ja vihdoin otosta marraskuulta 2003. Muodostin otoksen marraskuulta 2003 seuraavalla tavalla. Rajasin ensin koko kolmen vuoden aineistosta esiin viestit, jotka oli julkaistu marraskuussa 2003. Sen jälkeen listasin ne viestiketjut, joissa nämä viestit oli julkaistu. Tuloksena oli 59 viestiketjua, joista poimin joka toisen, eli otokseen tuli yhteensä 29 viestiketjua, jotka sisälsivät yhteensä 316 viestiä.

Taulukko 8. *MeVähentäjät –foorumin aktiivisimmat nimimerkit ja heidän osuutensa kirjoittelussa*

	Ensimmäiset 11 kk tammi-joulukuu 2001 n = 619	Tasan kaksi vuotta tammikuu 2001 – tammikuu 2003 n = 3561	Otos marraskuulta 2003 n = 316
Kymmenen eniten kirjoittavan nimimerkin osuus viesteistä	39 %	46 %	57 %
Eniten kirjoittaneet nimimerkit	Andrea	C2H5Ohic	Vyötiäinen
	Linda	morazov	C2H5Ohic
	tutteli*	coiledsteel**	mimosa
	kristian	Vyötiäinen	kaislaliina
	Venla	Kauhea AA-Hemmo**	Warmei
	hai	hottentotti	Neitoperho
	Seiskapuol	pipa	Nolo olo
	hai on juu	Andrea	merenkorento
	On/off	Zico	Oho
	suvi	hannu	hannu

*Kirjoittaja vaihtoi myöhemmin nimimerkkinsä.

**Näiden nimimerkkien viesteihin on lisätty niiden muiden nimimerkkien viestit, joita nämä selvästi ilmaisevat käyttäneensä, yht. 57 kpl.

Taulukon luvut näyttäisivät ensinnäkin vahvistavan arvion kirjoittelun keskittymisestä. Kymmenen eniten kirjoittavaa nimimerkkiä julkaisi vajaan ensimmäisen vuoden aikana 39 prosenttia viesteistä. Koko kahden vuoden aineistosta laskettuna kymmenen nimimerkin kirjoittelu kattoi 46 prosenttia. Pelkästään toisen vuoden aineistosta laskettuna vain yksi prosentti käytetyistä

nimimerkeistä hallitsee keskustelua: kohtalaisen vilkkaalla areenalla kuusi - seitsemän nimimerkkiä kirjoitti yli puolet viesteistä. Kärkikymmenikkö pitää pintansa myös vuoden 2003 marraskuussa, osuus viesteistä on nyt 57 prosenttia.

Kirjoittelun keskittymisen voi tiivistää niin, että enimmän osan aikaa viidestä kymmeneen nimimerkin joukko on vastannut noin joka toisesta Me Vähentäjät – foorumilla julkaistusta viestistä. On vieläpä mahdollista, että myös touhukkaimpien aktivistien joukossa kirjoittajien määrä on pienempi kuin nimimerkkien määrä.

Kirjoittajien sukupuolen voi päätellä usein nimimerkistä, ja likimain aina viestien sisällöstä. Jos nimimerkin sukupuoli uhkaa jäädä epäselväksi, asiaa kysytään suoraan. Esimerkiksi kesällä 2001 käytiin tällainen keskustelu nimimerkki ”Andreas” sukupuolesta, vaikka hän aivan ensi viesteissään aiemmin samana vuonna olikin selvästi ilmaissut olevansa mies. Nimimerkki ”Andrea” kuitenkin sai muutaman naiskirjoittajan olettamaan, että kirjoittaja olisi nainen. ”Andrea” kertoi omaksuneensa nimimerkkinsä Alistair MacLeanin sotaromaanista Navaronen tykit.

Kun tarkastelee sukupuolten osuuksia eri vuosien kärkikymmenikön joukossa, näyttää siltä, että ensimmäisenä vuonna miesten ja naisten osuus on yhtä suuri. Toista vuotta taas leimaa miesten ylivoima, kolmatta puolestaan naisten.

Kirjoittajien iästä ei ole tarkkaa tietoa, ja seuraavat arviot perustuvat päättelyihin viestien sisällöistä. Lisäksi jotkut nimimerkit ovat ilmaisseet ikänsä, tosin näissäkin ilmoituksissa on aina muistettava hämäyksen mahdollisuus. Ikähaitari näyttäisi ulottuvan vähän päälle 20-vuotiaista 50-60-vuotiaisiin, ja enin osa kirjoittajista osuisi ikäryhmiin 30-50-vuotiaat.

5.1.2 Vaihtuvat aktivistit

Kolmen vuoden aikana nimimerkkien ydinjoukko näyttää vaihtuvan kahteen kertaan. Lokakuulle 2001 ajoittuva katkos erottaa ensimmäisen vuoden ja toisen vuoden aktivistit toisistaan. Silloin poistui kirjoittavien nimimerkkien joukosta siihen asti aktiivisin nimimerkki, jonka osuus ensimmäisten 11 kuukauden aineistossa oli kahdeksan prosenttia kaikista kirjoituksista. Hän näyttäisi vieneen mennessään muutkin ensimmäisen vuoden tuotteliaimmat kirjoittajat, koska juuri kukaan heistä ei näytä jatkaneen kirjoitteluaan toisen vuoden aikana. Tosin on hyvinkin mahdollista, että joku tai jotkut ensimmäisen vuoden kantajoukosta ovat edelleen mukana, nyt vain uusilla nimimerkeillä.

Jatkuvuus toisen ja kolmannen vuoden ydinjoukossa näyttäisi olevan kolmen nimimerkin varassa, muut aktiivisimmat nimimerkit ovat kolmantenakin vuonna uusia. Ensimmäisen vuoden aktivisteista kolmannen vuoden kärjessä ei ole enää ensimmäistäkään.

Määrällisen analyysin perusteella voisi kirjoittelun jaksottaa eniten kirjoittavan mukaan nimettäviin kausiin. Ensimmäinen jakso olisi ”Andreas” aikaa, joka ulottuu helmikuusta 2001 saman vuoden lokakuuhun, jolloin tämä

nimimerkki lopettaa. Samaan aikaan rekisteröityy ”C2H5OHic”, joka muodostaa uuden ydinryhmän vuoden 2002 helmikuussa rekisteröityvän ”morazovin” ja maaliskuussa rekisteröityvän ”Kauhean AA-Hemmon” kanssa.

Loppukesä 2002 nostaa esiin kaksi uutta aktivistia: ”coiledsteel” rekisteröi nimimerkkinsä heinäkuussa sen jälkeen kun hänen ensin käyttämänsä nimimerkki kaapataan. Elokuussa näyttämölle astuu ilmeisesti ensimmäinen sellainen naiskirjoittaja, joka nousee pidemmäksi aikaa kärkeen: ”Vyötiäinen”. Häntä kannustaa oman aikansa ”hottentotti”, jonka rekisteröinti tapahtuu lokakuussa. Kolmannen vuoden keskeisiin kirjoittajiin kuuluu nimimerkki ”hannu”, joka kirjoitti ensin pitkään rekisteröitymättömänä, mutta rekisteröityi tammikuussa 2003. Foorumin ilmapiiriä ja keskustelutapaa muutti kolmantena vuonna naiskirjoittajien aktiivinen panos, sekä nimimerkki ”hannun” sovinnollinen kirjoittamistapa.

Aktiivisimmat kirjoittajat eivät välttämättä aina ole kovin samanmielisiä. Pietilä (2001, 30) kuvaa verkkokeskustelun rakennetta leireinä: ”vaikka keskustelua käydään henkilökohtaisella tasolla toisten puheenvuoroihin kantaa ottaen, se samalla etenee yleisemmällä tasolla eri leireille ominaisia kantoja artikuloiden”. Havaintoni Me Vähentäjät -foorumilta vahvistavat Pietilän kantaa. Ajoittain näyttää siltä, että aktiivisin ryhmä muodostuu kahden kiistelevän leirin kellokkaista. Leirien sisällä, ja silloin kun kirjoittelua hallitsee muu kuin kiistanalainen tema, ydinryhmää voisi kuvata jonkinlaisina sielunveljinä tai -siskoina.

Me Vähentäjät -keskustelua vahvimmin jakaa suhtautuminen AA:han. Taulukossa 7. on lueteltu yhteensä 26 eri nimimerkkiä. Valtaosa heistä suhtautuu myönteisesti AA:han ja puolustaa keskustelussa sen perususkomuksia. Vain muutama nimimerkki suoraan kyseenalaistaa AA:n katsomukset. Muutama nimimerkki esittää kysymyksiä, jotka ovat tietämättömän neutraaleja. On suorastaan ilmeistä, että jotkut näistä kyselijöistä vain esittävät tietämättömyyksiä: heidän tavoitteenaan on saada keskusteluun sopiva avaus tai käänne. Aktivistien joukkoon kuuluu vielä muutama kirjoittaja, jotka katsovat, että AA ei heille henkilökohtaisesti sovi, mutta jotka eivät silti osallistu mielellään väittelyyn.

Oma erityistapauksensa on nimimerkki ”coiledsteel”. Hän tulee palstalle ensin AA:n epäilijänä, pohtii hetken paluutaan takaisin AA:han, päättää palata, ja ryhtyy kiivaaksi AA:n puoltajaksi. Noin vuotta myöhemmin hän (taas) irtautuu AA:sta ja nyt hänestä tulee yksi sen kiivaimmista kriitikoista.

Kolmen vuoden kehityskulku näyttää siltä, että silloin kun eniten kirjoittava nimimerkki vaihtuu, uusiutuvat muidenkin kärkisijojen haltijat ainakin osaksi. Mikä sitten voisi aiheuttaa aktivistien vaihtuvuutta? Ensinnäkin se määrällinen panos, joka kärkisijaan vaaditaan, on huomattava. Vaikka osa viesteistä on lyhyitä kommentteja muiden kirjoituksiin tai sosiaalisen yhteenkuuluvuuden osoittamista, kirjoittaminen silti vaatii likimain päivittäistä osallistumista, vilkkaimpina päivinä useampaan otteeseen.

Kirjoittelun kärkihahmoksi nousemiseen vaaditaan erittäin aktiivista panosta. Kärkisijojen haltijat kirjoittivat parissa vuodessa 500-800 viestiä eniten käyttämällä nimimerkillä. Pelkkien viestien perusteella on vaikea pitävästi

päätellä kirjoittajien motiiveja. Hoitotutkimusten mukaan toipuminen riippuvuudesta on useita vuosia kestävä prosessi. Osa toipuneista käyttää sisäisen maailmansa selvittämiseen kirjoittamista erityisenä keinona. Kirjoittamista ajatellaan myös harrastuksena tai jopa intohimona. (Koski-Jännes ym. 1998, 230; 157.) Voisi myös ajatella, että into kirjoittaa verkkokeskusteluun syntyy siitä, että joissakin toipumisen vaiheissa syntyy erityisiä tarpeita keskustella omista tunteista ja ajatuksista. Arvattavasti kirjoittajia pitää liikkeellä myös toisilta verkkokirjoittajilta saatu tunnustus.

Julkisen, foorumilla näkyvä verkkokirjoittelu on vain osa kirjoittajien yhteydenpitoa. Samanmielisten tai hengenheimolaisten kesken syntyy julkisen kirjoittelun lisäksi yksityistä viestien vaihtoa. Viittauksia näihin ”privaposteihin” tai yksityisviesteihin löytyy runsaasti esimerkiksi marraskuulta 2003. Kun ohjelma, jonka varassa Me Vähentäjät -foorumia julkaistiin, ei alkuun tarjonnut tällaista yksityispostien mahdollisuutta, muutama kirjoittaja liitti viestiinsä maksuttoman sähköpostiosoitteen, joihin pyysi toisia kirjoittajia, tai vain yhtä heistä, itselleen kirjoittamaan.

Kirjoittajien tapaamisia on järjestelty useampaan otteeseen ja osa kirjoittajista kertookin tällaisista tapaamisista. Eräissä viesteissä kerrotaan myös, kuinka yksittäiset kirjoittajat ovat tavanneet kasvokkain, esimerkiksi muutamat AA:laiset kirjoittavat pitämiensä ”nokkapalavereiden”, kahden- tai kolmenkeskisten tapaamisten antoisuudesta.

Mitä sitten tapahtuu palstalta poistuville entisille aktivisteille? Osa ilmeisesti vaikenee, osa taas vaihtaa nimimerkkiä ja jossain määrin myös kirjoittelun tyyliä. On syytä pitää mielessä, että verkkokirjoittajien verkossa ilmaisema identiteetti voi olla hyvinkin moniaineksinen. Aiemmassa tutkimuksessa on korostettu, että verkossa voi esiintyä kenenä tahansa ja että yksi verkkokirjoittelun viehätys olisikin juuri eri identiteettien tai oman identiteetin oudompien puolien kokeilu (esim. Turkle 1995). Toisaalta taas voi päätellä, että tietyissä keskusteluissa verkkokirjoittajan kannattaisi esiintyä suunnilleen omana itsenään, eikä juurikaan muunnella identiteettiään. Näin erityisesti silloin, kun kirjoittelun tavoitteena on omaan itseensä liittyvän ongelman ratkaiseminen: rehellisyys tuo aidoimmat neuvot.

Kun kirjoittelun aiheena on moraalisesti voimakkaasti latautunut aihe, tässä tapauksessa alkoholismi tai ongelmallinen alkoholinkäyttö, moni kirjoittaja voisi pelätä henkilöllisyytensä paljastamista. Yksi syy nimimerkin vaihtamiseen voisikin löytyä siitä, että mitä enemmän nimimerkki kirjoittaa, sitä enemmän kirjoittaja tavalla tai toisella tulee antaneeksi tuntomerkkejä, joita voitaisiin yhdistellä henkilöön. Näin paljastumisen pelko voisi toimia yhtenä perusteena vaihtaa nimimerkkiä.

5.1.3 Onko aktiivisuus valtaa?

Kuten metodiluvussa totesin, Herring (2004) suosittelee yhdeksi verkkokeskustelujen analyysin menetelmäksi kuvailevaa tilastointia

aktiivisuuden keskittymisestä. Hänen mukaansa näin saadaan verkkoyhteisöstä näkyviin sellaisia tekijöitä kuin valta, vaikutusvalta, osallistuminen, roolit ja hierarkia.

Tässä esitetyt hyvin yksinkertaiset laskelmat vahvistavat, että varsin vilkas keskusteluareena pysyy pitkiä aikoja hyvin pienen kirjoittajajoukon hallinnassa. Enimmillään ehkä kymmenen kirjoittajan joukko nousee aktiivisuutensa turvin vahvaan hegemoniseen asemaan.

Kirjoitteluun määrällistä keskittymistä kuvaava analyysi ei vielä välttämättä sellaisenaan kerro vallan keskittymisestä. Myös kasvokkaisuissa on miltei aina äänekkäitä ja muita hiljaisempia jäseniä. Paljo puhe ei välttämättä riitä ohjaamaan ryhmän toimintaa. Ratkaisevaan asemaan voivat nousta lyhyetkin, oikein ajoitetut väliintulot.

Onko tilanne sama myös verkkokirjoittelun varassa toimivassa ryhmässä? Kirjoittelu epäilemättä muuttaa usein suuntaansa aihetta vaihtavien, osuvien avausten avulla. Jälkiä tällaisista taitavista siirroista löytyy likimain kaikista pitkistä viestiketjuista. Määrällisen panoksen tarkastelua puoltaa kuitenkin se, että eniten kirjoittavat pystyvät pitkälle määrittelemään niitä aiheita, jotka kirjoittelussa toistuvat. Näyttää siltä, että heidän sitkeytensä palkitaan.

Pelkän määrällisen panoksen tarkastelun asemesta valta näyttäisi löytyvän juuri noista määrittelyistä. Rajoja vedetään esimerkiksi seuraavanlaisilla kysymyksillä. Kuka oikeastaan saa kirjoittaa foorumille? Kenen määritelmä keskusteltavasta ilmiöstä on eniten oikea? Ongelmia ratkomaan pyrkivällä foorumilla, kuten Me Vähentäjissä, rajaa vedetään myös kiistelemällä siitä, millaiset ovat oikeimmat toipumisen tavoitteet ja mitä ovat parhaat keinot. Aktiivisimmat kirjoittajat käyttävät valtaansa sellaisen tulkintakehyksen tai -kehikon määrittelijöinä, jonka puitteissa keskustelua käydään. Tulkintakehyksen määrittelijä saa näin asiantuntijan aseman (ks. Karvonen 2000).

Määrällisen panoksen tarkastelua puoltaa sekin, että paljon kirjoittavien tavoitteena näyttäisi olevan samanmielisten (osa)ryhmien synnyttäminen ja ylläpitäminen. Eräs verkkofoorumien seuraaja luonnehti keskustelujen tätä piirrettä oivaltavasti: ”Yksi paasaa ja toiset peesaa!”* Me Vähentäjät -foorumilla moni aloittava kirjoittaja mainitsee, että on ensin lukenut kokeneempien kirjoittajien viestejä ennen kuin uskaltanut itse kirjoittamaan. Asenne kuvastuu myös eri muodoissaan käytetyissä ”noviisia” mukailevissa nimimerkeissä. Samanlaisen kirjoittelun mestarien ja kisällien suhteen on pannut merkille huume keskusteluista Piispa (Piispa 2002b).

Varhaisissa verkkokirjoittelun analyysissä (esim. Rheingold 1993) korostettiin, että uusi viestinnän muoto olisi omiaan antamaan äänen maan hiljaisille. Tätä piirrettä, joka osaksi perustui enemmän uuden median teknisten mahdollisuuksien pohtimiseen kuin syntyvien käytäntöjen empiiriseen analyysiin, korostettiin myös silloin, kun ajateltiin viestinnän ja demokratian suhdetta. Alkaa kuitenkin näyttää siltä, että aktiivisuuden kasautuminen on verkkokirjoittelussa yhtä silmiinpistävää kuin muussakin yhteiskunnallisessa

---

* Kiitokset Polle Paavolalle nasevasta huomiosta.

toiminnassa. Lisäksi verkkokirjoittelun eräät piirteet, jotka ovat jo vakiintuneet käytännöiksi, haittaavat harkitsevan, deliberatiivisen keskustelun käymistä (ks. Pietilä 2002).

Tässä tehdyn määrällisen analyysin tulos korostaa myös sitä, että verkkokirjoittajien aktiivisinta joukkoa kannattaisi ilmeisesti tarkastella pienryhmänä. Vaikka tämä ryhmä toimii suurimmalta osin kirjoitetun tekstin varassa, sitä näyttäisivät luonnehtivan monet sellaiset piirteet, jotka ovat tuttuja kasvokkaisten pienryhmien tutkimuksesta. Siksi onkin tarpeen lähteä seuraavaksi selvittämään, millaista on laadultaan se vuorovaikutus, jota verkkokirjoittelu synnyttää.

5.2 Vuorovaikutuksen tunnelmat

5.2.1 Jakson aineisto

Käytän tässä jaksossa aineistona viittä kokonaista viestiketjua, joista eräitä perustietoja seuraavassa taulukossa.

Taulukko 9. *Vuorovaikutuksen laatua tarkastelevan luokituksen aineistona käytetyt viestiketjut*

Viestiketjun nimi	Koko kilotavua	Viestejä kpl	Sanoja kpl	Sanoja/ viesti	Aloitus- pvm	Lopetus- pvm
Kannabistako alkoholiongelmiin?	114	97	13909	143	9.2.2001	14.8.2001
Jotain yhteistä...	175	149	21371	143	5.7.2002	24.7.2002
Kaverin kierre	98	98	11633	119	3.8.2002	9.8.2002
Perusteellinen analyysi siitä mitä jo sanoin	200	41	31871	777	21.9.2003	25.9.2003
Mahdollisuuksia rajattomastiko?	101	95	12677	133	2.1.2004	11.1.2004
Yhteensä	688	480	91461			
Keskiarvo				191		

Miksi valitsin juuri nämä viestiketjut analyysiini? Ensinnäkin päädyin käyttämään kokonaisia viestiketjuja, enkä puhtaasti ajallista otosta, sen takia, että

viestien tarkastelu toimii parhaiten silloin, kun ne ovat omassa julkaisuyhteydessään. Kannattaa muistaa, että viestien kirjoittajalla on paljon valtaa, kun hän ratkaisee, mihin viestinsä sijoittaa. Hän voi avata aiheelle uuden ketjun, tai hän voi valita tällä foorumilla minkä tahansa sellaisen viestiketjun, jota ei ole siirretty arkistoon. Julkaisuojelma nostaa aina ketjulistan kärkeen sen viestiketjun, jossa on julkaistu tuorein viesti. Samaan aikaan aktiivisia viestiketjuja, eli sellaisia, joihin tulee uusia viestejä, on käytännössä useita. Myös se, pysyykö kirjoittaja ketjun aiempien viestien aiheissa, on hänen omassa vallassaan. On äärimmäisen harvinaista, että pitkä viestiketju rajautuisi yksinomaan sen aloittavan viestin aihepiiriin. Useimmiten mukaan tuodaan monentasoista uutta aineista. Tähän verkkokirjoitteluun piirteeseen kiinnittää huomionsa moni tutkija (esim. Piispa 2002a; 2002b).

Kokonaisten viestiketjun ottaminen aineiston keräämisen yksiköksi säilyttää siis viestin alkuperäisen julkaisukontekstin. Uskoakseni tällöin luokitukselta tulee täsmällisempää kuin sellaisen puhtaasti ajallisen otoksen luokittamisesta, jossa viestit ovat irrallaan siitä ketjusta, johon kirjoittaja on ne sijoittanut. Herring (2004) arvioi kokonaisten viestiketjujen tai niiden temaattisten osien käyttämistä otoksena niin, että parhaimmillaan tuloksena olisi aiheeltaan koherentti aineisto. Haittana hän taas näkee, että otos ei sisällä muita, mahdollisesti olennaisia toimintoja, joita alueella tapahtuu samaan aikaan. Käytän tässä viittä kokonaista viestiketjua, vaikka ne eivät ole teemaaltaan yhtenäisiä: neljässä niistä keskusteluun tulee kesken ketjun aivan uusia aiheita. Viestiketjun nimi ei siis ole samassa mielessä otsikko kuin esimerkiksi lehtikirjoituksessa, vaan kuvaa lähinnä ensi viestien aiheita.

Päädyin käsillä olevaan viiteen viestiketjuun sillä perusteella, että käyttämässäni tallennusmuodossa ne olivat tiedostokooltaan kaikkein suurimmat ketjut. Koska Atlas.ti aineiston analyysiohjelman versio 4.2 hyväksyy vain ascii-tekstin, menetin osan kirjoittajien käyttämistä graafisista tehokeinoista. Sellaisten tehokeinojen kuten graafisten tai animoitujen hymiöiden tai muun liikkuvan kuvan tai valokuvien liittäminen viesteihin oli alkuun hyvin rajallista. Näin foorumin ensimmäisten puolentoista vuoden ajalta karkea tallennusmuoto ei juuri hukkaa aineistoa. Täydennän pelkän tekstin varassa tekemääni analyysiä eräissä kohdin myös viittaamalla viestien sisältämään kuva-aineistoon.

Tekstimuotoisena kaikkien tallennettujen, runsaan 800 viestiketjun yhteiskoko on 9,79 megatavua. Tässä käytetyt viestiketjut kattavat 15 prosenttia koko tekstimassasta, mutta vajaat 5 prosenttia kaikkien viestien määrästä. Toisin sanoen nämä ketjut ovat pitempiä kuin ketjut keskimäärin, viestintä niissä on monisanaisempaa.

Ajallisesti viisi viestiketjua tallennuskoon mukaisesta kärjestä sijoittuvat niin, että ”Kannabistako alkoholiohjelmaan” edustaa vuotta 2001. Viestiketjut ”Jotain yhteistä...” ja ”Kaverin kierre” ovat peräisin loppukesältä 2002. ”Perusteellinen analyysi siitä mitä jo sanoin” julkaistiin syyskuussa 2003, ja ” Mahdollisuuksia rajattomastiko?” tammikuussa 2004. Kun tässä tutkielmassa haen eri keinoin yleiskuvaa siitä, mitä foorumilla kolmen vuoden aikana on tapahtunut, näyttäisi

tuloksiltaan määrällisen sisällönanalyysin aineisto kattavan suhteellisen hyvin tuon kolmen vuoden jakson tammikuusta 2001 tammikuuhun 2004.

Tässä käyttämäni otos on siis perusteiltaan harkinnanvarainen ja tarkastelen viestejä niiden välittömässä julkaisukontekstissa. Arvioin vielä kokonaisia viestiketjuja kuvatessani, missä määrin nämä viestiketjut käsittelevät juuri niitä teemoja, jotka ovat toistuneet ja nousseet kulloisenakin ajankohtana eniten puhuttavaan asemaan.

5.2.2 Viestien luokittaminen pulmallista, mutta mahdollista

Donath ym. (1999) kertovat kiintoisasta hankkeesta, jonka tavoitteena oli automatisoida jatkuvien verkkokeskustelujen synnyttämän sosiaalisen rakenteen kuvaaminen. Jatkuvilla verkkokeskusteluilla he tarkoittavat esimerkiksi Usenetin tapaisia ryhmiä, postituslistoja ja tallentavaa chatia. Viestiketjuiksi tallentuvaa, asynkronista keskustelua, siis samantapaista kuin tässä tarkastelu foorumi, analysoi ohjelma nimeltä Loom. Se piirsi näkyviin keskusteluprofiililtaan hyvin erilaisia ryhmiä. Samoin kirjoittajien profiilit poikkesivat toisistaan. Varsin pulmalliseksi kokeilussa kuitenkin osoittautui viestien sisällön, ja aivan erityisesti viestien tunnesisällön (mood) luokituksen automatisointi.

Millaisiin vaikeuksiin inhimillinen luokittaja sitten törmää kokonaisia viestejä arvioidessaan? Alun perin Burnettin (2000) esittämä ja sitten Burnettin ja Buerklen (2004) muokkaama typologia perustuu itse asiassa vastakkainasetteluihin ja siten sen voi ajatella toimivan myös asteittain tarkentuvan luokittelun välineenä. Luokittaja päättelee ensin, tavoitteleeko viesti kontekstissaan vihamielistä vai yhteistoiminnallista vuorovaikutusta. Viestin arviointi ei voi tapahtua ketjun ulkopuolella, vaan se on luettava kontekstissaan, suhteessa edeltävään tai edeltäviin viesteihin. Luokittaja seuraa myös, millaisia reaktioita viesti saa aikaan. Jos viesti edustaa vihamielistä vuorovaikutusta, katsotaan mihin alaluokkaan se parhaiten sopii. Jos taas viesti on yhteistoiminnallista vuorovaikutusta, tarkastellaan, onko sen pääpaino sosiaalisuuden edistämässä vai tiedonvälittämisessä. Näiden pääluokkien alla viesti sitten pyritään sijoittamaan mahdollisimman hyvin sitä kuvaavaan luokkaan.

Seuraava esimerkkitapausten kuvaus ja ketjujen erittely perustuu niihin muistiinpanoihin, joita tein viestiketjuja ensi kerran luokittaessani huhtikuun lopulla 2004. On kaksi seikkaa, jotka erityisesti hankaloittavat luokittajan työtä. Ensinnäkin luokittaja törmää viestien moniaineksisuuteen: sama viesti sisältää moneen luokkaan kuuluvaa aineistoa. Toinen hankaluus perustuu viestien varassa kulkevan vuoropuhelun kierteiseen luonteeseen. Tällä tarkoitan sitä, että pitkien viestiketjujen sisälle ja samaa aihepiiriä käsitteleviin viestiketjuihin syntyy eräänlaisia kierteitä. Niissä sanalliseen läimintään vastataan läiminnällä, tunnustuksellinen viesti saa aikaan muiden kirjoittajien avautumista ja asiakysymys voi tuottaa vastauksen ja myös jatkokysymyksen.

Jotta sisällönanalyysi toimisi, siinä käytettyjen luokkien tulisi olla yksikäsitteisiä ja toisensa poissulkevia. Näitä vaatimuksia eivät laajojen sisältöluokkien alaluokat täytä. Viestin voi sijoittaa suhteellisen yksikäsitteisesti vain käyttämäni luokituksen yleisellä tasolla. Viesti on kontekstissaan joko vihamielinen tai yhteistoiminnallinen. Yhteistoiminnallisuudesta pystyy erottamaan vielä, onko viestissä enemmän sosiaalisuutta edistävää kuin tiedollista aineista. Näin aiemmin esittämäni luokituksen alaluokat muuttuvat eräänlaisiksi kuvaileviksi apuvälineiksi, joita käytän punnitessani, mihin pääluokkaan viesti kuuluu. Tämän takia esitän luokituksen tuloksetkin vain pääluokkien tasolla.

Metodiluvussa viittasin siihen, että Burnettin ja Buerklen luokittelurunko muistuttaa yleisrakenteeltaan Robert F. Balesin luokitusta. Antti Eskola tähdentää, että Balesin menetelmässä havainnoijat tarkkailevat ”keskustelua jakaen sen akteihin, joilla tarkoitettiin vuorovaikutusprosessin pienintä itsenäistä elementtiä, kuten lausetta, naurahdusta tai nyökkäystä” (Eskola 1998, 11). Tässä käytän vuorovaikutuksen aktina kokonaista julkaistua puheenvuoroa, jonka voi ajatella toimivan yhtenä siirtona vuorovaikutuksen kulussa.

5.2.2.1 Esimerkkejä vihamielisistä viesteistä

Vihamielistä vuorovaikutusta edustavat sellaiset viestit, jotka sisältävät läimintää, vedätystä, ironiaa tai niihin vastaamista.

Luokittaja joutuu rakentamaan eräänlaisen riidanhaastamisen raja-arvon, jonka varassa hän sijoittaa viestin. Esimerkiksi viestiketjun ”Kannabistako alkoholiongelmaan” alkupuolella jo huudahdellaan: ”Anteeksi, mutta aivan uskomatonta paskaa!”, tai: ”Aika moista sonnin paskaa tämä väite.” Näiden kehotusten voi arvioida olevan vain tehokeinojen asemassa, minkä vahvistaa sekin, että kirjoittaja, jolle ne on suunnattu, myöntää itse myöhemmässä viestissään vetäneensä arvostelussaan ”överit”. Toisin sanoen, ne eivät käynnistäneet vihamielisten viestien vaihdon ketjua. Lisäksi viestit, joista nuo huudahtelut poimin, sisälsivät pääosin tietoa tai kysymyksiä.

Moniaineksisen viestin kohdalla vaaka voi kallistua toiseenkin suuntaan. Samassa ketjussa eräs viesti alkaa näin: ”Aina se masentaa yhtä paljon, kun saa lukea näitä pilvenveikkojen propagandakirjoituksia.” Lisäksi kirjoittaja paheksuu yhden huumeen mainostamista toisen huumeen parannuskeinona. Vaikka osa viestistä arvaileekin kannabiksen olevan vähemmän haitallista kuin alkoholi, sen kirjoittaja pitää samassa virkkeessä tällaista spekulointia ”älyttömänä teoretisointina”. Varauksellisuus jää siis toissijaiseksi läiminnän rinnalla.

Vaikka koko viesti koostuisi kysymyslauseista, se voi silti olla läimintää. Nimimerkki ”Papu” kirjoittaa:

Miksi AA-laiset levittävät oppejaan A-klinikan keskustelupalstalla? Eikö olisi järkevämpää, että he keskustelisivat omalla AA-sivulla. Onko niitä ollenkaan

olemassa? Jos on, käykö siellä kukaan? Ovatko AA-laiset käkiä, jotka munivat aina toisten pesiin?

Ilmeisintä vedätystä tässä osa-aineistossa edustavat esimerkiksi nimimerkki ”coiledsteelin” ensimmäisen, rekisteröimättömän nimimerkin ”coiledwhipin” kaappaaminen. Kaappari kirjoittaa rekisteröimällään nimimerkillä täysin vastoin alkuperäisen nimimerkin haltijan kantaa. Sama temppu tehdään nimimerkille ”Papu”. Niinpä ketjuun ilmestyy vielä nimimerkki ”Pipapapapupipupa”, joka viittaa jo toiseenkin käytettyyn nimimerkkiin.

Ironisista viesteistä löytyy esimerkkejä ketjujen sisällön esittelyn yhteydessä.

Kuten sanottu, viestien ketjumaisuus tekee tenää luokittajalle: esimerkiksi läimintä ja läimintään vastaaminen alkavat mennä sekaisin, kun samaan nimittelyketjuun tulee uusia jäseniä ja uusia aineksia.

5.2.2.2 *Esimerkkejä sosiaalisuutta edistävästä viesteistä*

Sosiaalis-yhteistoiminnallista vuorovaikutusta edustavat sellaiset viestit, jotka ovat rupattelun kaltaisia, humoristisia tai ilmaisevat emotionaalisuutta ja empaattisuutta.

Omien katsomusten kannattajia kannustetaan huumorinkin keinoin:

12 askeleen työ etsii uusia muotoja. hih! / Hitto kun meillä on mukavaa / -morazov, raitis ja retee-

Seuraava viesti on tulkintani mukaan vahvasti empaattinen, vaikkakin sen kirjoittaja suhtautuu varauksellisesti sen kirjoittajan katsomuksiin, jolle hän sanansa suuntaa. Nimimerkki ”Neitoperho” kirjoittaa:

Ei ole varmaan kovin hyvät fiilikset, otan osaa. Toivottavasti en loukkaa mutta ihan kun kirjoituksestasi saisi sen kuvan, että olet luottanut enemmän ryhmään, korkeampaan voimaan ym. ns. ulkopuoliseen, kuin itseesi. Meissä itsessäänkin on paljon voimavaroja. Tästä voi tietysti olla monta näkemystä. Jokatapauksessa, minä kuitenkin olen vahvistanut itsetuntoani monilla konkreettisilla asioilla, en sano, ettei jokin henkinenkin aspekti olisi pahasta mutta me itse elämme elämäämme, ei kukaan toinen. Voit aina aloittaa uudestaan ja luottaa itseesi, tsemppiä

Empatiaa voi ilmaista vaikkapa laulun sanoin, kuten nimimerkki ”Zico” tekee: viesti sisältää koko laulun ”Bright Side of Life” sanat.

Huumoriviestien luokittaja joutuu punnitsemaan, milloin kyse on sosiaalisuutta edistävästä, milloin vihamielisestä huumorista. Oliko mukana vedätystä, kun ”coiledsteel” julkaisee linkin, jota kokeltuaan ”skydiver” kirjoittaa:

"HAISTA VITTU SAATANAN PASKA! NYT MUN KONE LAULAA IHAN OMAAN, JA MÄ OLEN AIKA... HMMM NÄKYVÄLLÄ PAIKALLA TÖISSÄ.."

Sama ketju kuitenkin loppuu ”skydiverin” viestiin ”coiledsteelille”: ”En mä sun kuolemaa toivo, tuohan oli vain rakkauden osoitus! SMACK!” Eli kyse oli sittenkin sosiaalisuutta edistävästä, ei vihamielisestä vuorovaikutuksesta.

5.2.2.3 Esimerkkejä tiedollis-yhteistoiminnallisista viesteistä

Tiedollis-yhteistoiminnallista vuorovaikutusta edustavat sellaiset viestit, jotka sisältävät viittauksia verkko- tai muihin tiedonlähteisiin, kertovat henkilökohtaisia kuulumisia, esittävät kysymyksiä kaikille keskustelijoille tai nimetylle kirjoittajalle, vastaavat näihin esitettyihin kysymyksiin, ja vihdoin sellaiset viestit, joissa edistetään yhteisiä hankkeita, kuten kirjoittajien tapaamisia.

Esimerkin tiedonlähteeseen viittaamisesta antaa nimimerkki Ville V:

Suosittelisin lukemaan VTT dosentti Pekka Saarnion kirjoituksen "Kannabiksen kautta suomalaiseen huumausainepolitiikkaan" jossa laajasti alan kannabis ja alkoholitutkimuksia vertailtuaan Saarnio toteaa, että alkoholin potentiaali aiheuttaa psykoosi tai muita mielenterveysongelmia on MONINKERTAINEN verrattuna kannabikseen.

Verkosta löytyvistä tiedonlähteistä otetaan joskus pitkiäkin sitaatteja omaa kantaa tukemaan tai muuten keskustelua höyryttämään.

Omasta tilanteesta tai omien kuulumisten kertomisessa esiintyy hyvin erilaisia aikajänteitä. Joku kirjoittaa aivan viime päivistä, toisen kertomus voi kattaa ajallisesti muutaman kuukauden tai jopa miltei koko aikuisiän. Yhteistä näille viesteille on kuitenkin omakohtaisuus ja kokemuksellisen tiedon korostaminen. Tässä nimimerkin ”Pakko yrittää yrittää :)” vastaus toiselle kirjoittajalle:

Mimosa, hyvä keino! Kenenköhän kanssa tekisin tuollaisen sopimuksen. Kaippa sen voi tehdä ihan itselleenkin vain. No, ilman sopimuksiakin nyt jo kolme täyttä vuorokautta ja vähän tunteja päälle ilman mitään. Viime yönä ei tullut juuri nukutuksi ja päiväunien jälkeen taas tuntuu siltä ettei tänä yönäkään varmaan, mutta mitäs sitten. Ei kai sitä väärään vuorokausirytmiiin kukaan ole vielä kuollut.

Pohtimisen paikkaa on siinäkin, kysyykö kirjoittaja enemmän kuin vastaa. Tästä esimerkkinä nimimerkki ”Real Sir Robinin” yhden viestin rakenne. Kirjoittaja lainaa ensin edellisen kirjoittajan esittämän kysymyksen ja lisää sitä täydentävän oman kysymyksensä tekstinsä alkuun. Seuraavat kuusi virkettä vastaavat kysymysten teemaan ja viestin lopettaa uudelleen muotoiltu jatkokysymys.

Puheenvuorona tällainen teemaa modifioiva teksti vie keskustelua omalta osaltaan eteenpäin ja tuo siihen uutta ainesta. (ks. Luukka 1998.)

Viimeinen tiedollisen vuorovaikutuksen alaluokka, yhteiset hankkeet, pitää sisällään esimerkiksi konkreettisen tuen tarjouksia ja kasvokkaisten tapaamisten suunnittelua. Ensimmäisen kerran tapaamista ehdotetaan elokuussa 2002, osaksi poleemisena vetona:

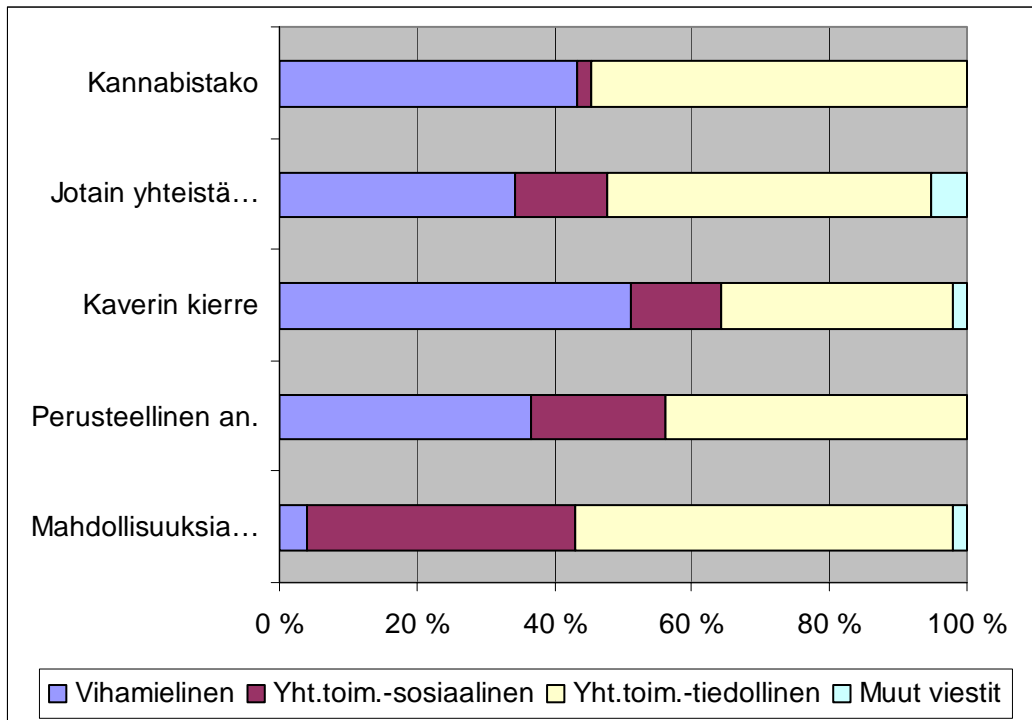
Jospa järjestettäisiin plinkki-tapaaminen? Olisi hauska nähdä miten kirjoittajat joutuisivat kloonautumaan useaksi henkilöksi... Minäkin luulin tähän asti että olen tavannut yhden toisen nickin luonnossa. Mutta nyt paljastui että hän onkin vain sairaan mieleni tuotetta... Sääli, minä todella tykkäsin hänestä. / -morazov (tai joku muu)-

5.2.2.4 Mitä sisältävät muut viestit?

Jouduin ottamaan mukaan luokan muut viestit sen takia, että aineistossa oli tyhjiä viestejä. Niitä syntyy kahdella tapaa. Kirjoittajalla voi olla vaikeuksia käyttää keskustelun julkaisuohjelmaa ja hän tulee vahingossa lähettäneeksi tyhjän viestin. Tällaisiin vahingonlaukauksiin kuuluvat myös ne viestit, joissa kirjoittaja lähettää pelkän lainauksen aiemmasta viestistä, eikä lisää siihen mitään omaa panosta. Tyhjä viesti voi syntyä myös jälkikäteen, koska rekisteröitynyt käyttäjä voi milloin tahansa käydä poistamassa aiemman viestinsä kokonaisuudessaan. Muiden viestien määrä tässä aineistossa on varsin vähäinen: 12 viestiä 480:sta eli 2,5 prosenttia.

5.2.3 Viestiketjuissa vellovat sekä järki että tunteet

Viiden viestiketjun luokituksen tulokset kertovat, että vuorovaikutukseltaan ketjut poikkeavat toisistaan aika lailla. Ketjussa ”Kaverin kierre” vihamielisten viestien osuus on puolet, 51 prosenttia. Kahdessa ketjussa, ”Jotain yhteistä...” ja ”Perusteellinen analyysi siitä mitä jo sanoin” vihamielisiä viestejä on 34 ja 37 prosenttia, ja ketjun ”Kannabistako alkoholiongelmaan” vihamielisyysaste on 43 prosenttia. Ketju nimeltä ”Mahdollisuuksia rajattomastiko?” puolestaan sisältää kaikkein vähiten vihamielistä vuorovaikutusta, vain neljä prosenttia viesteistä. Vihamielisten viestien osuuden keskiarvo on 34 prosenttia.

Kuvio 5. Viiden suurimman viestiketjun viestit vuorovaikutuksena. Luokat % viesteistä (n=480).

Yhteistoiminnallis-tiedollisen vuorovaikutuksen osuus ketjuissa vaihtelee 34 prosentista 55 prosenttiin. Keskiarvona ilmaisten tietoon perustuvaa vuorovaikutusta on tutkituissa ketjuissa 47 prosenttia. Kiivaimmankin väittelyn lomassa liikkuu siis myös neutraalia tietoa.

Sosiaalisuutta edistävää vuorovaikutusta edustaa ketjujen viesteistä keskimäärin 17 prosenttia. Sosiaalisuuden osuus vaihtelee miltei yhtä paljon kuin vihamielisyyskin. Ketjussa nimeltä ”Kannabistako alkoholiongelmaan” sosiaalisuutta edistäviä viestejä on vain kaksi prosenttia, kun taas ketju ”Mahdollisuuksia rajattomastiko?” sisältää niitä peräti 39 prosenttia.

Luonnehdin vielä seuraavassa jokaista tutkittua viestiketjua, eli noudatan metodiluvussa referoimaani Burnettin ja Buerklen (2004) ohjetta, jonka mukaan luokituksen tuloksia ei tule esittää sellaisinaan, vaan niitä tulee aina täydentää laadullisin tulkinnoin ja kommentein.

Aivan ensimmäiset Me Vähentäjät -foorumille kirjoittajat olivat Päihdelinkissä jo vuosia käydyn huume keskustelun aktivisteja. He avasivat muutaman kerran keskustelua aiheesta, voisiko kannabis vähemmän vaarallisena päihteenä toimia alkoholin korvikkeena, jopa suorastaan korvaushoidon tapaan. Löysin näitä avauksia ensimmäisten 11 kuukauden aikana viidestä ketjusta. Lisäksi samantapaisia puheenvuoroja löytyy aika ajoin koko tutkimaltani kolmen vuoden jaksolta. Pisin keskustelu aiheesta käytiin ketjussa ”**Kannabistako alkoholiongelmaan**”, ja se ulottui ajallisesti helmikuusta 2001 saman vuoden

elokuulle. Metafora Saunan ja Me Vähentäjien nimeämisestä rajasodaksi saa alkunsa aineistosta itsestään (nimimerkki ”hai on juu”): ”Toi kannabis-ketju olkoon vaan ’sotatanner’!” Vain kaksi prosenttia ketjun puheenvuoroista edistää sosiaalisuutta, loppu on joko vihamielistä inttämistä tai tiedollista keskustelua.

On tarpeen panna merkille, että vihamieliseenkin viestiin voidaan vastata asiallisesti. Vastaaja ottaa kantaa vain viestin esittämään asiaan ja tekee sen neutraalimmalla kielellä kuin vihamielisen viestin kirjoittaja. Tässä ketjussa osa kannabiksen puoltajista toimii näin. Keskustelusta välittyy kuva, jonka mukaan asia-argumentit ovat heidän hallussaan ja että he kohtelevat toisinkirjoittavia kohteliaan sivistyneesti. Samaan asiaan kiinnittää huomionsa Piispa analysoidessaan itse asiassa osaksi samojen nimimerkkien toimintaa toisella foorumilla, Puolitotuus-huumekeskustelussa (Piispa 2002a; 2002b).

Se kysymys, joka antaa ketjulle nimenkin, voiko kannabista käyttää ongelmallisen alkoholinkäytön korvaushoitona, jää lopulta yli 90 puheenvuoron jälkeenkin ratkaisematta. Kiista nostaa näkyviin kaksi vahvasti erimielistä leiriä.

Sosiaalisuutta edistävän viestinnän vähäisyys ketjussa voisi selittyä sillä, että kannabiksen kannattajilla on jo oma fooruminsa Sauna, jossa huomattava osa vuorovaikutuksesta on ainakin ajoittain pääasiassa sosiaalista. Ne taas, jotka perustavat argumenttinsa alkoholismiin käsittämiseen parantumattomaksi sairaudeksi, ovat vasta aloittaneet verkkokirjoittelun uudella foorumilla. He antavat tukea toisilleen puheenvuoroissaan, mutta pääasiallisena tehtävänä näyttäisi olevan oman sosiaalisen tilan haltuun ottaminen ja oman kotipesän puolustaminen väärin katsomusten esittäjiä vastaan. Sosiaalinen tuki ja kannustus omille hoituukin osaksi muissa ketjuissa, tämä ketju olkoon sotatanner, kuten nimimerkki ”hai on juu” kirjoitti. Lisäksi tätäkin keskustelua voi kuvata Pietilän sanoin: ”Tavallaan keskustelijoiden kautta puhuvat heidän edustamiensa leirien diskurssit, jolloin kyse ei ole niinkään henkilökohtaisesta kädenväännöstä kuin diskurssienittelöstä” (Pietilä 2001, 30).

Viestiketju **”Jotain yhteistä”** alkaa sävyiltään rupatellen tai samanmielisten vitsailuna. Aloitusviestit voi nähdä myös keskinäisenä kehuskeluna. Kirjoittajat esittävät ikään kuin tietämätöntä, vaikka korostavat viesteissään samanhenkisyyttään graafisesti:

Minulla ei ole AA-vistustakAAan siitä mikä meitä yhdistAA. Mutta raittiina on oltu jo jonkun aikAA, päivä kerrallAAan.

Ketjun aloittaa nimimerkki ”morazov” ja hänelle vastaavat samanmieliset ”Kauhea AA-Hemmo” ja ”C2H5OHic”. Ensimmäinen poikkipuolinen vastaus tulee nimimerkiltä ”Raitis”, jonka viesti kiistää yhteisen tekijän löytymisen kaikkien kirjoittajien raittiuden taustalta. Vastauksen muoto on erittäin haastava, likimain vihamielinen:

Ei kaikilla tänne kirjoittavilla, pidempään raittiina olleilla, ole yhdistävää tekijää. Mitä se ’pitempään raittiina oleminen’ mahtaa tarkoittaa? Itse olen ollut raittiina 15 vuotta. Mahtaneeko se riittää seuraan. AA:ssa en ole koskaan ollut, enkä tulisi koskaan sinne menemään. Tämäkin on vain teoreettista pohdintaa.

Raittiuttani ei horjuta mikään ulkopuolinen ja juomiseen en anna itselleni lupaa.
Kaikin puolin varmistettu juttu.

Kalikka kalahtaa ja seuraava ”Kauhean AA-Hemmon” viesti päättyykin jo kysymykseen: ”Oletko vihannes?” Eli läiminnän kierre lähti heti liikkeelle. Seuraavassa puheenvuorossa nimimerkki ”morazov” kuitenkin sovittelee, että hän oikeastaan tarkoittikin yhdistävällä tekijällä alkoholismia. Hän kuvaa raittiutta elämäntapana omasta AA:laisesta näkökulmastaan. Nimimerkki ”Raitis” ei kuitenkaan anna periksi, vaan kiistää olevansa alkoholisti. Näin kiistelyn ytimeen nousee yksi AA:n perususkomus, alkoholistiksi tunnustautumisen välttämättömyys. Mukaan astuu myös valta-aspekti, kun ”morazov” vetää rajaa näin: ”Menin pahasti siihen vipuun että kuvittelin kaikkien tällä palstalla esiintyvän alkoholisteina.” Ja lisäksi: ”Oiskohan ideaa siinä että jakaessasi kokemustasi kertoisit että et ole alkoholisti? Tällä palstalla se kun on jonkinsortin oletus...”

Väittelyn kiivautta kuvaavat sen kovat keinot. Nimimerkin ”Raitis” rekisteröimätön nimimerkki kaapataan ja kirjoittaja ottaa käyttönsä uuden nimimerkin: ”Raittiimpi”. Ketjun loppupuolella kuullaan myös sovinnon ääniä. Nimimerkki ”morazov” liittyy yhteen viestiinsä Tom ja Jerry -animaation, jossa kissa saa hiiren valtavasta nuijasta päähänsä kerta toisensa jälkeen. Hän lisää: ”Yksi kuva kertoo keskustelun luonteesta enemmän kuin tuhat sanaa”. Osapuolet letkauttelevat toisilleen, edustaako ilkeä katti AA:ta ja yrittääkö se saada hiiren AA:han. Animaation kohtalo kertoo meille lisäksi sähköisen viestinnän ohimenevästä luonteesta: vaikka keskustelufoorumilla viestissä edelleen on se linkki, joka aiemmin tuotti animaation viestiin, linkki ei enää, kesällä 2004, toimi.

Ketjussa ”Jotain yhteistä...” vihamielisen vuorovaikutuksen osuus on noin kolmannes, sosiaalisuutta edistää viesteistä 13 prosenttia ja tiedollista vuorovaikutusta 47 prosenttia. Muiden viestien osuus on viisi prosenttia. Kannattaa panna merkille, että tässä ketjussa on tuntuvasti enemmän sosiaalisuutta edistävää vuorovaikutusta kuin ketjussa nimeltä ”Kannabistako alkoholiongelmaan”. Oma merkityksensä lienee silläkin, että tämä väittely käydään heinäkuussa 2002. Suurelta osin empatia on oman AA-leirin keskinäistä kannustusta, olkoonkin että mukaan mahtuu muutama yritys ylittää rintamalinja. Nimimerkki ”morazov” kirjoittaa: ”Hauskaa että keskustelu on tänään säilynyt jotenkuten asialinjalla. Eikös pääasia ole se että ollaan raittiina ja tyytyväisiä tapaan jolla ollaan...”

Seuraava luokitus, joka jakaa viestien pääasiallisen sisällön AA:n suhteen kolmeen luokkaan vahvistaa käsitystä keskustelun leiriytymisestä.

Taulukko 10. *Viestiketjun ”Jotakin yhteistä” viestien pääasiallinen sisältö AA:n suhteen*

Viestin pääasiallinen sisältö	Viestejä kpl	%
AA-myönteinen	65	44
AA-kielteinen	45	30
AA-neutraali	39	26
Yhteensä	149	100

Neutraalien viestien lukua taulukossa nostaa se, että mukana on vasta aloittaneen aktiivikirjoittajan kokemattomuutta, kuten tyhjiä viestejä ja epäilevää toisaalta ja toisaalta -pohdintaa. Tulos viittaa kuitenkin myös siihen, että kiihkeänkin väittelyn värittämässä viestiketjussa on itse asiassa menossa monenlaista vuorovaikutusta yhtä aikaa.

”**Kaverin kierre**” -niminen viestiketju on tämän osa-aineiston vihamielisin ketju: sen viesteistä 51 prosenttia on vihamielistä vuorovaikutusta. Yhteistoiminnallis-sosiaalinen vuorovaikutus, jonka osuus on 13 prosenttia, on miltei poikkeuksetta nyt omille taputtamista. Koko ketju kirjoitetaan kuuden päivän aikana elokuun alussa 2002. Samanlainen, mutta hieman lyhyemmäksi jäänyt väittely oli kertaalleen käyty jo viikkoa aiemmin. Kaverin kierre -ketjun avaa kaksi rankasti ironista viestiä, joista ensimmäisen kirjoittaja on kysyvinään neuvoa ryyppäämään sortuneelle kaverilleen. Kakkosviesti, joka on lähetetty kolme minuuttia ykkösviestin jälkeen, on vastaavinaan:

Hyvä ystävä. Kaverisi tilanne näyttää huolestuttavalta. Kertomanne perusteella voimme päätellä, että hän on alkoholisti ja pahinta lajia. Hän ei kestä painetta ja tuntee voimattomuutta asian suhteen. Mitään lääkitystä emme suosittele. A-klinikalle häntä ei saa missään tapauksessa viedä, sillä siellä puhutaan kohtuukäytöstä. Tuokaa sen sijaan mies tänne AA:han. Meillä on täällä tanssinopettaja joka opettaa hänelle aivan uuden AA-askelkuvion. (---)

Joen rannalla, kosken partaalla on AA-perhostelijoiden telttä. Se vaikuttaa ensi alkuun jonkun uskonlahkon teltalta. Sen sisältä kuuluu epämääräistä örinää. Välillä jonkun miehen ääni nousee yli muiden. Hän haluaa todistaa. Sitä seuraa puhe, jossa miesparka katu tekojaan ja lupaa uskoa korkeimpaan voimaan. Seuraa hyväksyvää mutinaa... Kohta joku toinen haluaa myös todistaa ja nöyryä... Seuraava on jo parannuksen tehnyt, hän kertoo kokemuksistaan... hänen äänessään on matkasaarnaajan poljento. Teltan yläpuolella pelkästä kuulemastaan juopunut sääskikuoro laulaa: ’...happy, joyous and free’ Tällaista meillä olisi tarjolla. Tuo kaverisi meille. Me saamme hänet uuteen uskoon ja kondikseen. Sen jälkeen hän ei kaipaa menneisyyttään ja tulevaisuuskin on jo valmiiksi kirjoitettu.

Viestin mainitsemat sääskikuoron laulun sanat ovat peräisin nimimerkki ”C2H5OHic:n” viesteissään käyttämästä vakioallekirjoituksesta, sigusta. Tanssinopettajuuskin viittaa samaan nimimerkkiin, joka on kertonut country-tanssiharrastuksestaan.

Tässäkin ketjussa kaapataan rekisteröitymätön nimimerkki. Käyttöön otetaan myös toinen kiistakumppanien mitätöinnin keino: väittämä, että monen nimimerkin takana on vain yksi kirjoittaja. Nimimerkki ”morazov” sanoo saaneensa palstalta vahvistusta myönteiselle AA-kokemukselleen ja jatkaa:

Äiti Alkoholisti, Pipa, Krisse, Coiledsteel... / Viesteissänne tapahtui melkoinen muutos kun AA alkoi vaikuttaa, jokainen voi lukea muuttuivatko heidän elämänsä mihin suuntaan. Ja Zicon viesteistä veikkaisin että muutos on tulossa..

Hänelle kuittaa nimimerkki ”Papu” (sama, joka hieman myöhemmin kaapataan):

Heh, heh... Kaikki edellä mainitut nimimerkit ovat yhden ja saman kirjoittajan. Vai myönteistä kehitystä, kun AA alkoi vaikuttamaan... Uskoo kuka haluaa. Tätä koko sirkusta voi hyvällä syyllä kutsua AA:n valituiksi paloiksi. Mainonnan tyylikin on sama. Kuin ostoskanavaa katsoisi. Tyypillistä amerikkalaista, kuten koko järjestökin, markkinointiaan myöten.

Koko ketju ei kuitenkaan ole pelkkää riitaa ja nimittelyä. Keskustelijat nostavat mukaan oman näkökulmansa mukaisia alkoholismien määritelmiä, ja kolmannes viesteistä onkin tiedollista vuorovaikutusta.

Kiivailu AA:n puolesta tai sitä vastaan on Me Vähentäjät -foorumin kestoaihe koko tutkimani kolmen vuoden ajan. Ketju, jonka nimi kuuluu ”**Perusteellinen analyysi siitä mitä jo sanoin**” julkaistaan neljän päivän kuluessa syyskuun lopulla 2003. Vihamielistä vuorovaikutusta sen viesteistä edustaa 37 prosenttia, yhteistoiminnallis-sosiaalista 20 prosenttia ja tiedollista 44 prosenttia. Tämän ketjun aloittaa nimimerkki ”coiledsteel” sijoittamalla viestinsä alkuun 41-kohtaisen, tulostettuina A4-liuskoina yli 20-sivuisen, englanninkielisen kirjoituksen, joka kiistää AA:n periaatteet kohta kohdalta. Nimimerkki asettuu viestinvälittäjän asemaan, koska hänen oma osuuteensa viestissä on kokonaisuutenaan seuraava:

Melkein kaiken voisin allekirjoittaa. / C- täyttää tilAA

Lähtäjän kentässä on nimimerkinä ”coiledsteel”, allekirjoitus puolestaan on pelkkä ”C”. Nimimerkkien muuntelua esiintyy eräänlaisena kutsumanimien kehittelemisenä. Esimerkiksi kirjoitusasultaan hankala ”C2H5OHic” muuntuu ajoittain muotoon ”Hic”, ja niin sitä käyttävät sekä kirjoittaja itse että hänen keskustelukumppaninsa.

Ketjun ”Perusteellinen analyysi siitä mitä jo sanoin” avausviesti kokonaisuutena edustaa vihamielistä vuorovaikutusta siitä huolimatta, että muodoltaan viestiin lainattu englanninkielinen teksti on perustelevaa asiaproosaa ja mainitsee useita lähteitä. Lainattu kirjoitus on sävyltään kuitenkin vahvasti

poleeminen. Tulkinnan ratkaisee mielestäni "C":n allekirjoitus. Ensinnäkin hän ilmaisee täyttävänsä tilaa. Hän ei tahdo keskustella, vaan julistaa niin, ettei muille jäisi tilaa. Tilan täyttämistä voi mielestäni perustellusti pitää keskustelun tyrehtyttämisenä, ei edistämisenä. Toiseksi "C" ironisoi AA:laisten graafisia tehokeinoja, hänkin kirjoittaa tavallisen sanan kaksoisvokaalin versaalina: "C-täyttää tilAA". Kolmanneksi on vielä huomioitava viestin julkaisemisen ajankohta, 21.9.2003. Jo aiemmin elokuusta alkaen oli käyty poikkeuksellisen vilkasta väittelyä AA:sta. Noin vuotta aiemmin sama nimimerkki oli palannut AA:n piiriin. Kun nimimerkki oli vuoden verran kiiwaasti puolustanut AA:n periaatteita, hän nyt samalla kiiwaudella alkoi tehdä siitä pesäeroa. Olipa uusia keskusteluketjuja avaava aihe miltei mikä tahansa, tämä nimimerkki otti esiin "tuoreen" AA-kritiikkinsä omissa viesteissään.

Ketjun "Perusteellinen analyysi siitä mitä jo sanoin" toisen viestin kirjoittaja kyseleekin, eikö sama asia ole tullut esille jo aiemmissa analyyseissä. Hän koettaa suunnata keskustelua uudelleen kysymällä: "miten sulla muuten menee?" Nimimerkkien "Merenkorento" ja "hannu" myötäävien ja osin empaattistenkin viestien jälkeen areenalle astuu "Ivan". Hän toistaa "C:n" ensimmäisen viestin kokonaisuudessaan englanninkielisine osuuksineen ja lisää sen perään itse, kommentoiden C:n sanomaa "Melkein kaiken voisi allekirjoittaa" seuraavasti:

Mitä et? / Hurmos on hurmos. / Psykkisiin fiksaatioihin voi saada hoitoa ammattiauttajilta.

Vihamielinen, ironinen avaus saa tässä samalla mitalla takaisin. Asialla on rekisteröimättömiä nimimerkkejä, ja "C" letkauttaakin eräässä vastauksessaan: "Joskus kannattaisi ihan oikeasti vastata sillä tutummallakin nickilläsi". Niin tai näin, parinkymmenen minuutin kuluttua kirjoittaa "C2H5OHic", yksi keskeisimmistä AA-aktivisteista:

Hauska kuulla Sinusta taas, C. Sinun suhteesi AA:han on tämän palstan suola. Se on yhtä kiehtova kuin Matin suhde Merviin - vieläpä hyvin samanlainenkin.

Nimimerkin kommentti on sävyiltään osaksi ironinen, mutta toteamus, että kiistakumppani on "palstan suola" panee miettimään, onko väittely vain väittelyn itsensä vuoksi noussut aktiivisimpien kirjoittajien yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi. Kuten jo aiemmin totesin, verkkokeskustelujen yhtenä keskeisenä piirteenä pidetään niiden leikillisyyttä, voisi ehkä sanoa myös viihteellisyyttä.

Viestiketju "Mahdollisuuksia rajattomastiko?", joka ajoittuu tammikuulle 2004, on tämän osa-aineiston vähiten vihamielistä vuorovaikutusta sisältävä ketju: vain neljä prosenttia viesteistä on vihamielisiä. Sosiaalisuutta edistää sen viesteistä 39 prosenttia ja tiedollista vuorovaikutusta 55 prosenttia.

Ketjun avausviesti kertoo kirjoittajan henkilökohtaiset kuulumiset. Sitä voi pitää eräänlaisena käännekohdan kuvauksena: uudelleen saavutettua raittiutta on viestiä kirjoitettaessa takana vasta muutama päivä. Viesti vetoaa vahvasti. Kirjoittaja kuvaa pettymystään kun yli vuoden kestänyt raittius päättyi

useampaan kertaan alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttöön. Vetoamus saa samaan tapaan kokemuksellisen vastauksen. Ketjun kolmannen viestin rekisteröitymätön kirjoittaja muistuttaa AA:n periaatteesta. "Käytännön kokemus osoittaa, että mikään ei tee niin vastustuskykyiseksi alkoholille kuin tarmokas työ muiden alkoholistien parissa. Kun muu toiminta pettää, tämä auttaa." Kolmannen viestin kirjoittaja näyttää tuntevan ketjun aloittaneen nimimerkin henkilökohtaisesti, koska viestin loppu kysyy: "Kevättä ja ratsastusretkiä kohti, eiksje?"

Ketjun avannut kirjoittaja kertoo myöhemmin lisää kuulumisiaan. Erästä hänen viestiään voi lukea kertomuksena vaikeudesta omaksua AA:n ohjelma. Niinpä useiden empatiaa välittävien viestien lisäksi ketjuun ilmaantuu kirjoituksia, joissa joko kerrotaan omista vaikeuksista AA-ohjelman omaksumisessa tai niistä ohjelman piirteistä, joita itse vierastetaan. Esiin nousee AA:n uskonnollisuuden, eli korkeamman voiman olemassaolon, hyväksymisen vaikeus. Keskustelun teemaksi alkaakin nousta uskonnollisuuden pohdiskelu laajemminkin, eräskin kirjoittajaa jäsentää viestiään viittaamalla erikseen uskontoon keskustelun yhtenä teemana. AA:laisen kannan nostaa myöhemmin esiin "Vyötiäinen" näin:

Minua harmittaa, että yhä uudelleen AA, hengellisyys, Korkeampi Voima ja luovuttaminen yhdistetään kristinuskoon / Jos AA:laisuus edellyttäisi kristillistä vakaumusta, niin minäkään en voisi olla AA:ssa. / Pidetään siis nämä asiat erillään, please.

Toinen vahvasti keskustelua kantava tema on raittiuden merkitys kirjoittajien elämässä. Useat kirjoittajat pitävät raitistumista laajemman elämänmuutoksen alkuna. Samalla se on välttämätön edellytys, koska juominen on aiemmin täyttänyt monella likimain "koko elämän".

Millaisen kuvan Me Vähentäjät –foorumin kolmen vuoden kehityskulusta antaa tämä osa-aineisto, viisi viestiketjua ja yhteensä 480 viestiä? Ensimmäisen vuoden, 2001, pisin viestiketju oli ”Kannabistako alkoholiongelman” ja sen myötä uusi foorumi veti tiukan rajan huume keskusteluun päin. Vaikka huumeaiheinen keskustelualue Sauna kerää paljon enemmän kirjoittajia, viestejä ja lukijoita, päättäväinen oman tilan rajaaminen alkoholikeskustelulle onnistuu. Keskustelualueen identiteetiksi aletaan nostaa keskustelua alkoholismista.

Toista vuotta, 2002, voi luonnehtia muutaman miespuolisen AA-julistajan hegemoniaksi. Kovin kritiikki ja myös ironian aseet suunnataan nyt muita kuin AA:laisia katsomuksia vastaan. Hegemonia herättää aika ajoin vastarintaa, mutta kilpailevien katsomusten esittäjistä ei rakennu samanlaista yhtenäistä ja keskinäisesti verkostoituvaa ydinjoukkoa kuin AA:n kannattajista. Kun AA:n leirissä tanssitaan yhteisen toteemin ympärillä, muiden näkemysten kannattajat muistuttavat enemmänkin pieniä sissiryhmiä, jotka ajoittain hyökkäävät AA:n leiriin.

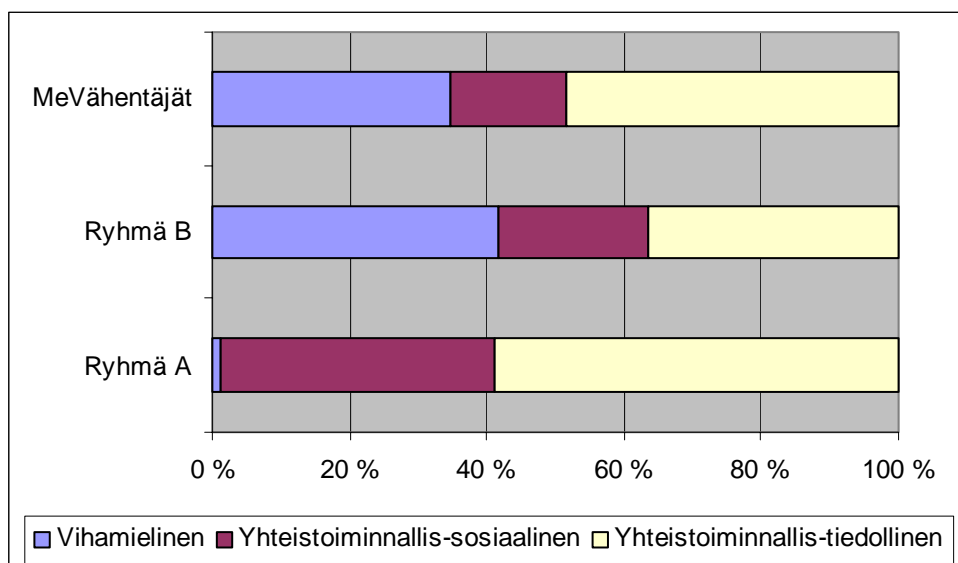
Foorumin kolmas vuosi, tammikuulta 2003 tammikuulle 2004, nostaa esiin taas uuden kirjoittajien kärkiryhmän. Nyt kuuluu taas vahvasti naisten ääni, vähän samaan tapaan kuin ensimmäisenäkin vuonna, mutta kirjoittelun

vilkkauksella ja määrällä mitattuna vielä voimistuneena. Sosiaalisen tuen antaminen ja saaminen perustuu nyt vahvasti omakohtaiselle, jopa tunnustukselliselle kirjoittamiselle. Julistuksen rinnalle nousee puhe omista heikkouksista, vaikeuksista ja niiden voittamisesta.

Tämän vahvasti yleistävän kuvan lisäksi on syytä muistaa, että foorumin sisältö on hyvin moniaineksinen. Samanaikaisesti on menossa monenlaisia vuorovaikutuksen prosesseja, jotka tässä käytetyssä luokituksessa on tiivistetty vihamieliseen, sosiaalisuutta edistävään ja tiedolliseen. Ne kaikki kulkevat rinnakkain, paikoin jopa toisiinsa kietoutuneina. Verkkokirjoittelun kirjoja ei voi jäsentää asetelmaan joko tai, vaan näkyviin nousee koko ajan sekä että.

5.2.4 Me Vähentäjät muihin foorumeihin verrattuna

Ensimmäinen vertailukohta, johon saatuja tuloksia kannattaa lähteä vertaamaan, löytyy alkuperäisen luokituksen laatijoiden, Burnettin ja Buerklen (2004) omista tuloksista. Seuraava kuvio rinnastaa Burnettin ja Buerklen analysoiman kahden terveysaiheisen keskustelun ja Me Vähentäjät -foorumin tulokset.

Kuvio 6. Vuorovaikutuksen profiilit kolmella eri foorumilla.

Ensinnäkin kannattaa panna merkille, että Burnettin ja Buerklen tutkimista foorumeista ”Ryhmä A:n” keskustelunaihe oli fyysinen sairaus, ”Ryhmä B” taas keskusteli sellaisesta tunne-elämän häiriöstä, joka hoitamattomana voi johtaa kuolemaan (Burnett & Buerkle 2004, alaviite 3). Samaan tapaan eroavat toisistaan Muncerin ja kumppaneiden (2000b) tutkima depressiokeskustelu ja Loaderin ja kumppaneiden tutkima (2002) diabeteskeskustelu. Osa

depressiokeskustelun tutkituista viestiketjuista tai tarkemmin sanottuna ketjujen osista oli riitaisia ja epäkohteliaita (Muncer ym. 2000a, 16). Diabeteskeskustelusta taas löytyi huomattavasti vähemmän vihamielisyyttä ja se oli huomattavasti miedompaa kuin edellä mainitussa depressiokeskustelussa (Loader ym. 2002, 63). Kolmas tutkimus, johon tuloksia voi verrata ja joka käsittelee polvivammoista keskustelua, analysoi foorumia, jonka viesteistä 45 % oli empaattisia, 32 % oli henkilökohtaisten kuulumisten kertomista, 17 % asiaan liittyvää faktatietoa. Muut viestit, 6 %, olivat pääosin mainoksia ja huumoria, eivät siis nekään vihamielisiä (Preeze & Ghozati 2001, 241).

Voi olla mahdollista, että vain kaikkein laajimpien viestiketjujen luokittaminen korostaa vihamielisen vuorovaikutuksen osuutta Me Vähentäjät – foorumin tuloksissa*. Kuten sanottu, keskustelu on sillä tavoin kierteistä, että vihamielisyyteen vastataan vihamielisyydellä. Korostan kuitenkin vielä, että yksi laajimmista viestiketjuista, ”Mahdollisuuksia rajattomastiko?”, on vuorovaikutuksensa profiililtaan hyvin toisenlainen kuin muut tässä analysoidut viestiketjut, koska sen viesteistä vain neljä prosenttia edustaa vihamielistä vuorovaikutusta.

Vuorovaikutuksen laatu tai tunnelma saattaa siis ensinnäkin liittyä siihen, millaisesta asiasta foorumilla keskustellaan. Donathin ja muiden (1999) hankkeessa tutkittiin kahta erilaista Usenet-ryhmää, joista toinen keskusteli Kreikan ja Turkin suhteista ja toinen tietotekniikasta. He päätyvät luonnehtimaan ensin mainitun ryhmän kiistelyä eräänlaiseksi ikuisuusaiheeksi; kysymyshän on historiallisesti ja poliittisesti hyvin latautunut ja siihen otetaan vahvan moralistisesti perusteltuja kantoja. Kireät tunnelmat vuorovaikutuksessa näyttäisivät viittaavaan moraalisesti tai muuten vahvasti latautuneisiin aiheisiin. Ehkä tässä voisi olla yksi keskusteluryhmien tyypittelyn ulottuvuus?

Viestien luokittamisella voisi olla myös käytännön merkitystä. Verkkokeskusteluja ohjataan tai moderoidaan ainakin tässä tutkimuksessa tapauksessa kiireessä ja muiden töiden ohella. Työhön voisi tuoda systemaattisuutta ja reflektoinnin aineksia viestejä luokittamalla. Vaikka viestien tunnesisällön automaattinen luokitus ei Donathin ym. (1999) kokeilussa onnistunutkaan, ihmisluokittajalta tämä tehtävä sujuu. Kolmen vuoden jaksolla tunnelmat foorumilla vaihtuivat moneen otteeseen. Harkittu reagointi tulisi mahdolliseksi silloin, kun tiedetään näppituntumaa tarkemmin, millainen on vuorovaikutukseltaan se tilanne, johon halutaan puuttua. Myös eri nimimerkeille voisi rakentaa profiileja, joiden perusteella voisi luonnehtia heidän vuorovaikutustapojaan ja panostaan keskustelun tunnelman luojina. Systemaattiseen viestien luokittamiseen perustuvien tulosten esittäminen foorumilla voisi kiinnostaa myös kirjoittajia ja lukijoita.

---

* Kiitokset Nancy Baymille tämän varauksen esittämisestä.

5.2.5 Vuorovaikutuksen luokittelun rajoituksia

Edellä esitettyihin tuloksiin vuorovaikutuksen laadusta tai tunnelmasta Me Vähentäjät –foorumilla on suhtauduttava tietyin varauksin. Ensinnäkin ne yleistävät ja yksinkertaistavat aineistoa. Jokainen viesti on luokitettu vain kerran, vaikka viestien moniaineisuus olisi tarjonnut tilaa myös useamman tason luokituksille.

Kokonaisten viestien luokituksen toistettavuuskin aiheuttaa varauksia. Koodasin yhden viestiketjun, ”Perusteellinen analyysi siitä mitä jo sanoin”, uudelleen hieman yli kolme kuukautta ensimmäisen koodauksen jälkeen; tuohon aikaan osui myös kesä, jolloin en lainkaan ollut tekemisissä opinnäytteeni käsikirjoituksen kanssa. Valitsin kokonaisten viestiketjun uudelleenkoodauksen kohteeksi samoin perustein, joilla päädyin valitsemaan aineistonkin kokonaisina viestiketjuina: viestin voi luokitaa vain sen välittömässä julkaisuyhteydessä. Valitussa ketjussa on yhteensä 41 viestiä, joten se edustaa noin yhdeksää prosenttia luokituksen kohteina olleista, viiden suurimman viestiketjun viestien yhteismäärästä.

Kun luokituksessa on käytössä 13-luokkainen jaottelu ja kun verrataan ensimmäisen ja toisen luokituskerroksen tuloksia, samalla tavoin luokitettujen viestien osuus on vain 44 prosenttia. Silloin kun käytetään kolmen luokan luokitusta, luokituskerrosten yksimielisyysprosentti nousee 66:een, eli joka kolmas viesti saa eri luokituksen. Excelillä lasketut korrelaatiot ovat tiheämmälle luokitukselle .46 ja .64 sille harvemmalle luokitukselle, jolla tuloksia pääosin esitän.

Uudelleenluokituksen mukaan karkeampi jaottelu näyttäisi tuottavan hieman paremmin toistuvia tuloksia, tosin osan korkeammasta korrelaatiosta selittää myös luokkien vähäisyys (esim. Pietilä 1976, 242). Kuten tulosten esittämisen yhteydessä totesin, viestien moniaineisuus sekä keskustelun kierteinen luonne tekevät kokonaisten viestien luokittamisesta hyvin hankalaa. Samoista syistä kaksi eri luokituskerrosta eivät tuottaneet aivan samoja tuloksia. Erot syntyivät pääasiassa siitä, että toisella luokituskerroksella yhteistoiminnallis-sosiaalisia viestejä ”löytyi” enemmän kuin ensimmäisellä kerralla. Kyse näyttäisi olevan myös siitä, mihin luokittaja kiinnittää huomionsa: onko viestin pääasiallinen sisältö oman leirin sosiaalisuuden ylläpitämistä vai toisen leirin edustajan sanallista sivaltelua – usein viesteissä on kumpaakin.

Alhaiset korrelaatiot, eli eri luokituskerrosten toisistaan poikkeavat tulokset, muistuttavat taas siitä, että tulokset näyttävät vain yhden näkökulman aineistoon. Jos aineistosta haluttaisiin jatkossa lukea vuorovaikutuksen piirteitä luokituksen yksityiskohtaisemmalla tasolla, olisi tarpeen esimerkiksi käyttää useampia luokittajia ja hakea sitten yhteisin keskusteluin tarkkuutta luokitukseen. Lisäksi alaluokistakin olisi tehtävä yksikäsitteisiä. Kokonaisten viestien luokittamiseksi olisi vielä laadittava tarkemmat päättelysäännöt.

Kahden luokituksen yhtäpitävyyden tarkastelu muistuttaa siitäkin, että kokonaisten viestien käyttäminen analyysin yksikkönä voi tuottaa vain suhteellisen

karkean yleiskuvan, tarkastellaanpa sitten kirjoittelun sisältöä tai sen varassa syntyvän vuorovaikutuksen laatua.

Viittasin edellä käyttämäni luokituksen samankaltaisuuteen Robert F. Balesin kehittämän vuorovaikutusprosessin luokituksen kanssa. Eskola (1998, 11) kuvaa Balesin metodia näin:

”Havainnoitsijat tarkkailivat keskustelua jakaen sen akteihin, joilla tarkoitettiin vuorovaikutusprosessin pienintä itsenäistä elementtiä, kuten lausetta, naurahdusta tai nyökkäystä. Jokaisesta aktista merkittiin muistiin, kuka sen esitti, kenelle akti oli suunnattu ja mikä oli sen sisältö.”

Balesin analyysissä vuorovaikutuksen aktin sisällön luokitukset yhdistettiin alueiksi, joita on kolme, myönteinen tunnealue, neutraali tehtäväalue ja kielteinen tunnealue, ja jotka muistuttavat Burnettin ja Buerklen jaottelua. Käyttämäni menetelmä hyödyntää vain yhtä osaa balesilaisesta analyysistä, vuorovaikutusaktin pääasialliseksi pääteltyä sisältöä. Viestien tasolla tiedetään kyllä kuka, tai tarkemmin sanottuna mikä nimimerkki, viestin esittää. Sitä taas, kenelle viesti on suunnattu, ei voine aukotta päätellä kaikissa tapauksissa; osa viesteistä osoitetaan kaikille kirjoittajille tai kenelle tahansa lukijalle.

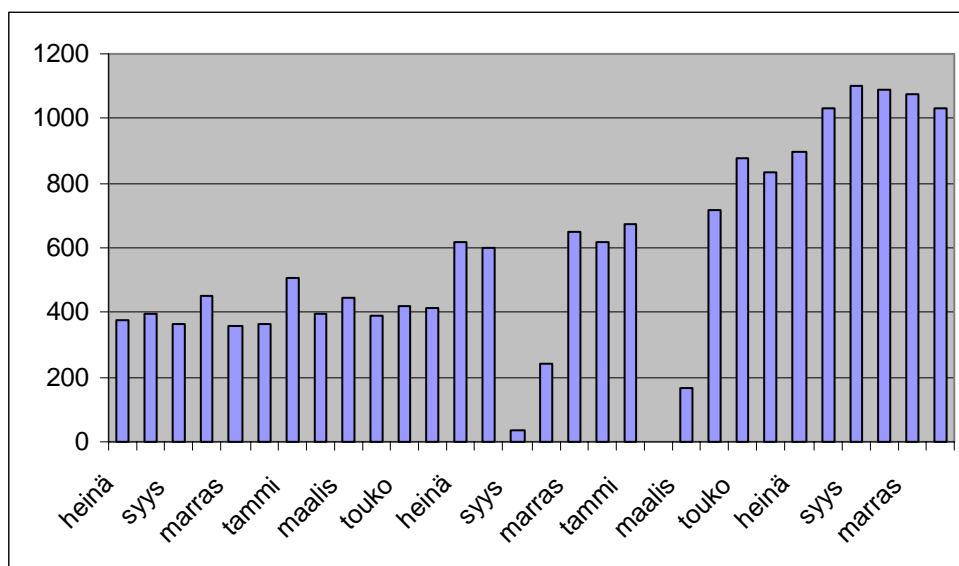
Kaikista näistä varauksista huolimatta katson, että vuorovaikutuksen laatua voi verkkofoorumilla tarkastella tällaisella, varsin karkealla luokituksella. Näin syntyvää kuvaa toki pitää täydentää useimmissa tapauksissa täydentää lisäluokituksilla ja joka tapauksessa laadullisilla havainnoilla ja kommentteilla.

5.3 Foorumin sosiaalinen rakenne

Yhdistelen tässä jaksossa kirjoittajia ja lukijoita kuvailevia tilastoja, ja esitän niiden perusteella verkkofoorumin sosiaalisen rakenteen. Verkkopalvelu Päihdelinkin käyttäjämääriä on seurattu Taloustutkimus Oy:n Web Traffic Monitor, WTM-mittauksella kesästä 2001 alkaen. WTM-mittaus kirjaa kaikki käyttäjien sivulataukset suoraan käyttäjän selaimelta riippumatta siitä, mistä sivu on haettu, siis myös proxy-palvelimista ja selainten välimuisteista tapahtuvat sivulataukset. Mittauksen tuloksina raportoidaan sivulataukset (page impression), osumat eli hitit, kävijät (unique user/visitor) ja vierailut (visit). Tämän tutkimuksen kannalta kiintoisin tieto on yksittäisten kävijöiden määrä. Mittauksen suorittajan mukaan tunnusluku tarkoittaa

yhtä kävijää sivulla tai palvelussa. Samasta kävijästä ei tule useaa useria tulostilastoihin vaikka tämä kävijä kävisikin palvelussa useita kertoja eri ajankohtina vaan ko. kävijä tunnistetaan yhdeksi ja samaksi kävijäksi. Tunnistustaso on tietty Internet-selain tai yhteiskäytössä olevissa selaimissa yksittäinen (eri) käyttäjätunnus. Kävijätunnistus tapahtuu cookie-tiedoston avulla.

Koska Päihdelinkin eri osille mitataan omat käyttölukunsa, on mahdollista seurata, miten tässä tutkitun foorumin kävijämäärä on kehittynyt. Seuraava kaavio kertoo kuukausittaiset käyttäjämäärät heinäkuusta 2001 joulukuuhun 2003.

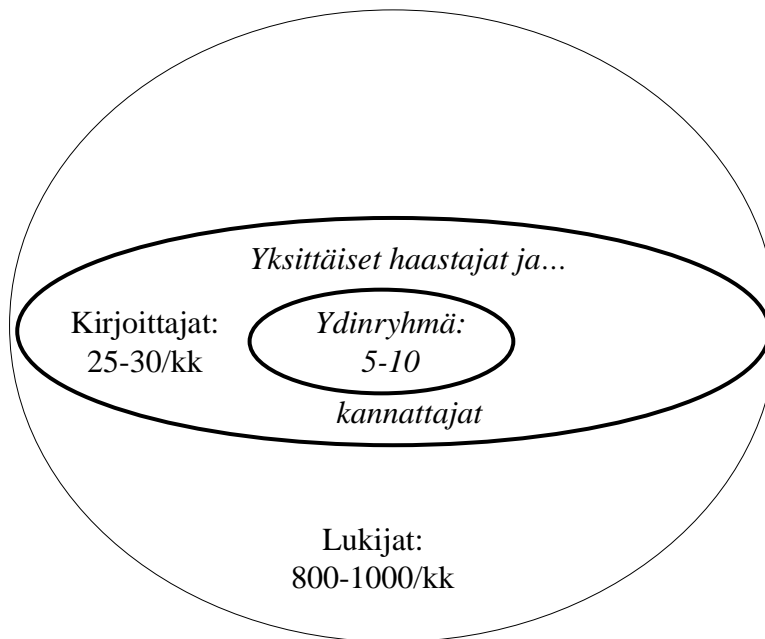

Kuvio 7. *Me Vähentäjät –foorum*in kävijämäärät WTM-mittauksen mukaan 7/2001 – 12/2003

Vuoden 2002 syyskuulle ajoittui ohjelmapäivitys, jonka takia mittaustulokset jäivät puutteellisiksi myös lokakuulta. Seuraava tietokatko osuu helmikuulle 2003, jonka tieto puuttuu kokonaan, ja vielä saman vuoden maaliskuulta on käytettävissä vain osittainen mittaustulos. Niiltä kuukausilta, jolloin kävijämittausta on toiminut, lasketut keskiarvot kertovat kävijämäärän lisäyksestä: 390 kävijää kuukaudessa 2001, seuraavana vuonna 450 kävijää kuukaudessa, ja vuonna 2003 keskimäärin 790 kävijää kuukaudessa. Vuoden 2003 lopulla yksittäisten kävijöiden määrä näyttäisi vakiintuneen noin tuhanteen kuukaudessa.

Verkkoviestinnän tutkimusperinteeseen on vakiintunut termi lurker, jolla kuvataan keskustelujen seuraajia. Sanakirja tarjoaa verbille lurk kahta merkitystä: 1) väijyä, vaania, kytätä 2) piillä (olla löydettävissä, sisältyä) (mot.kielikone.fi). Nonnecke ja Preece toteavat, että termiä lurker ei välttämättä pidetä halventavana, sillä vain viitataan verkkoyhteisöjen niin sanottuun hiljaiseen enemmistöön, josta tiedetään kovin vähän (Nonnecke & Preece 2001). Käytän itse seuraavassa termiä lukijat niistä verkkofoorumien kävijöistä, jotka eivät kirjoita viestejä.

Kun yhdistämme aiemmin esitetyt tiedot kirjoittelun keskittyneisyydestä tietoihin lukemisesta, voimme muodostaa kuvan siitä, millainen rakenne näyttäisi toistuvan tässä verkkokeskustelussa.

Kuvio 8. *Me Vähentäjät –foorumien sosiaalinen rakenne ja arvio eri ryhmien jäsenten määrästä kuukaudessa*

Verkkofoorumien kolmen ensimmäisen vuoden aikana näyttää siis syntyneen suhteellisen pysyvä sosiaalinen rakenne, joka toistuu, vaikka eri ryhmien yksittäiset jäsenet vaihtuvatkin. Ydinryhmä on vaihtunut ilmeisesti jo kahteen kertaan, samoin moni niistä kirjoittajista, joita tässä luonnehditaan yksittäisiksi haastajiksi ja kannattajiksi. Tosin on syytä panna merkkille, että muutama yksittäinen kirjoittaja on palstalle palannut pitkänkin vaikenemisen jälkeen.

Vielä on tarpeen tähdentää, että liikettä tapahtuu moneen suuntaan, sekä lukijasta kirjoittajaksi että kirjoittajasta ”vain” lukijaksi. Eräissä viesteissä mainitaan erikseen, että kirjoittaja vasta pitkään harkittuaan ja muiden kirjoituksia luettuaan on päättänyt lähettää oman viestinsä. Aika ajoin kokeneemmat kirjoittajat rohkaisevat lukijoita kirjoittamaan: he ovat siis hyvinkin tietoisia yleisöstään.

Maria Bakardjieva (2003) tähdentää, että verkkokeskusteluihin osallistuminen, kirjoittaminen, ja niiden seuraaminen on monimuotoista. Hänen tulostensa mukaan, jotka perustuvat 21 Internetin kotikäyttäjän haastatteluihin ja havainnointiin Vancouverissa, on olemassa hyvin erilaisia verkon käyttötapoja. Esimerkiksi eräs entinen laivaston radiosähköttäjä suhtautui keskusteluryhmiin kuten aiempaan työhönsä: mahdollisimman vähän lähetysliikennettä,

maksimimäärä vastaanottoa; hän siis vain luki viestejä mutta ei itse lainkaan kirjoittanut. Eräät käyttäjät taas korostivat järkeviin argumentteihin perustuvan keskustelun käymistä, toiset taas etsivät, ja löysivät, keskusteluista uutta seuraa. Yksittäinen käyttäjä saattoi myös vaihdella omaa verkkokeskusteluihin osallistumisen tyyliään ajan kuluessa. (Bakardjieva 2003.)

Muistutan vielä, että tässäkin tutkitulla foorumilla yhden kirjoittajan panos on usein keskeinen. Määrällisesti arvioiden eniten kirjoittava aktivisti saattaa kirjoittaa joka kahdennentoista tai jopa joka kymmenennen viestin. Tilanne on sama myös Päihdelinkin huume keskustelu Saunassa. Ehdotankin yhdeksi tavaksi kuvata leiriytyneeseen verkkokirjoitteluun syntyvää sosiaalista rakennetta Matti Virtasen käyttämää jaottelua, jolla hän kuvaa yhteiskunnallisten ja poliittisten sukupolvi liikkeen syntyä: mestarit – kisällit – oppipojat (Virtanen 2001). Tämä rakenne näyttäisi syntyvän kahdentuneena väittelyn molempiin leireihin, silloin kun molemmat leirit ovat tarpeeksi järjestäytyneitä ja pitkäikäisiä. Koska väittely käydään julkisessa tilassa ja koska tavoitteena on henkilökohtaisten pulmien ratkominen, metafora voisi olla muotoa gurut – opetuslapset – aiheesta kiinnostunut yleisö.

Olen tässä argumentoinut vahvasti sen puolesta, että ainakin tutkimassani tapauksessa verkkofoorumilla on usein yksi keskeinen hahmo, jonka ympärille rakentuu samanmielisten piiri. Olen toki samaa mieltä siitä, että kokonaisuutena ajatellen esimerkiksi Usenet tai nykyiset verkkoselaimissa toimivat keskustelualueet merkitsevät historiallisesti ainutlaatuista viestintätilaa, joka antaa ilmaisun mahdollisuudet niillekin, jotka perinteisimmissä toimintaympäristöissä olivat niin sanottuja maan hiljaisia. Väitän kuitenkin, että yksittäisen keskustelualueen sisällä tilanne voi olla hyvinkin hierarkkinen. Uudelle tulokkaalle keskustelualue tarjoaa usein vain joko myötäilijän tai vastarannan kiisken rooleja. Mutta jollei meno miellytä, aina voi äänestää näppäimillään ja etsiä uuden keskustelualueen.

6. Teema-analyysi: kirjoittajien käsitykset Me Vähentäjät -foorumista vertaistukena

Motto: ”Vertaistukiyhteisöissä toimivilla on yleensä pakottava tarve tarjota omaa ratkaisuaan toisille.” (Nimimerkki ”C2H5OHic”)

6.1 Jakson aineisto ja metodi

Kun laajinta ajallista otosta, eli koko kolmen vuoden aineistoa katsoo määrällisesti, yksi teema nousee ylitse kaikkien muiden: kiista AA:sta. Kuitenkin eräs toinen teema on tämän tutkielman loppuunsaattamiseksi aivan välttämätön, ja se on foorumilla käyty keskustelu vertaistuesta. Näin siksi, että ensinnäkin julkaisija asetti foorumin perustaessaan keskustelun tavoitteeksi juuri vertaistuen. Toiseksi on tarpeen tarkastella, missä määrin kirjoittajat tämän tavoitteen jakavat julkaisijan kanssa. Kolmanneksi vertaistuesta käyty keskustelu tarjoutuu laadullisen analyysin aineistoksi, koska tätäkin osa-aineistoa voi luonnehtia kiistelyksi tai vähintäänkin neuvotteluksi siitä, mitä vertaistuki tarkoittaa ja millaista vertaistuki verkossa voisi olla.

Muodostin temaattisen otoksen seuraavasti. Hain sanaa vertaistuki sen eri muodoissaan koko kolmen vuoden aineistosta. Tekstikappaleita, joissa sana esiintyy on yhteensä 511, ja itse sana esiintyi eri muodoissaan 585 kertaa. Viestiketjuja, joissa sana vertaistuki esiintyi, oli yhteensä 156, eli sitä käytettiin noin joka viidennessä ketjussa. Yli kymmenen kertaa sana esiintyi 13 viestiketjussa, mutta on heti todettava, että pelkkä sanan esiintyminen on huono mittari kuvaamaan keskustelun intensiteettiä, koska toiset kirjoittajat siteeraavat omassa viestissään kommentoimiaan viestejä, toiset taas eivät, ja tämä tuottaa sanan esiintymislukuun satunnaisuutta. Enimmillään sana vertaistuki esiintyy yhdessä viestiketjussa 35 kertaa, ja osa esiintymistä onkin teknistä eikä sisällöllistä toistoa, eli aiempien viestien siteeraamista.

Lisäksi on mainittava se varaus, että otokseni perustuu likimain tieteellisen termin vertaistuki esiintymiin. Näin tästä tarkastelusta jäävät puuttumaan ne

puheenvuorot, joissa toisin sanoin viitataan samaan ilmiöön, esimerkiksi puhumalla vaikkapa vain tuesta tai auttamisesta tai kertomalla siitä, kuinka kirjoittajat ovat hyötäneet verkkokeskustelusta. Myönnän, että rajausta on keinotekoinen ja jättää aineiston ulkopuolelle monia sellaisia puheenvuoroja, joissa keskustellaan foorumilta saadusta tuesta, myös asiallisesti ottaen vertaistuesta. Puolustan sanatarkan termin vertaistuki käyttämistä aineiston rajaamisen perusteena kuitenkin sillä, että kolmen vuoden aikana termi nousee keskusteluun useampia kertoja, vieläpä hyvin erilaisissa käyttöyhteyksissä. Vaikka rajaan aineistoni tässä tarkastelussa kapeasti, sen avulla avautuu mielestäni hedelmällinen näkökulma keskustelun kehityskulkuun.

Aineistonani ovat siis kaikki sanan vertaistuki maininnat kolmen vuoden aikana. Sanan käyttöä voi tulkita vain sen kontekstissa. Sen takia ensimmäiseksi osa-aineistoksi rajautuvat ne kappaleet, joissa sanaa on käytetty. Koska osa kappaleista on kuitenkin toistoa, esimerkiksi aiemman viestin siteeraamista, varsinaisten tekstikappaleiden lukumäärä putoaa reilusti alle viiden sadan. Toisaalta sanan käyttökonteksti on verkkokirjoittelussakin laajempi kuin pelkkä sitä ympäröivä kappale. Tuen tulkintaani lukemalla myös viestiketjun muita viestejä. Näin laskien tämän osa-aineistoni laajuus ovat kaikki ne 156 viestiketjua, joissa sana esiintyi. Eräissä tapauksissa olen vielä tarkistanut verkosta, mitä kuva-aineistoa viestiin kuuluu; kuten aiemmin olen todennut, käyttämäni analyysiohjelma Atlaksen version vaatima tallennusmuoto hukkaa grafiikan. Tukeudun siis tämänkin luvun aineiston muodostamisessa samaan otoksen muodostamisen tapaan kuin luvussa viisi, eli käytän kokonaisia viestiketjuja.

Millaisiin kysymyksiin tämän aineiston avulla haen vastausta? Ensinnäkin kirjoittajat arvioivat viesteissään spontaanisti sitä, millaista vertaistukea he itse saavat Me Vähentäjät –foorumilta. On selvää, että haastatteleamalla kirjoittajia ja palstan lukijoita saisi laajemman aineiston näistä arvioinneista. Toisaalta viestien käyttämistä tällaisten arviointien lähteenä puoltaa se, että haastatteluihin verrattuna ne ovat niin sanotusti luonnollisesti syntyneitä aineistoa (naturally occurring data). Toinen kysymys, johon haen vastausta tästä teema-aineistosta, on se, miten kirjoittajat hahmottavat vertaistuen aseman ja merkityksen, kun he vertaavat sitä julkiseen tai yksityiseen päihdehoitoon. Kolmanneksi tarkastelen sitä, millaisia eriäviä tai suorastaan ristiriitaisia käsityksiä kirjoittajat vertaistuen käsitteestä esittävät. Neljänneksi etsin vastausta siihen, miten kirjoittajat arvioivat verkossa toimivaa vertaistukea verrattuna kasvokkaiseen tai muuhun vertaistukeen.

Väittely vertaistuesta kytkeytyy tiiviisti kahteen muuhun teemaan. Toinen niistä on keskustelu siitä, mikä AA:ssa herättää vastustusta, ja toinen lainehtii syksyllä 2002 julkaisijan tekemien interventioiden ympärillä. Näitä teemoja kannattaa tutkia jatkossa erikseen, ja siksi rajaan ne tästä osa-aineistosta ulos.

Tavallaan kysymys on käsiteanalyysistä, koska selvitän sitä, miten eri keskustelijat määrittelevät käsitteen vertaistuki. Kun keskustelussa esitetään toisistaan poikkeavia käsityksiä vertaistuesta, käsitteelle haetaan itse asiassa reaali-määritelmää, joka Hirsjärven ja muiden (2003, 143) mukaan pyrkii

”sanomaan jotakin määriteltävän käsitteen tunnusomaisista piirteistä, siis jotakin käsitteen luonteesta.” He lisäävät, että tällainen määrittely voi olla työläs, koska se edellyttää kohteen analyysiä. Verkkokirjoittelun käytäntö vahvistaa tämän työläyden: vertaistuki ei tule keskustelussa yksimielisesti määritellyksi.

Tutkimusmenetelmänäni on siis tässä jaksossa laadullinen sisällönanalyysi: tulkitsen verkkokirjoittelun merkityksiä. Tulkintatyöni on hermeneuttista samalla tavoin kuin Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila ja Petri Ylikoski hermeneutiikan periaatteet esittävät. Tulkintani lähtökohtana on esiymmärrykseni tekstistä ja sen sisällöstä. Työn edetessä korjaan ennakkokäsityksiäni. Tulkintani etenee hermeneuttisessa kehässä: tekstin osat ymmärrän kokonaisuuden kautta ja kokonaisuuden osien kautta. Sovellan parhaani mukaan myös tulkinnallista hyvänsuopuutta, ja tavoittelen tekstin ja tulkinnan välistä sopusointua. (Kakkuri-Knuutila ja Ylikoski 2003, 30-33.)

Keskustelutan havaintojani ja johtopäätöksiäni tässäkin jaksossa aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa. Siksi on tarpeen vielä määritellä tarkemmin, mitä vertaistuella on tarkoitettu muissa verkkokeskustelujen tutkimuksissa.

6.2 Mitä on sosiaalinen tuki ja mitä vertaistuki?

Sekä verkkokeskustelujen että addiktioiden hoitotutkimuksissa toistuu käsiteperhe, johon kuuluvat sellaiset termit kuin oma-apu, sosiaalinen tuki ja vertaistuki. Sosiaalinen tuki on käsitteistä abstraktiotasoltaan yleisin. Oma-apu ja vertaistuki menevät jossain määrin päällekkäin. Oman avun voisi nähdä näistä käsitteistä kaikkein yksilökeskeisimpänä. Siinä painottuu näkemys, jonka mukaan yksilö on pätevä ja pystyvä ratkaisemaan elämänpulmansa omin voimin ja oma-aloitteisesti. Läheisten ja vertaisten tuki nähdään tässä tapauksessa ikään kuin ylimääräisenä voimavarana, johon yksilö tukeutuu silloin, kun omat voimat eivät riitä.

Vertaistuki taas korostaa ilmiön sosiaalista puolta. Sen johtoajatuksen mukaan sama pulma yhdistää ja asettaa yksilöt tässä asiassa samaan asemaan. Heidän vahvin voimavaransa tukeutuu keskinäiseen apuun, vastavuoroisuuteen ja periaatteessa tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen. Korostan, että tässä esitetyt määritelmät ovat alustavia, ja puhtaasti käsitteellisiä ja että usein myös tutkimuskirjallisuudessa oma-apua ja vertaistukea käytetään toistensa synonyymeinä. AA-liikettä, jota tällä hetkellä pidetään eräänlaisena sekä oman avun että vertaistuen prototyypinä, onkin luonnehdittu yksilöllisyyden ja kollektiivisuuden sellaiseksi liitoksi, jossa yksilöllisyys nousee hallitsevaan asemaan (Williams 1989; Burrows ym. 2000).

Ilmeistä on, että tunnistamme sosiaalisen tuen, silloin kun siihen törmäämme, mutta voi olla äärimmäisen vaikeaa sanoa, missä kulkee sosiaalisen tuen ja tavanomaisten sosiaalisten suhteiden ero. Sosiaalista tukea on Antti Uutelan mukaan (1998, 209-211) määritelty kolmesta eri näkökulmasta, jotka ovat verkostonäkökulma, esiintyvän eli saadun tuen näkökulma sekä

odotusnäkökulma, joka puolestaan korostaa havaittua tukea, pitipä havainto sitten paikkansa tai ei.

Löytämäni tietokonevälitteisen sosiaalisen tuen tutkimukset ovat ottaneet lähtökohdaksi Uutelan mainitseman toisen näkökulman: esiintyvän eli saadun sosiaalisen tuen. Niiden luokitukset noudattelevat Uutelan referoimaa luokitusta, joissa sosiaalinen tuki jaetaan ”emotionaalisen huolenpidon, materiaalisuuden, tiedon tai arvioinnin” alueisiin. Lisäksi Uutela jakaa sosiaalisen tuen tarjoamat ratkaisumahdollisuudet ”välineelliseksi ja tunteelliseksi” tarkastellessaan tukea sosiaalisen selviytymisen (coping) näkökulmasta. (Uutela 1998, 210.)

Tehdessään sisällönanalyysiä verkkokeskustelusta Braithwaite ym. (1999) kokeilivat kahta erilaista sosiaalisen tuen luokitusta ja päätyivät käyttämään Cutronan ja Suhrin (1994) tyypittelyä. Sen pääluokkia on viisi:

- tiedollinen tuki (informational support)
- aineellinen tuki (tangible)
- arvostukseen liittyvä tuki (esteem)
- verkostoon liittyvä tuki (network), esim. yhteys auttaviin tahoihin
- emotionaalinen tuki.

Luokittelu perustuu kasvokkai keskustelun analyysiin ja sen alkuperäisen aineiston tuottivat avioparit, jotka kävivät seitsemän minuutin keskusteluja koetilanteessa. Braithwaite ym. (1999) tutkivat vammaisten sähköpostilistan viestejä. Heidän perusotoksensa kattoi vuoden 1995 yhden kuukauden aikana keskustelualueelle lähetetyt viestit, joista 1 472 sisälsi sosiaalista tukea. Viestit luokiteltiin sosiaalisen tuen eri tyyppisiin seuraavasti. Suurin ryhmä olivat emotionaalista tukea antavat viestit, joiden osuus oli 40 prosenttia. Tiedollista tukea sisälsi 31 prosenttia viesteistä, aineellista tukea tarjosi kolme prosenttia, arvostusta antoi 19 prosenttia, verkostoon liittyvää tukea seitsemän prosenttia. (Braithwaite ym. 1999, 134).

Muncer ym. (2000a) tukeutuivat hieman toisenlaiseen luokitukseen. Hekin toteavat, että sosiaalisen tuen luokituksia on lukuisia. Laajan ja moniaineeksisen laadullisen aineiston analyysissä luokituksen on kuitenkin oltava riittävän selkeä ja yksinkertainen. Alun perin Cohen ja Wills (1995) sisällyttivät jaotteluunsa neljä luokkaa:

- sosiaalinen kumppanuus (social companionship)
- tiedollinen tuki
- arvostukseen liittyvä tuki
- välineellinen tuki.

Muncer ym. lisäsivät luetteloon viidenneksi luokan muut. Satunnaisotos poimittiin Usenetin depressioryhmästä. Kirjoittajat esittävät tuloksensa viestiketjuittain, joita oli yhteensä 61. Sosiaalista kumppanuutta edusti 15 ketjua, tiedollista 12, arvostukseen liittyvää tukea 19. Välineellistä tukea ei löytynyt yhdestäkään ketjusta ja luokkaan muut jäi 15 ketjua.

Kolmannen esimerkin viestien luokitukselta tarjoavat Preece ja Ghazati (2001). Heidän aineistonaan oli 500 viestiä ryhmästä, jossa keskusteltiin polvivammoista. Viestit luokitettiin niiden pääasiallisen sisällön ja tavoitteen mukaan. Tuloksena oli, että 45 prosenttia viesteistä oli empaattisia, 17 prosenttia sisälsi tietoa, 32 prosenttia oli omakohtaisia kertomuksia ja kuusi prosenttia sijoittui luokkaan muut. Vihamielisiä viestejä ei tästä aineistosta löytynyt lainkaan.

Jo nämä kolme esimerkkiä osoittavat, miten hajanaista ja tapauskohtaista verkkokeskustelussa välitettävän sosiaalisen tuen määrittely on. Ensinnäkin luokituksen lainaaminen suoraan kasvokkaisen keskustelun tai vuorovaikutuksen tutkimuksista tuottaa tuloksen, että verkkokeskustelussa välitetään vain poikkeustapauksissa aineellista tukea. Tosin tutkimassani keskustelussa esimerkkeinä tästä voisivat olla tarjoukset tulla saattamaan keskustelukumppani AA-kokoukseen.

Löytämieni sosiaalisen tuen valmiiden luokittelujen yksi pulma on se, että ne johdattavat ajattelemaan sosiaalista tukea esineen kaltaisena, jonakin jota annetaan ja saadaan. Yhdestä näkökulmasta ajatellen sosiaalisen tuen arvellaan löytyvän verkostoista. Ratkaisevaa tällöin on, kuinka monia tai kuinka monenlaisia ihmisiä verkostoon kuuluu. Toisaalta taas on ajateltu, että ratkaisevaa onkin sosiaalisten suhteiden laatu. Vihdoin sosiaalinen tuki on palautettu yksilöön, ja ajateltu sen olevan kohtalaisen vakaa suhtautumistapa, eräänlainen perusluottamus siihen, että tukea saa jos on sen tarpeessa. Lisäaspektin sosiaalisen tuen määrittelyyn tarjoavat Taylor ym. (1998) ehdottamalla sosiaalisen tuen ajattelemista prosessiksi. Heidän mielestään sosiaalinen tuki kannattaisi määritellä sosiaalisesti toiminnaksi, sellaiseksi vuorovaikutukseksi, jossa rakennetaan yhteisiä merkityksiä ja neuvotellaan niistä.

Mäkelä ym. (1996, 10-14) määrittelevät oman avun (self-help) tarjolla olevien hoitojen tai sosiaalisen tuen vaihtoehdoksi. Niinpä heidän mukaansa esiteollisissa yhteiskunnissa esiintynyttä keskinäisapua ei voi pitää tässä mielessä oma-apuna. Samaten kansanlääkintä (folk medicine) alkaa olla omaa apua vasta, kun on jo olemassa professionaalista lääkintää. Kirjoittajat viittaavat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten osuuteen monien oma-apuryhmiksi sanottujen ryhmien toiminnan organisoimisessa ja johtamisessa. Oma-apu on tavallaan laajentunut osaksi täydentämään professionaalista palvelujärjestelmää, osaksi keventämään sen kuormaa, ja niin sen vaihtoehtoisuus on suhteellista. Kirjoittajat päätyvätkin käyttämään AA:sta termiä keskinäisapu (mutual help), joka heidän mukaansa paremmin kuvaa sen luonnetta sellaisena sosiaalisena liikkeenä, joka korostaa keskinäistä apua ja vuorovaikutusta. Keskinäisen avun käsite ei myöskään korosta yksilön omavoimaisuutta samaan tapaan kuin oma-apu. Keskinäisen avun ryhmissä tasa-arvoiset jäsenet kamppailevat saman ongelman voittamiseksi tai ehkäisemiseksi. Erityisesti 1900-luvun lopun keskinäisen avun ryhmissä käsitellään identiteettiin liittyviä ja eksistentiaalisia pulmia.

Verkkokeskustelujenkin tutkimisessa on käytetty vertaisryhmän tai keskinäisen tuen käsitteitä. Walther ja Boyd (2002) viittaavat Robinsonin analyysiin keskinäisen avun ryhmistä ja korostavat, että näitä ryhmiä yhdistävät seuraavat piirteet:

- jäsenten kokemus samasta ongelmasta
- keskinäinen apu ja tuki, kun ryhmä kokoontuu säännöllisesti
- tukiessaan muita auttaja hyötyy eniten
- jäsenen omien vahvuuksien korostuminen, kun jäsenet vapautuvat aiemmista käsityksistään
- yhteiset uskomukset, joita vahvistetaan toisten jäsenten kokemuksilla
- tiedon lisääntyminen ongelmasta.

Braithwaiten, ja muiden yhteenveto oma-apuryhmien piirteistä on vielä laiveampi (1999):

- tiedon, kuten ideoiden, tosiasioiden ja voimavarojen jakaminen
- sellaiseen vuoropuheluun osallistuminen, joka avaa uusia näköaloja
- tabuaiheista keskustelu
- oleminen ”samassa veneessä”
- keskinäisen tuen kokemus;
- osallistuminen ongelmien ratkaisemiseen ja (uuden käyttäytymisen) harjoitteluun
- eristymisen ja vieraantumisen voittaminen
- katarttisen kokemuksen saavuttaminen
- auttajan roolin omaksuminen
- toivon ja innostuksen kehittäminen
- (uusien) sosiaalisten verkostojen rakentaminen
- auttaminen halvemalla (kuin viranomaisvoimin).

Suomalaisten oma-apuryhmien kartoituksessaan Marianne Nylund sijoittaa nämä ryhmät virallisen ja epävirallisen sektorin välimaastoon ja luonnehtii niitä omaehtoisen toiminnan muodoiksi (Nylund 1996, 193). Hänkin toteaa, että oma-apuryhmiä on määritelty moni tavoin, niistä puhutaan myös vastavuoroisen avun ryhminä tai tukiryhminä. Hän nostaa esiin jäsenten aktiivisen roolin ryhmässä, jossa he ovat sekä avun antajia että vastaanottajia. Olennaista on myös jäsenyyden vapaaehtoisuus. Nylund tarjoaa yhteenvetona suhteellisen laivean määritelmän:

(O)ma-apuryhmän muodostavat henkilöt, joilla on jokin yhteinen ongelma tai jotka ovat samanlaisessa elämäntilanteessa. Heillä on halu jakaa kokemuksiaan muiden kanssa, ja tällä tavoin pyrkiä keskinäisesti ratkaisemaan tai lieventämään henkilökohtaista ongelmaansa tai elämäntilannettaan.

(Nylund 1996,194)

Irja Mikkonen puolestaan jäsentää vertais- ja tukiryhmiä terveydenhuollon kehyksessä (Mikkonen 1996, 217). Hän tarkoittaa vertaisryhmällä

samaa sairautta sairastavien ryhmää. Tukiryhmä on puolestaan ryhmä, jossa on mukana myös omaisia tai muita läheisiä. Tukihenkilö on henkilö, jolla on sama sairaus tai jonka läheisellä on tai on ollut samantapainen sairaus kuin tuettavalla.

Mikkosen mukaan ryhmiin liittymisellä on kolme syytä (Mikkonen 1996., 224 – 225): 1) yhteiset kokemukset, 2) asiatiedon tarve, 3) ulospäin vaikuttaminen. Vaikka oma-apuryhmien on katsottu paneutuvan ”ratkomaan ihmissuhteisiin liittyviä ja muita ei-aineellisia henkilökohtaisia ongelmia”, Nylund mainitsee, että Suomessa esimerkiksi työttömien ja ylivelkaantuneiden ryhmät ovat keskittyneet taloudellisiin seikkoihin. Lisäksi myös huumeita käyttävien nuorten vanhemmat ja psykiatristen potilaiden omaiset ovat halunneet omalla aktiivisuudellaan vaikuttaa lainsäädäntöön ja hoitokäytäntöihin. (Nylund 1996, 204.)

Oman avun tai keskinäisen tuen ala siis määritellään kohtalaisen laveasti ja osin liukuvasti. Myös ryhmiin osallistuminen on liukuvaa tai joustavaa, toteaa Sari Vanhanen-Silvendoin (1996, 235) tutkimastaan äitiryhmästä; samaan tapaan kuin Mikkonen vertaisryhmästä (Vanhanen-Silvendoin 1996, 218): ”Jäsenyys on liukuvaa, eli jäsenet voivat tulla vain muutama tapaamiseen ja jäädä yllättäen pois.” Vanhanen-Silvendoin sanoo ryhmien joustavuutta pohtiessaan (1996, 237):

Vaihtuvuus, se että ryhmään liittyy ja siitä lähtee ihmisiä, ei kuitenkaan vähennä ryhmien intensiivisyyttä eikä ryhmien toiminta menetä tämän vuoksi merkitystään. Ryhmissä toisiinsa tutustuneiden, keskenään samanhenkisten äitien keskuuteen voi syntyä pitkäaikaista ja laajaa kanssakäymistä myös ryhmien ulkopuolella.

Kirjoittaja luonnehtii (yhtä tutkimistaan ryhmistä) ”postmoderniksi yhteisöksi” siinä mielessä, että

ryhmän toiminta on sidoksissa ryhmäläisten yksilöllisiin, tiettyyn elämänvaiheeseen liittyviin tarpeisiin, eikä sen kantavana ajatuksena ole mitään tiettyä ideologiaa tai muuta ryhmän pysyvyyteen vaikuttavaa tekijää. Tämänhetkinen intensiivisyys on olennaisempaa kuin jatkuvuus, pysyvyys tai toiminnan institutionalisoituminen.

(Vanhanen-Silvendoin 1996., 238)

Reaalimaailman vertaistuen ryhmiä näyttäisi siis ensinnäkin yhdistävän verkon vastaaviin keskusteluihin jäsenyyden joustavuus tai liukuvuus. Vain kerran kirjoittaneiden osuus on verkkokeskusteluissa suuri, Pietilän tutkimilla tamperelaisfoorumeilla vain kerran kirjoittaneita oli 53-71 prosenttia (Pietilä

2001, 21). Lukijoiden vaihtuvuudesta ole tällä hetkellä käytettävissä tietoja, mutta senkin voi olettaa olevan melkoinen. Myös kirjoittelun ydinjoukko vaihtuu, kuten näyttäisi käyneen Me Vähentäjissä kolmen vuoden aikana kahteenkin kertaan. Siitä huolimatta kirjoittelu on intensiivistä, kuten esim. Vanhanen-Silvendoin edellä toteaa tutkimiansa ryhmien kasvokkaisista keskusteluista. Hän viittaa myös siihen, että ryhmät toimivat eräänlaisina tutustumisen areenoina, ja osa osallistujista voi jatkaa tapaamisiaan ryhmien ulkopuolella. Sama ilmiö näkyy verkossa monissa muodoissa. Viesteihin liitetään yhdelle tai useammalle osoitettuja tapaamishdotuksia, esille laitetaan vain kontaktinottoa varten perustettuja sähköpostiosoitteita, ja silloin kun käytössä oleva keskusteluohjelma sen sallii, kirjoittajat lähettävät toisilleen yksityistä postia. Verkkofoorumit ilmeisesti toimivatkin tapaamis- tai tutustumispaikkoina. Esimerkiksi Muncer ym. (2000a, 16) viittaavat sekä Kingiin (1994) että Parksiin ja Floydin (1997), joiden kyselytutkimusten mukaan jopa kaksi kolmannesta verkkokirjoittajista olisi tavannut toisiaan myös kasvokkain; tosin on syytä muistaa, että verkkokyselyjen edustavuutta on miltei mahdotonta mitata.

Leiriytyneessä kirjoittelussa auttajaksi muuttuminen (helper principle) eli se, että parhaan avun saakin avun antaja, voisi toteutua ensinnä oman ryhmän jäsenille annetussa sosiaalisessa tuessa. Koska kirjoittelu rakentuu niin vahvasti vastakkainasettelulle, leiriytyminen näyttäisi halkovan myös aiemmin esitettyjä sosiaalisen tuen luokitteluja. Omaan leiriin lukeutuville ollaan valmiita antamaan monenlaista tukea, niin tietoa, aineellista tukea kuin arvostusta ja emotionaalista tukea. Kiistakumppaneita taas kohdellaan monesti vailla sympatiamia.

Vielä on tarpeen muistuttaa, että Me Vähentäjissä kirjoittelua hallinnut ydinryhmä ei suinkaan ole katsomuksiltaan täysin yhtenäinen. Verkkokirjoittelussakin hegemoniset liittoutumat näyttäisivät pysyvän koossa vain väliaikaisesti. Lisäksi niiden ylläpitäminen vaatii jatkuvaa työtä ja ilmeisesti myös sopivien kiistakumppanien palstalla pysyttelemistä.

Käytän tässä jaksossa määrittelyltään melko epäselvää sosiaalisen tuen käsitettä siitä syystä, että tähänastinen verkkofoorumien tutkimus on tukeutunut tähän käsitteeseen selvitellessään sitä, mikä vetää kirjoittajia ja lukijoita sellaisille foorumeille, joissa pyritään ratkomaan erilaisia ongelmia. Sosiaalisen tuen lisäksi päihdealan kirjallisuudessa käytetään termejä oma-apu ja vertaistuki silloin, kun pohditaan toipumista hoidon avulla tai ilman hoitoa. Tätä varsin laveaa sosiaalisen tuen kenttää voisi vielä tarkastella seuraavien vastakohtaparien tai jatkumoiden avulla silloin, kun halutaan selvittää, mihin jokin ilmiö tai toimintamuoto sijoittuu. Ensinnäkin sosiaalinen tuki näyttäisi olevan hoitotieteen näkökulmasta jotain, joka jää varsinaisen lääketieteellisen hoidon ulkopuolelle (esim. Lehto-Järnstedt 2000). Tämän jälkeen vielä jää punnittavaksi, mihin kohtaan sijoitutaan:

- sosiaalisen tuen ja yksilöllisen oman avun suhteen
- vapaaehtoistyön ja viranomaistoiminnan suhteen

- erityisen vertaistuen ja ns. luonnollisten sosiaalisten verkostojen suhteen

6.3 Mikä kirjoittajien mielestä vertaistuessa on keskeistä?

Koska tavoitteenani on luonnostella kokonaiskuvaa siitä, mitä Me Vähentäjät – foorumilla on kolmen vuoden aikana tapahtunut, kiinnitän ensin huomiota siihen, että vertaistuesta keskustelu on hyvin jaksottaista. Foorumin ensimmäisen vuoden, 2001, aikana sana esiintyy julkaisijan avausviestien lisäksi vain kerran. Seuraavan kerran termi löytyy vuoden 2002 tammikuussa, ja vasta saman vuoden kesästä alkaen sen käyttö alkaa yleistyä. Julkaisijan interventiot foorumille syyskuussa ja joulukuussa 2002 nostavat termin pysyvämmiin keskustelun asialistalle.

Ensimmäinen vertaistuesta keskustelun konteksti onkin kysymys, kenelle foorumi oikeastaan kuuluu, onko se tarkoitettu alkoholisteille vai muuten juomisestaan huolestuneille. Näin esiin nouseva vallankäyttö verhoutuu osin keskusteluksi vertaistuesta: kenelle foorumi on tarkoitettu, mitkä ovat sen päämäärät.

Toinen vertaistuesta keskustelun konteksti löytyy foorumin kolmannen toimintavuoden aikana. Tätä kontekstia voisi nimittää kuluttajan näkökulmaksi: muutama kirjoittaja etsii, ja paikoin myös vaatii foorumilta tukea itselleen. Yksi kokonainen keskusteluketju saa nimekseen ” oikeasti apua/vertaistukea?” Nimimerkki ”<Mäkimeirami>” kirjoittaa:

Osaako kukaan neuvoa mitä minun pitäisi tehdä. Miksi kaikki kohtelevat minua kuin olisin spitaalinen. Enhän voi muuttua jos en tiedä mistä on kysymys. Miksi kukaan ei halua olla minun kanssani missään tekemisissä. / Mitä tällä palstalla on tapana sitten tehdä, muuttaa nimimerkki ja identiteetti, muuttua joksikin muuksi. / Minun on nyt siis jo kolmatta kertaa vaiettu kuoliaaksi. Vertaistukea my ass.

Kolmas konteksti nousee ensi kerran esiin julkaisijan tekemän intervention yhteydessä, mutta jää senkin jälkeen pysyvämpään käyttöön: termin ironinen käyttö. Ironia ja ivailu toimivat ensin vastarinnan välineenä, kun osa aktivisteista ei hyväksy julkaisijan foorumille tekemää interventiota. Ironia toimii myös aktivistien ydinryhmän sisäisen yhteenkuuluvuuden lujittajana. Sanan vertaistuki humoristinen käyttö jatkuu vielä kolmannenkin vuoden aikana, ja tämän voi tulkita merkitsevän, että vertaistuki on sellainen yhteinen arvo, johon verrataan yksittäisiä viestejä tai yksittäisen kirjoittajan panosta. Ironian avulla muistutetaan kirjoittajille, mikä on tämän yhteisen päämäärän, vertaistuen, mukaista verkkokirjoittelua. Mukaan mahtuu myös muutama sellainen lämpimän

humoristinen kannustus omille hengenheimolaisille, jossa on viitattu vertaistukeen. Nimimerkki ”C2H5OHic” kirjoittaa:

Lajitovereille kuittailuhan on yksi parhaista tuntemistamme vertaistuen muodoista.

Myös se kiista, jossa puidaan oikean vertaistuen sisältöä ja joka kietoutuu yhteen AA:sta käydyn väittelyn kanssa, omalta osaltaan vahvistaa, että vertaistuki on noussut yhteiseksi arvoksi ja foorumin jaetuksi tavoitteeksi.

Jäsennän kirjoittelua vertaistuesta kolmelle ulottuvuudelle. Ensimmäinen niistä pohtii kysymystä, toipuako yksin vai yhdessä. Toisella ulottuvuudella keskustellaan siitä, onko vertaistukea vain yhdenlaista vai monenlaista. Kolmanneksi nousee esiin se, onko vertaistuki sittenkään tasa-arvoista vai onko se hierarkkista. Nämä ulottuvuudet perustuvat tulkintaani siitä, mikä keskustelupuheenvuoroissa on keskeistä. Tätä laadullista sisällönanalyysiäni ja johtopäätöksiäni perustelen tuonnempana lainaamalla tiettyjä avainpuheenvuoroja. Tulkintani nojaavat valittujen viestiketjujen huolelliseen lukemiseen useampaan kertaan ja havaintojeni suhteuttamiseen tutkimuskirjallisuuteen. Tulokseni perustuvat hermeneuttiseen tulkintaan siinä mielessä kuin esimerkiksi Krippendorf laadullista sisällönanalyysiä kuvaa (2004, 87-89; 303-307).

Ensinnäkin kirjoittajat siis asemoivat vertaistukea ulottuvuudella, jonka toisessa laidassa ovat ”yksityisyrittäjät” eli ne, jotka haluavat toipua ilman toisten tukea. Vertaistuki taas on niitä varten, jotka ajattelevat, että eivät onnistu ilman toisten tukea. Tavallaan samaan jatkumoon kuuluvat myös ammattiavun muodot, jolloin ketju muodostuisi kolmesta tekijästä: yksin – julkiset tai yksityiset päihdepalvelut – vertaistuki. Kannanotot ryhmittyvät niin, että muutama kirjoittaja pitää mahdollisena juomisen muuttamista tai raittiuden säilyttämistä yksinkin. Osa kirjoittajista ajattelee, että päihdehoidoilla on oma tärkeä merkityksensä, ammattimaisella terapialla ja vertaistuella on eri roolit ja eri merkitys toipumisen eri vaiheissa. Muutama aktivisti on hyvin ehdoton vertaistuen nostamisessa kaikkien muiden auttamismuotojen yläpuolelle. Näin nimimerkki ”coiledsteel”:

Muihin kuin vertaistukeen perustuviin hoitomuotoihin en juurikaan usko, toiset raittiit toimivat kuitenkin parhaiten oman tilan ja kehityksen peileinä parhaiten.

Päihdehoitojen ja vertaistuen suhde näyttäytyy epäsymmetrisenä. Yksi kirjoittaja toteaa saaneensa kehotuksen mennä AA:han ”omalta a-klinikan tädiltään”. Toinen taas nimittelee päihdehuoltoa ”virallisiksi pelastajabakteereiksi”. Vielä on tarpeen lisätä, että osa päihdehuollosta, suuntaus nimeltä Myllyhoito, tukeutuu ajatukseen, että varsinainen toipuminen tapahtuukin vasta AA:ssa hoidon jälkeen (ks. esim. www.myllyhoito.fi).

Toinen ulottuvuus, joka jakaa kirjoittelua, vastaa kysymykseen, onko oikeaa vertaistukea vain yhdenlaista, vai ovatko monet vertaistuen muodot keskenään

tasavertaisia. Kuten sanottu, en tässä jaksossa kuvaa sitä kiistaa, jota käydään AA:n peruskatsomuksista, mutta yhdeltä osin vertaistuen eri muodoista keskusteleminen on kiistaa juuri AA:sta. Nimimerkki ”<nainen34>” kirjoittaa:

Kyllähän ryhmiä löytyy muualtakin: a-killoista, a-klinikoilta (kannattaa tutustua, voi olla hyviäkin ryhmiä), Elämäntapaliitolta, Naisten kartanolta (riippuvuusryhmät, vain naisille), seurakunnilta jne. Nuo eivät tietääkseni perustu aa:han ja sieltä voi löytää muita, jotka haluavat olla raittiina, mutta eivät koe aa:ta omakseen.

Mikä kirjoittajien mielestä vertaistuessa on keskeistä? Yhden vastauksen tarjoaa foorumin kolmannen vuoden keskeinen kirjoittaja, nimimerkki ”Vyötiäinen”:

Minäkin lupaan kokeilla rational recoverya heti, kun C:n viestit henkivät hitusenkin toipumista, elämäniloa, myötätuntoa, lähimmäisistä välittämistä, huumoria ja lämpöä. / Siihen saakka käytän mieluummin nykyistä työkalupakkiani. / Kiitos teille, ystäväni, joiden kanssa olen tänäänkin saanut jakaa monet ilot ja pulmatkin.

Keskeiselle sijalle vertaistuen saajan ja antajankin kannalta nousevat siis lämpimät tunteet: välittäminen ja myötätunto. Yhtäältä vertaistuki voi olla mistä tahansa keskustelua. Näin aletaan erityiseen pulmaan keskittyvästä vertaistuesta liikkua jo kohti yleisempää sosiaalista tukea, tai periaatteessa kohti mitä tahansa sosiaalista yhteydenpitoa. Nimimerkki ”hottentotti” kirjoittaa:

Alkoholinkäytön vähentämiseen tarvitaan vertaistukea ja vertaistuessa käsitellään kaikkea inhimillistä maan ja taivaan väliltä.

Muutama kirjoittaja haluaa sen lisäksi tähdentää, että keskustelun on tapahduttava oikeassa seurassa. Näin aletaan päätyä kohti AA:ta, joka kuitenkin ei ole pelkkää vertaistukea. AA pelkistyykin yhtälöksi: AA = ohjelma + vertaistuki. Luottamus ohjelmaan jättääkin lämpimät tunteet toissijaiseen asemaan vertaistuen määrittelemisessä. Tässä katsannossa vertaistuki muuttuikin ohjelman mukaiseksi konfrontaatioksi. Nimimerkki ”Kauhea AA-Hemmo” kirjoittaa:

Mitä vertaistukeen tulee niin lässytys ei juoppoa auta patkääkään. Juoppohan oikein kerjää päähänsilitystä juodakseen lisää.

Konfrontoinnin kohteet eivät aina allekirjoita vertaistuen antajan näkemyksiä. Näin kuittaa nimimerkki ”skydiver”:

Moro / Lainaus: Sille mitä Sinä nimität v*ttuiksi on toinenkin nimi: vertaistuki. / -Ai jaa. No se selittää miksi en kokenut saavani vertaistukea sieltä mistä sitä hain...

Kun vertaistuki halutaan sitoa tavoitteelliseen toimintaan, aukeaa samalla ironian paikka niitä kohtaan, joiden käsitys vertaistuesta on toisenlainen. Oman ryöpytyksensä saa huume keskustelun foorumi Sauna, jonka ”vertaistuen” ohjelmaa luonnehditaan sanonnalla ”pää sekaisin halvalla”. Myös Päihdelinkin toimituksen tekemää interventiota vastustetaan. Vaikka interventioiden tutkiminen ei enää kuulukaan tämän opinnäytteen piiriin, yksi esimerkki kertokoon vertaistuen ironisesta käytöstä, ”C2H5OHic” kirjoittaa:

Morazov tuossa vain antoi kapallisen vertaistukea Toimitukselle, Piupo. Paradoksitekniikalla M. ilmaisi, että on Toimituksellekin mahdollista sotkeutua kengännauhoihinsa, jos lähtee kohtaamaan meitä totisia totaali vähentäjiä sanan säilän tasolla. Ajattelukin voi viedä umpikujaan, ja sitäkin voi olla syytä vähentää. En näe Morazovin tarkoittaneen mitään tuon kummempaa.

Vertaistuen keskeisinä piirteinä välittämisen ja myötätunnon lisäksi mainitaan oikean asenteen ja toivon ylläpitäminen. Vertaistuki samastetaan vahvasti myös ruohonjuuritason toiminnaksi, olkoonkin että osa kirjoittajista tunnustaa vertaistuen piiriin päihdehuollon ammattilaistenkin alullepanemat tai ohjaamat keskustelut. Tulokoon vielä mainituksi yksi keskeinen vertaistuen piirre, joka ei välttämättä aina verkkokirjoittelussa toteudu: vastavuoroisuus.

Nimesin edellä vertaistuen tarkastelun kolmanneksi ulottuvuudeksi kysymyksen siitä, onko vertaistuki tasavertaista tai hierarkkista. On syytä panna merkille, että kokemuksellisuuden korostaminen nostaa samalla kokeneemmat kirjoittajat aloittelijoiden yläpuolelle. Näin nimimerkki ”Vyötiäinen”:

Mutta ajatus siitä, että vain uudet ’raitistelijat’ tukisivat toisiaan, on mielestäni hieman samaa kuin jos sokea taluttaisi sokeaa. Eikös vertaistuessa ole ajatuksena jakaa niitä kokemuksia, jotka ovat auttaneet? Jos kenellekään ei sellaisia vielä ole kertynyt niin mistäs niitä kokemuksia silloin otetaan?

Vaikka osa tutkimuskirjallisuudesta korostaa vertaistuen perustuvan ennen muuta tasavertaisuuteen, panee tämä kokeneen verkkokirjoittajan kanta kysymään, sisältääkö kokemuksellisuuden korostaminen eräänlaisen ansan: kokeneemmat olisivatkin tasavertaisempia kuin aloittelijat? Samaan viittaa Kitchinin (2002, 753-757) analyysi, jonka mukaan Usenetin AA-keskustelussa rakennetaan hierarkiaa muun muassa mainitsemalla viesteissä kirjoittajan raittiiden päivien lukumäärä.

6.4 Riittääkö verkon vertaistuki?

Nimimerkki ”coiledsteel” toteaa:

Tuosta yhteishengen palautumisesta en vielä tiedä, mutta omalta osaltaan se vei minut ryhmiin takaisin, vaihtoehto jäädä inkognitoksi plinkin vertaistuen etsijäksi pelkästään oli liian karkea.

Vastakkaisia arvioita ”sähköisen” vertaistuen riittävydestä, toimivuudesta ja henkilökohtaisesta sopivuudesta löytyy useita. Esimerkiksi nimimerkki ”oletusarvo” kirjoittaa kiittäessään saamistaan hyvistä vihjeistä näin:

Tämä tuntuu mainiolta tavalta pitää pullo loitolla. Vertaistukea ei voita mikään.

Erittäin mielenkiintoinen arviointikeskustelu verkon kautta välitetystä vertaistuesta käydään marraskuussa 2003. Linaan aluksi nimimerkkiä ”C2H5OHic” ja muistutan vielä, että hän on yksi foorumin keskeisiä kirjoittajia jo lokakuusta 2001 alkaen. Hänen pohdiskelunsa perustuu tuossa vaiheessa ensinnäkin reilun kahden vuoden kokemukseen Me Vähentäjät –foorumille kirjoittamisesta. Lisäksi hänellä on omien sanojensa mukaan vuosikymmentien kokemus verkon ulkopuolella toimivista ryhmistä. Näin kirjoittaa ”C2H5OHic”:

Tällä meidän foorumillamme (A-klinikkasäätiön tarjoamalla) on tarkoitus toimia ensisijaisesti sähköisen vertaistuen näyttämönä. / Muita kytkentöjä voi huoletta pitää lieveilmiöinä Sellaisina on syntynyt mm. pari sähköpostilistaa, joilla niilläkin on ollut ihan omat lieveilmiönsä. Toinen onkin jo ryytynyt täysin ja toinen lähes täysin. / Sähköisen vertaistuen ongelmista alkaa muutamalla meistä olla näkemystä. Päälimmäisinä pulmina voi pitää

keskustelujen ajelehtimista,
sisäpiirien ja kahdenkeskisten suhteiden muodostumista,
näistä seuraavia inside-juttuja,
kiintymys- ja ’pärstäongelma’kysymyksiä,
väistämättä käynnistyviä terapeuttisia prosesseja joiden hallinta ei ole kenenkään käsissä,
eri näkemysten nostattamia vääntöjä
- ja tietenkin kasvottomuuden mahdollistamia trollailua ja monipersoonailmiötä.

Yksistään sähköisen vertaistuen varassa ei täällä kai kovin moni kauaa olekaan. Jotkut lähtevät AA-ryhmiin, jotkut muihin ryhmiin tai yksilöterapiaan, jotkut lähtevät tekemään jotain uutta. / Jotkut vain lähtevät. / Minä lähdän tästä AA-ryhmään. / No hard feelings. / Hic

Muutama kirjoittaja kiistää tuoreeltaan nimimerkin esittämät ongelmanmäärittelyt. Päästän tässä ääneen kuitenkin vain yhden toisen aktivistin, asenteeltaan sovittelevan ja pohdiskelevan, vaikkakin omaa uskonnollisuuttaan väkevästi korostavan nimimerkki ”hannun”. Hänen mielestään foorumilla ei ole kysymys terapiasta:

Mitähän tuo mahtaa pitää sisällään koska tietääkseni kukaan ei täällä toimi terapeutina jos terapeutiksi keskusteluksi ei lasketa erillaisia näkemyksiä ja kokemuksia. Se on totta että jokainen hakee muualta oman hoitonsa ja tämä on enemmän kohtaamispaikka jossa jaetaan omia kokemuksia.

Hän vielä jatkaa toisessa viestissään samana päivänä:

Se mistä täällä syntyy ulkopuolisuuden tunne on enemmänkin siitä jos et kuulu meihin sinun kanssa ei keskustella. Täällä tuntuu olevan tapana se että, kun joku heittää jonkun ajatuksen, niin sitä aletaan ampumaan alas jos ei muuten niin rekisteröitymättömillä tunnuksilla, niitähän voi lukea plinkin historian ajan pitemmältä ajalta. Kun mainitset että porukat häipyvät täältä jonnekin, minulle se ainakin kertoo sen ettei homma ole onnistunut, tämä plinkki ei ole ollut sillä tasolla jolla sen pitäisi olla, tukijana niille jotka yrittävät ottaa ensiaskeleitaan ja etsivät paikkaansa hoitojatkumossa. Täällä on monta kertaa keskustelun taso kuin jossain katutasolla, siellä sitä kutsutaan "maallisella" nimellä Vittuiluksi, voisiko se täällä olla samoin, sillä erolla että eteen tulisi etuliite "virtuaali".

Mielestäni näiden nimimerkkien pohdiskelut nostavat hienosti esille, kuinka vaikeaa on yrittää toimia verkossa sellaisten toimintamallien ja –käytäntöjen mukaisesti, jotka on rakennettu kasvokkaisen vuorovaikutuksen varaan. Otan tässä vertaistuen eräänlaiseksi prototyypiksi ajatellun AA:n toiminnasta esiin heidän puhekäytäntönsä kokouksissaan. Klaus Mäkelä on tiivistänyt kokouksissa noudatettavat AA-puheen säännöt seuraavasti:

1. Älä keskeytä puhujaa.
2. Puhu omista kokemuksistasi.
3. Puhu niin rehellisesti kuin pystyt.
4. Älä puhu toisten ihmisten yksityisasiasta.
5. Älä saarnaa uskontoa tai luennoi tieteellisiä teorioita.
6. Saat puhua omista vaikeuksistasi AA:n ohjelman omaksumisessa, mutta älä aseta ohjelmaa kyseenalaiseksi.
7. Älä kiistä tai aseta kyseenalaiseksi aiempia puheenvuoroja.
8. Älä neuvo muita AA:n jäseniä.

9. Älä esitä muiden AA:n jäsenten käyttäytymisen syitä.

10. Älä esitä muiden AA:n jäsenten käyttäytymisen psykologisia tulkintoja.

(Mäkelä ym. 1996, 140-141; käänös HO)

Kun AA-ryhmässä voidaan näihin sääntöihin nojaavien puhekäytäntöjen mukaisesti jakaa henkilökohtaisia kokemuksia ja keskittyä useimmiten yhteen toipumisen aspektiin kerrallaan ja kun puhujat tarjoavat toisilleen samastumiskohteita, näin syntyvä yhteisöllisyys tukee yksittäisiä jäseniä vankasti (ks. Arminen 1996). Mikä sitten estää samantapaisen yhteisöllisyyden syntyvän verkkokeskusteluissa?

Ensimmäinen ja ilmeisesti tärkein tekijä voisi olla puhetapojen ja –käytäntöjen erilaisuus. Kun toisen puheenvuoron kommentointi tai kiistäminen on AA:n kokouksessa kielletty, verkkokirjoittelussa se on puolestaan enemmän sääntö kuin poikkeus. Tämän vahvistaa myös Kitchinin tutkimus AA-verkkokeskustelusta; hänen mukaansa monet kasvokkain kokoontuvan AA:n periaatteet ovat kiistelyn kohteena verkkoryhmässä (Kitchin 2002). Ainakin teoriassa voisi kuvitella sellaisen verkkofoorumin, jolla julkaistaisiin vain sellaisia puheenvuoroja, jotka noudattaisivat AA:n puhekäytäntöjä. Toinen asia sitten on, minkä verran kiinnostusta sellainen foorumi herättäisi; ainakin se poikkeaisi luonteeltaan hyvin paljon monista nykyisistä foorumeista.

Toinen, vielä yleisemmällä tasolla ilmaistu syy kuin puhe- tai keskustelukäytännöt, on verkkokeskustelussa rakentuva erilainen sosiaalinen side kuin se, joka syntyy vahvasti perinteen ohjaamassa AA-ryhmässä. Tämän verkkososiaalisuuden piirteitä voisi alustavasti luetella seuraavasti:

- vähemmän vastuuta omista sanomisista
- oikeus osallistua tai olla osallistumatta
- väliaikaisuus
- klikkiytymisen suosiminen
- anarkistinen leikkisyys
- voimakkaasti korostunut yksilöllisyys

Missä määrin sitten riippuvuudesta vapautuminen tai riippuvuuden kehittymisen ehkäiseminen on tällaisen verkkokeskustelun oloissa mahdollista? Anja Koski-Jännes ja Vilma Hänninen pitävät toipumisessa keskeisenä dialogisia prosesseja. Niiden yksi ulottuvuus tarkoittaa itsensä näkemistä uudessa valossa, jolloin dialogi on henkilökohtaisesti koskettavaa, ja sen tuloksena omiin kokemuksiin liitetään uutta aineista tai niille annetaan uusi merkitys. Dialogisuuden toinen ulottuvuus taas tarkoittaa Koski-Jänneksen ja Hännisen mukaan päätöksen julkistamista. Silloin esimerkiksi juomisensa lopettanut kertoo asiasta muille ja puolustaa näin tekemäänsä ratkaisua, tarvittaessa myös omia mielitekojaan vastaan. (Koski-Jännes & Hänninen 1998, 173-189.)

Tämän analyysin valossa alkaa vahvasti näyttää siltä, että leiriytynyt verkkokirjoittelu tuottaa enemmän kirjoittajien jo tekemien päätösten

julkistamista kuin dialogista pohdiskelua siitä, miten toisen verkkokirjoittajan näkökulmat voisivat auttaa näkemään omat kokemukset uudessa valossa. Korostan vielä, että väittämäni on alustava tulos, joka perustuu julkaistujen viestien sisällönanalyysiin. Siihen kysymykseen, missä määrin kirjoittajat ja lukijat itse arvioivat saaneensa vertais- tai muuta tukea verkkofoorumilta, voi vastata vain heitä haastatteleamalla. Mutta se onkin jo toisen tutkimuksen tehtävä.

7. Onko verkkofoorumista ehkäiseväksi päihdetyöksi?

7.1 Ehkäisevä päihdetyö – mitä se on?

Tässä luvussa hahmottelen vastausta viidenteen tutkimuskysymykseeni: millaisen toimintaympäristön tutkimani verkkokirjoittelu tarjoaa ehkäisevälle päihdetyölle? Pohdiskeluni koskevat pääasiassa alkoholin riskikäytön ehkäisyä ja haittojen vähentämistä, koska tutkimani foorumin keskustelunaiheista rajattiin pois huumeet sekä julkaisijan että aktiivikirjoittajien toimin. Jotta voisin arvioida, missä määrin analysoimani keskustelu on ehkäisevää päihdetyötä, on ensin yritettävä määritellä, mitä ehkäisevä päihdetyö on. Tuore Sosiaali- ja terveystieteiden valmisteleva Alkoholiohjelma 2004-2007 asettaa yhdeksi valtionhallinnon vastuualueeseen kuuluvaksi tehtäväksi ehkäisevän päihdetyön laadun kehittämisen.

Stakes vahvistaa ehkäisevän päihdetyön tietopohjaa selkiyttämällä ehkäisevän päihdetyön peruskäsitteistön ja toiminnan sisällön ja laatii ehkäisevän päihdetyön laatuksiteerit. Huomiota kiinnitetään erityisesti yleiseen ja riskiryhmiin kohdistuvaan ehkäisyyn sekä paikallistason työhön. Työskentelyssä otetaan huomioon jo käynnissä oleva työ terveyden edistämisen laatusuosituksen kehittämiseksi.

(Alkoholiohjelma..., 29)

Kun karsii tuosta tehtävämäärityksestä ensin pois muodikkaimman laaturetoriikan sekä paikallisen työn painotuksen, jää jäljelle toteamus, jonka mukaan ehkäisevän päihdetyön peruskäsitteistö ja toiminnan sisältö on selkiytettävä. Toisin päin ilmaistuna: ehkäisevältä päihdetyöltä puuttuu tällä hetkellä Suomessa selkeä peruskäsitteistö. Lisäksi on epäselvää sekin, millaista ehkäisevä päihdetyö oikeastaan on sisällöltään. Saman johtopäätöksen ovat tehneet Leena Warsell ja Harri Vertio: ”Ehkäisevän päihdetyön sisältö on käytännössä osoittautunut kovin hajanaiseksi ja rajaamattomaksi.” He ehdottavat ehkäisevän päihdetyön käsittelemistä riittävän laaja-alaisena ilmiönä ja yhteisötason orientaatiota. (Warsell & Vertio 2003, 53.) Mustalampi ja muut

(2001, 151) tiivistävät Ehkäisevä päihdetyön käsikirjan (van der Stel & Voordewind 1999) määritelmän seuraavasti:

(E)hkäisevä päihdetyö määritetään kokonaisuudeksi, jossa yhdistyvät terveyttä suojaavat toimet (mukaan lukien poliisin toiminta), objektiivinen tiedonvälitys, keskittyminen arvoihin ja normeihin (yleiseen moraaliiin) sekä laajoille ja erityisille kohderyhmille suunnatut hankkeet, joissa pyritään tiettyyn tavoitteeseen tietynä aikana.

Ehkäisevä päihdetyö jaetaan yleiseen ja eriytyneeseen päihdetyöhön. Yleinen ehkäisevä työ nähdään osapuilleen hyvinvoinnin edistämisenä, kun taas eriytynyt ehkäisevä työ keskittyy yhteen tai useampaan päihteeseen. Toinen yleinen ehkäisevän työn jaottelu nostaa esiin kolme tasoa: primaarin, sekundaarin ja tertiäärin ehkäisyn. Näistä ensimmäinen suuntaa toimensa koko väestöön ja sen tavoitteena on usein päihteiden käytön aloittamisen ehkäiseminen. Sekundaarista ehkäisystä puhuttaessa tarkoitetaan erityisiin riskiryhmiin kohdistuvaa työtä. Tertiääriehkäisy puolestaan samastetaan hoitoon ja kuntoutukseen sekä niiden jälkeiseen retkahduksien ehkäisyyn. Mustalampi ym. mainitsevat, että ehkäisevässä päihdetyössä tällainen jako toimii metaforan tavoin, koska jaottelu on peräisin lääketieteestä ja epidemiologisista tutkimuksista. (Mustalampi ym. 2001, 151-153.) Kärjistäen voisikin väittää, että esimerkiksi pisaratartunnat ja ainakin osaksi tahdonalaiset käyttäytymismuodot leviävät eri tavoin ja erilaisen logiikan mukaisesti.

Päihdealalla ehkäisevän työn ja hoidon suhde on mutkikkaampi kuin niillä aloilla, joilla lääketiede yksiselitteisemmin tuntee sairauden syyt ja hoidon. Usein näissä tapauksissa alan potilasjärjestö toimii myös osaksi palvelujen tuottajana. Päihdealalla taas hoitotutkimus ei pysty asettamaan hyvinkin erilaisia hoitoja toisiinsa nähden paremmuusjärjestykseen. Esimerkiksi erittäin laaja alkoholismien hoitoja vertaillut tutkimus, Project Match, päättyi tuloksiin, että kaikki hankkeessa tutkitut hoidot olivat suunnilleen yhtä tehottomia tai tehokkaita. Hankkeessa vertailtiin toisiinsa 12 askeleen ohjelmaa (Twelve-Step Facilitation), kognitiivista käyttäytymisterapiaa (Cognitive-Behavioral Coping Skills) ja motivoivaa lähestymistapaa (Motivational Enhancement Therapy).

(<http://www.commed.uchc.edu/match/>.)

Mustalampi ja muut (2001, 151) näkevät ehkäisevän päihdetyön pääasiassa riippuvuuden ehkäisynä. Ehkäisevän päihdetyön käsikirja puolestaan korostaa itsekontrollia vastakohtana väärinkäytölle (Van der Steel & Voordewind 1999, 27-29). Piispa taas näkee itsekontrollin ja itsehallinnan eräänlaisena ajanhenkenä, joka tukeutuu liberaaliin yksilöllisyyteen ja kuluttajan vapaisiin valintoihin (Piispa 1997, 27; 255-258). Piispa korostaa myös tupakoinnin ja alkoholin käytön hyväksyttävyyden ja kulttuurisen paikan muutoksia (Piispa 1997, 323). Jukka Heinonen pitää ehkäisevää päihdetyötä kulttuurisena muutostyönä ja kytkee sen vahvasti yhteisön sosiaalisen pääoman kartuttamiseen (Heinonen 2003). Vihdoin Kati Rantala ja Pekka Sulkunen nostavat esiin ehkäisevän työn paradoksit: kuinka ehkäistä ongelmia, joita ei vielä ole olemassa

ja kuinka perustella ehkäisevää työtä niille, jotka eivät omasta mielestään ole tekemisissä noiden ongelmien kanssa (Rantala & Sulkunen 2003, 493).

Sulkusen johtama tutkijaryhmä arvioi Helsingin kaupungin laajaa ehkäisevän päihdetyön hanketta, Klaari-projektia, jonka työn kohteena olivat nuoret ja näiden vanhemmat. He näkivät yhdeksi hankkeen keskeiseksi pulmaksi kantaa ottamattomuuden etiikan. Hankkeen työntekijät välttivät selkeiden kantojen ottamista esimerkiksi nuorten alkoholinkäyttöön tai eri huumeiden vaarallisuuteen. Kun kulutusyhteiskunnassa vallitsevaksi arvoksi on noussut ”jokaisen oikeus vapaasti päättää kulutuksestaan ja elämänsä sisällöstä”, rajautuu julkisen vallan vastuu ensisijaisesti riskeistä tiedottamiseen. Vastuu riskitiedon omaksumisesta on yksilöllä ja hänen lähiyhteisöllään, ja asiantuntijat välttävät ottamasta kantaa siihen, millaista hyvä elämä olisi. Samaan suuntaan asiantuntijoiden työtä ajaa ilmeisesti ratkaisukeskeisyyden korostaminen keskeisenä työotteena, sekä Klaari-projektin tapauksessa vielä luottaminen romanttiseen yhteisöllisyyteen. (Sulkunen ym. 2003; Rantala & Sulkunen 2003.)

Lienee tarpeen pohtia, missä määrin samantapainen kantaa ottamattomuuden etiikka ohjaa A-klinikkasäätiön verkkopalvelujenkin toimintaa. Säätiötä on toistuvasti kritisoitu siitä, että sen julkaisemalla verkkosivustolla keskustelufoorumi Saunassa ovat eniten äänessä kannabiksen ja ekstaasin viihdekäyttäjät. Samansuuntaista kirjoitteluun puuttumattomuutta näyttää löytyvän myös tutkimaltani foorumilta, tosin tässä tapauksessa kantaa jätetään ottamatta sellaiseen kirjoitteluun, joka kyllä vastustaa alkoholismia, mutta kovin toisenlaisin keinoin kuin julkaisija. Yksi A-klinikkasäätiön toimintatapaa selittävä seikka voisi olla säätiön kiinteä yhteys julkiseen palvelujärjestelmään, sekä valtion- että kuntien hallintoon. Säätiö onkin varsin epätavallinen järjestö, kuten Lasse Murto minua perehdyttäessään kesällä 2000 luonnehti, järjestö ilman jäseniä. Tämä osaltaan vahvistaa säätiön sitoutumista ikään kuin julkishallinnon osaksi.

Kantaa ottamattomuuden etiikan Sulkunen ja kumppanit katsovat olevan siis julkishallinnon tekemän ehkäisevän työn pulma. Heidän arvioimansa Klaari-projekti toimi järjestöihin nähden tavallaan osto-organisaationa, kun se hankki projektinsa osaksi monien eri järjestöjen tuottamia ehkäisevän työn toimintoja. On tarpeen korostaa, että näitä järjestöjä ei mikään estä olemasta aivan niin kantaa ottavia kuin ne omista lähtökohdistaan tarpeelliseksi katsovat. Järjestöt katsovatkin edustavansa kansalaisyhteiskuntaa julkiseen valtaan päin (esim. Järjestöt ehkäisevän päihdetyön toimijoina... 2003).

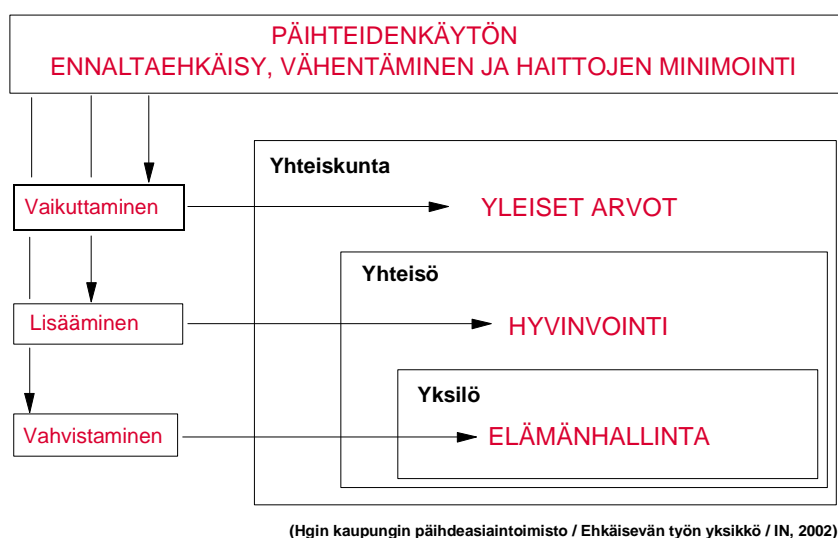
AA on järjestöjen joukossa vielä oma erikoistapauksensa. Toimintaperiaatteidensa mukaisesti se ei ota kantaa mihinkään aatteelliseen, uskonnolliseen tai poliittiseen kiistakysymykseen, eikä ole yhteydessä mihinkään tällaiseen järjestöön tai laitokseen. Kuten jo aiemmin on todettu, AA edustaa omaperäistä liittoa yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden välillä ja niinpä yksittäinen jäsen edustaa omia mielipiteitään nimettömänä, eikä hänellä ole valtuuksia esittää AA:n kantoja, koska järjestö haluaa esiintyä sitoutumattomana ”eikä asettua enempää puolustamaan kuin vastustamaan mitään”. (www.suomenaa.fi.) Toisaalta taas kokouksissaan AA noudattaa vahvasti

säänneltyjä ja ritualisoituja puhekäytäntöjä, joiden puitteissa yksilöt sitoutuvat keskinäisavun antamiseen ja saamiseen (Arminen 1994; Mäkelä ym. 1996).

Kun AA:n jäsenet sitten yksilöinä kirjoittavat A-klinikkasäätiön julkaisemalle foorumille, he eivät siis järjestönsä periaatteiden mukaan voi siellä ilmaista AA:n kantoja kiistakysymyksiin, koska niitä ei ole, vaan he kirjoittavat omia näkemyksiään AA:n perususkomuksista. Tämä korostaa verkkofoorumilla käydyn keskustelun individualistista painotusta.

Kantaa ottamattomuuden etiikka ehkäisevän päihdetyön pulmana näyttäisi siis painottuvan enemmänkin julkishallinnon hankkeisiin, kun taas alan järjestöille kantaaottavuus olisi olemassaolon oikeutus, yhtä poikkeusta, AA:ta, lukuun ottamatta.

Koko ehkäisevän päihdetyön alan hahmottamista vaikeuttaa kuitenkin erityisesti toimintojen monimuotoisuus. Julkaisin yhdessä Ilkka Niemen kanssa Tiimi-lehdessä vuonna 2002 artikkelin, jossa kuvailimme, kuinka monimuotoista ehkäisevä päihdetyö on ja jossa käytimme esimerkkeinä vain Helsingin kaupungin päihdeasiaintoimiston eräitä toimintamuotoja (Niemi & Ollikainen 2002). Lähtökohtana mekin totesimme: ”Yksiselitteisen ehkäisevän päihdetyön määritelmän löytäminen suurelle toiminta- ja toimijajoukolle on osoittanut hyvin vaikeaksi.” Niemen kehittämä jäsenitys havainnollistaa, kuinka monelle tasolle ehkäisevän päihdetyön ajatellaan ulottuvan.

Kuvio 9. Ehkäisevä päihdetyön tasot Niemen mukaan.

Kuvio sisältää monia sellaisia käsitteitä, joiden määritelmät ovat problemaattisia. Näistä puutteistaan huolimatta se toimii hyvin kuvatessaan, miten moneksi ehkäisevää päihdetyötä ollaan tarjoamassa. Käytännössä vallalla tuntuu olevan

eräänlainen ”kaikki käy” ajattelutapa. Lisäksi mediajulkisuus yleensä suosii niitä ehkäisevän päihdetyön tekijöitä, joilla on värikkäimmät puheet ja huolestunein asenne.

Mainitussa artikkelissa kuvattiin vielä ehkäisevän päihdetyön kohteita ja tavoitteita kuvion kolmijaon pohjalta. Sekä yksilön että yhteisön tasolla tavoitteet on muotoiltu niin, että ne enemmänkin edistävät kuin ehkäisevät jotain. Yleisin taso taas määrittyy eräänlaiseksi julkisuustyöksi:

Yhteiskunnan yleisiin arvoihin vaikuttaminen: Osallistamalla yhteiskunnallisen keskusteluun ja tuottamalla objektiivista tietoa päihteidenkäytöstä ja niiden käytöstä aiheutuvista haitoista sekä tarjoamalla keskustelufoorumien erilaisille mielipiteille ehkäisevä päihdetyö on osaltaan vaikuttamassa yleisiin arvoihin ja yhteiskuntamoraaliin.

(Niemi & Ollikainen, 2002)

Otimme siis artikkelissamme vaivihkaa kannan, jonka mukaan ehkäisevä päihdetyö on enemmänkin hyvän edistämistä kuin pahan ehkäisemistä. Sivuutan tässä tarkastelussa sellaisen laajan ehkäisevän päihdetyön osan, joka pyrkii kokonaan estämään päihteiden käytön tai suppeammin ilmaisten esimerkiksi niiden käytön aloittamisen (primaariehkäisy). Pohdintojeni painopiste osuu sellaiseen päihdetyöhön, joka pyrkii ehkäisemään alkoholinkäytön haittoja silloin, kun käyttö on jo alkanut ja edennyt riskitasolle (sekundaariehkäisy).

Näin määritellylle ehkäisevälle päihdetyölle avautuu kaksi perspektiiviä: joko ollaan ehkäisemässä riippuvuuden kehittymistä tai ollaan kannustamassa omatoimiseen muutokseen. Riippuvuuden ehkäisijä puhuu vaarasta. Usein tällainen puhe on vain vaivoin sofistikoitua pelottelua. Erityisesti ne epidemiologiset faktat, kuinka harva huumeiden kokeilija tai tavallinen alkoholinkäyttäjä lopulta päätyy syvälle riippuvuuteen, unohdetaan tai sivuutetaan vähin äänin. Riippuvuuden ehkäisijälle tärkeintä on havahduttaa, herättää, asettaa tietämätön valistettavansa vastakkain ”tosiasioden” kanssa. Riippuvuuden ehkäisijän suurin riski viestinnässä lieneekin monologi.

Entä sitten päihteiden käytön omatoimisen muutoksen suosittelija, mihin hän tähtää? Hän sanoo työskentelevänsä asiakkaansa ehdoilla. Hänen mielestään asiakas itse asettaa itselleen parhaiten soveltuvat ja mieluiten lyhyen tähtäyksen tavoitteet. Asiantuntija toimii ikään kuin valmentajan asemassa, ja antaa asiakkaansa käyttöön tietoa toimivista keinoista, joilla muut samassa tilanteessa olleet ovat tavoitteensa saavuttaneet. Omatoimisen muutoksen edistäjä pyrkii ainakin sanoissa dialogiin. Tämä perspektiivi näyttää monesti riippuvuuden ehkäisijän näkökulmasta katsottuna hyssyttelyltä tai päänsilittelyltä.

Näiden kahden lähestymistavan taustalta hämmöttävät erilaiset käsitykset siitä ilmiöstä, jota ollaan ehkäisemässä, tässä tapauksessa alkoholiongelmasta. Riippuvuusperspektiiviä jyrkimmillään korostaa AA. Sen mukaan alkoholismi on yksilöllinen, ilmeisesti biologisperäinen, hoitamattomana väijäämättä kuolemaan etenevä, ensisijainen sairaus. (ks. Nimettömät Alkoholistit; www.myllyhoito.fi.) Yksi tärkeä jaottelija on käsitys riippuvuuden luonteesta:

onko riippuvuus vain joko tai, vai onko se asteittaista. Edellistä kantaa usein havainnollistetaan sanomalla, että ei voi olla vain osaksi raskaanakaan. Toinen kanta, jota päihdelääketiede näyttää nykyisin valtaosin edustavan, lähtee siitä, että riippuvuus käsitetään asteikon omaiseksi jatkumoksi, jossa on erilaisia vaikeusasteita (Poikolainen 2003, 76-82; Mäkelä 2003a, 177-182). Kolmanneksi AA:n näkemykselle alkoholismista on keskeistä alkoholin käytön hallinnan menetys, jonka ajatellaan olevan palautumaton prosessi (esim. www.suomeena.fi). Tutkimusten mukaan kuitenkin runsaasti juovista ja alkoholista riippuvaisistakin osa palaa myöhemmin haitattomaan juomiseen (Vaillant 2000, 157; Mäkelä 2003b, 178-179). Näin ajatellen ongelmalliselle alkoholinkäytölle onkin tyypillisempää tilanteen vaihtelu kuin yksisuuntainen, vääjämätön pahaneminen (Klingemann 2000, 59-60). Yksinkertaisemmin sanottuna: juomari elää parempia ja huonompia aikoja, joita on vaikea ennakoita.

Lisäksi on tarpeen ottaa huomioon hoidotta tai hoidon avulla toipumisen yleisyys. Tupakoinnin arvioidaan aiheuttavan voimakkuudeltaan samantasoisena riippuvuuden kuin heroini. Silti kolme neljästä tupakoinnin lopettaneesta on lopettanut omin avuin. Arviot siitä, kuinka moni toipuu ongelmallisesta alkoholinkäytöstä hoidon avulla vaihtelevat. Hoidotta toipuneiden ja hoidettujen suhteina esitetään lukuja 3:1, jopa 13:1 (Klingemann ym. 2001, 13). Tosin Mäkelä (2003b, 181) esittää sen varauksen, että nykyään juuri ketään ei voi pitää kokonaan hoitojen ulkopuolisena, koska ”lähes kaikkiin alkoholiongelmaisiin on kohdistettu varsinaisten hoitojen lisäksi mini-interventiotyypisiä toimia esim. somaattisten sairauksien hoitojen yhteydessä tai vähintäänkin yleistä valistusta.”

Keskustelussa alkoholismista ja alkoholiongelmistä onkin tarpeen erottaa ”kaksi maailmaa”, joista toinen perustuu kliinisiin hoitotutkimuksiin eli hoidossa olleiden potilaiden, ja toinen muussa väestössä esiintyviin, hyvinkin eriasteisiin, alkoholiongelmiin (Room 1977, tässä lähteenä Klingemann ym. 2001). Keskittyminen vain vaikeimmin riippuvaisten hoidoista saatuihin tutkimustuloksiin, johtaa likinäköisyyteen sen suhteen, kuinka monenlaisia ja monenasteisia juomiseen liittyvät pulmat voivat olla (Klingemann ym. 2001, 6).

Silloin kun edellä luonnostellut suuntaukset, riippuvuuden torjujat ja omatoimisen muutoksen edistäjät, esiintyvät puhtaimmillaan ja silloin kun niiden välillä aletaan käydä väittelyä, sananvaihto saa usein hyvin kirpeän sävyn. Näin siksi, että kiistaa käydäänkin yhdestä keskeisestä ihmisen motiivista, toivosta. Riippuvuuden torjujien mielestä omatoimisen muutoksen edistäjät ovat turhan toivon herättäjiä, jopa kuoleman kauppiaita, ”virallisia pelastajabakteereita”, kuten eräs verkkokirjoittaja heitä nimitti. Omatoimisen muutoksen edistäjien mielestä taas ainakin osa riippuvuuden torjujista niin sanotusti maalaa pirtuja seinälle. Nämä julistajat saattavat karkottaa uhkakuvillaan juuri sellaisia juomareita, jotka eniten hyötyisivät muutokseen kannustamisesta. Kiista on siis luonteeltaan osin eettinen ja moraalinen, koska siinä auttajan vastuun kautta päädytään syviin kysymyksiin ihmisen itsemääräämisoikeudesta.

Lukujen viisi ja kuusi empiirisen analyysin perusteella korostan kuitenkin, että ehkäisevä päihdetyö ei voine olla vain AA:n perusviestien toistamista, tai

asiakkaiden hankkimista Myllyhoitoon, tai mihinkään muuhun hoitoon. Jos otamme ehkäisevän päihdetyön lähtökohdaksi omatoimisen muutoksen edistämisen, työstä tuleekin yhdeltä osin päihdehoitojen asiakkaantorjuntaohjelma. Sen sijaan että juomisensa pohtijoita patistettaisiin avo- tai laitoshoitoon, heitä kannustetaan omin toimin ja läheistensä tuella muutamaaan tapojaan.

Kun tässä tutkittua keskustelua käytiin ilmeisesti Suomen tunnetuimpien päihdehoitoyksiköiden, a-klinikoiden, taustajärjestön A-klinikkasäätiön ylläpitämässä verkkopalvelussa, osa kirjoittajista ei ottanut huomioon, että foorumin yhtenä tavoitteena oli tavoitella niitä, jotka eivät vielä ole olleet päihdehoidoissa. Keskustelun sävyyn ja sisältöön vaikutti vahvasti se kehys, jossa sitä käytiin (esim. Karvonen 2000; Goffman 1986). Kun ilmeisesti osa aktiivikirjoittajista näytti ajatelleen, että keskustelun tarkoituksena olisi ollut hoidon päämäärästä keskusteleminen, tästä näkökulmasta katsottuna – kieltämättä – voi pitää jopa eräänlaisena provokaationa sitä, että A-klinikkasäätiö nimeää alkoholi-aiheisen keskustelun alueensa Me Vähentäjiksi.

Toisaalta olen valmis kysymään poleemisesti kolmen vuoden keskustelua tutkittuani, onko sellaisilla ehkäisevän päihdetyön hankkeilla, joiden taustalta löytyvät AA:n katsomukset, mitään muuta annettavaa kuin pelottelu? Tai vieläkin jyrkemmin: voiko puhdasoppisella AA:lla olla lainkaan ehkäisevää päihdetyötä, koska heidän mielestään juomari voi yrittää tosissaan lopettaa vasta kun henkilökohtainen pohja on saavutettu?

7.3 Päihdehuollon julkisuudet

Otan vielä esiin ehkäisevän päihdetyön sen puolen, jota edellä Niemen & Ollikaisen (2002) määritelmässä kuvattiin eräänlaisena julkisuustyönä. Suomalainen valtajulkisuus, jolla tässä tarkoitan suurimpia tiedotusvälineitä, käsittelee alkoholisioita ja päihdehoitoja pääsääntöisesti erittäin asiallisesti. On kuitenkin syytä korostaa, että varsinkin päihdehoidot ovat sellaista marginaalia, jota vasten normaalisuus määritellään. Tätä kantaa mielestäni edustavaa myös Pertti Alasuutari, kun hän väitöskirjassaan (1990) rakentaa kulttuurista teoriaa alkoholismista. Samoin Mikko Tamminen (2000) kuvaa päihdehoitojen tulosta nimenomaan ”paluuna normaaliin”.

Sen lisäksi, että päihde(hoito)ala esiintyy valtajulkisuudessa, se myös ylläpitää omia erityisjulkisuuksiaan. Kilpailussa taloudellisista resursseista muiden (hoito)alojen kanssa käytetään usein perusteluna tutkimustuloksia. Samoin yleisjulkisuuteen pyritään ja useimmiten päästäänkin tuoreita tutkimustuloksia esittelemään. Näin erityisjulkisuuden kenties arvokkaimmaksi osaksi nousevat tutkimuslaitosten, kuten Stakesin, ja Kansanterveyslaitoksen, sekä päihdelääketieteen ja muun tutkimuksen julkaisut. Seuraavana tasona päihdealan erityisjulkisuudessa ovat järjestöjen lehdet, onhan huomattava osa päihdehuollosta alan järjestöjen tuottamaa kuntien tilaamana. Esimerkkejä

tällaisista julkaisuista ovat A-klinikkasäätiön Tiimi-lehti tai Suomen elämäntapaliiton Myötaote-lehti.

Vielä ennen päihdealan verkkopalvelujen pohtimista on tarpeen mainita yksi alan erityisjulkisuuden piirre: se kirjallisuus, joka käsittelee alkoholinkäyttöä kirjoittajansa omassa tai hänen läheisensä elämässä ja jota ilmestyy vuosittain useita nimikkeitä. Lisäksi aika ajoin ilmestyy tutkijoiden tai muiden alan ammattilaisten kirjoittamia oppaita. Varhainen ja uuden näkökulman Suomeen tuonut kirja oli Anja Koski-Jänneksen käsialaa: *Kuinka paljon on liian paljon? Opas juomisen vähentäjille ja lopettajille* (Koski-Jännes 1987, alkup. 1985).

Suorastaan armoton autoetnografia, Seppo Toiviaisen *Kantapöydän imu – juoppokulttuuri* valintana ja pakkona (Toiviainen 1997), yhdistää ammattiauttajan, tutkijan ja omakohtaisen kokemuksen näkökulmat. Juovaa entistä puolisoaan Pentti Saarikoskea kuvaa Tuula-Liina Varis kirjassaan *Kilpikonna ja olkimarsalkka* (Varis, 1999); samoin tekee Tuulikki Valkonen teoksessaan *Mäyhä: lähikuvia Marko Tapion elämästä* (2003). Isästään kirjoitti Kukka-Maaria Karjalainen (Karjalainen 1998). Tuoreimmista muistelijoista mainitsen tässä vain Lande Lindforsin (2003), Jukka Virtasen (2003), Matti Kassilan (2004) ja Antti Litjan (Ojajarju 2003). Lukijan näkökulmasta voi pohtia, mitä erityistä hyötyä verkkokirjoittelu tarjoaa, kun sitä vertaa perinteiseen kirjallisuuteen? Kirjoittajilleen verkon osajulkisuudessa paistattelu ilmeisesti tuottaa monenlaisia myönteisiä seurauksia, mutta keskustelun riittävyys voi myös vahingoittaa. Oma alustava johtopäätökseni on, että satunnaisesti valvottu verkkokirjoittelu pystyy lukijan kannalta katsottuna vaivoin kilpailemaan vanhan median kanssa, koska osin jäsentymättömän kirjoittelu seuraaminen vie niin paljon enemmän aikaa kuin esimerkiksi kirjan lukeminen.

Joka tapauksessa monet kansanterveysjärjestöt, jotka ovat siis samalla julkisen sektorin tilaamien palvelujen tuottajia, ja niiden joukossa päihdealan järjestöt, ovat panostaneet viime vuosina verkkopalvelujen kehittämiseen. Osaksi näin on tehty imagosyistä, mutta suureksi osaksi verkkopalvelujen kehittämistä ajaa eteenpäin kiinnostus siihen, missä määrin nämä palvelut voivat toimia perinteisten palvelujen rinnalla tai jopa niiden korvaajina. Taustalta löytyy luonnollisesti suomalaisen tietoyhteiskunnan kehittämisen visioita (ks. esim. www.tietoyhteis-kunta.fi).

Päihdealan erityisjulkisuuksissa verkkopalvelut vielä hakevat paikkaansa. Näin niiden sisältö on siinä mielessä avointa, että vakiintuneita toimintamuotoja ei vielä ole. Tavallaan osa tilasta on vielä tyhjänä määrittelyjen kamppailuille, kuten vielä aika monen muunkin verkkopalvelun kohdalla. Johanna Korhonen kuvaa verkkojulkaisemisen muodonmuutosta näin: ”Suomessa kukoisti viime vuosien parhaimpina aikoina varmaan kymmenkunta portaalia.” Korhosen mukaan menossa on pudotuspeli, jossa saneerataan, keikahdetaan, vetäydytään tai muutetaan toimintaa kokonaan. (Korhonen 2002, 108.) Näyttää siltä, että nyt vahvojen perinteisten medioiden kylkeen syntyy omia verkkopalveluja ikään kuin luotettavan mediabrandin alle tai osaksi. Valtio ja kunnat, myös seutukunnat rakentavat omia verkkopalvelujaan, samoin kaikkien asteiden

oppilaitokset. Kuten sanottu, myös päihdealan järjestöt, A-klinikkasäätiö yhtenä edelläkävijänä, pystyttävät verkkoon omia palvelujaan.

Osajulkisuuksien suhdetta voi tarkastella myös vanhan ja uuden median suhteina. Heinonen huomauttaa, että journalismi tuli verkkoon myöhemmin kuin moninaiset muut viestinnän muodot. Journalismille instituutiona ovat ominaista vakiintuneet organisaatiot, erityinen ammattikunta ja vakiintuneet tavat. Verkkoviestinnän genret ovat perinteisen journalismin haastajia ja erikseen Heinonen mainitsee ”kaikenlaiset keskusteluryhmät ja postituslistat ja niiden monelta monelle viestinnän muodot”. Heinonen tähdentää arviossaan ”verkkoviestinnän tapakulttuurien moninaisuutta” ja ennakoi, ”että verkon julkinen tila jakautuu yhä enemmän aidatuiksi yksityistonteiksi, joiden sisällä tontin omistajat määrittelevät omia julkisuuden ja viestinnän periaatteitaan”. (Heinonen 2002, 101 – 103.)

Hierarkkisesti järjestäytyneelle journalismille verkko näyttäytyy aluksi haastajana. Yksi tapa, jolla vanha media ottaa verkkoa haltuunsa, on versiointi: perustoimittajasta puristetaan tavaraa myös verkkoon. Toisaalta verkkoon jää omia, rakentamattomia ”tonttejaan”, joilla ns. vapaa julkaiseminen operoi. Hanna Nikkanen on mielestäni oikeilla jäljillä kirjoittaessaan näin:

Vallan uudelleenjako myös niille ryhmille ja yksilöille, joilla ei ole tähän asti ollut pääsyä vakavasti otettavina keskustelijoina millekään olennaiselle foorumille, vaatii uusia foorumeita. Kaikkien keskusteluun osallistuvien ryhmien on otettava haltuun sellaisia tiloja, jotka ovat riippumattomia vakiintuneista medioista./Verkossa toimiva viestintä voi perinteisiä medioita paremmin hyödyntää rooliaan sekä keskustelun että järjestäytymisen foorumina että lähteenä muille toimittajille.

(Nikkanen 2002, 84)

Nikkasen kuvaama prosessi voisi olla tiivistelmä suomalaisesta huume keskustelusta. Kun A-klinikkasäätiö avasi verkkopalvelussaan keskustelupalstan vuoden 1998 lopulla, sen aktiivisimmaksi kirjoittajajoukoksi nousi aika pian kannabiksen käytön puolustajia ja myöhemmin myös ekstaasin viihdekäyttäjiä (ks. Roine 2003). Samat aktivistit olivat aiemminkin kuvailleet kokemuksiaan Internetin keskustelualueilla, nyt heidän käyttöönsä tuli vain ikään kuin keskeisemmällä paikalla verkossa sijaitseva foorumi. Keskustelualan kehys, joka sisälsi tutkimukseen perustuvaa tietoa päihdeistä, oli ilmeisesti keskustelijoiden mielestä heidän tarkoituksiinsa sopiva; olivathan myös he omasta mielestään oikean tiedon jakajia. Niitä näkökulmia, joita nuo kirjoittajat toivat esiin, ei silloin mikään suuri media Suomessa suostunut julkaisemaan, hyvin harvinaista se on vielä nykyäänkin. Huumeaiheiset(kin) verkkokeskustelut ovat olleet monesti valtamedian tiedon lähteenä, näkyypä verkon palstoilla aika ajoin toimittajien tieto- ja haastattelupyynnöitä.

Miten sitten on selitettävissä, että alkoholismikeskustelu, tässä tutkittu verkon osajulkisuus, päättyi niinkin tiukasti AA:n kannattajien käsiin kuin luvussa viisi on kuvattu. Ensimmäinen aktiivikirjoittajien valikoitumista edistävä seikka

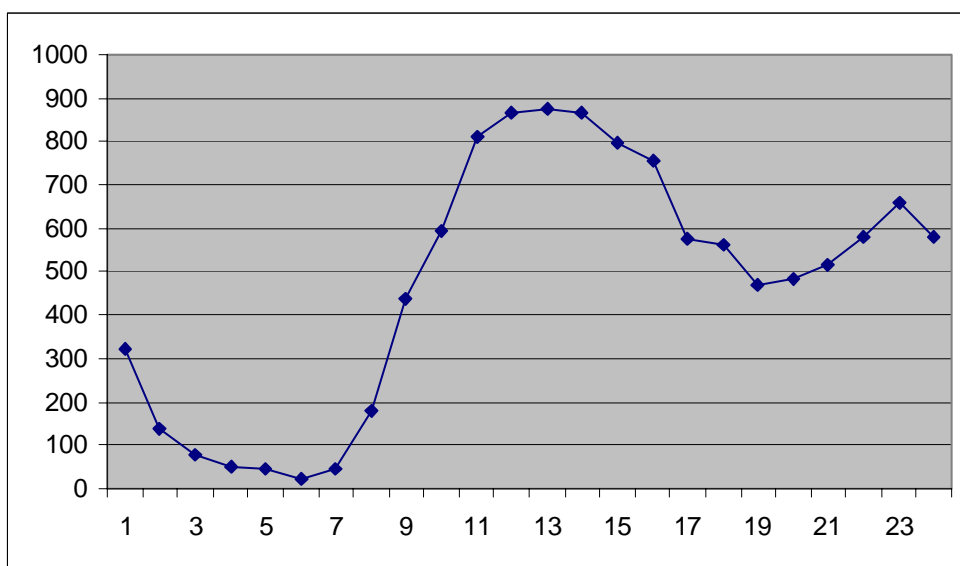
lienee kirjoittajien *järjestäytyneisyys* AA tarjoaa valmiin yhdyssiteen osalle juomisensa lopettaneista ja kirjoittelussa aika nopeasti nousi esiin viitteitä siitä, että osa aktiivikirjoittajista tuntee toisensa juuri tuon organisaation puitteissa. Niillekin, jotka solmivat kontaktin toisiinsa vasta verkkokirjoittelussa, AA:n tapaamiset tarjosivat valmiin väylän solmia tuttavuus myös verkon ulkopuolella. Tiivisteltään ja kattavuudeltaan vastaavaa organisaatiota ei ole juomistaan vain vähentämään pyrkivien käytettävissä, ja vaikea sellaisen perustamista olisi kuvitellakaan.

Lisäksi AA:n yksi keskeinen uskomus, 12. askel, lähtee siitä, että toipumisohjelmaan kuuluu *viestin vieminen* vielä kärsiville alkoholisteille, siis eräänlainen lähetystyön käsky (www.suomenaa.fi). Juomisen vähentämistä voi ajatella lopettamiseen verrattuna huomattavasti hajanaisempaan toimintamallina, jossa yksilöllinen vaihtelu tuottaa kokonaisen kirjon ratkaisuja. Ei ole tiivistettävissä yhteistä henkisen kasvun ohjelmaa AA:n periaatteiden tapaan, vaan kyseeseen tulee sellaisten, useimmiten hyvin yksinkertaisten ja arkisten toimien valikoima, jotka vaihtelevat siinä määrin yksilöllisesti, että niistä on vaikea koota samantyyppistä ydinviestiä.

Molempien edellä esitettyjen valikoitumisen periaatteiden taustalta voisi hahmottaa tekijän, jota voisi kutsua juomisen keskeisyydeksi toimintojen hierarkiassa (Koski-Jännes ym. 1998; Koski-Jännes & Hänninen 1998). Kun AA:n mukaan juominen loppuu vasta, kun ”pohja on saavutettu”, eli vasta silloin kun juominen on noussut elämässä kaikkein tärkeimmäksi toiminnaksi, vähentämisen tavoite voi nousta ja nousee usein esiin sellaisessa vaiheessa, kun juominen vasta haittaa muita, ainakin ajoittain tärkeämpiä tekemisiä ja mielenkiinnon aiheita (Toiviainen 1997; Weckroth 1991). Kaikenkattavan ongelmallisuuden ja suurien menetysten asemesta käsillä onkin tilanne, jota leimaa enemmänkin toisaalta ja toisaalta -ajattelu. Kokonaisen elämänmuutoksen asemesta ollaankin etsimässä pieniä parannuksia vapaa-ajan viettämisen tapoihin. Nämä *ongelman mittasuhteet* voisivat olla yksi tekijä, joka vaikuttaa verkkoon kirjoittamisen intoon. Suuri elämänmuutos, ja varsinkin siinä onnistuminen, innostanee kertomaan siitä muillekin, kun taas pieni tapojen muutos ei välttämättä ylitä kirjoittamisen kynnyksiä, varsinkin jos se on onnistuneesti takanapäin. Onko sittenkin niin, että raitistumisesta voi tehdä sankaritarinan vasta, kun juoppous on ensin ylittänyt jonkinlaisen traagisuuden raja?

7.4 Verkkopalvelut osana yleistä palvelujärjestelmää

Tarkastelen aluksi sitä, mihin aikaan tutkimaani verkkofoorumien viestejä kirjoitetaan. Onko alkoholismista keskusteleminen yökyöpelien puuhaa? Laskin koko kolmen vuoden aineistosta viestien julkaisemisajankohdat, jotka julkaisuohjelma liittää viestiin. Korkeampi kantalujohtuu siitä, että ohjelma kirjaa kellonajan myös viestien editoinnin yhteyteen.

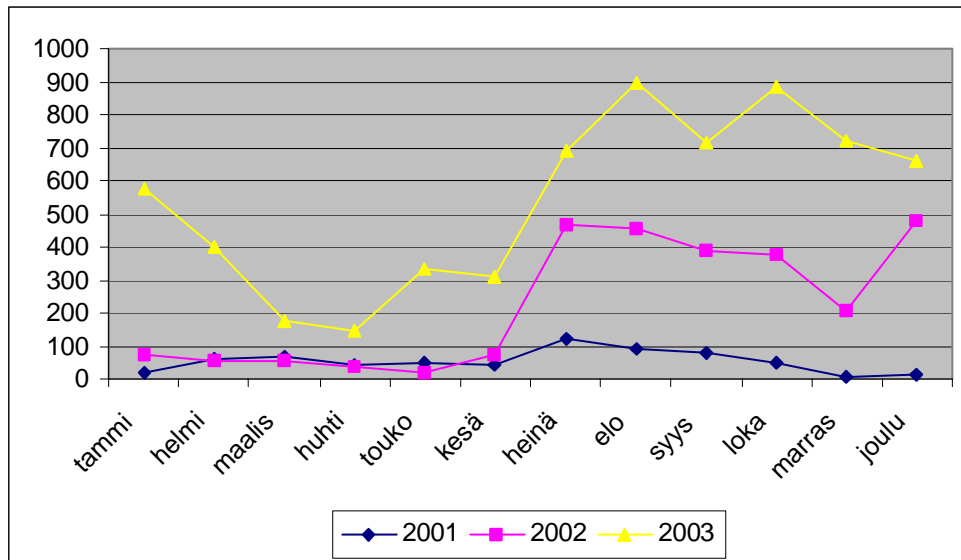

Kuvio 10. Viestien julkaisuajankohdat vuorokauden mittaan kpl/h ($n=11327$)

Näyttää siis siltä, että alkoholismistakin kirjoitellaan eniten päiväsaikaan. Yli puolet, 53 prosenttia viesteistä ajoittuu klo 8:n ja 17:n välille. Aktiivisuus kyllä jatkuu pitkän iltaa, mutta aamuyön tunnit ovat hyvin hiljaisia. Eräissä foorumin viesteissä viitataan siihen, että foorumille kirjoitetaan työpaikalta, saman huomion tekee myös Malin toisesta keskustelualueesta (2001). Kun katsoo tunneittain kirjoittelua kuvaavaa käyrää, panee helposti merkille eräänlaisen lounastuntiefektin, onhan kirjoittelu vilkkaimmillaan juuri puolenpäivän tietämissä.

Entä sitten viikonpäivien vaikutus? Laskin vuoden 2003 ajalta tavallisten viikonloppujen ja juhlapyhien osuudet. Koko vuoden keskiarvo kertoo, että 69 prosenttia viesteistä on kirjoitettu arkipäivänä. Niin sanottu arkipäiväisyyden aste vaihtelee huhtikuun 52 prosentista marraskuun 79 prosenttiin, ja huhtikuun alhaista lukua selittänee osaksi pääsiäinen.

Miten sitten kirjoittelu vaihtelee eri vuodenaikoina? Seuraavassa kuviossa julkaistut viestit kuukausittain.

Kuvio 11. *Julkaistut viestit kuukausittain kpl*

Kuvio havainnollistaa, kuinka verkkokirjoittelu Me Vähentäjät –foorumilla on ollut ensimmäisten kolmen vuoden aikana syksyisin vilkkaampaa kuin keväisin. Ensimmäisen vuoden osalta tulos on tavallaan itsestään selvä: foorumi aloitti tammikuussa 2001. Toisen vuoden aikana nousun alku ajoittuu kesään, kun palstalle saapuu muutama erittäin tuottelias nimimerkki. Kolmas vuosi alkaa siten tuntuvasti vilkkaampana kuin edellinen, mutta kirjoittelun vilkkaus hiljenee kevään edetessä, ja aloittaa taas nousunsa loppukesällä. Samantapainen kysynnän keskittyminen erityisesti alkusyksyyn pantiin merkille Helsingin päihdeasiainoimistossa 1990-luvulla, kun järjestettiin juomisen itsehallintaryhmiä.

Kun liitämme yhteen edellä esitetyt kaksi kuvailevaa tilastotietoa kirjoittelun ajankohdista, päivittäisen ja viikonpäivän mukaisen, voimme todeta, että pääasiassa alkoholismikeskustelua Me Vähentäjät -foorumilla harjoitetaan päiväsaikaan ja arkisin. Tyypittely herättää ensinnäkin kysymyksen, missä määrin kirjoittelu on myös työn vastapaino, irtiotto työnteosta tietokoneen ääressä; muutamissa viesteissä vahvistetaan, että nimimerkki kirjoittaa työpaikaltaan.

Toiseksi kannattaa pohtia, mitä kirjoittelun ajankohta tarkoittaa verkkopalvelujen käytön kannalta yleisemminkin. Tietoverkkojen tuomaa tehonlisäystä palvelutuotantoon on kuvailtu iskulauseella 24/7, eli verkkopohjaiset palvelut olisivat käytössä 24 tuntia vuorokaudessa ja seitsemän päivää viikossa. Kolmen vuoden kokemus tästä verkkokeskustelusta näyttäisi väittävän, että verkkokeskusteluja ei paljonkaan käydä epätavanomaisina aikoina. Ainakin tämän verkkopalvelun käyttö näyttäisi osuvan paljolti arkipäiviin ja ympärivuorokautisen tarpeen sijaan enin kysyntä osuu työaikaan, tosin myös ilta on vielä vilkkaan käytön aikaa.

James E. Katz ja Ronald E. Rice (2001, 417) vertaavat verkkoviestintään suunnattuja odotuksia siitä saatuihin kokemuksiin. Kirjoittajat suhtautuvat hyvin epäilevästi väitteisiin, joiden mukaan Internet alentaisi terveydenhuollon kustannuksia ja vähentäisi työvoiman tarvetta. Heidän mielestään verkkoviestintä ilmeisesti parantaa terveydenhuollon toimintaa monissa suhteissa, mutta nämä parannukset päinvastoin lisäävät tietojärjestelmien kustannuksia ja työvoiman tarvetta.

Säästöjen mahdollisuuksia löytyy heidän mielestään business to business – sektorilta, eli organisaatioiden välisestä yhteydenpidosta, ja he korostavat että nämä prosessit ovat hyvin toisenlaisia kuin ne, joissa osapuolina ovat toisaalta terveydenhoidon organisaatiot ja toisaalta kuluttajat, asiakkaat tai potilaat. Katz ja Rice epäilevät myös verkkoviestintän tehokutta lääkäri potilas -suhteessa. Tätä kantaansa he perustelevat terveydenhuollon johdon näkemyksillä. Lisäksi he kysyvät aiemman teknisen kehityksen valossa, mikseivät sellaiset aiemmat kommunikaatiovälineet kuten kirje, puhelin tai faksi yleistyneet lääkäri potilas-suhteessa. Tällä perusteella he epäilevät sähköpostinkin mahdollisuuksia. Lisäksi he huomauttavat eettisten kysymysten olevan ratkaisematta monilla Internetin terveysaiheisilla sivustoilla. Katz ja Rice näkevät Internetin erityisen merkityksen sosiaalista ja emotionaalista tukea antavien ryhmien kasvualustana. He kuitenkin rajaavat tämän tärkeäksi tunnustamansa alueen terveydenhuollon ulkopuolelle, mitä se lääketieteen kannalta onkin. Lisäksi he painottavat, että kukaan ei ole vastuussa virtuaalisissa tukiryhmissä annettujen neuvojen ja tiedon laadusta. (Katz & Rice 2001, 418-425.)

Burrows ja muut (2000) puntaroivat verkossa ilmenevän sosiaalisen tuen vaikutuksia sosiaalipalvelujärjestelmään. Tähdennän, että heidän analyysinsä soveltuu paremmin Suomen oloihin kuin moni pohjoisamerikkalainen pohdiskelu, koska Suomen ja Englannin sosiaali- ja terveystalouselujärjestelmistä löytyy paljon enemmän yhtäläisyyksiä kuin Suomen ja USA:n vastaavista järjestelmistä. Burrows ym. (2000, 114-118) tiivistävät johtopäätöksensä kuuteen kohtaan: 1) oma-apuryhmien yleistyminen alkoi jo ennen Internetin yleistymistä; 2) Internetissä henkilökohtaiset kokemukset ja maallikkojen näkemykset saavat etusijan asiantuntijankokemuksiin verrattuna; 3) tämä tuottaa uusia haasteita asiantuntijoiden ja maallikoiden vuorovaikutukselle; 4) Internetissä annettujen neuvojen ja tuen laadulla ei ole mitään takeita; 5) vuorovaikutus verkkofoorumeilla voi olla sekä rohkaisevaa että lannistavaa (empowering and dis-empowering); 6) Internetiin liittyy aina saavuttamisen vaikeuksia ja sosiaalista syrjäyttämistä (digital divide).

Vaikka tuoreiden tietojen mukaan Internet tavoittaa noin puoli Suomen kansaa, miltei yhtä suuri osa on siis edelleen verkon saavuttamattomissa. Verkkotiedon laadunvalvontaa ei ole, ja niinpä lähdekritiikki jää lukijan vastuulle. Luvun viisi analyysi siitä, kuinka suuri osa vuorovaikutuksesta Me Vähentäjät –foorumilla on vihamielistä, nostaa esiin saman seikan, johon moni kirjoittaja viittaa viesteissäänkin: jatkuva riita masentaa ja on omiaan karkottamaan foorumilta sinne kiinnostuneena tulleita. Vaikka oman näkemyksen sumeilematon julistus saattaa auttaa kirjoittajaansa jonkin aikaa,

senkin hyöty voi jäädä väliaikaiseksi. Lisäksi julistus voi lannistaa muita. Verkkokeskustelu voi myös muuttua itsetarkoitukselliseksi, keskusteluksi keskustelun vuoksi. Kuten luvussa kuusi totesin, kokemuksellisuuden korostaminen sisältää ansan, joka voi ehkäistä tasa-arvoista vuorovaikutusta. Näin syntyvä hierarkia ei välttämättä pysty aidosti haastamaan tutkimukseen perustuvaa asiantuntijatietao tai noudattamaan ammattiauttamisen etiikkaa. Oma analyysini näyttäisi siis pääosin vahvistavan Burrowsin ym. arviot.

7.5 Toimintasuosituksia

Kysymykseni siitä, onko verkkokirjoittelusta ehkäiseväksi päihdetyöksi, osoittautuu siis hankalaksi vastata ensinnä sen takia, että ehkäisevää päihdetyötä on niin monenlaista. Toiseksi olen tarkastellut vain yhtä tapausta verkkokirjoittelusta: puuskittain ja osin ristiriitaisestikin moderoitua foorumia, jonka sisältöön vahvasti vaikuttanee sekin, millaisen verkkosivuston osana se toimii. Näistä varauksista huolimatta pystyn kuitenkin ehdottamaan sellaisia johtopäätöksiä, joiden kestävyyttä ehkä kannattaisi kokeilla käytännössä. Tarjoan ne tässä vapaasti halukkaiden sovellettavaksi.

1. Jos verkkokeskustelun kehys lyö niin vahvasti leimansa keskustelun sisältöön kuin tässä oletan, kannattaisi kokeilla, voisiko toisenlaisen kehysten sisään kuuluvalla foorumilla syntyä enemmän pohdiskelevaa keskustelua. Toisaalta tätä olettamusta vastaan puhuu se kokemus, joka saatiin, kun huumekeskustelulle avattiin Terveiden edistämisen keskuksen ylläpitämät sivut, www.puolitotuus.com. Huomattava osa kirjoittajista oli nimimerkeiltään samoja kuin Päihdelinkin Saunassa (Piispa 2002a; 2002b). Toisaalta taas alkoholin asema valtapäihteinä poikkeaa kovasti laittomien huumeiden asemasta, ja ehkä näin useammanlaiselle kirjoittelulle olisi löydettävissä tilaa. Tähän suuntaan näyttäisivät viittaavan alustavat havainnot keskusteluista ongelmallisesta alkoholinkäytöstä yksityisen terveystalvelun kehyksessä (www.verkkoklinikka.fi) sekä iltapäivälehdien kehyksessä (www.iltasanomat.fi). Suosittelen siis useammanlaisen kehysten kokeilemistä, jos halutaan kehittää pohdiskelevaa verkkokirjoittelua alkoholipulmista. Kenties A-klinikkasäätiön kannattaisi peräti ”myydä” Me Vähentäjät –foorumi jonkin suuremman ja kehuksestaan neutraalimman verkkopalvelun osaksi?
2. Olin mukana hankkeessa, jossa kokeiltiin ensimmäistä ohjattua verkkokoryhmää alkoholinkäytön hallinnan edistämiseksi. Nimi lainattiin Suomen Elämäntapaliitolta, eli ryhmä oli nimeltään ”Hauskasti ja Hallitusti!” Olen raportoinut hanketta

yksityiskohtaisemmin toisaalla (Ollikainen 2003). Vaikka kokeilu jäikin vaatimattomaksi, se vahvisti kuitenkin, että ensinnäkin valmiutta ohjattuun ryhmään osallistumiseen on olemassa. Toiseksi kokeilu vahvisti, että kaikille avoin verkkokeskustelun alue on jaettavissa ja että se kannattaa jakaa ainakin ajoittain sellaisiin osiin, joihin on vain rajoitettu pääsy. Ammattilaisten ohjaamien verkkokeskustelujen on väitetty jopa yhdistävän ”kahden maailman parhaat puolet” (Hsiung 2000), kun niissä on tarjolla sekä avoimen verkon anonymitteetti että ammattiauttamisen etiikka ja valvonta. Suosittelen siis kokeiluja, joissa avoimeen keskustelualueeseen yhdistetään eri tavoin ohjattuja ja sisäänpääsytään rajoitettuja foorumeita.

3. Avoimen foorumin moderoinnin ja interventioiden suunnittelun apuvälineeksi ehdotan käyttämäni viestien luokittelua. Luvuissa neljä ja viisi tarkemmin kuvaamani, Burnettin ja Buerklen (2004) laatiman luokituksen perusteella kehittämäni malli saattaisi toimia työvälineenä, jonka avulla voisi systemaattisesti seurata esimerkiksi eri nimimerkkien kirjoittelua ja foorumin ilmapiirin muutoksia. Luokitusrunkoni toimivuuden käytännön työssä voi ratkaista vain kokeilemalla.
4. Verkkojulkaisijan on kannettava vastuunsa keskustelufoorumien moderoinnista. Tämä merkitsee riittävien henkilö- ja muiden resurssien osoittamista keskustelujen valvontaan ja ohjaamiseen. Valvomattomat keskustelut eivät vastaa auttamisen eettisiä perusteita, ja tuskinpa ne julkaisijan julkiselle kuvallekaan ovat hyväksi. Esimerkiksi Suomen mielenterveysseuran piirissä Internet-auttamisen etiikkaa on selvitelty Katriina Aaltonen (2003). Tuoreen sananvapauslain mukaan viestien jälkikäteinen editoiminen ei muuta keskustelualuetta verkkojulkaisun osaksi. Näin verkkokeskustelu pysyy perinteisen päätoimittajavastuun ulkopuolella. Lain voi kuitenkin katsoa edellyttävän keskustelun valvomista.

8. Tulokset ja pohdinta

8.1 Vastauksia tutkimuskysymyksiin

Tutkielmani aineisto on peräisin A-klinikkasäätiön julkaiseman verkkosivuston, Päihdelinkin, yhdeltä keskustelualueelta nimeltään Me Vähentäjät, joka avattiin tammikuussa 2001. Kolmen vuoden aikana alueella julkaistiin 10 500 viestiä hieman yli 800 viestiketjussa. Koska tavoitteenani oli luoda kokonaiskuva foorumin synnystä ja kehityksen käännteistä, käytin laskelmissani sekä koko kolmen vuoden otosta että lyhyempien jaksojen ajallisia otoksia: ensimmäisten 11 kuukauden ja kahden vuoden kaikkia, sekä marraskuulta 2003 valittuja viestiketjuja. Lisäksi muodostin erillisiä aineistoja, kuten tiedostokooltaan viisi suurinta viestiketjua, joissa oli 480 viestiä. Yksi osa-aineisto olivat vielä ne 156 viestiketjua, joissa keskusteltiin vertaistuesta. Perustelin viestiketjujen käyttämisen otoksen valitsemisen perusteena sillä, että vain näin voidaan luokitella kokonaisia viestejä, kun ne ovat alkuperäisessä julkaisuhyteydessään.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni kysyi, millaisia eettisiä pulmia liittyy verkkokeskustelun käyttämiseen tutkimusaineistona. Tein selkoa viestinnän yleisestä etiikasta sekä Internet-tutkijoiden piirissä käydystä keskustelusta. Johtopäätökseni oli, että verkkokeskustelut ovat muodoiltaan ja sisällöltään niin moninaisia, että niihin ei voi soveltaa yhden koon etiikkaa, vaan tutkijan on tapauskohtaisesti harkittava, miten ratkaisunsa perustelee ja millaisiin tieteenalojen erilaisiin käytäntöihin tukeutuu. Verkon avoimissa keskustelutiloissa julkaistut viestit ovat joka tapauksessa julkisia ja julkisuuteen tarkoitettuja, vaikka ne sisältäisivät kuinka henkilökohtaista tekstiä tahansa. Sekä julkisuutta että henkilöllisyyttä on tarpeen tarkastella jatkumoina. Päädyin käyttämään suoria lainoja kirjoittajien viesteistä, ja mainitsin myös kaikkein aktiivisimmat nimimerkit, koska heidän viestinsä oli julkisuuteen tarkoitettu ja niiden kirjoittajat olivat satoja viestejä kirjoittaessaan punninneet, mitä julkisuuteen päästivät.

Toinen tutkimuskysymykseni kysyi tutkielman metodologiaa. Päädyin käyttämään sisällönanalyysiä sen takia, että viesteissään kirjoittajat rakentavat vuorovaikutusta, jonka käännteet tallentuvat. Aiempaan tutkimuskirjallisuuteen tukeutuen listasin näkökulmia, joiden avulla voi tehdä laadullista sisällönanalyysiä verkkokirjoittelusta. Päädyin kuitenkin käyttämään vuorovaikutuksen tarkastelussa pääosin määrällistä sisällönanalyysiä. Analysoin

verkkokirjoittelua Herringin (2004) tapaan kolmessa tasossa: osallistumisen, käyttäytymisen ja vuorovaikutuksen tasoissa. Osallistuminen ja erityisesti osallistumisen keskittyminen tuli esiin kuvailevien tilastojen avulla. Käyttäytymisen ja vuorovaikutuksen kuvaamiseen käytin Burnettin ja Buerklen (2004) kehittelemää heuristista työkalua. Sen mukaan viestit ovat joko vihamielistä tai yhteistoiminnallista vuorovaikutusta, ja lisäksi yhteistoiminnalliset viestit jakautuvat vielä kahteen pääluokkaan: ei-tiedollisiin (sosiaalisiin) ja tietoa välittäviin. Määrällisten tulosten lisäksi esitin laadullisia havaintoja ja kommentteja. Laadullista sisällönanalyysiä käytin kartoittaessani, mitä foorumilla kirjoitettiin vertaistuesta.

Kolmas tutkimuskysymykseni kysyi, miten verkkokirjoittelu ilmenee ja kehittyy vuorovaikutuksena. Kirjoittelu myös tutkimallani foorumilla on varsin keskittynyttä. Kuudesta kymmeneen nimimerkin joukko kirjoittaa joka toisen foorumilla julkaistun viestin. Rakenteellisesti tilanne säilyi samana koko tutkitun kolmen vuoden ajan, mutta aktiivisimmat nimimerkit vaihtuivat kahteen kertaan. Kirjoittelun määrällistä keskittymistä kuvaava tilastointi ei vielä välttämättä sellaisenaan kerro vallan keskittymisestä. Eniten kirjoittavat pystyvät kuitenkin hyvin pitkälle määrittelemään sen, millaisessa tulkintakehyksessä tai -kehikossa foorumilla keskustelua käydään. Paljon kirjoittavien yhtenä tavoitteena näyttääkin olevan samanmielisten osaryhmien, hegemonisten liittoutumien, synnyttäminen ja ylläpitäminen.

Luokituksen kohteena olleissa, tiedostokooltaan viidessä suurimmassa viestiketjussa velloivat sekä järki että tunteet. Viiden viestiketjun luokituksen tulokset kertovat, että vuorovaikutukseltaan ketjut poikkeavat toisistaan aika lailla. Ketjussa ”Kaverin kierre” vihamielisten viestien osuus on puolet, 51 prosenttia. Kahdessa ketjussa, ”Jotain yhteistä...” ja ”Perusteellinen analyysi siitä mitä jo sanoin” vihamielisiä viestejä on 34 ja 37 prosenttia, ja ketjun ”Kannabistako alkoholiongelmaan” vihamielisyysaste on 43 prosenttia. Ketju nimeltä ”Mahdollisuuksia rajattomastiko?” puolestaan sisältää kaikkein vähiten vihamielistä vuorovaikutusta, vain neljä prosenttia viesteistä. Vihamielisten viestien osuuden keskiarvo on 34 prosenttia.

Yhteistoiminnallis-tiedollisen vuorovaikutuksen osuus ketjuissa vaihtelee 34 prosentista 55 prosenttiin. Keskiarvona ilmaisten tietoon perustuvaa vuorovaikutusta on tutkituissa ketjuissa 47 prosenttia. Kiivaimmankin väittelyn lomassa liikkuu siis myös neutraalia tietoa.

Sosiaalisuutta edistävää vuorovaikutusta edustaa ketjujen viesteistä keskimäärin 17 prosenttia. Sosiaalisuuden osuus vaihtelee miltei yhtä paljon kuin vihamielisyydenkin. Ketjussa nimeltä ”Kannabistako alkoholiongelmaan” sosiaalisuutta edistäviä viestejä on vain kaksi prosenttia, kun taas ketju ”Mahdollisuuksia rajattomastiko?” sisältää niitä peräti 39 prosenttia.

Vuorovaikutuksen laatua kuvaavan luokituksen tulokset tekevät mahdolliseksi myös erilaisten foorumien vertaamisen toisiinsa. Eräiden tutkimusten mukaan näyttää siltä, että fyysisistä sairauksista keskustelevien foorumien viesteissä ei juurikaan esiinny vihamieleistä vuorovaikutusta, kun taas

mielenterveyden ongelmista keskustelevilla foorumeilla vihamielinen vuorovaikutus on samaa kolmanneksen luokkaa kuin tutkimallani foorumilla.

Tekemäni kokonaisten viestien luokittukseen täytyy suhtautua varauksin. Yhden viestiketjun viestien uudenluokittaminen tuotti suhteellisen alhaisen korrelaation .64.

Kun yhdistin foorumin lukemista ja sille kirjoittamista kuvaavia tilastotietoja, päädyin kuvaamaan foorumin sosiaalista rakennetta muutaman aktivistin ydinryhmänä, heitä seurailevien tai heidän katsomuksiaan kiistävien muiden kirjoittajien ryhmänä, ja kolmanneksi ryhmäksi jäivät ne, jotka vain lukevat viestejä, mutta eivät niitä kirjoita. Usein on vieläpä niin, että foorumilla on yksi keskeinen hahmo, joka kirjoittaa 8-10 prosenttia kaikista viesteistä. Näin syntyvää sosiaalista rakennetta voisi kuvata Virtasen (2001) metaforaa muunnellen gurujen, opetuslasten ja aiheesta kiinnostuneen yleisön muodostelmaksi. Koska tutkimallani foorumilla kiistely AA:sta jatkui koko kolmen vuoden ajan, foorumin rakennetta voi kuvata myös leiriytyneenä (Pietilä 2001).

Neljäs tutkimuskysymykseni selvitti yhtä teemaa: miten kirjoittajat arvioivat foorumia vertaistukena. Otin osa-aineistoon mukaan vain ne viestiketjut, joissa käytettiin termiä vertaistuki, mikä karsi joukosta pois sellaisen keskustelun, jossa oli käytetty muita sanoja kuvaamaan sitä sosiaalista tukea, jota verkkokeskustelusta oli saatu. Ensimmäinen vertaistuesta keskustelun konteksti onkin kysymys, kenelle foorumi oikeastaan kuuluu, onko se tarkoitettu alkoholisteille vai muuten juomisestaan huolestuneille; keskustelu vertaistuesta on siis vallankäytön väline. Toinen vertaistuesta keskustelun konteksti löytyy foorumin kolmannen toimintavuoden aikana. Tätä kontekstia voisi nimittää kuluttajan näkökulmaksi: muutama kirjoittaja etsii, ja paikoin myös vaatii foorumilta tukea itselleen. Kolmas konteksti nousee ensi kerran esiin julkaisijan syksyllä 2002 tekemän intervention yhteydessä, mutta jää senkin jälkeen pysyvämpään käyttöön: termin ironinen käyttö. Ironia ja ivailu toimivat ensin vastarinnan välineenä, kun osa aktivisteista ei hyväksy julkaisijan foorumille tekemää interventiota. Ironia toimii myös aktivistien ydinryhmän sisäisen yhteenkuuluvuuden lujittajana. Sanan vertaistuki humoristinen käyttö jatkuu vielä kolmannenkin vuoden aikana, ja tämän voi tulkita merkitsevän, että vertaistuki on sellainen yhteinen arvo, johon verrataan yksittäisiä viestejä tai yksittäisen kirjoittajan panosta. Ironian avulla muistutetaan kirjoittajille, mikä on tämän yhteisen päämäärän, vertaistuen, mukaista verkkokirjoittelua.

Eräiden aktiivisimpien nimimerkkien pohdiskelut nostavat hienosti esille, kuinka vaikeaa on yrittää toimia verkossa sellaisten toimintamallien ja käytäntöjen mukaisesti, jotka on rakennettu kasvokkaisen vuorovaikutuksen varaan. Erityisesti AA:n kokousten puhekäytäntöjen normeista poiketaan toistuvasti verkkokeskusteluissa. Toinen, vielä yleisemmällä tasolla ilmaistu syy kuin puhe- tai keskustelukäytännöt, on verkkokeskustelussa rakentuva erilainen sosiaalinen side kuin se, joka syntyy esimerkiksi vahvasti perinteen ohjaamassa AA-ryhmässä. Tämän verkkososiaalisuuden piirteiksi luonnostelin alustavasti: vähemmän vastuuta omista sanomisista; oikeus osallistua tai olla osallistumatta;

väliaikaisuus; klikkiytymisen suosiminen; anarkistinen leikkisyys; voimakkaasti korostunut yksilöllisyys.

Viides tutkimuskysymyksenä oli luonteeltaan käytännöllinen ja kysyi, millaisen toimintaympäristön tutkittu verkkokirjoittelu tarjoaa ehkäisevälle päihdetyölle. Ehkäisevän päihdetyön käsite viittaa hyvin monimuotoisiin ja sisällöltään erilaisiin toimiin. Tarkastelin ehkäisevää päihdetyötä sellaisen jäsenyyden mukaan, jossa ehkäisevän päihdetyön ajatellaan olevan yksilötasolla elämänhallinnan vahvistamista, yhteisötasolla hyvinvoinnin lisäämistä ja yhteiskunnan tasolla yleisiin arvoihin vaikuttamista. Pohdintojeni painopiste oli riskijuojien vaikuttamisessa, ja erotin toisistaan kaksi laajaa suuntautumsvaihtoehtoa: riippuvuuden torjumisen ja omatoimisen muutoksen edistämisen. Julkisen vallan toimeenpaneman ehkäisevän päihdetyön arvioidaan noudattavan tällä hetkellä kantaa ottamattomuuden etiikkaa (Sulkunen ym. 2003). Koska A-klinikkasäätiö on monin sitein kietoutunut osaksi julkista sektoria, se näyttäisi toimivan verkkojulkaisuissaan mainitun etiikan mukaisesti.

Kun tutkitun verkkofoorumien keskusteluun näyttäisi vaikuttavan vahvasti se kehys, jonka julkaisija ja sen ylläpitämä, foorumia ympäröivä verkkosivusto muodostavat, päädyin suosittamaan ensinnäkin sen kokeilemistä, millaista keskustelua alkoholipulmista syntyisi toisenlaisissa kehyksissä. Toiseksi olisi tarpeen jatkaa sellaisten, sisäänpääsytään rajoitettujen foorumien kehittämistä, jossa päihdealan ammattilaiset osallistuvat keskusteluun. Kolmanneksi tarjosin käyttämäni viestien luokittelun mallia verkkofoorumien moderoinnin ja myös niille tehtävien interventioiden suunnittelun ja toimeenpanon välineeksi. Neljänneksi korostin, että verkkofoorumien julkaisijoiden on tarpeen panostaa riittävästi henkilöresursseja avoimien foorumien valvontaan.

8.2 Tulosten pohdintaa

Tutkielman kokoavana tutkimuskysymyksenä tai -teemana kulkee sen selvittäminen, miten verkkokeskustelu kehkeytyy tässä erityistapauksessa, kun julkaisija perustaa verkkofoorumien niin, että aiemman yhden keskustelun alueen rinnalle avataan uudelle aihepiirille toinen foorumi. Tavoitteenani oli luonnostella yleiskuva siitä, miten uusi keskustelualue syntyy ja kehittyy, tässä tapauksessa kolmen vuoden kuluessa.

Piirsin suhteellisen karkealla luokituksella yleiskuvan foorumilla harjoitetusta vuorovaikutuksesta. On tavallaan naivia laskeskella sitä, minkä verran vuorovaikutuksesta on vihamielistä, minkä verran yhteistoiminnallista. Tällaista kiinnostusta selittänee tutkitun median uutuus – emmehän pohdi, millaista vuorovaikutusta esimerkiksi puhelimen avulla harjoitetaan, koska tiedämme, että sen avulla vaihdetut viestit edustavat omissa rajoissaan kaikenlaista vuorovaikutusta. Se mikä tekee verkkokeskustelusta erityistä onkin vuorovaikutuksen jälkien säilyvyys. Vaikka tilanne on nopeasti ohi, siitä jää pysyviä jälkiä niin pitkäksi aikaa kun on käytettävissä sellaisia

tietokoneohjelmia, joilla näitä jälkiä sisältäviä viestejä voidaan lukea. Tämä tallennettu vuorovaikutus saattaa avata näkyviimme vaikkapa sellaisia prosesseja, joita ilmeisesti tapahtuu hoitotyössä. Tutkimassani foorumissa kukoistaa myös sellainen rikas AA-sanasto, jota tuskin muuten pääsisi järjestön avoimissakaan kokouksissa kuulemaan: osa erikoiskielestä tuntuisi olevan peräisin kahdenkeskisistä nokkapalavereista tai liikkeen seksistisestä perinteestä, kuten esimerkiksi 13. askel.

Monet verkkokirjoittelun tutkijat ovat korostaneet viestien värikästä ja ilmaisuvoimaista kieltä. Tavallaan tulos on itsestänselvyys, koska keskeiseen asemaan foorumeilla nousevat sellaiset kirjoittajat jotka ovat nopeita, tuotteliaita ja halukkaita kirjoittamaan valitsemaansa erityisjulkisuuteen. On tarpeen muistaa se rajoitus, joka leimaa kaiken verkkokirjoittelun käyttämistä aineistoa: joukosta puuttuvat kirjoittamista harrastamattomat ihmiset.

Foorumin perustamisen taustaa esitellessäni viittasin tutkimustuloksiin, joiden mukaan riskijuojoista joka toinen olisi halukas vähentämään juomistaan ja joiden mukaan juomisen lopettamisen aikeet olisivat paljon harvinaisempia. Vaikka väestö- tai ryhmätasolla kyselytulokset ilmeisesti hyvin kuvaavat vähentämisen aikeiden yleisyyttä, monet muut tekijät vaikuttanevat siihen, että tutkitulle keskustelualueelle valikoitui kirjoittajiksi enemmän alkoholinkäytön jo lopettaneita kuin sen vähentämistä vasta harkitsevia. Jälkiviisaasti ajatellen foorumin perustamisvaiheessa tehtyä päättelyä voi pitää aivan liian suoraviivaisena: jos väestössä asia on näin, saman pitäisi heijastua foorumillekin. Suoraviivainen päättely ei tässä tapauksessa kuitenkaan muuttunut julkaisijan määrätietoiseksi toiminnaksi. Foorumin pääasiallinen sisältö muotoutui aktiivikirjoittajien panoksen mukaiseksi. Verkkokirjoittelun aktivistit määrittelivät itse keskustelun kehyksen tai kehikon. Lisäksi julkaisijan perinne, joka on korostanut sananvapautta ylimpänä arvona huumekeskustelussa, jatkui tässä tapauksessa keskustelussa, jota edellisten lukujen analyysien perusteella voi mielestäni osuvimmin nimittää keskusteluksi alkoholismista.

8.3 Jatkotutkimuksen aiheita

Kun koko kolmen vuoden aineistoa katsoo määrällisesti, yksi teema nousee ylitse muiden: kiista AA:sta. Oman tutkielmansa aihe olisikin AA:n tarkastelu kahden kysymyksen avulla: 1) mitkä ovat ne seikat, joita AA:n ulkopuoliset kirjoittajat eniten kritisivat ja haastavat; 2) mitkä ovat ne seikat, joita AA:laisiksi tunnustautuvien kirjoittajien on vaikeinta hyväksyä oman suuntauksensa periaatteissa ja perinteissä. Kiintoisan vertailukohteen ydinryhmän kirjoittelulle tarjoaa amerikkalaisen AA-verkkokeskustelun erittely. Kitchin vertailee AA:laisten verkossa käymää keskustelua liikkeen kirjallisuudessaan ilmaisemiin periaatteisiin. Hänen tulostensa mukaan verkkokirjoittelu nostaa esiin AA:n yleisten periaatteiden kyseenalaistamista, jännitteitä ja irtiottoja perinteisistä katsomuksista. Verkkokirjoittajat tinkivät

nimettömyydestä, eivätkä kunnioita periaatetta ”päivä kerrallaan”, vaan julkistavat raittiiden päiviensä luvun. Näin tasavertaisuuden tilalle alkaa syntyä hierarkiaa. Verkkokeskustelijat myös arvostelevat toistensa puheenvuoroja, kun taas perinteisessä AA-kokouksessa tällaista kommentointia ei hyväksytä. Kokouksiin osallistumisen tärkeyttä epäillään verkossa. Viestit välittävät seksistisiä asenteita. Vihdoin kiistaa käydään siitäkin, onko alkoholismi sairaus vai ei. (Kitchin 2002.)

Toinen teema, jonka jättämistä pois tästä opinnäytteestä suren kaikkein eniten, on ironisten viestien tarkempi analyysi. Määrittelemättä sen tarkemmin ironiaa tässä totean sen roolista Reunasen sanoin (2003, 396): ”Esimerkiksi ironia voi olla empaattista venkoilua, vihamielistä nolaamista tai jotain tältä väliltä.” Sekä keskustelun dynamiikan että kirjoittajien roolien tarkastelun kannalta vastarintaa rakentavien ja kehittävien viestien lähiluku odottaa vielä vuoroaan. Viittasin jaksossa 3.1 Kuka omistaa foorumin tekstin siihen, että julkaisija salli erään aktiivikirjoittajan rekisteröidä käyttönsä nimimerkin ”Me Vähentäjät”. Tämä nimimerkki mainostaa viesteissään äskettäin jo rakenteeltaan ja sisällöltään kokonaan uudistettua sivustoa nimeltä www.webalcoholic.com. Sivusto on käsittääkseni sijoitettu sellaiselle pohjoisamerikkalaiselle palvelimelle, joka suojaa ylläpitäjän tiedot. Sivujen pääasiallinen sisältö koostuu sekä päihdehuollon nykyisen valtavirran että myös osaksi suomalaisen AA:n eräiden piirteiden arvostelusta ja ironisoinnista. Palvelu mainostaa itseään muun muassa tarroilla, joista yhden löysin tammikuussa 2004 Tampereen yliopiston sisääntuloaulan miesten vessan paperitelineestä. Tarran viesti kuuluu: ”Päihdehuoltokysymyksen Lopullinen Ratkaisu? Webalcoholic.com Recovery Enterprises (itsenäinen palvelurakenne).” Onko näiden puuhakkaiden verkkoaktivistien toiminnassa kysymys Reunasen termejä lainatakseni empaattisesta venkoilusta vai vihamielisestä nolaamisesta tai jostain, joka sijoittuu niiden välille, on mielestäni tärkeä tutkimuskysymys.

Kolmas tutkimusaihe, jonka kehittely odottaa vuoroaan, on sisällönanalyysin rakentaminen vielä enemmän laadullisen tutkimuksen ja erityisesti retoriikan varaan. Tässä työssä käytetty analyysimenetelmä, jota voisi kuvailla eräänlaiseksi köyhän miehen verkostoanalyysiksi, yhdistää kirjoittelun keskittymistä kuvaavat tilastotiedot vuorovaikutuksen tunnelmiin ja nostaa esiin näin rakenteen, joka jakaa kirjoittajat sisäpiiriläisiin ja heidän haastajiinsa. Näin syntyy kyllä yleiskuva kolmen vuoden keskustelusta, mutta siinä käytettyjen keinojen hienovarainen analyysi jää vielä odottamaan vuoroaan.

Neljänneksi tätäkin verkkofoorumia voisi tutkia fakthanäkökulmasta (Alasuutari 1999). Kun verkkokirjoittelu nostaa esiin myös monenlaisia stereotyyppisiä käsityksiä, kulttuurintukija voisi löytää niistä uskomustemme syvärakenteita, Satu Apon sanoin alkoholikäsitteitä ja kulttuurisia tunteita (Apo 2001). Kannattaa muistaa, että suurten ikäluokkien suomalaisille, ja näyttää siltä, että myös jälkeemme tulleille, alkoholi symboloi korostetusti henkilökohtaista vapautta (ks. Kuusi 2003). Tarjolla olisi myös runsas aineisto, jonka avulla voisi jäsentää maallikkokäsityksiä alkoholismista (Room 2001).

8.4 Miksi Turmiolan Tommi?

Miksi päädyin käyttämään hyväkseni opinnäytteeni nimessä Turmiolan Tommia, joka edelleenkin julkisessa keskustelussa kerta toisensa jälkeen symboloi huonoa ja vastaanottajan mielestä epämiellyttävää valistusta? Suomen alkoholi- ja huumetutkijain seurakin on nimennyt vuosikirjansa Tommin kaimaksi syystä, että tämä elää kansallisessa muistissamme edelleenkin. Alun perin 1858 ilmestynyttä kuvakertomusta Turmiolan Tommista pidetään Suomen ensimmäisenä sarjakuvana. Sen sisällön voi nähdä myös modernin airueena, kuten Heikki Jokinen korostaa. Hän tuo Tommin omaan aikaamme näin:

Tommille uskalletaan nauraa, koska alkoholin tuomat ongelmat eivät näy; niistä pitää huolen ammatti-auttajien armeija. Luulemme, että olemme tulleet lajina immuuneiksi alkoholille koska alkoholin käytön sosiaalinen sietokynnys on kasvanut. Ei meille kuitenkaan tehokkaasta terveydenhuolto- ja sosiaalijärjestelmästäamme huolimatta ole kehittynyt Tommia kummoisempaa yksilöllistä alkoholin kestokykyä.

(Jokinen 2000.)

Verkkokeskustelun draamallinen luonne on omiaan kärjistämään väittelyssä käytettyjä ilmauksia. Olen tässä työssä pohtinut sitä, miten mielipiteiltään tiukasti jakautunut, polarisoitunut ja stereotyyppioita viljelevä keskustelu voisi toimia ehkäisevänä päihdetyönä. Kantani sellaiseen keskusteluun, jota Me Vähentäjissä on pääosin käyty, on suhteellisen varauksellinen. Vaikka foorumilla toistuvasti esiintyy myös pohdiskelua ja vastavuoroista tukea, aivan liian suuren osan näyttää saavan vanhan toistaminen, inttäminen ja kaavamaisten ohjeiden antaminen: Turmiolan Tommi.

Niillä tieteenaloilla, joissa tiedon ajatellaan kasautuvan, suosittu kielikuva kertoo, että aloitteleva tutkija seisoo häntä edeltäneiden jättiläisten harteilla. Metaforisesti voisin sijoittaa vasemman jalkani Veikko Pietilän hartialle ja oikea jalkani tavoittelisi Reijo Savolaisen olkapäätä. Vaikka katson eri suuntaan kuin he, kun kohdistan kiinnostukseni vain alkoholismikeskusteluun, joudun heillekin toteamaan, että täältä näkyy suunnilleen sitä samaa, jota teidän aiemmissa tutkimuksissanne on jo ansiokkaasti eritelty (Pietilä 2001; 2002; Savolainen 1995; 1996; 1997;1999). Oma tutkielmani siis pääasiassa toistaa niitä tuloksia, joita aiempi verkkoviestinnän tutkimus on saavuttanut. Kenties tämän tutkielman keskeisin anti onkin siinä, että marginaalissakin meno on suunnilleen samanlaista kuin keskemällä.

Jos vielä jokin edellä ehdottamistani avointen verkkofoorumien kehittämisajatuksista päättyy joskus käytännön testiin, olen enemmän kuin tyytyväinen.

Lähteet

Sähköpostit ja verkkosivustot

Hurtta, H. (2004). Sähköposti 20.7.2004

<http://mot.kielikone.fi>

Nurmela, J. (2003). Sähköposti 18.11.2003.

Project Match <http://www.commed.uchc.edu/match/>

Tekniikan Sanastokeskus <http://www.tsk.fi/tepa/haku.html>

www.a-klinikka.fi

www.atlasti.de

<http://www.elamantapaliitto.fi/myotaote.html>

www.iltasanomat.fi

www.kokototuus.com

www.myllyhoito.fi

www.paihdelinkki.fi

www.puolitotuus.com

www.suomenaa.fi

www.tietoyhteiskunta.fi

www.talentum.com

www.toy.fi

www.verkkoklinikka.fi

Kirjallisuus

Aaltonen, K. (2003) Internet ja mielenterveystyö. Suomen mielenterveysseura. Tulostettu verkosta 24.6.2004

http://www.mielenterveysseura.fi/toiminta_julkaisut.asp?main=julkaisut

Alasuutari, P. 1990. Desire and Craving. Studies in a Cultural Theory of Alcoholism. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 288.

Alasuutari, P. (1999). Laadullinen tutkimus. Kolmas uudistettu painos. Vastapaino, Tampere.

Alkoholiohjelma 2004 – 2007. Yhteistyön lähtökohdat 2004. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Julkaisuja 2004:7.

- Apo, S. (2001). Viina voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Arminen, I. (1994). Elämäkerrat etnometodina. Kokemusten organisointi nimettömien alkoholistien piirissä. Helsinki, Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 1994:188.
- Bales, R. F. (1976, alkup. 1950). Interaction process analysis: A method for the study of small groups. Chicago: University of Chicago Press. Kaavio tulostettu verkosta 3.3.2004: http://www.acsu.buffalo.edu/~comfrank/Bales_p59.pdf
- Bakardjieva, M. (2003). Virtual togetherness: an everyday-life perspective. Media, Culture & Society. Vol. 25, 291-313.
- Baym, N. (1995). The Performance of Humour in Computer-Mediated Communication. Journal of Computer-Mediated Communication, 1(2). Tulostettu verkosta 28.9.2004: <http://www.ascusc.org/jcmc/vol1/issue2/baym.html>
- Braithwaite, D.O. & Waldron, V. R. & Finn J. (1999). Communication of social support in computer-mediated groups for people with disabilities. Health Communication. Vol 11, Issue 2.
- Burnett, G. (2000). Information exchange in virtual communities: A typology. Information Research: An International Electronic Journal, 5(4). Tulostettu verkosta 4.3.2004: <http://informationr.net/ir/5-4/paper82.html>
- Burnett, G & Buerkle, H. (2004) Information Exchange in Virtual Communities: A Comparative Study. Journal of Computer-Mediated Communication, JCMC 9 (2) January 2004. Tulostettu verkosta 4.3.2004: <http://www.ascusc.org/jcmc/vol9/issue2/burnett.html>
- Burrows, R & Nettleton, S. & Pleace, N. & Loader, B. & Muncer, S. (2000). Virtual community care? Social policy and the emergence of computer mediated social support. Information, Communication & Society 3:1, 95-121.
- Böök, M. (1989). Verkonkutoja: kirja modernista postista. PTL-Tele: Helsinki.
- Carey, J. W. (1994). Viestintä kulttuurisesta näkökulmasta. Tiedotustutkimus 2/1994: 81-97.
- Conigrave, K. M. & Hall, W. D. & Saunders, J. B. (1995). The AUDIT questionnaire: choosing a cut-off score. Addiction 90: 1349-1356.
- Controlling the Virtual World (<http://cse.stanford.edu/class/cs201/projects-98-99/controlling-the-virtual-world/history/rape.html>)
- Cutrona, C. E. & Suhr, J. A. (1994). Social Support Communication in the Context of Marriage: An Analysis of Couples' Supportive Interactions. Teoksessa Burleson, B. R. & Albrecht T. L. & Sarason I. G. (toim.) Communication of Social Support. Messages, Interactions, Relationships, and Community. Thousand Oaks: Sage. 113-135.
- Denzin, Norman K. 1999. Cybertalk and the Method of Instances. Teoksessa Jones, S. (toim.). Doing Internet Research. Critical Issues and Methods for Examining the Net. SAGE: Thousand Oaks.
- Donath, J. & Karahalios, K. & Viégas, F. (1999). Visualizing Conversation. Journal of Computer-Mediated Communication 4(4) June 1999. Tulostettu verkosta 28.9.2004: <http://www.ascusc.org/jcmc/vol4/issue4/donath.html>
- Ekholm, H. (2003). AA – Nimettömät Alkoholistit. Teoksessa Salaspuro, M. & Kiiänmaa, K. & Seppä, K. (toim.) Päihdelääketiede. Duodecim: Helsinki. 242-248.
- Eskola, A. (1996). Vuorovaikutus, muutos, merkitys. Sosiaalipsykologian perusteiden kriittinen tarkastelu. Neljäs painos. Helsinki: Tammi.
- Eskola, A. (1998). Pienryhmätutkimuksesta keskusteluanalyysiin. Teoksessa Lahikainen, A. R. & Pirttilä-Backman, A-M. (toim.) Sosiaalinen vuorovaikutus. Rauni Myllyniemen juhlakirja. Helsinki: Otava. 8-22.

- Ess, C. (2002). Ethical decision-making and Internet research: Recommendations from the aoir ethics working committee. Approved by AoIR, November 27, 2002. Tulostettu verkosta 29.9.2004: www.aoir.org/reports/ethics.pdf
- Eysenbach, G. & Till, J. E. (2001). Ethical issues in qualitative research on internet communities. *British Medical Journal BMJ*, Volume 323, 10 November 2001, 1103-1105.
- Fernback, J. 1999. There Is a There There. Notes Toward a Definition of Cybercommunity. Teoksessa Jones, S. (toim.) *Doing Internet Research*. Sage: Thousand Oaks.
- Finfgeld, D. L. (2000). Therapeutic groups online: The good, the bad, and the unknown. *Issues in Mental Health Nursing*, 21:241-255.
- Finn, J. (1999). An exploration of helping processes in an online self-help group focusing on issues of disability. *Health & Social Work* 24(3): 220-231.
- Fiske, J. (1992). Merkkien kieli – johdatus viestinnän tutkimiseen. Tampere: Vastapaino.
- Goffman, E. (1986). *Frame Analysis. An Essay on the Organisation of Experience*. Northeastern University Press, Boston.
- Heinonen, A. (2002). Etiikka verkonsilmässä – kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa Nordenstreng, K. & Heinonen, A. (toim.) *Mediaetiikan kipupisteet*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos julkaisuja, sarja C35: 103-105. Tulostettu verkosta 28.9.2004: <http://www.clinus.org/clinusdesign/mediaetiikka.pdf>
- Heinonen, J. (2003). Raittiudesta järkevään juomiseen. Hauskasti & Hallitusti! Raportti arviointi- ja kehittämishankkeesta 2001-2002. Suomen elämäntapaliitto, hyvinvoinnin ilmapuntari 9: 4-18.
- Herring, S. C. (1996). Linguistic and critical research on computer-mediated communication: Some ethical and scholarly considerations. *The Information Society* 12(2): 153-168. <http://venus.soci.niu.edu/~jthomas/ethics/tis/go.susan>
- Herring, S. (2004). Computer-mediated discourse analysis: An approach to researching online behavior. Teoksessa S. A. Barab, R. Kling, and J. H. Gray (toim.) *Designing for Virtual Communities in the Service of Learning*. New York: Cambridge University Press. Tulostettu verkosta 28.9.2004: <http://ella.slis.indiana.edu/~herring/cmda.html>
- Hine, C. (2000). *Virtual Ethnography*. SAGE: London.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2003. *Tutki ja kirjoita*. 6.-9. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Hsiung, R. C. (2000). The Best of Both Worlds: An Online Self-Help Group Hosted by a Mental Health Professional. *CyberPsychology & Behavior* 3(6), 935-950.
- Hänninen, R. (2003). Elektroniset aineistot etnologiatieteessä. Verkossa: <http://virtuaaliyliopisto.jyu.fi/jargon/jargonia/elektronisetutkimusaineistot/#6>
- Järjestöt ehkäisevän päihdetyön toimijoina – näkökulmia kehittämiseen. Terveysten edistämisen keskuksen julkaisuja –sarja 10/2003.
- Kakkuri-Knuuttila, M-L. & Ylikoski, P. (2003). Merkitys ja tulkinta. Teoksessa Kakkuri-Knuuttila, M-L. (toim.) *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Gaudeamus: Helsinki.
- Karjalainen, K-M. (1998). *Isä*. Porvoo: WSOY.
- Karlsson, T. & Mäkelä, P. & Tigerstedt, C. & Österberg, E. (2003). Alkoholipolitiikka tuontirajoitusten poistussa. *Yhteiskuntapolitiikka* 68:1, 77-82.
- Karvonen, E. (2000). Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Tiedotustutkimus* 2/2000. Tulostettu verkosta 28.9.2004: <http://www.uta.fi/~tierka/Tulkintakehys.pdf>
- Karvonen, Erkki (2002). Johdatus viestintätieteisiin. Tulostettu verkosta 23.6.2004 <http://www.uta.fi/viesverk/johdviest/luento1.2.html>
- Kassila, M. (2004). *Käsikirjoitus ja ohjaus*: Matti Kassila. WSOY, Helsinki.

- Katz, J. E. & Rice, R. E. (2001). *The Internet and health communication: experiences and expectations*. Sage: Thousand Oaks.
- Kitchin, H. A. (2002). Alcoholics Anonymous discourse and members' resistance in a virtual community: exploring tensions between theory and practice. *Contemporary Drug Problems* 29: 749-778.
- Klingemann, H. ym. (2001). *Promoting Self-change from Problem Substance Use. Practical Implications for Policy, Prevention and Treatment*. Kluwer Academic Publishers: Dordrecht.
- Korhonen, J. (2002). Journalismin muuttuvassa viestintämaisemassa. Teoksessa Nordenstreng, K. & Heinonen, A. (toim.) *Mediaetiikan kipupisteet*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos julkaisuja, sarja C35: 110-113. Tulostettu verkosta 28.9.2004: <http://www.clinus.org/clinusdesign/mediaetiikka.pdf>
- Kortteinen, M. Elovainio, M. (2003). Sivistyneesti humalassa – suomalainen viinapää vuonna 2000. *Yhteiskuntapolitiikka* 68: 121-130.
- Koski-Jännes, A. & Jussila, A. & Hänninen, V. (1998) *Miten riippuvuus voitetaan*. Kustannusosakeyhtiö Otava: Helsinki.
- Koski-Jännes, A. & Hänninen, V. (1998). Dialogiset prosessit ja riippuvuudesta vapautuminen. Teoksessa Lahikainen, A. R. & Pirttilä-Backman, A-M. (toim.) *Sosiaalinen vuorovaikutus*. Rauni Myllyniemen juhlaKirja. Helsinki: Otava. 173-191.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. Second Edition. Sage: Thousand Oaks.
- Kunelius, R. (1998). *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*, Helsinki: WSOY.
- Kuusi, H. (2003). *Viinistä vapautta. Alkoholi, hallinta ja identiteetti 1960-luvun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Lahikainen, A. R. & Pirttilä-Backman, A-M. (toim.) (1998). *Sosiaalinen vuorovaikutus*. Helsinki: Otava.
- Lee, H. (2002). "No Artificial Death, Only Natural Death": The Dynamics of Centralization and Decentralization of Usenet Newsgroups. *Information Society*, Oct2002, Vol. 18 Issue 5, 361-371.
- Lindfors, P. (2003). *Seikkailuni tieteen, viinan, naisten ja politiikan parissa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Loader, B. D. & Burrows, R. & Pleace, N. & Nettleton, S. (2002). Medicine on the line? Computer-mediated social support and advice for people with diabetes. *International Journal of Social Welfare* 11(1): 53-65.
- Luukka, M-R. (1998). Keskustelua verkossa. Sähköpostikeskustelu rekisterinä. Teoksessa Puolin ja toisin. *Suomalais-virolaista kielentutkimusta AfinLAN vuosikirja n:o 56*. Jyväskylä, 199-218. Tulostettu verkosta
- Malin, M. (2001). Luomulapsi, pakkashemmot ja Tati Punainen – lapsettomuutta kokeneiden naisten vertaisryhmä Internetissä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauskirja* 38: 120-138.
- Marx, G.T. (1999). What's in a Name? Some Reflections on the Sociology of Anonymity. *The Information Society* 15, no. 2, 99-112. Tulostettu verkosta 5.6.2004: <http://web.mit.edu/gtmarx/www/anon.html>.
- Metso, L. & Mustonen, H. & Mäkelä, P. & Tuovinen, E-L. (2002). *Suomalaisten juomatavat vuonna 2000*. Taulukkoraportti vuoden 2000 tutkimuksen perustuloksista ja vertailuja aiempiin juomatapatutkimuksiin. *Stakes Aiheita* 3/2002. Helsinki.
- Mikkonen, I. 1996. *Sairastuneiden vertaisryhmät ja terveydenhuollon ammattilaiset*. Teoksessa Matthies, A-L & Kotakari, U. & Nylund, M. (toim.) *Välittävät verkostot*. Vastapaino. Tampere.

- Moilanen, T. (2001). Kvalitatiivisen aineiston tietokoneavusteisen analyysin lähtökohtia. *Politiikka* 43:2, 156-166. Saatavissa myös verkosta.
- Muncer, S. & Burrows, R. & Pleace, N. & Loader, B. & Nettleton, S. (2000a). Births, Deaths, Sex and Marriage... But ver few Presents? A Case Study of Social Support in Cyberspace. *Critical Public Health*. Mar2000, Vol. 10, Issue 1:1-18.
- Muncer, S. & Loader, B. & Burrows, R. & Pleace, N. & Nettleton, S. (2000b). Form and Structure of Newsgroups Giving Social Support: A Network Approach. *CyberPsychology & Behavior*, Volume 3, Number 6, 1017-1029.
- Mustalampi, S. & Warsell, L. & Soikkeli, M. (2001). Ehkäisevä päihdetyö – mitä se on? Teoksessa Suomi ja huumeet. Tietopaketti huumeista. Kolmas uudistettu painos. Irti Huumeista ry, Keskusrikospoliisi, Opetushallitus, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto, Stakes: Helsinki. 150-162.
- Mustonen, H. & Mäkelä, P. & Metso, L. & Simpura, J. (2001). Muutokset suomalaisten juomatavoissa: toiveet ja todellisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 66:3, 265-276.
- Mäkelä, K. ym. (1996). Alcoholics Anonymous as a Mutual-Help Movement. A Study in Eight Societies. The University of Wisconsin Press: Madison.
- Mäkelä, R. (2003a). Hoitojärjestelmät. Teoksessa Salaspuro, M. & Kiianmaa, K. & Seppä, K. (toim.) Päihdelääketiede. Duodecim: Helsinki. 192-199.
- Mäkelä, R. (2003b). Alkoholiriippuvuuden kulkuun vaikuttavat tekijät. Teoksessa Salaspuro, M. & Kiianmaa, K. & Seppä, K. (toim.) Päihdelääketiede. Duodecim: Helsinki. 177-182.
- Lehto-Järnstedt, U-S. (2000). Social Support and Psychological Stress Processes in the Early Phase of Cancer. Tulostettu verkosta 28.9.2004: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-4890-1.pdf>
- Niemi, I. & Ollikainen, H. (2002). Kaari ja kivet: ehkäisevä päihdetyö on osiensa summa. *Tiimi* 3-4/2002. Verkossa: <http://www.a-klinikka.fi/tiimi/arkisto/3402/ehkpt.htm>
- Niiranen, V. ja Sotamaa P. (2003). Sananvapauslain käsikirja. Helsinki: WSOY Lakitieto.
- Nikkanen, H. (2002). Toimittaja ja riippumattomuus. Teoksessa Nordenstreng, K. & Heinonen, A. (toim.) Mediaetiikan kipupisteet. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos julkaisuja, sarja C35: 83-87. Tulostettu verkosta 28.9.2004: <http://www.clinus.org/clinusdesign/mediaetiikka.pdf>
- Nimettömät Alkoholistit. Kertomus siitä miten sadattuhannet miehet ja naiset ovat toipuneet alkoholismista. Kymmenes painos. Suomen AA-kustannus, Helsinki.
- Nonnecke, B. & Preece, J. (2001). Why lurkers lurk? Tulostettu verkosta 29.9.2004: <http://www.ifsm.umbc.edu/~preece/paper/2%20AMCISlurker.0514.final.pdf>
- Nordenstreng, K. (1975). Tiedotusoppi. Johdatus yhteiskunnallisten viestintäprosessien tutkimiseen. Helsinki: Otava.
- Nordenstreng, Kaarle & Lehtonen, Jaakko 1998. Hyvän ja pahan kierrätystä. Viestinnän etiikan perusteita. Teoksessa Kivikuru, U. & Kunelius, R. (toim.) Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. WSOY.
- Nurmela, J. & Sirkiä, T (2003). Emergence of the Information Society. Patterns of ICT diffusion in Finland in 1996-2002. Tulostettu verkosta 19.6.2004: http://www.mindtrek.org/liitetiedostot/materiaalit_editori/57.doc.
- Nylund, M. 1996. Suomalaisia oma-apuryhmiä. Teoksessa Matthies, A-L & Kotakari, U. & Nylund, M. (toim.) Välittävät verkostot. Vastapaino. Tampere. 193-205.
- Ojajarju, J. (2003). Antti Litja. Mies, joka oppi sanomaan ei. WSOY, Helsinki.
- Ollikainen, H. (2001). Virittävän alkoholivalistuksen yksilöllinen ylösnousemus? Kuusi vuotta 10 kysymystä –kampanjaa. Stakes. Aiheita 26/2001.

- Ollikainen, H. (2002). Vertaistuki virtaa Me Vähentäjissä. Tiimi 2/2002. Verkossa: <http://www.a-klinikka.fi/tiimi/arkisto/202/vahentajat.htm>
- Ollikainen, H. (2003). Ensimmäinen H&H!-ryhmä Internetissä. Hauskasti & Hallitusti! Raportti arviointi- ja kehittämishankkeesta 2001-2002. Suomen Elämäntapaliitto. Hyvinvoinnin ilmapuntari 9. Helsinki. 28-30.
- Paccagnella, L. (1997), Getting the Seats of Your Pants Dirty: Strategies for Ethnographic Research on Virtual Communities. JCMC 3:1, June 1997. Tulostettu verkosta 12.12.2001 www.ascusc.org/vol3/issue1/paccagnella.html.
- Parks, M. & Floyd, K. (1997). Making friends in cyberspace. Journal of Computer-Mediated Communication, 1(4). Tulostettu verkosta 28.9.2004: <http://www.ascusc.org/jcmc/vol1/issue4/parks.html>
- Pietilä, K. (1980). Formation of the newspaper : a theory. Tampere : Tampereen yliopisto.
- Pietilä, V. (1976). Sisällön erittely. Toinen korjattu painos. Gaudeamus: Helsinki.
- Pietilä, V. (2001). Yleisönosasto ja Internet keskusteluareenoina. Tiedotustutkimus 24(2), 18 – 33.
- Pietilä, V. (2002). Verkkokeskusteluareenat – deliberatiivista julkisuuttako? Poliittikka 44:4, 343-352.
- Piispa, M. (1997). Valistus, holhous, suojele. Tutkimus alkoholipoliittisesta ja tupakkapoliittisesta mielipideilmastosta. Tampereen yliopisto, Tampere. Acta Universitatis Tamperensis 564.
- Piispa, M. (2002a). Jätetäänkö nettikeskustelut huumeista liberaaleille? Tiimi 2/2002. <http://www.a-klinikka.fi/tiimi/arkisto/202/puolitotuus.htm>
- Piispa, M. (2002b). Nettikeskustelut huumeista liberaalien leirinä. Tiimi 6/2002. <http://www.a-klinikka.fi/tiimi/arkisto/602/nettikesk.htm>
- Poikolainen, K. (2003). Päihderiippuvuuden ja haitallisen käytön diagnostiikka. Teoksessa Salaspuro, M. & Kiianmaa, K. & Seppä, K. (toim.) Päihdelääketiede. Duodecim: Helsinki, 76-82.
- Preece, J. & Ghozati, K. (2001). Observations and explorations of empathy online. Teoksessa R.R. Rice & J. E. Katz, The Internet and Health Communication: Experience and Expectations. Thousand Oaks: Sage Publications Inc. 237-260. Tulostettu verkosta 4.3.2004: <http://www.ifsm.umbc.edu/~preece/paper/17%20ricekatz11.pdf>
- Rantala, K. & Sulkunen, P. (2003). The communitarian preventive paradox: preventing substance misuse without the substance. Critical Social Policy 23:4, 477-497.
- Reunanen, E. (2003). Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun. Tampere: Tampere University Press. Mediatutkimuksia. Tulostettu verkosta 4.3.2004: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5817-6.pdf>
- Rheingold, Howard (1993), The Virtual Community. Verkossa www.rheingold.com/vc/book/
- Roine, M. (2003). Huumeiden käytön merkitykset internetin keskusteluryhmässä: Diskurssianalyttinen tapaustutkimus A-klinikkasäätien Sauna-foorumista. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Pro gradu. Tulostettu verkosta 4.3.2004: <http://www.a-klinikka.fi/julkaisut/verkkojulkaisut/saunadiskurssi.pdf>
- Room, R. (2001). Governing Images in Public Discourse about Problematic Drinking. Teoksessa Heather, N. & Peters, T. J. & Stockwell, T. (toim.) International Handbook of Alcohol Dependence and Problems. John Wiley et Sons.
- Saunders, J. B & Aasland, O. G. & Amundsen, A. & Grant, M. (1993a). Alcohol consumption and related problems among primary health care patients: WHO

- Collaborative Project on Early Detection of Persons with Harmful Alcohol Consumption-I. *Addiction* 88: 349-362.
- Saunders, J. B. & Aasland, O. G. & Babor, T. F. & De La Fuente, J. R. & Grant, M. (1993b). Development of the Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT): WHO Collaborative Project on Early Detection of Persons with Harmful Alcohol Consumption-II. *Addiction* 88: 791-804.
- Savolainen, R. (1995a). Everyday life information seeking: Approaching information seeking in the context of "Way of Life". *Library and Information Science Research* 17, 259-294.
- Savolainen, R. (1995b). Tietoverkot viestinnän varantoina ja välineinä. Verkkopalvelujen lupaukset ja ongelmat. *Kirjastotiede ja informatiikka* 14(4): 119-131.
- Savolainen, R. (1996a). Suurajot vai surmanajot? Internetin keskusteluryhmä keskustele. *Tiedotustutkimus* 19(1996)4, s. 48-65.
- Savolainen, R. (1996b). Tietoverkkojen käyttö empiirisen tutkimuksen kohteena. Metodisia lähtökohtia ja tutkimustuloksia. *Informaatiotutkimus* 15(1): 13-25.
- Savolainen, R. (1997). Tietoverkkojen käytön aloittaminen. *Informaatiotutkimus* 16(2): 48-63.
- Savolainen, R. (1999). Kokemuksia keskusteluryhmistä. Internetin keskusteluryhmät arkipäivän viestinnän ja tiedonhankinnan foorumeina. *Informaatiotutkimus* 18(1): 12-22.
- Savolainen, T. (2003). Internet ulottuu lähes joka toiseen kotiin. *Tietoviikko*. Tulostettu verkosta 23.6.2004 http://www.tietoviikko.fi/doc.te?f_id=511933
- Segaller, S. (1998). *Nerds 2.0.1. A Brief History of the Internet*. New York: TV Books.
- Sharf, Barbara F. 1999. *Beyond Netiquette. The Ethics of Doing Naturalistic Discourse Research on the Internet*. Teoksessa Jones, S. (toim.). *Doing Internet Research. Critical Issues and Methods for Examining the Net*. Sage: Thousand Oaks.
- Sillanauke, P. & Sinclair, D. & Kiianmaan, K. (1993). Onko preventiivinen paradoksi itsekin paradoksi? *Alkoholipolitiikka* 58: 265-270.
- Smith, M. A. (1999). Invisible crowds in cyberspace: mapping the social structure of the Usenet. Teoksessa Smith, M. A. & Kollock, P. (toim.) *Communities in Cyberspace*. Routledge: London. 195-219.
- Sobell, L. C. ym. (2001). Alcohol and Drug Abusers' Perceived Reasons for Self-change in Canada and Switzerland: Computer-assisted Content Analysis. *Substance Use & Misuse* 36(11), 1467-1500.
- van der Stel, J. & Voordewind, D. (toim.) (1999). *Ehkäisevän päihdetyön käsikirja. Alkoholi, huumeet ja tupakka. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 31*: Helsinki.
- Sulkunen, P. & Rantala, K. & Määttä, M. (2003). Kantaa ottamattomuuden etiikka ja ehkäisevän päihdetyön ongelma kulutusyhteiskunnassa – esimerkkinä Klaari-projekti. *Janus* 11(2): 100-121.
- Tamminen, M. (2000). Paluu normaaliin. Tutkimus addiktiivisen päihteidenkäytön lopettamisesta. *Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja* 247.
- Taylor, A. R. & Sylvestre, J. C. & Botschner, J. V. (1998). Social support is something you do, not something you provide: Implications for linking formal and informal support. *Journal of Leisability*. Tulostettu verosta 4.3.2004: <http://www.lin.ca/lin/resource/html/Vol25/V25N4A2.htm>
- Toiviainen, S. (1997). *Kantapöydän imu. Juoppokulttuuri valintana ja pakkona*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajarvi A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Turkle, S. (1995). *Life on the screen. Identity in the age of the Internet*. Simon & Schuster: New York.
- Uutela, A. (1998). Sosiaalinen tuki ja terveys. Teoksessa Lahikainen, A. R. & Pirttilä-Backman, A-M. (toim.) *Sosiaalinen vuorovaikutus*. Rauni Myllyniemen juhlaKirja. Helsinki: Otava. 208-221.
- Vaillant, G. E. (2000). *The Natural History of Alcoholism Revisited*. Cambridge: Harvard University Press. Toinen painos.
- Valkonen, T. (2003). *Mäyhä. Lähikuvia Marko Tapion elämästä*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Vanhanen-Silvendoin, S. 1996. Äitien vuorovaikutusryhmät. Teoksessa Matthies, A-L & Kotakari, U. & Nylund, M. (toim.) *Välittävät verkostot*. Vastapaino. Tampere. 227-239.
- Virtanen, J. (2003). *Kuvassa keskellä Jukka Virtanen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Virtanen, M. (2001). *Fennomanian perilliset: poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Wallace, P. (1999). *The psychology of the Internet*. Cambridge University Press.
- Walther, J. B. & Boyd, S. (2002). Attraction to computer-mediated social support. Teoksessa Lin, C. A. & Atkin, D. (toim.). *Communication technology and society. Audience adoption and uses*. Cresskill, NJ: Hampton Press. Tulostettu verkosta 28.9.2004: <http://people.cornell.edu/pages/jbw29/docs/support.html>
- Warsell, L. & Vertio, H. (2003). Päihdehaittojen ehkäisystrategiat ja ehkäisevä päihdetyö. Teoksessa Salaspuro, M. & Kiianmaa, K. & Seppä, K. (toim.) *Päihdelääketiede*. Duodecim: Helsinki. 47-56.
- Wellman, B. & Gulia, M. (1999). Virtual communities as communities: Net surfers don't ride alone. Teoksessa Smith, M. A. & Kollock, P. (toim.) *Communities in Cyberspace*. Routledge: London. 167-194.
- Weckroth, K. (1991). *X voi olla kuka tahansa*. Hanki ja Jää, Helsinki.
- Wiio, O. A. (1994). *Johdatus viestintään*. Kuudes uudistettu laitos. Helsinki: Weilin + Göös.
- Williams, G. (1989). Hope for the Humblest? The role of self help in chronic illness: the case of ankylosing spondylitis. *Sociology of Health and Illness* 11(2), 135-159.